

**EVRENSEL BİBLİYOGRAFİK DENETİM (UBC)
VE
TÜRKİYE BİBLİYOGRAFYASI**

Gölbün Baydur

**Hacettepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün
Kütüphanecilik Bilim Dalı İçin Öngördüğü
DOKTORA TEZİ
olarak hazırlanmıştır.**

**Ankara
Ekim, 1982**

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

İşbu çalışma, jürimiz tarafından, Kütüphanecilik Bilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan : _____

Üye : _____

Üye : _____

Üye : _____

Üye : _____

O N A Y

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../1982

Müdür

"Babam
Burhanettin Baydur'un
anısına"

Ö N S Ö Z

Türkiye Bibliyografyası, Türkiye'de nelerin yayınlanmakta olduğunu öğrenmek isteyen kullanıcılar için temel ve tek başvuru kaynağıdır. Ancak bu Bibliyografya kapsam, içerik düzenlemesi ve çıkış süreleri ile ulusal bibliyografya işlevlerini yerine getirememektedir.

Türkiye Bibliyografyası'nın uluslararası bibliyografik denetim ve değişimdeki önemi de yadsınamaz. "Evrensel Bibliyografik Denetim (UBC) ve Türkiye Bibliyografyası"nın doktora tez konusu alındığı bu çalışmada, Türkiye Bibliyografyası ve bunu yayınlama sorumluluğunu taşıyan Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü'nü incelemek, uluslararası etkinlikleri de dikkate alarak elde edilen sonuçların ışığında sorunlara çözüm getirmek, en önemli amaç olmuştur.

Burada, araştırmanın gerçekleştirilmesinde dayanılan bilgileri elde etmek için yaptığımız görüşme ve yazışmalarda mesleki dayanışma örneği veren Milli Kütüphane personeli ile diğer kütüphanecileri şükranla anmak isterim.

Büyük ölçüde yeni yayınlara dayanan bu konuda, kişisel dokümanlarını kullandıran ve yurt dışından sağlayan arkadaşlarıma yardımlarına gönülden teşekkür ederim.

Tezin işlenişi konusunda değerli önerilerini aldığım bölüm arkadaşlarıma da teşekkürlerimi iletmeği isterim.

Yaptığım bu araştırmada başından beri beni içtenlikle destekleyerek güven veren ve çalışmamda değerli fikirlerini esirgemeyen bölüm başkanım Prof.Dr. İlhan Kum ile tez konusunun yönetiminde ve derinliğine yapılan bu çalışmanın titizlikle denetlenmesinde katkılarını esirgemeyen Doç.Dr. Nilüfer Tuncer'e şükran ve teşekkürlerimi sunarım.

Bana rahat ve huzurlu çalışma ortamını sağlayan annem Emine Baydur'a minnet duygularımı iletirim.

İ Ç İ N D E K İ L E R

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR	XII
I. BÖLÜM ; GİRİŞ	
I.1. Tezin Amacı	5
I.2. Yöntem	5
I.3. Sınırlandırma ve Düzen	7
I.4. Taranan Kaynaklar	9
I. Bölümün Dipnotları	13
II. BÖLÜM ; BIBLİYOGRAFİK DENETİM	
II.1. Bibliyografik Denetim	17
II.1.1. Tanım	17
II.1.2. Amaç ve Kapsam	21
II.1.3. Bilginin Önemi ve Bibliyografik Teknikler ..	24
II.1.3.1. Bilginin Önemi	24
II.1.3.2. Bibliyografik Düzenleme	26
II.2. Evrensel Bibliyografik Denetim	28
II.2.1. Evrensel Bibliyografik Denetim Gereksinimi .	28
II.2.1.1. Uluslararası Kuruluşların Etkinleri	28
II.2.1.2. Kataloglamada Uluslararası Standartlaşma..	35
II.2.1.3. Bibliyografik Denetimde Bilgisayar Kullanı- mı	39
II.2.2. ILA'nın Evrensel Bibliyografik Denetim Prog- ramı (UBC)	42
II.2.2.1. UBC Kavramının Doğuşu ve Tanımı	42
II.2.2.2. IFLA İçinde UBC ile Bağlantılı Programlar.	46
II.2.3. Evrensel Bibliyografik Denetim (UBC)'in Et- kinlikleri	48
II.3. Ulusal Bibliyografik Denetim	62
II.3.1. UBC Açısından Ulusal Bibliyografik Denetim..	62
II.3.2. Ulusal Bibliyografya Kuruluşu	63
II.3.3. Ulusal Bibliyografik Denetim ve Ulusal Bibli- yografya.....	65
II. Bölümün Dipnotları	69

	<u>Sayfa</u>
III. BÖLÜM : ULUSAL BİBLİYOGRAFYALAR VE ULUSAL BİBLİYOGRAFYA KURULUŞLARI	
III.1. Ulusal Bibliyografyalar	82
III.1.1. Ulusal Bibliyografyaya Kaydedilecek Mater- yalın Sağlanması ; Derleme Yasası	82
III.1.1.1. Amaç	82
III.1.1.2. Derleme Yasalarının Kapsamında Bulunması Gereken Tanımlar	84
III.1.1.3. Derleme Yükümlülüğü	85
III.1.1.4. Derleme Sayısı, Süresi ve Ceza	86
III.1.1.5. Denetim	89
III.1.2. Ulusal Bibliyografyaya Kaydedilecek Mater- yalın Seçimi	90
III.1.3. Basılı Ulusal Bibliyografyalar	95
III.1.3.1. Ulusal Bibliyografyanın Çıkış Süresi ve Güncelliği	95
III.1.3.2. Fiziksel Nitelik ve Editörlük Özellikleri	96
III.1.3.3. Kayıtların Düzeni	97
III.1.3.4. Basılı Ulusal Bibliyografyaların Dizin- leri	99
III.1.3.5. Dizim	101
III.1.4. Ulusal Bibliyografyalarda Bibliyografik Ka- yıtlarda Birlik	101
III.1.4.1. Kısaltılmış Bibliyografik Kayıtlar	103
III.1.5. Ulusal Bibliyografyalarda Otomasyon	104
III.1.5.1. Bilgisayar Çıktısı Mikroformlar (COM)....	107
III.2. Ulusal Bibliyografya Kuruluşları	109
III.2.1. Tanım, Amaç ve Temel İşlevi	109
III.2.2. Ulusal Bibliyografya Kuruluşunun Örgütsel, Yönetimsel Yapısı ve Adlandırılması	110
III.2.2.1. Ulusal Bibliyografya Kuruluşunun Örgütsel Yapısı	110
III.2.2.2. Ulusal Bibliyografya Kuruluşunun Adlandı- rılması ve Yönetimsel Yapısı	113
III.2.3. Ulusal Bibliyografya Kuruluşunun Ek İşlev- leri	114

III.2.3.1.	Ulusal Bibliyografya Kuruluşunun Materyale Ulaşım ile İlgili Olan İşlevleri	114
III.2.3.2.	Ulusal Bibliyografya Kuruluşunun Bibliyografik Kayıtların İçeriği ve Düzeni ile İlgili Olan İşlevleri	115
III.2.3.3.	Ulusal Bibliyografya Kuruluşunun Ulusal Yayın Endüstrisi ile İlgili Olan İşlevleri ..	123
III.2.3.4.	Ulusal Bibliyografya Kuruluşunun Ulusal Bibliyografyanın Dağıtım ile İlgili İşlevleri.	125
III.2.4.	Kaynak Paylaşımı (Resource Sharing)	127
	III. Bölümün Dipnotları	130
IV. BÖLÜM : TÜRKİYE BİBLİYOGRAFYASI VE MİLLİ KÜTÜPHANE BİBLİYOGRAFYA ENSTİTÜSÜ		
IV.1.	Türkiye Bibliyografyası	142
IV.1.1.	Türkiye'de Yasal Derleme	142
IV.1.1.1.	Yasal Derleme ve Türkiye Bibliyografyası ...	145
IV.1.1.2.	Derleme Yasasının Kapsamı	146
IV.1.1.3.	Derleme Yükümlülüğü	148
IV.1.1.4.	Derleme Sayısı, Süresi ve Cezası	150
IV.1.1.5.	Denetim	153
IV.1.2.	Türkiye Bibliyografyası'na Materyal Seçimi ...	155
IV.1.3.	Türkiye Bibliyografyası'nın Güncelliği	159
IV.1.4.	Türkiye Bibliyografyası'nın Fiziki Niteliği ve Editörlük Özellikleri	163
IV.1.5.	Türkiye Bibliyografyası'nda Kayıtların Düzeni.	167
IV.1.6.	Türkiye Bibliyografyası'nda Dizinler	169
IV.1.7.	Türkiye Bibliyografyası'nda Dizim	172
IV.2.	Türkiye Ulusal Bibliyografya Kuruluşu:Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü	173
IV.2.1.	Tarihçe ve Örgütsel Yapı	173
IV.2.2.	Bibliyografya Enstitüsü'nün Temel İşlevleri...	177
IV.2.3.	Bibliyografya Enstitüsü'nün Ek İşlevleri	178
IV.2.3.1.	Bibliyografya Enstitüsü'nün Derleme ile İlgili İşlevleri	178

IV.2.3.2.	Bibliyografya Enstitüsü'nün Kataloglamada Eşgüdüm Merkezi Olarak İşlevleri	180
IV.2.3.3.	Bibliyografya Enstitüsü'nün Ulusal Yayın Endüstrisi ile İlgili Olan İşlevleri	183
IV.2.3.4.	Bibliyografya Enstitüsü'nün Ulusal ve Uluslararası Değişim Merkezi Olarak İşlevleri .	184
IV.2.3.5.	Türkiye Bibliyografyalarının Dağıtımı	186
IV.2.3.6.	Bibliyografya Enstitüsü'nün İleriye Dönük İşlevleri	186
	IV. Bölümün Dipnotları	188
V. BÖLÜM ; SONUÇ VE ÖNERİLER		
V.1.	Sonuç	201
V.2.	Öneriler	208
V.2.1.	Türkiye Bibliyografyası	208
V.2.1.1.	Derleme Yasası	208
V.2.1.2.	Türkiye Bibliyografyası'nın Kapsamı ; Materyal Seçimi	213
V.2.1.3.	Türkiye Bibliyografyası'nın Güncelliği	215
V.2.1.4.	Türkiye Bibliyografyası'nın Fiziksel Nitelikleri	217
V.2.1.5.	Türkiye Bibliyografyası'nda Kayıtların Düzeni	217
V.2.1.6.	Türkiye Bibliyografyası'nda Dizinler	218
V.2.1.7.	Türkiye Bibliyografyası'nda Dizim	219
V.2.1.8.	Türkiye Bibliyografyası'nın Geleceği	219
V.2.2.	Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü	220
V.2.2.1.	Örgütsel Yapısı ve İşlevleri	220
V.2.2.1.1.	Bibliyografya Enstitüsü'nün Derleme ile İlgili İşlevleri	223
V.2.2.1.2.	Bibliyografya Enstitüsü'nün Kataloglamada Ulusal Eşgüdüm Merkezi Olarak İşlevleri...	223
V.2.2.1.3.	Bibliyografya Enstitüsü'nün Ulusal ve Uluslararası Değişim Merkezi Olarak İşlevleri.	228
V.2.2.1.4.	Türkiye Bibliyografyası'nın Dağıtımı	229

	<u>Sayfa</u>
V.2.2.1.5. Türkiye Bibliyografyası'nın Üretiminde Kaynak Paylaşımı	230
V.3. Genel Öneriler	231
EK - I	232
KAYNAKÇA	235
Ö Z E T	-
ENGLISH ABSTRACT	-

K I S A L T M A L A R

AACR	Anglo-American Cataloguing Rules
AGRIS	International Information System for the Agricultural Sciences and Technology
ALA	American Library Association
CA	Current Awareness
CIP	Cataloguing-in-Publication
COM	Computer Output Microforms
DC	Dewey Decimal Classification
DDC	Dewey Decimal Classification
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
FID	International Federation for Documentation
GIP	General Information Programme, UNESCO
GMD	General Material Designation (ISBD)
ICCP	International Conference on Cataloguing Principles
ICNB	International Congress on National Bibliographies
ICSU/AB	International Council of Scientific Unions, Abstracting Board
IFLA	International Federation of Library Associations
IFLA Int Off UBC	IFLA International Office for UBC
IMCE	International Meeting of Cataloguing Experts
IMNS	International MARC Network Study
IMO	International MARC Office
INFOTERM	International Formation of Terms
ISBD	International Standart Bibliographic Description
ISBD (A)	International Standard Bibliographic Description (Antiquarian)
ISBD (An) veya (CP)	International Standard Bibliographic Description (Component Parts)
ISBD (CM)	International Standard Bibliographic Description (Cartographic)

ISBD (G)	International Standard Bibliographic Description (General)
ISBD (M)	International Standard Bibliographic Description (Monographs)
ISBD (NBM)	International Standard Bibliographic Description (Non-book Materials)
ISBD (PM)	International Standard Bibliographic Description (Printed Music)
ISBD (S)	International Standard Bibliographic Description (Serials)
ISBN	International Standard Book Numbering
ISDS	International Serials Data System
ISO	International Standards Organization
ISO TC 46	International Standards Organization Technical Committee 46. Documentation
ISSN	International Standard Serial Numbering
KWIC	Key-Word-in-Context
KWOC	Key-Word-Out-of-Context
LA	Library Association
LC	Library of Congress
MARC	MAchine Readable Cataloguing
NATIS	National Information Systems
OCLC	Ohio College Library Center
PL 480	Public Law 480
PRECIS	Preserved Context Indexing System
PTT	Posta, Telgraf, Telefon
R	Recommendation (ISO)
RAK	Regeln für die alphabetische Katalogisierung
SDI	Selective Dissemination of Information
SMD	Specific Material Designation (ISBD)
TB	Türkiye Bibliyografyası
TCDYB	T.C. Devlet Yayınları Bibliyografyası
TDK	Türk Dil Kurumu
TKD	Türk Kütüphaneciler Derneği

TMB	Türkiye Makaleler Bibliyografyası
TS	Türk Standartları
TSE	Türk Standartları Enstitüsü
UAP	Universal Availability of Publications
UBC	Universal Bibliographic Control
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
Uniform Rules	Uniform Rules for the Entry of Printed Matter in Library Catalogues
UNIMARC	The Universal MARC Format
UNISIST	World Science Information System

I. BÖLÜM

GİRİŞ

Kütüphane ve kütüphanecilik kavramlarının değişime uğraması çeşitli çevre koşullarından soyutlanamaz: Yayıncılıkta çağdaş teknolojilerin uygulanması, yeni yayın endüstrilerinin kurulmasına; bu da yayınların sayı ve tür olarak artmasına neden olmuştur. Diğer yandan özellikle eğitime önem verilmesi, eğitim programlarındaki gelişmelerle birlikte okur-yazar ve araştırmacı sayısının artmasıyla sonuçlanmış bulunmaktadır. Her araştırma ise yeni bir yayına veya araştırmalara neden olmaktadır. Tüm bu koşullar, kütüphaneci, dökümantalist ve arşivci gibi bilgi alanında çalışan kişileri dünya üzerinde hızla sayı ve tür olarak artan yayına, yine hızla ulaşmak isteyen kullanıcı ile karşı karşıya bırakmaktadır. Eskisi gibi hizmet verilen grup ulusal sınırlar içindeki okuyuculardır. Ancak günümüzde ulusal bilgi gereksinimini ülke ve dil ile sınırlamak mümkün değildir. Toplumsal, ekonomik ve kültürel

kalkınmada, ulusal düzeyde kullanıcıları kayıtlı bilgiye ulaştıran kişiler olarak hizmet vermeleri beklenen kütüphanecilerin sorumluluk alanları, evrensel düzeyde genişlemiştir.

Kütüphaneciler hizmetleri süratle ve başarı olarak gerçekleştirebilmek için tüm konularda, ulusal gereksinim duyulabilecek bilgiyi nasıl sağlayabileceklerini bilmelidirler : Ne yazılmıştır, hangi biçimde, nerede, ne zaman yayınlanmıştır, nasıl elde edilebilir ? Bu tür soruların yanıtlanabilmesi, daha açıkçası var olan bilgiye ulaşım, gecikmeden yapılacak bibliyografik kayıtlarla sağlanabilir.

Kütüphanecilikte bibliyografik denetim olarak adlandırılan bu işlemler, kütüphaneciler için yeni bir konu değildir, dermelerin oluşturulmasıyla başlatılabilir. Ancak gelişen ve değişen kütüphanecilik anlayışı ile birlikte bibliyografik denetimde de karmaşık sorunlarla karşı karşıya gelmiş bulunuyoruz : Bibliyografyaların ve kütüphane kataloglarındaki bibliyografik kayıtların farklılığı, bilginin zamanında kaydedilmemesi, harcanan çabaların tekrarını gerektirmiştir. Bu da bilginin elde edilebilirliğini karmaşık ve pahalı hale getirmektedir.

Dünya üzerinde bibliyografik denetimi geliştirmek ve gerçekleştirmek üzere resmi bir programın Universal Bibliographic Control (UBC), Evrensel Bibliyografik Denetim olarak oluşturulması 1970'lerin başındadır. Asıl amacı, dünya üzerinde yayınlanan her yayına, uluslararası kabul edilmiş (ulusal düzeyde uygulanabilir) standartlara göre hazırlanmış bibliyografik bilgiyle evrensel düzeyde ve süratle ulaşabilmeyi ve bibliyografik bilgi değişimini gerçekleştirmektir.

Ulusal bibliyografyalar, uluslararası standartlara göre yapılacak kapsamlı ve güvenilir kayıtlarıyla evrensel bibliyografik denetimin gerçekleştirilmesinde en önemli gereç olarak kabul edilmektedirler. Ulusal yayın çıktıları ne olursa olsun, en güvenilir kayıtların (başlık biçimi olarak) yayının özgün olarak yayınlandığı ülkenin bibliyografyasında gerçekleştirilebileceği öngörülmektedir. Bu nedenle ulusal bibliyografyaların her biri, evrensel bütünün bir halkası olarak kabul edilmektedir.

Ulusal Bibliyografya ve ulusal otorite dizinlerini yayınlama sorumluluğu ise UBC içinde ulusal bibliyografya kuruluşu olarak adlandırılabilen bir örgütsel yapıya verilmektedir.

Evrensel Bibliyografik Denetimin, evrensel, dolaşısıyla ulusal olarak belirlenebilecek bir diğer amacı ise, kütüphanelerde tekrarlanan bibliyografik kimlikleme (kataloglama ve sınıflama) işlemlerini en aza indirmek; kütüphane kataloglarında olduğu kadar bibliyografyalardaki kayıtlarda da tek biçim düzenlemesini gerçekleştirmektir . Bu amacını gerçekleştirebilmesi basılı ulusal bibliyografya dışında diğer biçimlerde de (katalog kartları, makina ile okunabilir şeritler, vb.) kayıtların üretilmesini gerektirmektedir.

Ötedenberi kütüphaneciler tarafından en önde gelen başvuru kaynağı olarak kullanılagelen ulusal bibliyografyaların önemi, UBC içinde bir kere daha kabul edilmiş bulunmaktadır. Ulusal bibliyografya kurulaşları da ulusal ve evrensel bibliyografik denetim açısından ağır sorumluluklar yüklenmişlerdir.

UBC ile dünya üzerindeki bilginin denetimi güçlendirilirken, bibliyografik bilgi değişimi de gerçekleştirilmiş olmaktadır.

Ülkemizde ulusal bibliyografya yayınlama geleneği oldukça eskidir: Türkiye Bibliyografyası (TB) 1934 yılından beri yayınlanmaktadır. Ancak bu Bibliyografya yayına başladığından beri, kütüphaneciler için seçim, sağlama ve katalog verisi olarak; kullanıcılar için de bilgiye erişim yönünden işlevlerini yerine getirememiştir. Çünkü TB'nda kaydedilen materyal yürürlükteki Derleme Yasası'na bağlı olarak, basılı yayınla sınırlı kalmaktadır. Adı geçen Yasa'nın taşıdığı yetersiz hükümler, basılı yayının da büyük ölçüde derlenemesine neden olmaktadır. Kaldı ki Bibliyografya'da kaydedilecek yayın için ulusal yayından hiç bir seçim söz konusu edilmemekle birlikte, derlenen tüm yayın yer almaktadır. TB'si içerik olarak da kayıtlarında Milli Kütüphane'de kullanılan kataloglama kuralları, konu düzenlenmesinde dayandığı, güncelliğini yitirmiş sınıflama yöntemi (Dewey'nin 15. basımı) dizin ve dizim yönünden ulusal kullanım için bile yeterli değildir. Üç ayda bir çıkarılması planlanan bu Bibliyografya, çeşitli nedenlerle düzensiz yayınlanabilmektedir. Ulusal yayının duyuru hizmeti gerçekleştirilememekte, Bibliyografya'nın güncel kullanımı olamamaktadır.

Yaptığımız yayın taramaları ve çeşitli görüşmelerle ortaya çıkan sorunlar bizi TB üzerinde çalışmaya zorlamış bulunmaktadır. Uluslararası açıdan diğer ülkelerin ulusal bibliyografyaları ve ulusal bibliyografya kuruluşlarına verdikleri önem de, Bibliyografya'mızın yeniden ele alınması gereğini ortaya koymaktadır.

I.1. Tezin Amacı

Bu çalışmanın amacı, evrensel ve ulusal bibliyografik denetimi tanıtmak, çağdaş ulusal bibliyografyalarla ulusal bibliyografya kuruluşlarının bibliyografik denetimdeki konumlarını dikkate alarak, özellikle TB'nın geleceğini ve ulusal bibliyografyayı (TB) yayınlamaktan sorumlu Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü'nün işlevlerini belirlemektir. Ulusal bibliyografik denetimin alt yapısını oluşturan ulusal bibliyografya konusunda nelerin yapılabileceğini ortaya koyabilmek için, hipotezimizi şu şekilde kurduk: TB'nın UBC'nin bir halkası olarak ulusal bibliyografik denetimi geliştirip güçlendirilebilmesi için aşağıdakileri yerine getirmesi gerekir: Bibliyografya'nın a) kaynağını oluşturan ulusal yayının yasal yolla gecikmeden elde edilebilmesi, b) biçim, kapsam ve içerik olarak uluslararası standartlara göre üretilmesi, c) zamanında ve düzenli aralarla yayınlaması ve d) bütün bu sorumlulukları taşıyan ulusal bibliyografya kuruluşunun örgütlenmesi.

I.2. Yöntem

Ulusal bibliyografyalar konusunda uluslararası çalışmalar, ulusal uygulamalar ve TB'ndaki mevcut durum, çalışmamızdaki hipotez çerçevesi içinde ulusal bibliyografyamız için hedefler ve bunlara nasıl ulaşılabileceğini belirlemek üzere kullanabileceğimiz en uygun yöntem betimleme olacaktır. Bibliyografya'nın düzen, içerik ve fiziki nitelikleri ile ilgili veriler, TB analizlenerek elde edilmiştir. TB gibi ulusal

bibliyografya olarak yayınlanmakta olan Türkiye Makaleler Bibliyografyası (TMB) ve T.C. Devlet Yayınları Bibliyografyası (TCDYB) yine aynı konularda incelenerek TB ile ilişkilerinin ne olduğu ortaya konulmuştur.

TB'ndan elde edilen bilgileri doğrulamak ve çoğaltmak üzere, Bibliyografya'nın üretiminden sorumlu yetkililerle görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerden amaç, ulusal bibliyografyaların TB, TMB, TCDYB olduğu kadar, bu bibliyografyaları yayınlayan Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü'nün işlevlerini de belirlemek olmuştur.

Sözü geçen üç bibliyografyanın kaynağını oluşturan Derleme Yasası'nın ne ölçüde işlerliği olduğunu ise yine T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, Milli Kütüphane Aksesyon Şube Müdürlüğü'nde yaptığımız soruşturmalarla yürütmüş bulunuyoruz. Bu konuda, basımevlerinin sorunlarını belirlemek üzere de Genel Müdürlük'ün önerdiği bir matbaacı ile görüşmeyi gerçekleştirdiğimizi belirtmeliyiz.

Derleme Yasası'nın kapsamı ve TB'ndaki bibliyografik kayıt gecikmelerini doğrulamak üzere 1979 ve 1980 yılları için aldığımız ayrı örneklemelerin künyelerini İstanbul'daki Derleme Müdürlüğü'nden elde etmiş bulunmaktayız.

TB'nın kullanımla ilgili sorunlarını ortaya koymak üzere Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜRDOK)'un tıp konusunda dökümantasyon hizmetlerini yürütmekte olan Hacettepe Üniversitesi Tıp Merkezi Kütüphanesi'nde de bir soruşturma yapılmıştır.

Ulusal bibliyografyalar, kütüphanelerin danışma hizmetlerinde temel başvuru kaynakları oldukları için büyük dermeli kütüphanelerimizde, özellikle gelişmiş ülkelerin ulusal bibliyografyalarını elde etmek mümkün olmuştur. Çeşitli yayınlarla da bu kaynaklar desteklenmiştir.

Sonuca, bir ölçüde UBC gereksinimlerine dayanılarak ulusal bibliyografyalardaki uygulamalarla TB arasındaki farklılık ve benzerliklerin karşılaştırılmasıyla ulaşılabılır.

I.3. Sınırlandırma ve Düzen

Çalışmamızda geriye dönüşlü (retrospektif) ulusal bibliyografyalar ele alınmamıştır. TB'da son yılları ile sınırlı tutulmuş, ancak gelecek kuşaklar için geriye dönüşlü kullanımı göz önüne alınmıştır.

Yaptığımız yabancı kaynaklarla ilgili yayın taramaları son yirmibeş yılla sınırlandırılmıştır. Çünkü, yayın taramaları sırasında ulusal ve uluslararası uygulamalarda, ulusal kütüphaneler ve bağlantılı olarak ulusal bibliyografyalar konusundaki çalışmaların özellikle 1955'den sonra önem kazandığını belirlemiş bulunuyoruz. Daha önceki yayınlar, az sayıda olup konumuzun ele alınışı bakımından güncelliklerini kaybetmişlerdir.

Yine yabancı kaynaklarda çok sayıda ulusal uygulamaları içeren yayın elde edilmiştir. Alınan örnekler, UBC'nin bir halkası olarak işlevlerini yerine getiren, çağdaş anlamdaki ulusal bibliyografya uygulamalarıyla sınırlı tutulmuştur.

Tezimizde, TB'ndaki gecikmelerin nedenlerini vurgulamak amacıyla aldığımız örneklemeler, 1979 ve 1980 yıllarını kapsamaktadır. Çünkü, çalışmamız güncel TB ile sınırlıdır. Ancak, araştırma sırasında 1981 yılına ait sayılar henüz tamamlanmamış olduğu için örneklem kapsamına alınmamıştır. 1980 yılı TB'nin, o yıl içinde derlenebilen ulusal yayının tamamını kapsamaması bu seçimde bir diğer etken olmuştur 2/.

Tezimiz, Universal Bibliographic Control (UBC) ve ulusal bibliyografik denetim içinde ayrı önemi olan ulusal bibliyografyalar ve TB ile sınırlı tutularak derinliğine yapılan ilk doktora çalışması olmuştur. Dr. Sanalan tarafından bibliyografik denetim konusunda yapılmış araştırma 2/ genel çerçevede bibliyografik denetimi ve tarihi gelişimi içinde Türkiye uygulamalarını ele almaktadır. Adı geçen doktora tezi nedeniyle, çalışmamızda konunun tarihi yönü tekrarlanmamış, bibliyografik denetim ise konuya bütünlük getirmek amacıyla genelde tanıtılmıştır. Bilgiyi güncelleştirmek için yayın taraması sonunda elde ettiğimiz yapıtlardan günümüze yakın olanlarını kullanma şeklinde literatürde ikinci bir elemeye gidilmiştir.

Tez çalışması beş bölümde toplanmıştır. "Giriş" olarak adlandırılan ilk bölümde, problem, amaç, yürütülen yöntem ve planlamalarla taranan kaynakların neler olduğu tanıtılmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde bibliyografik denetim, UBC, ulusal bibliyografik denetim, ulusal bibliyografya ve ulusal bibliyografya kuruluşunun tanım, amaç ve işlevleri ile önemleri ortaya konulmak istenmiştir.

Araştırmanın üçüncü bölümünde, UBC'nin bir halkası olarak ulusal bibliyografyaların üretimi ve ulusal bibliyografyaların yayınlanmasından sorumlu olan ulusal bibliyografya kuruluşlarının işlevleri ayrıntılı biçimde ele alınmıştır. Ulusal bibliyografik denetimin önkoşulu olarak çalışmamızda önem taşıyan derleme yasaları, ulusal dermeyi ve ulusal bibliyografyanın kaynağını oluşturma işlevi ile sınırlı tutulmuştur. "International Congress on National Bibliographies" (ICNB)'de yapılan öneriler tezimizin bu bölümüne dayanak olmuştur. Konu ulusal uygulamalarla desteklenmiştir. UBC içinde ulusal bibliyografyaların yayınında kaynak paylaşımının önemi üzerinde de durulmuştur.

Çalışmanın dördüncü bölümünde tarihi gelişimine inilmeden TB ve ulusal bibliyografya kuruluşu olarak Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü'nün bugünkü durumu, UBC'nin gereksinimleri içinde ortaya konulmuştur.

Uluslararası etkinlikler ve ulusal uygulamaların sonuçları TB için önerilerde bulunma gereğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle tezin son bölümü, sonuç ve önerilere ayrılmış bulunmaktadır.

I.4. Taranan Kaynaklar

Çalışmamıza dayanak olmak üzere büyük ölçüde yayın taraması yapılmıştır.

Konumuzla ilgili Türkçe eserler, Türkiye Bibliyografyası 3/ ve Türkiye Makaleler Bibliyografyası 4/ 'ndan elde edilmiştir. Adı geçen bibliyografyalar, tezimizle doğru-

dan ilgili olan "Bibliyografya Bilim ve Tekniği", "Kütüphanecilik"; yayıncılıkla ilgili olarak da "Gazeteler ve Gazetecilik" konuları altında taramıştır. Bu kaynakları tamamlamak üzere Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 5/ son yıllar için, tek tek taramış Türk Kütüphaneciler Derneği On Yıllık Tahlili İndeksi 6/ ise bültenin ilk sayıları için kullanılmıştır. Ancak konuyla ilgili az sayıdaki Türkçe yayın güncel olmaktan da uzaktır. Elde edilen makalelerde sorunlar bir ölçüde dile getirilmekle birlikte çözümleri ortaya konulmamıştır. Bu da çalışmamızın gereğini vurgulamaktadır.

Çalışmamızda ulusal bibliyografik denetimle ilgili planlamaları gözlemek için Devlet Planlama Teşkilatı'nın Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı ve Yıllık Programları 7/ kullanılmıştır.

Yayın taramaları ve araştırmalarımız sonunda, konumuzla ilgili ve halen yürürlükte olan yasalarla 8/, derleme ile ilgili yasa tasarıları da elde edilebilmiştir 9/.

Yabancı dildeki yayın taramaları, Library Literature, (1955-) 10/ Library and Information Science Abstracts, (1969-) 11/ 'dan yapılmıştır. Çalışmamızla ilgili olabilecek yayınlara, pek çok konudan yaklaşmak gerekmiştir: "Bibliographic Control", "Bibliography", "Bibliography, National", "Cataloguing", "Cataloguing, Cooperative", "Catalogs, Union", "Classification", "Cooperation, International", "Filing Rules", "Government Publications", "IFLA", "IFLA. Section on Bibliography", "IFLA. Section on Cataloguing", "IFLA International Office for UBC", "ISBD", "NATIS", "National

Libraries", "Standardization of Bibliographic Records", "Standards for Interchange Computer Records", "UAP", "UNESCO", "Universal Bibliographic Control" gibi.

Son yirmi beş yılı kapsayan yabancı dil yayın taramalarında, özellikle 1970'lerden başlayarak konumuzdaki gelişimle bağlantılı pek çok yapıt elde edilmiştir. Bibliyografik denetimdeki uygulamaları toplu olarak içeren çeşitli araştırmalar, gelişim ve koşulları gözlememizi sağladığı için faydalı olmuştur 12/. Bu veriler, ilk el kaynaklar olarak ulusal bibliyografyalardan, elde edilebilen yasalar ve çeşitli yapıtlarla desteklenmiş ve güncelleştirilebilmiştir.

Konumuzla ilgili standartlar için yayın taramaları, Standardization Activities of Concern to Libraries and National Bibliographies 13/ adlı dökümanla tamamlanmıştır. Bibliyografik tanımlamada standartlaşma ile ilgili, International Standart Bibliographic Description (ISBD)'lerin oluşturulmaları ve uygulamaları, IFLA International Office for UBC'nin hazırladığı An Annotated Bibliography of the International Standard Bibliographic Description 14/ 'ın taranmasını gerektirmiştir.

Evrensel bibliyografik denetimdeki son gelişmeleri IFLA ve International Office for UBC'nin konuya yaklaşımlarını izlemek üzere, bu kuruluşların yayınları olarak IFLA Directory 15/ ve bu yayını tamamlar biçimde de IFLA Journal'a 16/ sık sık başvurulması gerekmiştir. Elde ettiğimiz çeşitli yapıtlara rağmen, IFLA'nın gelecekte hangi hedefler içinde olduğunu genel hatlarıyla vermesi bakımından, IFLA. Draft Medium-Term Programme, 1981 - 1985, 17/ kullanılmıştır.

UBC çerçevesinde en yeni etkinlikler, International Cataloguing adlı IFLA International Office for UBC'nin yayınladığı süreli yayındaki makalelerle izlenmiştir.

Tezde kullanılan araştırma yönteminin saptanmasında, Doç.Dr. Saim Kaptan'ın Bilimsel Araştırma Teknikleri 19/ adlı yapıtı yararlı olmuştur. Tezin düzenlenmesi, dipnot ve bibliyografyaların yerleştirilebilmesi için, Hacettepe Üniversitesi Mezuniyet Sonrası Eğitimi Fakültesi'nin hazırladığı, Bilim Uzmanlığı ve Doktora Tezlerinin Yazılmasında, Teksirinde ve Ciltlenmesinde Gözönünde Tutulacak Standartlar (Esaslar) Yönergesi 20/ kullanılmıştır. Gerektiğinde Turabian'a da başvurulmuştur 21/.

Çalışmamızda, mesleki terminoloji ile birlik sağlamak amacıyla Doç.Dr.Berin U. Yurdadoğ'un değerli yapıtı Kitaplık Bilim Terimleri Sözlüğü 22/ esas alınmıştır. Buna rağmen tezde yeni sözcüklerin üretilmesi de gerekmiştir. Metinde yazım yanlışlarına meydan vermemek üzere Türk Dil Kurumu'nun Yeni Yazım Kılavuzu'na 23/ zaman zaman başvurulmuştur.

I. BÖLÜMÜN DİPNOTLARI

- 1/ Milli kütüphane'de 3.1.1982 tarihinde yapılan görüşme-
den öğrenilmiştir.
- 2/ Sanalan, Ülker, "Bibliyografik Denetim ve Türkiye". (Ya-
yınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 1977).
- 3/ Türkiye Bibliyografyası, (Ankara: Milli Kütüphane Bib-
liyografya Enstitüsü, 1954 -): 1955 - 1981.
- 4/ Türkiye Makaleler Bibliyografyası (Ankara Milli Kütüp-
hane Bibliyografya Enstitüsü, 1952 -): 1952 - 1981.
- 5/ Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni (Ankara: TKD,
1952 -): 1952 - 1981.
- 6/ Ötüken, Adnan. Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni On
Yıllık Tahlili İndeksi : Bir İndeks Denemesi (Ankara :
Orkun Basımevi, 1962).
- 7/ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Dördüncü
Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1979 - 1983. (Ankara, Mart
1979). Ayrıca bkz T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teş-
kilatının 1978 - 1981 Yıllık Programları.
- 8/ Bibliyografik denetimle ilgili yasalar için bkz:
Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu (Kanun No: 2527)
21 Haziran 1938.
Milli Kütüphane Kuruluşu Hakkında Kanun (Kanun No: 5632)
23 Mart 1950.
Milli Kütüphane Kuruluşu Hakkında 5632 Sayılı Kanune Ek
Kanun. (Kanun No: 6568) 18 Mayıs 1955.

Basın Kanunu (Kanun No: 5680) 24 Temmuz 1950.

Matbaalar Kanunu (Kanun No: 5681) 24 Temmuz 1950.

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, (Kanun No: 5846) 5.12.1951

Arttırma, Eksiltme ve İhale Kanunu (Kanun No: 2490)

2 Haziran 1934.

İl İdaresi Kanunu (Kanun No: 5442) 10.6.1949.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kitaplığı Kanunu (Kanun No: 1934) 22.1.1976.

Ayrıca bkz:

"Bazma Yazı ve Resimleri Derleme Yönetmeliği", T.C. Resmi Gazete 17467 (21 Eylül 1981) ss. 16-18.

9/ Derleme ile ilgili yasa tasarıları için bkz:

"Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu Tasarısı", Kütüphaneler Komitesi Raporu (Ankara; Milli Eğitim Bakanlığı, 1961) ss. 66 - 72.

"Düşün ve Sanat Ürünlerini Derleme Yasası (Tasarı)".

Yeni Yayınlar (Mart - Nisan 1980): 23 - 31.

T.C.Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü,

"Fikir ve Sanat Ürünlerini Derleme Kanunu (Tasarı)"

Teksir.

10/ Library Literature (New York: H.W.Wilson Company, 1936 -): 1950 - 1981.

11/ Library and Information Science Abstracts (London: LA 1969 -): 1969 - 1981.

12/ Ulusal bibliyografyalarla ilgili toplu çalışmalar olarak bkz:

- Cheffins, R.A. A Survey of Contents of Existing National Bibliographies. (Paris: Unesco, 1977).
- Pomassl, Gerhard Survey of Existing Legal Deposit Laws. (Paris: Unesco, 1977).
- Sinnassamy, Françoise. Survey of the Present State of Bibliographic Recording in Freely Available Printed Form of Government Publications and Those of Inter-governmental Organizations. (Paris: Unesco, 1977).
- Beaudiguez, Marcelle. Bibliographical Services Throughout the World, 1970 - 1974 (Paris, Unesco, 1977).
- Pomassl, Gerhard Synoptic Tables Concerning the Current National Bibliographies (Leipsiz: Deutsche Bücherei, 1975).
- Swindley, Ross. Cataloguing-in-Publication: An International Survey (Paris: Unesco, 1976).
- Giljarevskij, R.S., International Distribution of Catalogue Cards: Present Situation and Future Prospects. (Paris: Unesco, 1969).
- 13/ IFLA. International Office for UBC. Standardization Activities of Concern to Libraries and National Bibliographies (Paris: Unesco, 1977).
- 14/ IFLA International Office for UBC. An Annotated Bibliography of the International Standard Bibliographic Description (London: The Office, 1977).
- 15/ IFLA. Directory 1980/81 (Netherlands, 1980)
- 16/ IFLA Journal (München: IFLA, 1952 -): 1952 - 1981.

- 17/ IFLA. Draft Medium-Term Programme: 1981-1985 . Complied by the Professional Board, Working Document for the 47th General Council Meeting to be Held at Leipzig, DDR, 17-22 August 1981. (Netherlands, 1981).
- 18/ International Cataloguing (London: IFLA International Office for UBC, 1972 -): 1972 - 1981.
- 19/ Kaptan, Saim, Bilimsel Araştırma Teknikleri, Geliştirilmiş 2. basım (Ankara: Rehber Dağıtım, 1977).
- 20/ Hacettepe Üniversitesi, Mezuniyet Sonrası Eğitimi Fakültesi, Bilim Uzmanlığı ve Doktora Tezlerinin Yazılmasında, Teksirinde ve Ciltlenmesinde Gözönünde Tutulacak Standartlar (Esaslar) Yönergesi (Fakülte Kurulunun 3.9.1975 Tarih ve 17 Sayılı Kararıyla Kabul Edilmiştir).
- 21/ Turabian, Kate L. A Manual for Writers of Term Papers, Theses and Dissertations. 4 th edition (Chicago : The University of Chicago Press, 1973).
- 22/ Yurdadoğ, Berrin U. Kitaplık Bilim Terimleri Sözlüğü. (Ankara Türk Dil Kurumu, 1974).
- 23/ Türk Dil Kurumu. Yeni Yazım Kılavuzu, 10. baskı, (Ankara, 1980).

II, BÖLÜM

BİBLİYOGRAFİK DENETİM

II.1. Bibliyografik Denetim

II.1.1. Tanım

"Bibliyografik denetim" kavramı, mesleki iletişimde kütüphaneci, dokümantalist ve arşivciler arasında kullanılmakla beraber, kavramın tanım olarak açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Bibliyografik denetimin ilk sözcüğü olan "bibliyograf"ın, Türkçe Sözlük'te Yunanca kökenli, "biblion" kitap ve "graphien" yazmak sözcüklerinden oluştuğu yer almaktadır 1/. Aynı Sözlük'te "bibliyografya" terimi ise "kitap bilgisi" olarak adlandırılmıştır 2/.

Encyclopedia of Americana'da Verner Clapp bibliyografyayı "science of books" "kitap bilimi" şeklinde tanımlarken, bibliyografya hazırlamayı bir bilim ve sanat, bibliyografyayı da sanat ürünü olarak kabul etmiştir 3/.

Encyclopedia of Library and Information Science'da "Bibliography" maddesinde ise tanım "about books" "kitaplar hakkında" biçiminde verilmektedir. Bu genel tanımlama "bir kitabın kısımlarını oluşturan her şey kitap olarak bibliyografyanın ilgi alanına girer" şeklinde açıklığa kavuşturulmuştur 4/.

Malchès bibliyografyayı "eser adı listesi" olarak tanımlamakla birlikte, kitap ya da makalelerin sonlarındaki eser adlarına bibliyografya denilemeyeceğini de ifade etmiştir 5/.

Bibliyografya sözcüğünün daha pek çok tanımı yapılmıştır. Yukarıdaki tanımlamalarda da görüldüğü gibi bibliyografya, kitap ya da geniş anlamda basılı materyalle sınırlı tutulmuştur. Günümüzde ise kayıtlı bilgi hızla artan biçimleriyle kütüphane dermelerine girmekte ve kullanıcılar tarafından da aranmaktadır. Basılı olmadıkları halde bilgi içeren bu materyaller için de, çeşitli terimler geliştirilmeye çalışılmaktadır. O halde günümüzde geniş anlamıyla bibliyografya, her biçimdeki materyalin (kayıtlı bilginin) listesi olarak tanımlanabilir. Shoemaker, değişen koşulları dikkate alarak "gelecek çağda belki de bibliyografya yeni bir ad alacak, ama yapılması gereken iş aynı olacaktır" demektedir 6/.

Bibliyografyanın ilk işlevi, kayıtlı bilgiyi tek tek listelemektir. Listelerin amacı bilginin varlığını duyurmaktır. Bu nedenle de bibliyografik hizmetlerin önemi çok eski çağlardan beri kabul edilmiştir. Bibliyografyalar, yayınlara birlikte başlatılmaktadır 7/.

Malclés, bibliyografya teriminin kendi başına işlem ve amaçları tanımladığını kabul eder. Ona göre bu işlemler, "kütüphaneciliğin bir kısmı olan ... bibliyografik teknikleri gerektirir. Bibliyografik tekniğin üretimini yönlendirdiği listeler, fikir işçileri için nalbandın çekiç ve örsü kadar önemlidir" 8/. Gerçekte de bibliyografyanın işlevleri basit bir liste hazırlamakla sınırlanmaz. Derme oluşturulur, tanımlanır, sınıflandırılır, düzenlenerek yayınlanır. Bibliyografya hizmetleri böyle gruplandırılabilmeyle birlikte yeni teknolojiler ve beraberinde de hızla gelişen yeni yöntemler, bibliyografik teknikleri etkilemektedir.

Bibliyografik denetim kavramını oluşturan "denetim" sözcüğü ise İngilizce "control" sözcüğünün Türkçe karşılığı olarak kullanılmaktadır. Fransızca'dan gelen "kontrol" Türk Dil Kurumu (TDK)'nun Türkçe Sözlük'ünde "bir işin doğru veya usulüne uygun olarak yapılıp yapılmadığını inceleme, denet, denetleme" şeklinde tanımlanmaktadır 9/. Adı geçen sözlükte "denetlemek", "neler olduğunu, neler olacağını anlamak için bakmak" olarak ayrıca tanımlanmıştır 10/.

TDK Özleştirme Kılavuzu ise kontrol sözcüğünün Türkçe eşanlamlısı olarak "denetim" i vermektedir 11/.

Bu tanımlardan ilkinde yapılan "işlerin doğruluk ve uygunluğunun incelenmesi", çalışmamızda anlatılmak istenilen denetim'den çok farklı bir anlam taşımaktadır. Bu anlatımdan kuvvet ve zor kullanma, sınırlandırma gibi anlamlar da çıkarılabilir. Ancak çağımızda, çevre koşullarıyla birlikte gelişen kütüphanecilik hizmetleri içinde kütüphanecilerin bibliyografyalarda herhangi bir şekilde sınırlama yapmaya zorlanabilecekleri söz konusu edilemez. Kayıtlı bilgi, canlı sesin-

den, özel yazışmalara, teksirler ve basılı kitaptan görüntü-
ses kayıtlarına kadar çok çeşitlilik göstermektedir. Biçim ya-
nında sayı olarak da artan yayının denetimi zorunludur. Ancak
bu zorlama, kütüphaneciler, neyin nerede, ne zaman yayınlan-
dığını ve nasıl ulaşılabileceğini kullanıcılarına sağlamaktan
kendilerini sorumlu saydıkları için, doğal olarak gerçekleş-
mektedir.

Geniş tanımıyla da olsa "denetim" sözcüğünün gerek
konumuzla daha ilgili olması ve gerekse Türkçe kökenli olması
nedeniyle, çalışmamızda kontrol sözcüğü yerine kullanılması
uygun görülmüştür.

Kanımızca, bibliyografya ve denetim sözcükleri aşağı-
daki şekilde tanımlanabilir: a) Bibliyografya, her tür bilgi-
nin kaydedilmesi için belirli tekniklere (düzenlemelere) daya-
nılarak yürütülen işlem ve amaçlardır. b) Denetim ise, neyin
nerede ne zaman yayınlandığını ve nasıl elde edilebileceğini
belirlemek, kısaca yayının kendisine ulaşımı gerçekleştirmek-
tir.

Bu genel tanımlamalardan ve açıklamalardan sonra
"Bibliyografik Denetim" kavramı daha iyi anlaşılacaktır, sanırız:

Chaplin, bibliyografik denetimi "mevcut basılı ma-
teryalin düzenlenmiş ve ulaşılabilir kaydı demektir" şeklin-
de tanımlamaktadır 12/. Bu tanımı geniş anlamda kabul etmek
gerekir. Çünkü burada da basılı olmayan materyal tanım dışın-
da bırakılmıştır.

Bir diğer tanımlama ise, "tekrar elde edilebilme-
lerini gerçekleştirmek üzere her tür materyalin kimliklenme-
si için düzenlenmiş tüm işlemlerdir" şeklinde yapılmıştır 13/.

Bu tanımda açıklıkla belirtilmemekle beraber Hickey, doğru bir yorumlama ile, materyalin işlediği konunun gösterilmesi, adlandırılması olan "konu analizi" ni de bibliyografik denetim kapsamı içine almaktadır. Bu tanıma göre bibliyografik denetim iki kısımdan oluşmaktadır: i- Materyalin içeriğine dikkat edilmeksizin materyalin kendisinin kimliklenmesi, ii- İşlediği konunun analizlenmesiyle materyalin yerinin belirlenmesi. Böylece bibliyografik denetimle, "Aranan bilgi var mıdır? Varsa nereden sağlanabilir?" soruları yanıtlanabilmektedir.

Bibliyografik denetimin bir diğer tanımı Ü.Sanalan'ın doktora tezinde yapılmıştır:

"... insanlığa ait bilimlere katkısı olan her türde basılmış, yayınlanmış, hatta gör-ışit araçları ile ilgili gereçlerin etkin ve örgütlenmiş sınıflandırılması ve kayıtlanması 14/"

Bu tanımda bibliyografik denetim, yine sınıflandırma ve kayıtlama ile sınırlandırılmıştır. Burada sınıflandırmanın, konu analizi ile eşanlı kullanıldığını varsaymaktayız. Çünkü konu analizinin bir amacı da konu içeriğine dayanarak materyalin "nerededir" sorusunun yanında, hangi konularda "neler elde edilebilir" yaklaşımına cevap vermektir.

Görülüyor ki bibliyografik denetim, tüm kayıtlı bilgiye ulaşabilmek için bunların kimliklenmeleri, konu analizi yoluyla da konu başlıkları ve sınıf numaralarının saptanması şeklinde gerçekleştirilen amaç ve işlemlerdir.

II.1.2. Amaç ve Kapsam

Bibliyografik denetimin amacı, kullanıcıyı doğrudan doğruya materyalin kendine ulaştırmaktır. Bu da doğru ve süratle tutulacak bibliyografik kayıtlarla gerçekleştirilebilir. Clarke

bunu, "bibliyografik denetim, kaydedilen materyale ulaşım sağlanmadığı sürece geçersizdir" sözleriyle vurgulamaktadır 15/.

Günümüz kütüphaneciliğinde, bilgi birikim ve erişim sistemi ile bibliyografik denetim birbirinin içinde kabul edilmektedir. Çünkü her ikisinde de materyalin içeriğini belirlemek söz konusudur 16/ Kanımızca, bibliyografik denetimde üretilen bibliyografik kayıtlarla bilgi birikim, bütünüyle gerçekleştirilebilmektedir. Bibliyografik denetim, dokümanın içeriği ile ilgilendiği sürece, bir ölçüde de bilgi erişimi sağlamaktadır. Ancak, bibliyografik denetim, materyalin içeriğiyle ilgili olan genel işlemleri içerdiği için, bilgiye erişim sınırlı olabilmektedir.

Bibliyografyalar ve kütüphane katalogları, bilgi erişim gereçlerinin temel kaynakları olarak kabul edilmektedirler. Bibliyografyaların kapsam ve bibliyografik kayıtlarında birbirlerinden farklı oldukları inancı, bugün için değerini kaybetmiş bulunmaktadır. Bilgi erişim belirli bir derme ile sınırlı tutulamayacağı için bibliyografyalar, kütüphane kataloglarını tamamlamaktadırlar 17/.

Nitekim International Conference on Cataloguing Principles Paris, 1961 (ICCP) (Uluslararası Kataloglama Prensipleri Kongresi) de evrensel anlam taşımak üzere geliştirilen kataloglama kurallarının sadece kütüphane katalogları için değil, ama aynı zamanda bibliyografik düzenlemelerde de kullanılabilirlik üzere oluşturuldukları belirtilmiştir 18/. Uygulamada, artan yayın bilgi değişimini zorlamış, teknolojik olanaklarsa hız kazandırmış bulunmaktadır. Sonuçta, bibliyografya, katalog kavramları gibi bibliyograf, katalogcu ayrırı-

mı da ortadan kalkmıştır. Günümüzde bibliyografik denetim çabaları, kütüphanecilerin sorumlulukları altında toplanmaktadır.

Çeşitli yazarların da belirttikleri gibi bibliyografik denetimde ortaya çıkan sorun, bibliyografik gereçlerin düzenlenmesinde çok değişik yöntemlerin uygulanmasından ötürü karşımıza çıkmaktadır 19/.

Bibliyografik denetim, bilgi kaynaklarının elde edilmesi, düzenlenmesi ve kullanımı ile gerçekleştirilebilir. Kütüphane hizmetleri içinde sağlama, kataloglama olarak adlandırılan işlemler, birlikte bibliyografya hizmetlerinde olduğu gibi kütüphanecilikte de "teknik hizmetler" olarak adlandırılırlar. Bu hizmetlerden amaç kullanıcıya gerekebilecek materyali sağlayarak dermeyi oluşturmak ve bunlara araştırmacının ulaşımını sağlamak üzere yeterli düzenlemeyi gerçekleştirmektir. Hazırlanan kütüphane katalogları, bibliyografik denetimi, o derme ile sınırlı olarak, bir ölçüde gerçekleştirmektedir. Kataloglama ve benzer bibliyografik etkinlikler, kütüphanelerin temel işlevleri arasında kabul edilmektedir. Ancak, daha önce de sözünü ettiğimiz gibi, çalışmamızda, kataloglama hizmetleri tek tek kütüphane hizmetleri olarak düşünülmemekte, bibliyografik denetim için yürütülmesi gerekli tüm işlemlerle eşdeğerli sayılmaktadır. Bibliyografik denetimin, kütüphane işlemleri ile sınırlandırılması düşünülemez.

II.1.3. Bilginin Önemi ve Bibliyografik Teknikler

II.1.3.1. Bilginin Önemi

Bilgi, çağımıza "bilgi çağı" olarak adını verecek kadar önem kazanmış bulunmaktadır. Toplumların ekonomik, kültürel ve toplumsal kalkınmalarında (kayıtlı) bilginin temel olduğu bir gerçektir. Bilginin üretim ve dağıtımında kullanılan yeni tekniklerden iletişim araçları büyük ölçüde etkilenmişlerdir 20/.

Bibliyografik denetimde söz konusu olan kayıtlı bilgidir. Bilginin üretimi, özellikle ikinci dünya harbinden sonra hızla artmıştır. Çağımızda kayıtlı bilginin sayı olarak büyümesinin nedenleri çok çeşitlidir: Eğitim yöntemlerinin ve düzeyinin gelişmesi bir yandan kişisel ve kurumsal araştırmayı, diğer yandan da yaygın eğitim, okur-yazar sayısını hızla arttırmıştır. Bilgiye olan gereksinim hızla büyümüştür. Her araştırma çoğunlukla yeni bilginin üretilmesiyle sonuçlanmaktadır. Geleneksel basılı bilgi de sayı olarak ağırlığını kitaptan çeşitli dokümanlara (patent, tez standartlar, raporlar) özellikle de süreli yayınlara doğru kaydırmış bulunmaktadır.

Kayıtlı bilginin içinde bulunduğumuz yüzyılda, günümüze doğru sayı olarak hızla çoğalması bibliyografik denetimde çeşitli sorunları birlikte getirmektedir. Pek çok konu ve disiplinde son derece uzmanlaşma, konu terminolojisindeki değişmeyi doğurmaktadır. Needham, Organizing Knowledge in Libraries adlı eserinde, bunlara: "Bilginin farklı dillerde kaydedilmesi, konulara katkıları büyük olan ticari yayın dışında kalam dokümanların denetlenmesi, bibliyografik denetim kaynaklarında bilgiye yaklaşımda standartların oluşturulması" sorunlarını da eklemektedir 21/. Giderek artan ekonomik baskı

ve yaygın bilgisayar kullanımından doğan sorunları da burada saymak yerinde olacaktır.

Kayıtlı bilgi biçim olarak da, ilk çağlardan beri pek çok değişikliğe uğrayarak günümüze kadar gelmiş bulunmaktadır. Arkeolojik ve tarihi araştırmalara dayanılarak elde edilen bulgular, ilk kayıtlı bilginin mağara duvarlarındaki şekillerden başlayarak, kil tabletler, parşömen ve papirus ruloları, kağıda yapılan baskıdan (kitap) günümüzde filmler, ses kayıtları ya da mıknatıslı şeritlere kadar uzanmış bulunmaktadır 22/. Yayının biçim olarak çeşitlenmesine, yayıncılıkta son yirmi yıl içinde birlikte gelişen yeni bilgisayar ve iletişim tekniklerinin yaygın olarak kullanılması gösterilmektedir 23/. Bu olanaklar, kütüphanecilikte olduğu gibi yayın alanında da bilginin üretim ve dağıtımında büyük değişiklikler getirmiştir. Yayıncının çok sayıda ve yeni biçimlerde ürettiği, çoğaltıp dağıtımını gerçekleştirdiği kayıtlı bilgi, kütüphaneciler tarafından kullanıma sunulmaktadır.

Kitap, günümüze kadar milyonlara ulaşan sayılarıyla egemenliğini sürdürmekle birlikte gelecekte, hızla gelişen teknolojilerin de etkinlikleriyle yeni biçim malzemeye başkaları eklenebilecek, gör-işit araçları da kitaba göre üstünlük elde edebilecek gibi görünmektedir. Nitekim çağımızda hiç değilse bibliyografik denetim gereçlerinin süratle yeni biçimlere girdiği bilinmektedir. Basılı ve kart biçimindeki bibliyografya ve katalogların yerini bilgisayarla okunabilir veya mikro kayıtlar almaktadır. "Kütüphane fikri, herkesin kabul ettiği gibi, sadece kitap dermesi olarak değil, aynı zamanda bilgisayar programları ve alt işlemlerinden oluşan bir derme

şeklinde yerleşmektedir" diyen Kochen 24/, günümüzdeki kayıtlı bilginin (geniş anlamıyla dokümanın) biçim olarak geniş kapsamını kabul etmektedir.

Bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin etkilerinin bundan sonra da gerek yayıncılıkta, gerek kütüphanecilikte devam edeceği kaçınılmaz bir gerçek olarak ele alınmaktadır 25/.

II.1.3.2. Bibliyografik Düzenleme

Bibliyografik denetimi gerçekleştirmek üzere tutulacak kayıtlar, var olan çok sayıdaki çeşitli yayından, geniş araştırmacı kitlelerinin yararlanmasına olanak vermelidir. Kayıtların, süratle, yanlışsız ve basit olarak üretilebilmesi ise bibliyografik düzenlemelere bağlıdır.

Bibliyografik kayıtların kapsamını belirleyebilmek için, önce bibliyografik kayıt teriminin tanımını yapmak yerinde olacaktır:

"... Bibliyografik kayıt terimi, tanımlama, kimlikleme veya bilgi içeriği olan herhangi bir fiziki birime erişim için kullanılabilen tüm alan ve öğeler (örneğin, kişi veya tüzel kuruluş adları, başlıklar, basan-yayan, sınıflama sembolleri, gibi) için kullanılır 26/"

Bu tanıma göre, bibliyografik kayıtlar üç kısımdan oluşturulabilir:

i- Başlık terimi: Materyalin (dokümanın) fikri üretimi ile bağlantılı kayıtlardır. Bunlar: a) Başlık sözcüğünü (yazar sorumluluğunun) seçilmesi ve b) Biçiminin düzenlenmesi olarak yürütülen işlemlerden oluşurlar.

ii- Bibliyografik tanımlama: Doğrudan doğruya materyalin kendinden alınan bilgiye dayanılarak tanımlanması, fiziki özellikleri kaydedilerek kimliklenmesidir.

iii- Konu analizi veya konu kataloglaması: Dokümanı daha fazla tanıtmak üzere içeriğinin belirlenmesidir;

a) Konu başlıklarının ve b) Sınıf numarası ile beraber yer numarasının verilmesi işlemlerinden oluşur.

Bunlar, kütüphanecilik etkinliklerinden teknik hizmetler içinde, "kataloglama-sınıflama" işlevleri olarak yürütülürler. Bibliyografik kayıtlardaki düzenlemeler, son yirmi beş yıldır "bibliyografik denetim" adıyla anılan konunun temelini oluşturmaktadırlar.

Günümüzde, bibliyografik etkinlikler, basit olarak materyalin tek tek listelenmesi değildir. Ancak, bibliyografya halen "kitap sanatı" özelliğini korumaktadır. Çünkü kitabın kimliklenmesi ve içeriğinin belirlenmesi, kitap üzerinde çalışma becerisi gerektirmektedir. Kitabın incelenmesi, özellikle hizmet verilen grup büyüdükçe ve uzmanlaştıkça önem kazanmaktadır 27/.

1950 lerde "bibliyografik denetim" olarak adlandırılmaya başlayan bibliyografik düzenlemelerde, günümüzde bilginin kaydedilmesi, yani kataloglama ve sınıflama ile ilgili pek çok sorunla karşı karşıya bulunuyoruz. Bilgisayar teknolojisi ve gelişen iletişim teknikleri yanında, artan yayına erişimde ekonomik zorlamalar, konuların ayrıntılı olarak bölünmesi, yeni terminolojiler, bilgiye duyulan büyük ölçüdeki gereksinim, iletişim araçlarının bilgi kaynağı olarak denetlenmesinde yeni yöntemlerin geliştirilmesine neden olmuştur. Büyüyen bilgi gibi, bunlara erişimi gerçekleştiren bibliyografik denetim de, özellikle bibliyografik kayıtların düzenlenmesi için gerekli olan yöntemler de dinamiktir, sürekli yenilenip değişime uğramaktadırlar.

Bilgi erişim, kuramsal ve uygulamada yalnızca uğraş alanları içine doğrudan doğruya girdiği için kütüphaneci, dokümantalist ve arşivciler için değil, ama aynı zamanda diğer tüm alanlarda dolaylı da olsa üzerine eğilimesi gerekli bir konu haline gelmiştir. Bilinen ve gelişmekte olan disiplin ve konular, bilgi kavramı ve kullanımı ile yakından ilgilenmektedirler. Özellikle bilgisayar mühendisleri, bilgi ve onun düzenlenmesi ile uğraşmaktadırlar. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin tarihi gelişimleri bilginin toplum üzerindeki gücünün büyüklüğünü ve bilgi sistemlerini denetleyenlerin de bu en büyük güce sahip olduklarını göstermektedir 28/.

II.2. Evrensel Bibliyografik Denetim

II.2.1. Evrensel Bibliyografik Denetim Gereksinimi

II.2.1.1. Uluslararası Kuruluşların Etkinlikleri

Toplumsal, kültürel ve ekonomik gelişim ve bunlara bağlı olarak oluşan yeni koşullar kavramları da değişikliğe uğratmıştır. Bu özellikle, yeni gereksinimlerin yeni etkinlikleri ve sonuçları doğurduğu, hizmete yönelik mesleklerde ortaya çıkmaktadır. Geleneksel uygulamalarında, yeniden düzenlemeye zorlanan mesleklerden biri de kütüphanecilik olmuştur. Kullandıkları materyalin yapısından, ortaya koydukları etkinlikler ve verdikleri hizmetler bakımından kütüphaneci, dokümantalist ve enformasyon uzmanlarının kalplerinde evrensellik taşıdıkları kabul edilmektedir 29/. Son 35 yıl içinde değişen çevre koşulları, uluslararası teknolojik devrim, kütüphaneciliğin çözüm bekleyen karmaşık sorunlarında, uluslararası çalışmayı zorlamıştır. Günümüzde uluslararası mesleki iletişim büyük ölçüde gerçekleştirilmiş bulunmaktadır.

Uluslararası kütüphanecilik, kütüphaneciliğin bir yönü olarak gerçekte yenidir. John Harvey 30/, Peter Havard-Villiams 31/, ve başkaları tarafından çeşitli tanımları yapılan uluslararası kütüphanecilik, Rovelstad'a göre "her bireyin katkıda bulunabileceği gerçekten uluslararası bir meslek olarak ortaya çıkmaktadır"32/.

Kütüphaneciler, ulusal sınırlarının dışına bakmaya başladıklarında, bibliyografik denetim öncelikle ilgilendikleri konu olmuştur. Yayının bibliyografik kayıtlarla denetlenmesi, kendinin de fiziki olarak elde edilebilmesi, uluslararası kütüphaneciliğin günümüzde en fazla ilgilendiği konulardır 33/.

Ü. Sanalan'ın doktora çalışmasında ayrıntılarıyla tarihi gelişimini ortaya koymuş olduğu gibi, bibliyografik denetim fikri, uluslararası kütüphanecilik etkinlikleri ve amaçları olarak International Federation for Documentation (FID), International Federation of Library Associations and Institutions '(IFLA) ve IFLA'nın içindeki uluslararası mesleki örgütlenmelerle canlanmış ve gelişmiştir 34/.

International Federation for Documentation (FID)

FID (Uluslararası Dokümantasyon Federasyonu), 1895 te Paul Otlet ve Henri Lafontaine'in evrensel fen ve teknik bibliyografya sistemi kurma çabalarıyla gelişmiştir. Fikir, o gün için gerçekleşmemiş olmakla beraber, evrensel bibliyografik denetimin bir gereksinim olarak daha yüzyılın başlarında ortaya konmuş olması bakımından önemlidir. Gerçekte bugün UNESCO tarafından UNISIST programı olarak geliştirilen proje ile arasındaki benzerliğe dikkat çekilmektedir 35/.

Otlet ve Lafontain'in atılımları, çeşitli değişmelere uğrayarak günümüzde FID'ın ve Universal Decimal Classification (UDC) yönteminin gelişmesine neden olmuştur. Halen UDC'nin gerekli düzeltme ve genişletmeleri, FID tarafından yürütülmektedir. Adı geçen sınıflama yöntemi, ulusal bibliyografyalarda yaygın olarak kullanılan genel bir sınıflama şeması olması bakımından konumuz için önem taşımaktadır.

International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA)

1927 yılında IFLA'nın (Uluslararası Kütüphanecilik Dernekleri Federasyonu) kurulması da, uluslararası işbirliğini geliştirme yolunda atılmış önemli bir adımdır 36/. Evrensel, hükümetlere bağımlı olmayan, bir dernek olarak tanımlanan kuruluşun temel amaçları şöylece belirlenmiş bulunmaktadır :

- "- Kütüphaneciliğin tüm alanlarında ve bilgi hizmetlerinin etkinliğinde uluslararası anlayışı, işbirliğini, tartışmaları, araştırmaları kolaylaştırmak ve geliştirmek,
- Kütüphanecilerin sürekli eğitimini geliştirmek,
- Uluslararası sorunlarda kütüphaneciliğin temsil edilebileceği bir kuruluş olmak,
- IFLA, bu amaçlarını tüm ülkelerdeki kütüphane ve bilgi hizmetlerindeki üyelikleriyle genişleterek destekler,
- Bu amaçların eğilimi evrensel olma ve geniş kapsamlılıktır. Bunlar, IFLA örgütünü etkiler ve mesleki programlarına yön verir" 37/.

IFLA'nın 1980 yılında, 110 ülkede 950 üyesi bulunmaktadır. Üyeleri, kütüphanecilik ile ilgili dernek ve enstitülerdir. IFLA'nın merkezi Hollanda'dadır 38/.

IFLA ve FID, kütüphaneciler ve belgebilimciler için tertipledikleri toplantılar, verilen bildireler, yaptıkları

yayınlarla uluslararası resmi ve resmi olmayan işbirliğini ve dostluğu gerçekleştirmişlerdir. Ülkelerin kütüphanecilik uygulamalarının hangi düzeyde olduğu öğrenilmiş ve ilerisi için yapılan eleştirilere dayanılarak uluslararası prensipler kurulmaya başlamıştır. Kütüphaneler ve kütüphaneciler arasında, uluslararası düzeyde işbirliği fikri doğmuştur. Gerek FID, gerekse IFLA dünya üzerindeki kütüphanecilerle birey veya dernek olarak eşgüdümü gerçekleştirmişlerdir.

Fakat başlangıçta uluslararası etkinlikler, kütüphanecilik pek çok ülkede henüz ulusal düzeyde örgütlenme aşamasında olduğu ve kullanıcı gereksinimleri ulusal kaynaklarla karşılanabildiği için ileriye dönük biçimde planlanamamıştır 39/. İkinci dünya harbinden sonraki yıllarda, uluslararası siyasetteki değişim, teknolojik ilerlemeler ve yayın patlaması ile birlikte, kütüphanecilerin uluslararası işbirliğinin farkına varmış olmaları, mesleklerine yaklaşımlarını büyük ölçüde etkinleştirmiştir. Diğer tüm disiplinlerde olduğu gibi kütüphaneciler de sorunlarının çözümünü uluslararası işbirliğinde aramanın gereğini duymuşlardır. Bu gereksinim, daha iyi eğitilmiş, mesleğinde araştırma etkinlikleri kazanmış, hizmet sorumluluğu taşıyan kütüphanecilerin mesleklerine önemle eğilmeleriyle sonuçlanmıştır.

Günümüzde uğraşları bilgi olan kütüphaneci, dokümantalist ve enformasyon uzmanlarının hizmet alanlarıyla birlikte sorumlulukları ve sorunları da genişlemiştir. Özellikle, bibliyografik denetim etkinlikleri içinde bilgi gereksiniminin, şahıs, ülke, bölge ile sınırlandırılmayacağı kabul edilmekte-

dir 40/. Nitekim yeni denetim kaynaklarının oluşturulması için yürütülen çabalar uluslararası kullanımı sağlayabilmek konusunda yoğunlaşmış bulunmaktadır. Bibliyografik alandaki denetim bu çalışmaların çözümü, dil ve değişik bibliyografik geleneklerden ötürü güçleşmektedir. Bu nedenle başarı, uluslararası iletişime, ulusal çalışmalarda eşgüdümle yürütülecek etkinliklere bağlı olmaktadır.

Bibliyografik verinin iletişimi ve işlenmesinde olanakları hızla artan bilgisayar teknolojileri, iletişim teknolojisinin gelişmesi sonucu ucuz iletişim olanakları, uluslararası kütüphaneciliğin kullanım alanları içine girmiş bulunmaktadır. Tüm bu koşullar, bibliyografik bilginin üretimi, standardizasyonu, denetimi, dağıtım ve kullanımı alanlarında kütüphanecileri yeni sistemler geliştirmeye zorlayan nedenler olmuştur.

H.Fussler ve K.Kocher, değişen koşullara ekonomik nedenlerle kütüphane harcamalarının en aza indirilmesi zorunluluğunu da eklemektedirler 41/. Nitekim günümüzde bibliyografik hizmetlerde kütüphanelerde ve ulusal düzeyde ayrı ayrı yürütülen çabalar sonucu yapılan gereksiz harcamaların en aza indirilmesi olanakları araştırılmaktadır. Amaç, hızla ve bir kere yapılacak kayıtlarla bibliyografik denetimin maliyetini düşük tutmaktır. Harcamalar, kullanıcı hizmetlerine kaydırılabilmelidir.

Hızla artan yayın karşısında, kullanıcılarının gereksinimlerini kendi ulusal kaynakları ile karşılayamayacaklarını ilk farkedilen ülkeler, kütüphaneciliğini ulusal düzeyde örgütlemiş ülkeler olmuştur. Bilgiye evrensel erişimi gerçekleştirmek üzere Amerika Birleşik Devletleri de geliştiren Public Law 480 (PL 480) programı, buna örnektir 42/.

Ancak bu program içinde yürütülmüş olan hizmet ulusaldır. Çünkü, diğer ulusal bibliyografyalardaki kayıtlar, adı geçen ülke tarafından kendi kullanıcısı için dünya üzerindeki yayınları denetlemek amacıyla kullanılmıştır. Bu uygulamada, diğer ülkelere hiç bir katkı yoktur. Günümüzde ise, uluslararası ilişkiler karşılıklı alış-veriş olarak kabul edilmektedir.

Çağımızda gelişmiş ülkeler kadar gelişmekte olan ülkeler için de bilgiye gereksinim vardır. Gelişmekte olan ülkelerin bu gereksinimlerine kütüphanecilik sorunlarının da eklendiğini düşünürsek bibliyografik denetimin önemi bir kat daha artmaktadır.

Kütüphaneciliğe, özellikle bibliyografik denetim alanında uluslararası mesleki kuruluşlar kadar, çok sayıda uluslararası kuruluş da geniş ölçüde ilgi duymuş ve çeşitli politikalar belirleyerek, sistemler geliştirmişlerdir. Bunlar aşağıda kısaca ele alınmıştır:

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)

UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) uluslararası düzeyde kütüphanecilik etkinliklerini destekleyip geliştirmede liderliğini sürdürmüştür. E.N. Petersen, UNESCO'nun yasasından temel amacını şöyle aktarmaktadır:

"... bilgi çoğaltmak ve yaymak... başlatılacak uluslararası işbirliği yöntemleriyle, tüm insanları, dünya üzerindeki ülkelerin herhangi biri tarafından üretilmiş basılı ve yayınlanmış materyallere eriştirerek sonuçlandırılmalıdır" 43/.

UNESCO, IFLA ve FID'in amaçlarını destekler biçimindeki etkinliklerini kütüphanecilik, dokümantasyon ve arşiv alanlarında sürdürmektedir:

World Science Information System (UNISIST)

S.Taner tarafından "Uluslararası Enformasyon Sistemleri" adlı uzmanlık tezinde ayrıntılarıyla ele alındığı gibi, 1972 yılında UNESCO tarafından "Bilimsel ve Teknolojik Bilgi Alanında Uluslararası İşbirliği Programı" olarak geliştirilen UNISIST programının kapsamı daha sonra genişletilmiş ve bütün bilim, kültür ve sanat dallarını da içine alan bir program haline dönüştürülmüştür 44/.

National Information Systems (NATIS)

NATIS (Ulusal Bilgi Sistemi) ise yine UNESCO tarafından ortaya konulup geliştirilen bir kavramdır (1974) 45/. UNESCO'nun uluslararası planlama, ulusal hedef ve etkinliklerin geliştirilmesindeki çalışmaları içinde, kütüphane, dokümantasyon ve arşivler birbirinden ayrılmayan kurumlar olarak düşünülmektedir. Evrensel bilgi ağının gerçekleşmesinde, ulusal planlamanın ve etkinliklerin önemi kabul edilmiştir. Bu çerçevede, "NATIS, bir ülkede bilginin aktarılması ile ilgili bütün kurumları, kaynakları, işlemleri ve çalışmaları içeren bir felsefedir." 46/ Bilgi alanında uluslararası işbirliği, ulusal etkinliklerle NATIS programı içinde yürütülmektedir.

General Information Programme (GIP)

UNESCO'nun bilgiye verdiği önemi belirlemesi nedeniyle çalışmamızda kısaca söz ettiğimiz, UNESCO içinde görev yapan, UNISIST ve NATIS programları, bilindiği gibi 1976 yılında birleştirilerek GIP (Genel Enformasyon Programı) adı altında toplanmıştır.

II.2.1.2. Kataloglamada Uluslararası Standartlaşma

Evrensel bibliyografik denetimde standartlaşmaya doğru atılan ilk önemli adım, UNESCO ve IFLA tarafından 1961 yılında Paris'te düzenlenen, International Conference on Cataloguing Principles (ICCP) ile olmuştur. Bu konferans, alfabetik katalog için başlık seçimi ve biçimi ile ilgili uluslararası prensiplerin oluşturulması amacıyla yapılmıştır. 1961 Paris Prensipleri olarak da tanınan ICCP'nin kütüphaneciler, özellikle katalogcular için önemi büyüktür 47/. Toplantıya pek çok ülkeden çok sayıda kütüphaneci katılmıştır. Alınan kararlar bağlayıcı olduğu için ulusal ve uluslararası yeni etkinliklere neden olmuştur. Örneğin:

- Kataloglama kuralları olarak belirlenen prensipler, kütüphane kataloglarıyla birlikte bibliyografik düzenlemeler için de esas olabilecek şekilde düzenlenmiştir.
- Yeni yayın türleri yanında gelişen bilgisayar teknolojisinin kataloglamadaki etkileri üzerinde de durulmuştur,
- Kişi ve tüzel kişi yazarlığı sorununa eğinilmiştir.
- Latin harfleri dışındaki alfabelerle ilgilenilmesi, uluslararası etkinlikler açısından önemlidir 48/.

1969 yılında Kopenhag'de IFLA Cataloguing Committee tarafından düzenlenen, International Meeting of Cataloguing Experts (IMCE) katılanlar açısından ICCP'den daha dar çerçeveli olmakla beraber kataloglamada, 1961 Prensiplerine dayanılarak gerçekleştirilen uygulamaları yeniden değerlendirmiş olması bakımından önemlidir. Bu toplantıda, katalog kartındaki tanımlamanın kapsamı ile ilgili olarak uluslararası standartların kurulması için ileri adımlar atılmıştır. International

Standard Bibliographic Description (ISBD) tanımlamanın bilgisayar yapısına bağlı olarak biçimlendirilmesi için ortaya konmuş bir fikirdir. ISBN'in bilgisayarla bilgiye erişimde önemi kabul edilmiştir. Bu toplantıya UNESCO da temsilci göndermiştir 49/.

IMCE'de alınan kararlar ve öneriler yeryüzündeki bibliyografik denetimin bir örgütsel yapı altında toplanması ve koordine edilmesi görüşünü ilk defa öne sürmüş olması yönünden de konumuz açısından önemlidir 50/.

International Standarts Organization (ISO)

Özellikle teknolojik yeniliklerin beraberinde kütüphaneciliğe getirdiği otomasyon, bağımsız uygulamaları gerçekleştirmektedir. Bu durumda, uluslararası kütüphanecilik temelinde mümkün olduğu kadar standartların kurulması ve uygulanması gerekmektedir. IFLA ve UNESCO, kütüphanecilikle ilgili standartları ISO (Uluslararası Standartlar Örgütü) ile işbirliği içinde hazırlayıp geliştirmektedirler. Uygulanmak üzere oluşturulan bu uluslararası standartlar, International Standarts Organization Technical Committee 46. Documentation (ISO/TC 46) başlığı altında toplanmıştır 51/. Standartların çoğunluğu bibliyografik kayıtlar, yazı çevirimi ve bilgisayarlarla, okunabilir bilgi değişimiyle ilgilidir.

International Serials Data System (ISDS)

UNISIST'in uzmanlaşmış etkinliklerinden biri de bibliyografik tanımlamada standartlaşmadır. ISDS, dünya üzerindeki süreli yayınların denetimini gerçekleştirmek üzere 1967 yılında oluşturulmuştur. ISDS genel direktörü M. Rosenbaum'un

belirttiği gibi sistemin amacı, "Dünya üzerindeki tüm süreli yayınların kimliklenmesi ve bibliyografik denetimi için, esas bilgiyi içeren, güvenilir kayıtlar tutmaktır" 52/ UBC programı içinde süreli yayınların denetimi, çalışmamız açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle, ISDS'nin işlev ve etkinliklerine genel olarak değinmekte fayda görüyoruz:

ISDS'in işlevi ulusal ve bölgesel merkezlerden oluşan ağı, uluslararası ISDS merkezi tarafından koordine etmektedir. Genel Merkez, Paris'te 'Biblioteque Nationale' dedir. Ulusal merkezler, kendi ülkelerinde yayınlanan süreli yayınların derlenmesi ve kayıtlarının hazırlanmasını gerçekleştirir; ad değiştiren süreli yayınları denetler ISDS etkinlikleri içinde, ulusal bibliyografyalar, süreli yayınlarla ilgili en güvenilir başvuru kaynağı olarak kullanılmaktadır. Ulusal kütüphane ve ISDS ulusal merkezi arasında gerçekleştirilecek işbirliğinin, süreli yayınların derlenmesi ve kataloglanmasıyla ilgili sistemleri etkileyeceği kabul edilmektedir 53/.

Ulusal ISDS merkezinin bir başka işlevi olarak, kullanıcı ve yayıncılarla yakın bağlantı öngörülmektedir 54/. Ancak böyle bir işbirliği ile sürekli, gerçekçi ve güvenilir denetimin yürütülebileceği doğaldır.

Görülüyor ki, bu uluslararası ağda ulusal ISDS merkezi, ulusal ve bölgesel olarak uluslararası zincirin de odak noktası durumundadır. Uluslararası merkez ise, süreli yayınların kayıtlarının güncel dizinini, ulusal ve bölgesel merkezlerden sürekli olarak ulaşan yeni verilerle gerçekleştirir. ISDS merkezleri, birey olarak kullanıcılarla genel merkez arasında bağlayıcı olarak da işlevlerini yürütmektedirler 55/.

ISDS'nin bibliyografik kayıt kapsamı ISO 2709 a dayanmaktadır. Tüm kayıtlar, bilgisayar ile okunabilir biçimde hazırlanmaktadır. Genel dağıtım için basılı ve mikrefiş biçiminde hazırlanan listeler, süratle güncel hale getirilmektedir. Bu listelerin, ISSN ve anahtar eser adı olarak iki dizini bulunmaktadır 56/. Süreli yayınların bibliyografik kayıtlarıyla ilgili uluslararası işbirliğinde son aşama olarak ISDS ve International Standart Bibliographic Description for Serials (ISBD(S))'ın birleştirilmesi yönünde çabalar sürdürülmektedir 57/.

Gelecekte tüm süreli yayınların bibliyografik denetimini gerçekleştirmeyi hedef alan ISDS programı, 1978 yılında 39 merkezle bağlantılı olarak yeryüzündeki süreli yayınların %80 ini denetim altına almış bulunmaktadır 58/.

International Standart Serials Numbering (ISSN)

ISSN (Uluslararası Standart Süreli Yayın Numarası), ISDS'ye kaydedilen her süreli yayının tek bir kodla adlandırıldığı numaralama yöntemidir. ISSN, ISO tarafından, kütüphanecilik ve dokümantasyon standartları arasında yayınlanmış bulunmaktadır. Sekiz rakamdan oluşmaktadır. Başında, ayırıcı olarak ISSN kısaltması ile kullanılır. Kullanılan rakamların süreli yayınları birbirinden ayırmaktan başka özelliği yoktur 59/.

ISSN'in belirlenmesi ve verilmesi Paris'teki merkez tarafından, ulusal, bölgesel merkezlerle işbirliği halinde yürütülmektedir. Ulusal merkez için ayrılmış sayı grupları merkez tarafından belirlenir. Her ulusal merkez yeni yayına başlayan, ya da ad değiştiren süreli yayına ISSN kodu vermektedir 60/.

ISSN, bilgi işlem alanlarında, öz çıkarma ve indeksleme, kütüphane işlemleri, dokümantasyon ve yayıncılıkta bazı avantajlar getirmektedir. Bilgisayarların bu işlemlerde yoğun kullanılması, tek kod gereksinimini daha da arttırmıştır.

ISSN, özellikle gelecekteki gelişmelerle birlikte süreli yayınlardaki bilginin yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde sistemlerarası değişimine güç kazandıracaktır.

II.2.1.3. Bibliyografik Denetimde Bilgisayar Kullanımı

Yüzyıllımızda bibliyografik denetimde bilgisayarlar, yaygın olarak kullanılmaktadır. Kütüphanecilik işlemlerinde otomasyon tekniklerinin kullanılmasının gereği 1950 lerde farkedilmiş ve bu konuda araştırmalara başlanmıştır. Ancak gerek kataloglama ve gerek konu yaklaşımında (indeksleme) elektronik sağlantıların kullanılmasıyla ilgili çalışmalar büyük ölçüde 1960 lı yıllarda başlamıştır. Bu tarihler, basılı yayının hızla arttığı, diğer yandan da bilgisayara dayalı sistemlerin geliştiği yıllardır 61/. Gelişmelerle çevrimiçi ulaşım da gerçekleşmiştir. Tüm bu koşullar ve teknolojik olanaklar içinde Amerikan Kongre Kütüphanesi'nin (Library of Congress) (LC) başlattığı MACHine Readable Cataloguing 1 ve 2 (MARC 1 ve MARC 2) projeleri, bibliyografik denetimde bilgisayar kullanımında büyük bir aşama olduğu için önemlidir. 1966-68 yıllarında geliştirilen MARC projeleri 1969 yılında bilgisayar ile okunabilir bibliyografik kayıtların dağıtım hizmetinin başlaması ile uygulama alanına girmiştir. 1972 de İngiliz dilindeki kitaplarla başlayan denemeler, günümüzde tüm dillerdeki her biçim materyali kapsamaktadır 62/. LC'nin başlattığı bu etkinliği daha sonra İngiliz MARC'ı (UK/MARC) olmak üzere pek çok

ülke, ulusal bibliyografik kayıtlarının bilgisayarla üretimi-
ne geçerek devam ettirmişlerdir 63/.

Genelde MARC olarak adlandırılan, kataloglamada bil-
gisayar kullanımı, işlemlerde merkeziyetçiliğin gelişmesine,
uluslararası bibliyografik bilgi değişiminin gerçekleşmesine
neden olmuştur. Kütüphaneciler, bilgisayar ile okunabilir bi-
çimde (mıknatıslı şerit) üretilen bibliyografik verileri, bib-
liyografya ve katalog hazırlamak üzere doğrudan doğruya kulla-
nabilmektedirler. Bilgisayar çıktısı olarak mikroformların ya
da basılı liste veya katalog kartlarının üretimi de, bu hiz-
metlerin devamı olarak gerçekleştirilebilmektedir. Merkezi ka-
taloglama ve bilgisayar ile okunabilir kayıtların hazırlanma-
sı, işlemlere hız kazandırmış, maliyeti de düşürmüştür 64/.

Çevrimiçi sistemin getirdiği hız ise, çok çeşitli
bilgi erişim olanakları vermektedir: Uzmanlık alanlarındaki
bilgiye yeni kaynaklarla ulaşma olanağı kazandıran, güncel
uyarı (Current Awareness) (CA) listeleri genellikle çevrimiçi
ulaşım ürünleridir.

Çok sayıdaki kütüphanenin bağlandığı, büyük bilgi-
sayar sistemleri de çevrimiçi olanaklarıyla ortaya çıkıp ge-
leşmiştir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde Ohio College
Library Center (OCLC), ulusal düzeyde işbirliği sonucu, bilgi
depolama ve erişim sistemi olarak gelişmiştir 65/.

Kütüphanecilikte bilgisayar kullanımı, uluslararası
bibliyografik bilgi değişimini hızlandırmış, bu da berabe-
rinde ulusal uygulamalardaki farklılıktan doğan çeşitli sorun-
ları getirmiştir. Bu sorunları çözümlmek üzere, uluslararası
bibliyografik veri değişimini gerçekleştirecek bir biçim ola-
rak Universal MARC Format (UNIMARC) geliştirilmiştir 66/.

Dokümanın konu analizinde bilgisayar kullanımı ile ilgili problemlerin çözümüne, daha gerçek ve bol tanımlamaları içerdikleri için, Preserved Context Indexing System (PRECIS) de olduğu gibi fen ve teknoloji konularıyla başlanmıştır 67/. Halen konu analizinde bilgisayarlar daha çok indekslemede kullanılmaktadır. Bilgisayara bibliyografik referanslarla birlikte yüklenen eser adı, alfabetik düzende, baskı çıktısı olarak alınabilmektedir. Key-Word-in-Context (KWIC) ve Key-Word-Out-of-context (KWOC) indekslemede olduğu gibi, bilgi erişim eser adından veya eserden seçilen belli başlı kelimelerle gerçekleştirilebilmektedir. Bu yöntemlerle, zor ve pahalı olan indeksleme işlemlerinin maliyeti düşürülmüş, bilgiye çok yönlü ve hızlı erişim gerçekleştirilmiştir 68/. Ancak, konu analizinde olduğu gibi, indekslemedeki gelişmeler de henüz yeterli kabul edilmemektedir 69/.

İndekslemede bilgisayarların kullanımı beraberinde dil ve mühendislik sorunlarını da getirmiştir. Dil sorunu üzerinde uluslararası düzeyde (International Formation of Terms- INFOTERM) ayrıca durulmaktadır 70/.

Tek başına kitap dizinlerinin (indeks) hazırlanmasında bilgisayar kullanmanın gerekip gerekmediği ise henüz tartışılmaktadır 71/.

Bilgisayarların yaygın kullanımı, kütüphanecilikte eski standartlar yanında "Mıknatıslı şerit üzerinde bibliyografik veri değişimi"(ISO 2709), ISBN (ISO 2108), ISSN (ISO 3279) ve çeşitli çeviri yazı standartları gibi yenilerinin geliştirilmesine neden olmuştur. (Bkz: Böl.II.2.1.2.)

Elektronik teknolojisindeki gelişmeler, normal bilgisayarlarla birlikte hesap yapma güçleri (computing power) de gittikçe artan, mini ve mikro bilgisayarların üretilmesiyle sonuçlanmıştır. Özellikle bibliyografik denetim alanında normal bilgisayarlar kadar minileri de kullanılmaktadır 72/.

Bilgisayarlarla üretim, kayıtlı bilginin yeni fiziki biçimlerde birikimine de sebep olmuştur. Örneğin, miknatıslı şerit, delikli şerit, delikli kart ve teker (disc) gibi. Bunların içindeki bilgi nümerik veriden bilgisayar programlarına kadar değişmektedir. Bu tür materyal, kitap özelliği taşımadığı (iç kapak gibi) gibi, bir biçimden diğerine çevrilebilmektedir 73/. Bu yeni biçim yayın, oluşturulan ve geliştirilen kataloglama kurallarını (AACR 2 gibi) da etkilemiştir.

Hiç şüphesiz teknolojik gelişmeler, kütüphaneciliğin hizmet alanlarını etkilemeye devam edecektir. Bibliyografik denetimde bilgisayar kullanımının uziletişim (teleiletişim) ile birlikte neler getireceğini şimdiden tahmin etmek oldukça güç görünmektedir. 1975 lerde "uyduların, güneş enerjisiyle birlikte yeni sistemler geliştirebileceğinden bir düş" 74/, olarak söz edilirken, 1980 li yıllarda televizyon yayınlarının kıtalar arası iletişimi gerçekleştirmiş bulunmaktadır.

II.2.2. IFLA'nın Evrensel Bibliyografik Denetim Programı (UBC)

II.2.2.1. UBC Kavramının Doğuşu ve Tanımı

1970 lere gelindiğinde hem elle, hem de bilgisayarla okunabilir düzenlemeler için bibliyografik denetimin gereksinimleri önemli ölçüde kurulmuş, geliştirilmiş ve yenileriymiş bulunmaktadır:

Bibliyografik kayıtları oluşturan başlık biçimi ve seçiminde Paris Prensipleri, fiziki tanımlamada (ISBD(M), ISDS), uluslararası tek numaralama şemaları (ISBN, ISSN), bir ölçüde de konu içeriğiyle ilgili olan uluslararası standartlar tamamlanmıştır.

Tüm bu etkinlikler IFLA'nın başta UNESCO, ve diğer uluslararası kuruluşlarla (ISO, FID gibi) işbirliği içinde yürüttüğü, uluslararası planlama ve çalışmalarla gerçekleştirilebilmiştir.

IFLA, son olarak yürütmekte olduğu etkinlikleri, bibliyografik denetimle ilgili çeşitli uluslararası projelerin bir bütün halinde düzenlenmesi ve tüm ülkelerin katılabileceği bir programın formüle edilip geliştirilmesi yönünde yoğunlaştırmıştır. Bu çabaların sonunda, Universal Bibliographic Control adı verilen UBC (Evrensel Bibliyografik Denetim), bir kavram ve program olarak oluşturulmuştur. IFLA'nın UBC'ye yaklaşımı, temelde 1969 yılındaki IMCE'de alınan kararlarla başlamıştır. Mme S. Honore bu toplantıda verdiği bildiriye, evrensel bibliyografik denetimin amaç, önem ve gereği üzerinde yeterince durmuştur 75/.

F.G. Kaltwasser'in evrensel bibliyografik denetim gereksinimlerini sıralayan makalesi de, UBC'nin planlanması bakımından önemlidir 76/.

Bu önerilerin sonunda, dünya üzerinde bibliyografik bilginin değişimini gerçekleştirmek üzere, IFLA içinde önce (1969 yılında) resmi olmayan biçimde başlatılan çalışmalar, 1 Temmuz 1971 den itibaren, IFLA'nın ilk mesleki birimi olarak oluşturulan, Kataloglama Komitesi'nin Sürekli Sekreterliği altında yürütülmüştür 77/. IFLA Yönetim Kurulu'nun 1973 yılında

Brüksel'de yapılan toplantısında, International Office for UBC'nin IFLA'nın yönetim organı olarak kurulmasına karar verilmiştir 78/. Bu, IFLA'nın evrensel bibliyografik denetimi (UBC) uzun süreli bir program olarak uygulamaya doğru attığı ilk adım olmuştur. Aynı yılın Ağustos ayında Grenoble'de yapılan Genel Kurul toplantısında ise UBC, IFLA'nın temel amacı olarak ele alınmıştır 79/. Çalışmalarda son aşama, 1974 yılında UNESCO tarafından düzenlenen "Intergovernmental Conference on Planning of National Library, Documentation and Archives Infrastructure" adlı konferansta UBC'nin NATIS'in bir parçası olarak kabul edilmiş olmasıdır 80/. Bu gelişmelerin sonunda, IFLA International Office for UBC Temmuz 1974 te bir örgütsel merkez olarak kurulmuştur. IFLA'nın "temel mesleki amacı" olarak belirlenen evrensel bibliyografik denetimin tüm etkinlikleri bu büro içinde birleştirilmiştir 81/. International Office for UBC, Londra'dadır 82/.

IFLA International Office for UBC'nin halen direktörü olan Dorothy Anderson'un hazırladığı Universal Bibliographic Control adlı eser, UBC'nin tanım, amaç, kapsam ve gereksinimlerini ayrıntılarıyla içeren toplu bir çalışma olarak bugün de değer taşımaktadır. Adı geçen eserde, IFLA tarafından yaratılan, UNESCO tarafından da başlıca amaç olarak belirlenen evrensel bibliyografik denetim (UBC), "Bibliyografik bilginin denetim ve değişimi için dünya üzerinde geliştirilen bir sistem" olarak tanımlanmaktadır 83/.

UBC, uluslararası olmaktan çok evrensellik anlamı taşımaktadır. Bu özelliği, IFLA'nın 1981-1985 yıllarını kapsayan programında da,

"Evrensellik, her ülkenin kendi ulusal yayınlarının, uluslararası standartlara göre hazırlanmış, diğer uluslar tarafından değiştirilebilen kayıtlarını, ister elle ister bilgisayar ile okunabilir biçimlerde üretmekten sorumlu bibliyografya kuruluşunun olması prensibinden dolayı gelişmiştir." 84/

şeklinde bir kere daha ortaya konmaktadır.

"Amacı (ise), tüm ülkelerde yayınlanan yayınların uluslararası kabul edilebilir biçimdeki temel bibliyografik verilerinin evrensel olarak hızla elde edilmesini sağlamaktır", şeklinde anlatılmaktadır 85/.

Bir kavram ve program olan UBC'nin uluslararası düzeydeki gereksinimleri genel olarak aşağıdaki başlıklar altında toplanabilir:

a. Her ülkenin, kendi ulusal yazarlarının yapıtlarının kimliklenmesi ve kaydedilmesi için en yetkili organ olarak tanınması,

b. Bibliyografik kayıtların hazırlanmasında, hem elle hem de bilgisayarla okunabilir biçimdeki kayıtlara uygulanabilir, uluslararası bibliyografik standartların tüm ülkeler tarafından kabulü, zorunludur 86/.

Sistemin uluslararası düzeyde bütünlüğü, ulusal bibliyografya kuruluşlarının bu sorumlulukları taşımalarına bağlı kabul edilmektedir. Çünkü, tüm ülkelerin UBC'ye katkıları farklı olmakla beraber, her biri "ulusal halkalar" olarak eş değerli kabul edilmektedirler 87/.

IFLA örgütü içinde bibliyografik denetimle ilgili uzmanlık grupları, UBC International Office'in etkinliklerini destekleyen işlevlerini sürdürmektedirler 88/. Aynı işbirliği ve destekleme, başta UNESCO ve ilgili projeleri (GIP ve

ISDS) olmak üzere ISO/TC 46 ve International MARC Network Study (IMNS) gibi uluslararası kuruluşlarla da yürütülmektedir 89/.

UBC kısaltması içinde toplanmış olan tüm bu amaç ve etkinlikler, kütüphaneciler için yeni olmadığı gibi IFLA'nın genel politikasıyla da çok yakından ilgilidir:

"Kütüphaneler, nerede ve nasıl üretildiklerine bakılmaksızın, insanlığın kayıtlarını derlemek ve elde edilebilir hale getirmek için kullanılan kayıtların gelişmesinde tüm tekniklerle ilgilenirler.

... Esas olarak bilgi aktarımı sorunu her yerde aynıdır. IFLA, dünya üzerindeki bilgi depolarının en yüksek derecede kullanımını gerçekleştirmekle ilgilenir ve ulusal sınırlamadan kaçınır. Sorun siyasi ve ekonomik problemlerden çok farklıdır"90/.

Görüldüğü gibi IFLA'nın UBC programı içinde yeni olan, tek tek kütüphanelerde, ya da bölgesel (İskandinav Planı) veya ulusal (Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Ortak Kataloglama) olarak ayrı ayrı yürütülen çabaların bir odak araştırması ve tüm ülkelerin katılabileceği bir programın hazırlanmasıdır. Daha başka bir deyişle yenilik, insanlara daha geniş kullanım olanağı vermek için eşgüdümlü çabalarda bir anahtar olarak hizmet verilebilmesindedir 91/.

II.2.2.2. IFLA içinde UBC ile Bağlantılı Programlar

Universal Availability of Publications (UAP)

Kütüphaneciliğin çağdaş meslek anlayışını oluşturan "Bilgi kullanılmak içindir" inancı içinde, UBC'nin "bir son olmadığı" kabul edilmektedir 92/. Gerçekte bibliyografik denetimle, "Bilgi nerededir ve nasıl elde edilebilir" soruları yanıtlanmaktadır. Kendi başına önemli olan bu hizmet, M.Line'in da, "Tüm yayınları kaydetmek önemlidir. Fakat yeterli değildir. Bu yayınlar nerede olursa olsun herhangi bir kimseye ulaştı-

rılmadıkça, onları kaydetmek ve dünya üzerine dağıtmak boş çabalardan öteye gidemez" sözleriyle kabul ettiği gibi, varlığı bilinen materyal kullanıcıya ulaştırıldığı zaman UBC işlevini tamamlamış olacaktır 93/. Bu anlamda, UBC, kendi içinde yalıtılmış (izole) bir program değildir. UBC'yi bütünlemek üzere, yine IFLA içinde "bilinen yayınlara ulusal ve uluslararası ulaşımı gerçekleştirmek" üzere UAP (Evrensel Yayınların Elde Edilebilirliği) programı geliştirilmiştir 94/.

Amacı, "dünya üzerinde bireylerin kişisel kullanımları için, nerede veya ne zaman yayınlanmış olursa olsun yayını özgün veya kopya halinde elde edebilmek", olan UAP, UBC gibi bir kavram, bir sistem ve bir amaçtır 95/.

UAP, bazı yerel ve ulusal (Library of Congress Shared Cataloguing ve British Library Lending Division) programlarının etkinlikleri sonucu, bu programların yeterli olamayacağı gerçeği ile ortaya çıkmıştır. 1978 yılında, IFLA Genel Kurulu toplantısında (Strbske Pleso) International Office for UAP'nın IFLA'nın ikinci mesleki birimi olarak oluşturulmasına karar verilmiştir 96/. Yayıncıdan okuyucuya kadar giden çok geniş kapsamlı bir program olan UAP'nın gereksinimleri UBC ile bütünleşmektedir 97/.

International MARC Programme

Bilgisayarların kütüphanecilikte kullanılması, bibliyografik denetim ve bilgi erişimde yeni yöntemlerin geliştirilmesine neden olmuştur. Gelişmeler, kütüphaneler arası işbirliği ve kaynak paylaşımına duyulan gereksinimi arttırmıştır. Sonuçta UBC, daha çok uygulamaya yönelik, "gerçek dışı olmayan" bir amaç haline gelmiştir 98/.

Bibliyografik denetimde bilgisayarların kullanımı ile ilgili araştırmalar, 1975 yılında International MARC Network System (IMNS) 'in oluşturulmasıyla başlamıştır. UBC'yi olduğu kadar, UAP programını da yakından ilgilendiren, uluslararası MARC ağı , için bir uluslararası eşgüdüm örgütünün IFLA içinde kurulması çabaları ise 1979 yılından beri sürdürülmektedir. Bu etkinliklerin sonunda, IFLA'nın diğer bir mesleki birimi olarak International MARC Office (IMO) bulunduğumuz yıl içinde (1982) çalışmalarına resmi olarak başlayacaktır 99/.

Yakın vadede temel işlevi, UNIMARC biçimini geliştirmek olarak tanımlanan uluslararası MARC Programı, UBC kavramının güçlenmesi bakımından önemlidir.

II.2.3. Evrensel Bibliyografik Denetim (UBC)'in Etkinlikleri

II.2.3.1. IFLA International Office for UBC'nin Standartlaşma Etkinlikleri

1977 yılında Paris'te toplanan ICNB'de, Evrensel Bibliyografik Denetim'in amaç ve işlevleri üzerinde durularak,

"Sonuçta, eğer ulusal bibliyografik kayıtlar uluslararası standartlara göre hazırlanabilecekse, UBC programının bir kısmı kayıtların üretilmesi için elle veya bilgisayar ile okunabilir biçimlerde uluslararası kabul edilmiş veya kabul edilebilecek standartların geliştirilmesine ayrılmalıdır",

şeklinde bir öneride bulunulmuştur 100/.

Gerçekte de UBC programı içinde kabul edilmiş bulunan etkin evrensellik özelliğinin, ancak dünyanın her yerinde yayınlanmış tüm yayınların belirleyici kayıtlarında, özellikle standartlaşmanın sağlanması ile gerçekteşebileceğine inanılmaktadır. 101/.

UBC'nin bibliyografik kayıtlarda uluslararası standartlaşma etkinliklerini ele almak, gelişmeleri gözlemek açısından yerinde olacaktır:

Başlık Seçimi ve Biçimi

Bibliyografik kayıtlar için başlık seçiminde, halen Paris Prensipleri esas olmaktadır. Ulusal uygulamaların her ne kadar bu Prensipler'e dayandırılması isteniyorsa da, yorumlamalar birbirinden farklılık göstermektedir. Bununla beraber UBC programı, başlık seçimindeki standartlaşmaya öncelik vermemektedir. Neden olarak da, mekanizasyon olanaklarıyla birlikte herhangi bir yapıta, eserle ilgili her tür veriyle yaklaşımın gerçekleştirilebilmesi gösterilmektedir 102/. Örneğin, bir ülkede eser adına, diğerinde ise ilk yazarın adına hazırlanacak temel başlık, kayıtlarda birlik olmamakla beraber, bilgisayar kullanımı ile, eser adı bilindiğinde yazar adına veya yazar adı bilindiğinde eser adına yaklaşımı gerçekleştirebilmektedir. Bu nedenle, AACR2'de de olduğu gibi, yenilenen kataloglama kurallarında "temel başlık" kavramı önemini kaybetmektedir. UBC'nin çalışmaları bu konuda "otorite denetim" adı verilen etkinliklere yönelmiş bulunmaktadır. Başlık biçimi kişi ve tüzel kuruluş adlarının düzenlenmesi sorunudur. UBC tarafından kişi yazarlığıyla ilgili olarak en doğru biçimlerin, ulusal bibliyografik kuruluşları tarafından belirlenebileceği kabul edilmiştir 103/. IFLA International Office for UBC Uluslararası otorite dizinlerindeki eksikliği bir ölçüde kapatmak için Names of Persons adıyla bir el kitabı hazırlamış bulunmaktadır 104/. Böyle bir çalışmanın gerekliliği 1961'deki ICCP'de alfabetik katalog için başlık biçiminin düzenlenmesi ile ilgili kararla-

ra dayanmaktadır 105/.

Tüzel kuruluş adlarıyla ilgili başlık biçimi ICCP ve daha sonra IMCE'de ele alınmakla birlikte, bu konuda ilk çalışma ulusal kataloglama komitelerinden gelen istek üzerine, E. Verona tarafından 1975 yılında hazırlanmıştır 106/. Amaç, tüzel kuruluş kavramını ve biçim düzenlemesinde prensipleri koymaktır. Tüzel kişi başlığı ile ilgili son gelişme ise, IFLA'nın önerilerini içeren yayındır. Ayrıca çeşitli ülkelerle ilgili yayınları da bu etkinliklere eklemek gerekir 107/.

Bilindiği gibi pek çok ülke tarafından kullanılmakta olan AACR ile Regeln für die Alphabetische Katalogisierung (RAK) kurallarında tüzel kişi başlığının biçim düzenlemesi bugüne kadar büyük farklılıklar göstermiştir.

Eser adını başlık alan yapıtlarda, başlık biçimi standartlaşma sorununu beraberinde getirmiş bulunmaktadır. UBC'nin bazı özel yapıtlar için, tek biçim eser adı düzenlemesi yönündeki çabaları ağırlık taşımaktadır. Örneğin, anonim klasikler ve dini eserler gibi .

Sürelî yayınlar da, genellikle çok yazarlı eser kabul edildikleri için, başlık seçimi ve biçiminin eser adına göre yapılması gereken yapıtlar olarak karşımıza çıkmaktadır. ISDS, temelde sürelî yayınlara standart eser adının verilmesi amacıyla oluşturulmuştur.

Tanımlama

"Çabalar, her yayının kendi ülkesindeki ulusal kuruluş tarafından hazırlanan standart bibliyografik tanımının üretilip dağıtılmasıyla, uluslararası bilgi değişimi için bir sistem geliştirme yönünde olmalıdır. ... Sistemin başarısı, bibliyografik tanımda biçim ve içerik olarak maksimum standartlaşmaya dayanacaktır" 108/

1969 yılında Kopenhag'da yapılan IMCE'de alınan bu kararlar, tanımlamada standartlaşmanın önemi ortaya konmuş bulunmaktadır. Gerçekte de UBC'nin en büyük gelişmeyi gösterdiği alan olarak standartlaşma etkinlikleri kabul edilmektedir^{109/}.

International Standard Bibliographic Description

(ISBD): Amaç ve İşlevleri

UBC'nin uzun süreli politikasının kapsamı içinde esas kabul edilen ISBD lerin amacı, a) Bir ülkede, belli bir dilde üretilen kayıtların, diğer ülkelerdeki başka dilleri kullanan okuyucular tarafından kolaylıkla anlaşılabilmesi ya da bir anlam taşınması, b) Her ülkede üretilen kayıtların, diğer ülkelerdeki çeşitli dizin ve listelerle bütünlük sağlayabilmesi, c) Yazılı veya basılı biçimlerdeki kayıtların en az düzeltme ile bilgisayarla okunabilir biçime çevrilebilmesi, şeklinde üç grupta toplanmıştır ^{110/}. Buna göre ISBD'lerin genel anlamda amacı bibliyografik bilginin uluslararası iletişimine yardım etmektir.

ISBD'nin işlevi ise, kütüphane materyalleri için standart tanım getirmektir ^{111/}.

ISBD'ler, herhangi bir bibliyografik tanımlamada bulunabilecek en fazla bibliyografik öğeyi kapsamaktadırlar. UBC programının gereksinimlerinden biri de her ülkede, o ülkenin bütün yayınları için ISBD'leri kullanarak, kesin bibliyografik kayıtlarını gerçekleştirmekten sorumlu bir ulusal bibliyografya kuruluşunun bulunmasıdır. Böylece, ISBD'lerde kullanılan öğelerden herhangi bir kısaltma yapılmaksızın, değişik ülkelerin ulusal bibliyografya kuruluşlarında hazırlanmış bibliyografik kayıtlar, uluslararası bibliyografik bilgi iletişimi-

mini gerçekleştirecektir.

ISBD'lerin Geliştirilmesi

ISBD'nin ilk biçimlenmesi 1969 yılında IMCE'de ortaya konmak-
la beraber, E.Verona, UBC'nin olduğu gibi ISBD'lerin kuramsal
kökenlerini 1960 lı yıllara kadar götürmektedir 112/. Amaç kü-
tüphanelerde, tek tek yürütülen hizmetlerin "bir yerde bir
kez kataloglama" ile gerçekleştirilmesidir 113/. Ancak 1960 lı
yıllar, bunu uluslararası düzeyde gerçekleştirmek için henüz
erken bir dönem olmuştur.

ISBD'lerin asıl gelişimi ve uygulama alanı bulmaları
70'lerin başındadır. Bu gecikmenin nedeni, kütüphanelerde elekt-
ronik veri işlem tekniklerinin de 1970 yıllarında büyük ölçüde
kullanılmaya başlanmış olmasıdır. İlk ISBD monograf eserler
için geliştirilmiştir. (ISBD(M)). Daha sonra diğer tür mater-
yalın ortaya çıkması, bunların kayıtlarında da standartlaşma
gereksinimini doğurmuştur. Bugüne kadar hazırlanabilen ISBD'ler,
aşağıda adları sıralananlardır:

ISBD(M) Monograflar (Monographs) 1. standart basım. 1974.

ISBD(M) Monograflar (Monographs) 1. gözden geçirilmiş basım.1978.

ISBD(G) General 1977.

ISBD(S) Süreli yayınlar (Serials) 1. standart basım. 1977.

ISBD(NBM) Kitap-dışı materyaller (non-book materials) 1. basım.1977.

ISBD(CM) Haritalar (Cartographic) 1. basım. 1977.

ISBD(PM) Basılı müzik (Printed music) 1980.

ISBD(A) Eski yapıtlar (kitaplar) (Antiquarian) 1980.

ISBD(CP) Analitik (Ayrıntı girişleri) (Component Parts): Eski
adı ISBD(An). Basılıyor.

ISBD'lerin hazırlanması, oldukça uzun ve ayrıntılı çalışma evrelerini gerektirmiştir: Genellikle standartlaşma önerilmiş, IFLA içinde bir çalışma grubu (komisyon) oluşturulmuş, uygulamalara dayanılarak taslak hazırlanmış, görüş almak üzere çeşitli ülkelere dağıtılmış, mesleki ve genellikle de uluslararası bir toplantıya tartışılmak üzere getirildikten sonra gerekli düzeltmeler yapılarak yayınlanabilmişlerdir 114/. ISBD(M) örneğindeki gibi 1969 yılında yapılan öneri ancak beş yıl sonra, 1974 te gerçekleşebilmiştir.

Tüm ISBD düzenlemelerinin, ilk oluşturulan ISBD(M) 'e uygunlukları söz konusudur. Biçim düzenindeki bu birlik, her bir ISBD'nin hazırlanmasından sorumlu kurullarda, ISBD(M) 'den bir üyeye yer verilerek sağlanmaktadır 115/.

ISBD(G), diğer standartlardan farklı olarak tüm biçimlerdeki dokümanların bibliyografik tanımında tek biçim düzenlemesini gerçekleştirmek üzere geliştirilmiştir 116/.

ISBD(S), ISDS gibi özellikle bilgisayar kullanımının yaygınlaşması ve süreli yayın verilerinin uluslararası alanı zorlamaları sonunda, süreli yayın tanımlamaları için oluşturulmuştur. Her ikisi de süreli yayınlarla ilgili olmakla beraber aralarında önemli fark bulunmaktadır. ISDS'nin ilk amacı yayını kimliklemektir. Bu amaçla dünya üzerindeki her süreli yayın ISSN ile kodlanmaktadır. ISBD(S) 'in amacı ise, bibliyografik tanımlamadır 117/.

ISBD'nin kendi başına doğrudan doğruya bilgiye ulaşımı gerçekleştirmemekle beraber, gelecekte bibliyografik düzenlemede başlık seçim ve biçimi için temel oluşturacağı kabul edilmektedir 118/.

IFLA, yeni gelişmeleri gözönüne alarak ISBD'leri beř yıldı bir güncel hale getirmeyi planlamış bulunmaktadır. İlk aşamada, 1977-78 de yayınlanmış bulunan, ISBD(G), (M), (S), (CM) ve (NBM)'nin 1981-1983 yılları içinde yenilenmesi dūřünölmektedir 119/.

IFLA içinde ISBD'lerin çevirisi için geliştirilmiş bir program olmamakla beraber çeviriler, tek tek ölkeler tarafından, özellikle ISBD (M) için gerçekleştirilmektedir 120/.

ISBD'ler için özellikle noktalamanın yorumlanması açısından hazırlanmış herhangi bir rehberin olmaması bu konudaki eksik olarak kabul edilmektedir 121/.

ISBD'lerin yapısal özellikleri

Bibliyografik kayıtların bir kısmını oluşturan tanımlama, kataloglar veya bibliyografik listelerde tek başına kullanılmaz: ISBD, materyalin kendinden elde edilen bilgilerin, bibliyografik kayıtlarda tanımlanması ile ilgilidir. ISBD'de ilk öge olarak eser adı alınmaştır. Erişim ögeleri olarak şahıs veya tüzel kişi, tekbiim eser adları, konu bilgisi gibi izleme ile ilgili kayıtlar, sınıflama ve dizin sağlantıları ISBD'nin herhangi bir bölümünü biimlendirmemekle beraber, tüm bu bilgiler tanımlamadan üretilebilmektedir.

ISBD'lerde, önceden belirlenen sabit düzen ve noktalama işaretleri ile makina veya elle tanımlama gerçekleştirilmiştir. ISBD'lerin yapısal özelliklerini tanımlarken ISBD(G) yi ele almak yerinde olacaktır 122/.

ISBD(G), kütüphaneciler tarafından uygulamada kullanma olanağı vermemekle birlikte, tüm ISBD'lerin sabit düzenlemesi için esas olmak üzere hazırlanmıştır. Bibliyografik ka-

yıtlardaki bildirim alanları, ögeler, sıralama, noktalama, terminoloji, genel anlamda diğer tür materyal için hazırlanan ISBD'lerle aynıdır.

Tanımlama sekiz bildirim alanına bölünmüştür:

1. Eser adı ve sorumluluk bildirimi
2. Basım bildirimi
3. Yayın biçimi bildirimi
4. Yayın, dağıtım v.b. (basan-yayan) bildirimi
5. Ölçüştürüm bildirimi
6. Seri (dizi) bildirimi
7. Not bildirimi
8. Standart numara ve elde edilebilirlik bildirimi

1. İlk bildirim alanında, eser adından sonra General Material Designation (GMD) (Genel Materyal Belirleyici), özellikle çok boyutlu materyalde, materyalin türünü göstermek için ayrılmıştır. "Erken uyarı" (Early Warning) olarak adlandırılan belirleyiciler, genel terimlerle kaydedilmektedirler. "Kartografik materyal", "Ses kayıtları" "Mikroform" gibi. Örneğin, "Mikrofiş" yerine "Mikroform" şeklinde daha genel terim kullanılmıştır.

2. Basım bildirim alanı: Materyalin basım kaydına ayrılmıştır.

3. Yayın biçimi bildirim alanı: Özel karakterli materyal veya yayının genel tanımlamadan farklı olan tanımını gerçekleştirmek üzere kullanılmıştır. Nümerik veya kronolojik düzenlemeli süreli yayınlarda olduğu gibi.

4. Basan-yayan bildiriminde, yayıncı, dağıtımçı v.b.

nin eserdeki işlevi, yayıncının adından sonra köşeli parantez içinde kaydedilir. Örneğin,

London: Martin Benson Films [Yapımcı]: EVR Partnership [dağıtımçı]

5. Ölçüştürümde eldeki materyalin fiziki özelliklerini ayrıntılı olarak kaydetmek üzere ayrılmıştır. Specific Material Designation (SMD), (Özel Materyal Belirleyici) olarak adlandırılmıştır. Birinci grup bildirimle bağlantılıdır. Kitap ve diğer tür materyal için kullanılmaktadır. Örneğin, 3c.(936 s.), 1 hrt, 327 s. veya 3 ses bandı (50,55,50 dak), 5 renkli slayt, 3 film şeridi (15 dak. 30 san.)

6. Altıncı bildirim alanında seri (dizi) adı, ISSN no'suyla bağlantılı olarak kaydedilir. Bununla ISDS'nin gereksinimi ile ISBD(S) arasında bağlantı gerçekleştirilmektedir.

7. Not bildirimine, bibliyografik bilgi olarak verilmesi zorunlu olan, ama tanımlamada kaydedilemeyen bilgi yerleştirilir.

8. Son bildirim alanına, kitaplar için kullanılmış bulunan uluslararası Standart Kitap Numarası (ISBN), eserin fiatı ile birlikte kaydedilir. Örneğin, ISBN 0-00-211202-7: \$ 5.00 (Üyelere ücretsizdir).

ISBD'nin bu sabit düzenlemesi içinde temel özelliği noktalama işaretleridir. Tanımlamada, daktilo makinalarının klavyelerindeki noktalama sembolleri alınmıştır. Bu nedenle ISBN, hem makina, hem de elle katalog hazırlanmasında kullanılabilir. Paragraf başları dışında, her bildirim alanı ve bunların içindeki ögeler, önceden anlamları verilmiş olan

bu sembollerle başlatılır. Böylece her öge birbirinden ayrılıp belirlenmektedir. Örneğin kesme (/) işaretini takip eden bilgi, her zaman sorumluluk bildirimidir. "Kitaplık bilimleri sözlüğü / haz. B. Yurdadoğ" gibi. ISBD'lerdeki bu düzenleme yapay gibi görünmekle beraber, dili ne olursa olsun, bibliyografik tanımlamadaki bilginin okuyucuya hazır olarak verildiği savunulmaktadır 123/.

Latin harfleri kullanmayan ülkelerde ortaya çıkan sorunlar ise kullanılan noktalama işaretleri ile çözümlenebilmektedir 124/.

ISBD'lerle yapılacak tanımlamalarda, bildirim alanlarının yeri değiştirilmeden istenen ölçüde kısaltma yapılabilmektedir. Bu yapısal özellik, kütüphanelere UBC programı içindeki diğer ülkelerin ürettikleri ulusal bibliyografya, katalog kartları veya bilgisayarla okunabilen kayıtlarını da kendi gereksinimleri kadarıyla sınırlayarak kullanabilme olanağını vermektedir. ISBD'lerdeki bu esneklik, ulusal ve uluslararası bibliyografik tanımlamada bütünleşmeyi sağlamaktadır 125/.

Değişik tür materyal için, uygulamada ayrı ayrı kataloglar üretmek yerine, tüm başlıkların aynı yapıda bütünlendiği tek bir katalog veya bibliyografya ile kullanıcıların dermeye ulaştırılabilmesi, bilgi erişim açısından en gerçekçi yol olarak görünmektedir.

Uluslararası Tek Numaralama Şemaları

Yayınlanmış materyaller için (özellikle kitap ve süreli yayınlar) uluslararası tek numaralama şemalarının geliştirilme ve kullanılma zorunluğu bilgisayarlarla ortaya çıkmış bulunmaktadır.

International Standard Book Numbering (ISBN)'in amacı, her yayıncının ürettiği kitap veya basımlarının her biri için kullanılan tek numaraları uluslararası biçimde standartlaştırmaktır. ISBN kısaltmasıyla birlikte kullanılan standardın 0-9 rakamları arasındaki numaralama düzeni şöyledir: i. Bir ülkeyi veya coğrafik alanı sembolize eden rakamlar. ii. Yayınevini ayıran rakamlar. iii. Eseri veya basımını simgeleyen rakamlar. iv. Sağlama sayısı (check digit). Bu dört grup kayıttan ilk üçü birlikte yapıtı tanıtmaktadırlar. Son grup ise, yazmadan doğabilecek hataları bilgisayarda düzeltmek için kullanılmaktadır. Bu sıralama ile elde edilen, ISBN 90-7000-234-5 örneğindeki gibi kayıtlar, kitap üzerine basılmak zorundadır 126/.

ISO 2108 standardı olarak yayınlanmış olan ISBN, yayıncılar tarafından kendi işlemleri için geliştirilmiş, son on yılda ise bibliyografyalarla kütüphanecilik hizmetlerine de girmiş bulunmaktadır. Uluslararası Standart Kitap Numaraları'nın dağıtıldığı International SBN Bürosu, Uluslararası Yayıncılar Derneği (International Publishers Association) ve IFLA tarafından kurulmuştur.

ISBN'lerin dünya üzerinde yaygın biçimde uygulanması, evrensel bibliyografik denetimde derleme yasalarında, yayının değişiminde, bilgisayarlarla çevrimiçi veya çevrimdışı erişimde olduğu gibi çeşitli kullanım kolaylıkları getirmektedir. Konumuz açısından ISBN'in asıl önemi ise, tüm bibliyografik verinin yerine kullanılabilmesidir. Çünkü kitapları tek tek sembolleyen ISBN kodları, kendi başlarına, genellikle kataloglarda ve bibliyografyalarda toplanan karmaşık bibliyografik veri işleminin yerini alabilirler 127/.

ISBD(S) 'le bağlantılı olarak ISDS içinde geliştirilmiş bulunan ISSN ise aynı amaçla, süreli yayınlar için geliştirilmiş olan tek numaralama yöntemidir. ISO'nun TC 46/3279-1975 kodlu standardı olarak kabul edilmiştir. (Bkz: Böl. II,2.1.2)

ISBN ve ISSN bibliyografik denetim aracıdır; akıldaki kalıcı veya yayının içeriği ile ilgili bilgileri içermezler.

Konu Analizi

Sınıflama ve konu kataloglaması olarak bilinen konu analizi, UBC'nin henüz yeterli gelişmeyi gösterememiş tek etkinlik alanıdır. Bunun nedenleri şöylece ortaya konulmuştur:

"...Konu indekslemesi ve konu kataloglaması standartlaştırma ve merkezîyetçilik için uygun değildir. ... Bir uluslararası sınıflama şeması geliştirmek pratik açıdan mümkün görülmediği gibi, muhtemel emek kaybına da yol açabilecek, bir sonuca ulaşabilmek ise bilgi kullanıcısının gereksinimlerini karşılayamayacaktır. Çok yönlü okuyucu, çok değişik materyal ve amaç, yaklaşımda da çeşitlilik getirir"128/.

Bugün için konu kataloglaması ve sınıflamada yeterli koşulların bulunmaması nedeniyle, özellikle sınıflamada, genel yapıllı şemaların kullanılması yeterli kabul edilmektedir. Nitekim Ulusal Bibliyografyalar konulu uluslararası konferansta da öneriler bu yönde olmuştur 129 /.

IFLA, konu analizlemesine gittikçe artan bir önemle eğilmektedir. 1978 yılında IFLA'nın "Bibliyografik Denetim" bölümü içinde oluşturulan alt birimin, 1980 de "Sınıflama ve Konu Kataloglaması" Bölümüne dönüştürülmüş olması da konuya verilen değeri göstermektedir 130/. IFLA'nın beş yıllık (1981-85) programında bu Bölümün orta vadede etkinlikleri şöylece belirlenmiş bulunmaktadır:

"1. Konu başlıklarının oluşturulması için uluslararası uygun prensiplerin geliştirilmesi amacıyla fizibilite araştırması,

2. Ulusal bibliyografyalarda kullanılan genel sınıflama yöntemlerinin yapılarını incelemek, belirli konuları bir sistemden diğerine "çevirmek" veya bağlantı kurmak için bir mekanizma geliştirmek,

3. Ulusal bibliyografyalardan sorumlu kurumların belirli bir sınıflamayı kullanmaları için tek biçim standartlar üzerinde anlaşmalarını sağlamak.

Bu amaçla, ulusal bibliyografyaların her birinde hangi sınıflama şemasının, kaçınçlı basımının, hangi yerel genişletmeler veya değişikliklerle bağlantılı kullanımının olduğunun kesin olarak saptanmasını kabul etmek,

4. Sınıflama ve konu başlığının kullanılması için CIP üreten kurumlar üzerinde mümkün olan her türlü zorlamayı yürütmek" 131/.

Görüldüğü gibi, IFLA içinde konu analizinde gerçekleştirilmesi planlanan, var olan sınıflama sistemlerin uygulanmasında birlik sağlamak, konu başlıklarında ise evrensel düzeyde fizibilite araştırması yapmakla sınırlı bulunmaktadır.

Ancak konu analizinde uzun vadede ileriye dönük etkinlikler, zorunlu olarak sürdürülecektir. Bu gerçeği, IFLA Sınıflama ve Konu Kataloğlaması Bölümü'nün sorumluluğunu yürüten Tor Henriksen, son on yıldaki gelişmelere dayanarak ortaya koymaktadır. Dört grup altında topladığı eğilimlere baktığımız zaman:

- Sınıflama ve indeksleme için daha az zaman ayırma zorunluluğu,
- Genel sınıflama şemaları ve konu indeksleme sistemlerine duyulan ilgi,
- Daha fazla merkezi ve ortak işlemler,
- Erişim sistemlerine artan ilgi'yi görmekteyiz 132/.

Bunların hepsinde mekanizasyon ve işbirliği içindeki uygulamalar, her şeyden önce standartlaşmanın gereğini ortaya koymaktadır.

Dizim (Filing)

Henüz oluşturulmuş herhangi bir uluslararası dizim kuralı yoktur. Özellikle bilgisayarla okunabilir kayıtların değişiminde, ulusal dizim kuralındaki farklılıklar, evrensel bibliyografik değişimde sorun yaratmaktadır. IFLA International Office for UBC'nin uluslararası dizim kurallarının oluşturulmasında etkin olduğu bilinmektedir 133/. Bu konuda ISO da kullanılmakta olan ulusal kuralların ışığında yeni uluslararası standartları geliştirme çabası içindedir 134/.

Bibliyografik Kayıtlarda Düşünsel Düzey ve İşlev Belirleyici Kodlar

Bibliyografik kayıtlarda dokümanın düzey ve işlevinin belirleneceği kodların, tüm kayıtlarda aynı sembollerle adlandırılması da bibliyografik bilginin değişiminde önem taşımaktadır. Düzey belirleyici kodların standartlaştırılması etkinlikleri, IFLA (UBC) ve UNESCO (UNISIST) tarafından sürdürülmektedir 135/.

UBC'nin standartlaşma etkinliklerini, Hickey'in aşağıdaki sözleriyle değerlendirmek yerinde olacaktır.

"ISBD'nin başarısı, önerdiği bibliyografik tanımlamada esas düzenin ve kayıtları birbirinden ayırmak için kullanılan sembollerin kültürel sınırlar arasında standartlaşmayı sağlayabilmesindedir. Bibliyografik düzenlemelerdeki giriş ögesinin seçimi, başlık biçiminin standartlaştırılması, özel konu içeriğinin gösterilmesi gibi diğer kayıtlar için evrensel kuralların oluşturulması yerine, bilgisayarların hızla artan kodlu veriyi işleme gücü ile farklı sistemler arasında bağlantı kurulmaktadır" 136/.

Günümüzde geliştirilmiş olan bibliyografik düzenlemeler, kütüphanecilerin eski bibliyografik yöntemlerde kazandıkları deneyimleri ile kullanıcıların alışık oldukları beklentilerinden çok farklı değildir. Ancak UBC ile yapılan yenilik, uluslararasıdaki kültürel farklılığa rağmen, bibliyografik denetimde evrensel kullanımı sağlayacak prensiplerin geliştirilmiş olmasındadır. Hiç şüphesiz, yayın teknolojisindeki hızlı gelişmelerle biçim ve sayı olarak artan bilginin denetimi için gelecekte çeşitli yöntemlerin oluşturulması gerekecektir.

II.3. Ulusal Bibliyografik Denetim

II.3.1. UBC Açısından Ulusal Bibliyografik Denetim

UBC kavramı içinde, her birinin değişik yayın ve kütüphane etkinlikleri olan ulusal halkaların uluslararası düzeyde sistemin bütünü oluşturacağı varsayılmaktadır 137/. Bu nedenle ulusal bibliyografik denetimi evrensel bibliyografik denetimin içinde ele almak yerinde olacaktır.

Yine aynı program içinde ulusal gereksinimler ise:

a) Her yeni yayın basılır basılmaz bibliyografik kayıtlarını yapabilmek (Derleme yasası veya benzeri devlet yasaları) ,

b) Bibliyografik kayıtları gerçekleştirebilecek bir ulusal bibliyografya kuruluşunun oluşturulması 138/, şeklinde saptanmıştır.

Görüldüğü gibi ulusal bibliyografik denetim iki etkinliği kapsamaktadır. Her şeyden önce ülke içinde basılan, üretilen yayınların hızla derlenip kaydedilerek saklanması gerekir. Ulusal bibliyografik denetim içinde ikinci etkinlik ise, bu yayınların biçimlerine bakılmaksızın tümünün bibliyografik kayıtlarının gerçekleştirilmesidir. Bu bilgiye erişimi gerçekleştirir. Çünkü bibliyografik belirleme yapılmadan kullanıcı için oluşturulan derme hiç bir anlam taşımaz. Ulusal bibliyografik denetimin UBC kapsamı içinde ele alınması standart biçimlerin geliştirilmiş olmasındandır.

Ulusal bibliyografik denetimin güçlendirilmesi, ulusal bilgi ağının geliştirilmesi bakımından da ayrıca önem taşımaktadır. NATIS için de ulusal bibliyografik denetimin önemi:

"

- Ulusal kütüphane ve arşiv dermesinin oluşturulması,
- Ulusal bilgi gereksiniminin karşılanması,
- Kütüphane, dokümantasyon ve arşivlerin bir bütün olarak gelişmesi için bir ülke içinde üretilen tüm yayının kaydedilmesi (gerekli görülmektedir)" 139/

şeklinde vurgulanmaktadır.

UBC içinde ulusal gereksinimlerini kısaca sıraladığımız ulusal bibliyografik denetimin çok geniş kapsamlı olduğu kabul edilmelidir. Bununla beraber her ülke, ulusal yayıncılık ve kütüphanecilik geleneğine bağlı olarak kendi önceliklerini saptayabilmektedir.

II.3.2 Ulusal Bibliyografya Kuruluşu

Ulusal bibliyografik denetimin geliştirilmesinde ulusal kütüphane, uluslararası iletişim sistemlerinden UNISIST ve NATIS kavramları içinde ulusal bir halka olarak kabul edilmektedir 140/.

Ulusal bibliyografik denetimle ulusal bibliyografya kuruluşlarının işlevleri birbirinin içine girmiş bulunmaktadır. 1958 de Viyana'da toplanan Avrupa Ulusal Kütüphaneler Sempozyumu'nda 141/ve daha sonra Kenneth W. Humpreys 142/ tarafından ele alınan ulusal kütüphanelerin temel işlevleri: a) Ulusal Dermeyi oluşturmak ve b) Bilginin kaydedilmesi ve tanımlanması ile ilgilidir. D.Anderson'a göre bu işlevler beraberce evrensel bibliyografik denetimi oluşturmaktadır 143/. Çünkü bu işlevler, UBC'nin evrensel düzeyde bibliyografik denetimi ve değişimi gerçekleştirmek, kütüphanelerin kataloglama işlemlerindeki gereksiz çabalarını önlemek şeklinde çerçeveselenen etkinliklerini de içermektedir. Böylece ulusal kütüphane, UBC'nin ulusal ve evrensel düzeyde işlevlerini yürütme sorumluluğunu taşıyan tek kuruluş olmaktadır.

Ulusal bibliyografik denetimin planlanması ve geliştirilmesi kayıtlı bilginin yayınlanmasından başlayarak, bibliyografik kayıtlarla ilgili olan pek çok işlemleri ve örgütlenmeleri gerektirmektedir. Örneğin yayıncılıkla ilgili olarak, yayın standartlarının geliştirilmesi, bibliyografik kayıtlarla ilgili olarak ulusal kataloglama kurallarının oluşturulması, yapıt hakları, ulusal toplu katalogların düzenlenmesi; yayınevleri, basımevleri, kütüphaneler, mesleki dernekler, standart hazırlayan kuruluşlar arasında eşgüdüm sağlanması sayılabilir.

Ulusal ve evrensel bibliyografik denetimi gerçekleştirmek ve geliştirmek üzere UBC programı içinde, ulusal kütüphanenin temel işlevlerini yüklenecek bir ulusal bibliyografya kuruluşunun oluşturulması önerilmiştir:

"UBC sisteminin ulusal halkası, normal olarak derleme yasasıyla tüm basılı dokümanı elde edilebilen ve ulusal dermeyi gerçekleştiren ulusal kütüphane olmalı, ve ulusal kütüphanenin ulusal bibliyografik denetim işlevi içinde, ulusal bibliyografik denetim, bir örgütsel birim olarak ulusal bibliyografya kuruluşu tarafından yürütülmelidir. Bu kuruluş, dermeye eklenen her yeni yayın için güvenilir kayıtları üretecek ve (kayıtların üretimi ile) ilgili tüm işlevleri taşıyacaktır. Bunlar, ulusal bibliyografyayı üretmek, ülke yazarları için otorite dizinleri oluşturacaktır. Bu kuruluş, ulusal süreli yayınlar merkezi işlevini de gerçekleştirebilir" 144/.

Ulusal bibliyografik denetim sorumluluğunun, ulusal kütüphaneye değil de ulusal bibliyografya kuruluşuna verilmiş olması, sorumluluğun ve ulusal kütüphane kaynaklarının paylaşımı bakımından gerçekçi görünmektedir.

II.3.3. Ulusal Bibliyografik Denetim ve Ulusal Bibliyografya

Ulusal bibliyografik denetim ve UBC'nin geliştirilmesinde en başlıca kaynak olarak kabul edilen ulusal bibliyografyanın tanımı,

"Ulusal yayının güvenilir, ve kapsamlı kayıtlarının, düzenli olarak ve en az gecikme ile basılı (ve/veya katalog kartları, makina ile okunabilir şeritler gibi diğer biçimlerde) toplu olarak çıktığı yayınlardır 145/.

şeklinde yapılmıştır.

Bu tanımda "güvenilirlik" tüm ulusal kayıtlar için yazarlık, yayın geçmişi, yayın tarihi v.b. ile ilgili bilgiyi kapsamaktadır.

"Kapsamlılık", geniş ulusal bibliyografik etkinlikler içinde her yayın için yapılacak kayıtlarda, o yayınla ilgili en geniş bilginin bulunması anlamını taşımaktadır.

Ulusal bibliyografyanın kaynağını oluşturan ulusal yayın, yasal düzenlemelerle (derleme yasaları v.b.) elde edilebilir.

Ulusal bibliyografyaların ülkelerin kültürel ve dil geçmişlerine bağlı olarak kapsamları ve içerikleri farklı olmakla birlikte kullanım amaçları aynıdır. Ayrıntılı ve kapsamlı bibliyografik veriler şu amaçlarla kullanılabilir :

- a) Seçim ve sağlamada,
- b) Kayıtlar katalog bilgisi olarak kütüphaneler ve diğer ilgili kuruluşlar tarafından (katalog kartlarının hazırlanmasında model olarak) kullanılırlar. Ulusal bibliyografya katalog kartı biçiminde üretiliyorsa, bu kartlar doğrudan doğruya kütüphane kataloglarında kullanılabilirler,
- c) Seçimli ve özlü bibliyografyaların üretilmesinde kullanılır,
- d) Ulusal bibliyografya uzun vadede ulusal yayının geriye dönüşlü bibliyografyası olarak hizmet eder,
- e) Ek amacına bağlı olarak ulusal yayın istatistiklerini verir. Bu kullanımı, devlet plancıları için, eğitim, dil ve ekonomik programlarının belirlenmesinde olduğu gibi ulusal yayın planlamasında da yararlı olmaktadır.

Ulusal bibliyografyaların önemi, UNESCO ve UBC programı içinde IFLA tarafından kabul edilmiştir 146,147/. Ancak uygulamada ulusal bibliyografyaların, nicelik ve dayandıkları kaynakları bakımından çok büyük farklılıkları olduğu bilinmektedir. Benzerlik pek çoğunun basılı yayınlanıyor olmasındadır. Bunlarda da hiç bir beraberlik söz konusu değildir. Uluslararası kuruluşların bu konuya verdikleri önem ve eşgüdüm etkinlikleri sonucu, boyutları ve üretim yöntemleri ne olursa olsun ulusal bibliyografyalar arasında benzerlikleri belirlemek ve tüm ulusal bibliyografyalar için var olan bu öğeler için uygun standartları önermek üzere, 1977 yılında Paris'te International Congress on National Bibliographies (ICNB) adıyla düzenlenmiştir. Kongrenin amaçları :

a) Bibliyografik kayıtlarda uluslararası değişimi dikkate alarak ulusal bibliyografyanın kapsamı, içerik ve biçiminde minimum standartlarda ve/veya kabul edilebilir uygulamalarda anlaşmaya varmak,

b) Basılı ulusal bibliyografyaların sunuş, düzen ve yayın sürelerinde uygun düzenlemeleri belirlemek,

c) Ulusal bibliyografyaların üretiminde elle veya bilgisayar yöntemlerinin kullanımında, ulusal bibliyografik denetimleri geliştirmek üzere "Kaynak Paylaşımı" (Resource Sharing) konusunda yardımcı olmak üzere önerilerde bulunmaktır 148/.

Kongre sonunda yapılan öneriler, yukarıdaki amaçlar çerçevesinde, uygulamaya yönelik biçimde olmuştur 149/.

Toplantı uluslararası kuruluşların (UNESCO ve IFLA dışında ISO, FID, International Council of Scientific Unions, Abstracting Board (ICSU/AB)) eşgüdüm içindeki etkinliklerini de ortaya koymuş olması bakımından önemlidir.

Ulusal bibliyografya ve bibliyografik standartlarla ilgili gelişmeler, toplantı öncesinde hazırlanan dokümanlarla ortaya konmuş bulunmaktadır. Bunlar, toplu olarak dünya üzerindeki gelişmeleri gözlemek açısından önemlidirler 150/.

Kongre sonuçlarının ne ölçüde uygulandığı IFLA UBC Office tarafından yapılan bir araştırma sonucu, 1980 yılında Manila'daki IFLA Genel Kurulunda duyurulmuştur 151 /.

Ulusal bibliyografyalarla ilgili pek çok uzmanlık toplantıları, bölgesel toplantılar, özellikle IFLA ve UNESCO tarafından gerçekleştirilmiş bulunmaktadır 152/. Bunlardan

1980 yılında Prag'da toplanan "Uluslararası Ulusal Bibliyografyaların Otomasyonu" konulu sempozyum, ilkinden daha dar çerçeveli olmakla birlikte teması günceldir.

"... ulusal kütüphaneler ve diğer ulusal kuruluşların sorumluluklarını sürekli artan bilgi akışına karşı çağdaş teknolojilerin kullanımı ile tamamlayabileceği..."153/

toplu görüşüne varılmıştır . Bunu gerçekleştirmek uluslararası standartların elde edilip çok daha yaygın kullanılmasına bağlıdır. Nitekim toplantıda alınan kararlar da bunu doğrulamaktadır. Bugün için standartlaşma etkinliklerinde, yetersiz olduğunu bildiğimiz konu başlıkları ve sınıflama, otomasyon için gerekli standartlar, v.b. nin hızla geliştirilmesi istenmektedir.

Sonuçlarını henüz gözleyemediğimiz bu sempozyum , ulusal bibliyografyaların biçim düzenlemesi yerine otomasyonla ilgili önerileri yönünden, konuyu güncel koşullarla birleştiren bir başlangıç olarak kabul edilebilir. Evrensel bibliyografik denetimin kütüphaneci ve kullanıcılara getirdiği olanaklar, geleneksel ulusal bibliyografya yayınlamaya devam eden ülkeleri, yakın gelecekte hızla uluslararası düzenlemeleri gerçekleştirip bilgisayar kullanımına geçmeye zorlamaktadır.

II. BÖLÜMÜN DİPNOTLARI

- 1/ Türkçe Sözlük. 3. baskı. Hazırlayan: Mehmet Ali Ağatay.
Denetleyip Tamamlayanlar: Nurettin Artan, Hasan Eren,
Samim Sinanoğlu. Yardım Eden: Ferit Devellioğlu. (Ankara:
TDK, 1958) s. 109.
- 2/ a.g.e. s. 109.
- 3/ Clapp, Werner, "Bibliography" Encyclopedia Americana.
International Edition. c.3(New York, N.Y.: 1974-) ss.721-724.
- 4/ Strokes, Roy B, "Bibliography" Encyclopedia of Library and
Information Science. Editors: Allen Kent and Harold Lancour.
Asistant Editor: William Z. Nasri c.2(New York: Marcel and
Dekker, 1968-) ss. 407-419.
- 5/ Malclès, Louis Noelle, Bibliography. Translated by T.C.
Hines (Metuchen, N.J.: Scarecrow, 1973) s.9.
- 6/ Shoemaker, Richard H. "Bibliography (General)" Bibliography
Edited by Robert B. Downs and Francis B. Jenkins (Urbana:
Chicago University of Illinois Press, 1967) s. 8.
- 7/ Downs, Robert Bingham ve Jenkins, Francis B, Bibliography
(Urbana: University of Illinois Press, 1967) ss.1-7.
- 8/ Malclès y.a.g.e. s.8
- 9/ Türkçe Sözlük y.a.g.e. s. 483.
- 10/ Türkçe Sözlük. y.a.g.e. s. 203.
- 11/ Türk Dil Kurumu. Özleştirme Kılavuzu (Ankara, 1978) s.51.

- 12/ Chaplin, A.H. "Basic Bibliographic Control: Plans for a World System", Aslib Proceedings 27 (February 1975):48-56.
- 13/ Hickey, Doralyn J, "Bibliographic Control in Theory", IFLA Journal 6 (1980): 234-241.
- 14/ Sanalan, Ülker, "Bibliyografik Denetim ve Türkiye", (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 1977) s.13.
- 15/ Clarke, T. C, "Knowing Your Universals: UAP in Relation to UBC", IFLA Journal 4 (1978): 129-133.
- 16/ Hickey, y.a.g.e. s.234.
- 17/ Avram, Henriette D, "Production, Dissemination, and Use of Bibliographic Data and Summary of the Conference (the fourth conference sponsored by the University of Chicago Graduate Library School in the Field of Bibliographic Control)", Library Quarterly 47 (July 1977): 360.
- 18/ International Conference on Cataloguing Principles, Paris, 1961 (ICCP) Report. Edited by A.H. Chaplin and Dorothy Anderson (London: Archon, 1963) s.17.
- 19/ Fussler, Herman ve Kocher, Karl, "Contemporary Issues in Bibliographic Control", Library Quarterly 47 (July 1977): 237-252.
- 20/ Information for Action: From Knowledge to Wisdom. Edited by Manfred Kochen (New York: Academic, 1975) s. 195.
- 21/ Needham, C. D, Organizing Knowledge in Libraries 2nd revised edition (London: Andre Deutsch, 1964) s.12.
- 22/ Becker, Joseph ve Hayes, Robert M, Information Storage and Retrieval: Tools, Elements, Theories (New York: Wiley, 1963) ss. 15-20.

- 23/ Doeblner, Paul D, "Publication and Distribution of Information", Annual Review of Information Science and Technology, c.5 (Chicago: Encyclopedia Britannica, Inc. 1970) ss. 223-257.
- 24/ Kochen, Manfred, Principles of Information Retrieval (Los Angeles, Calif.: Melvil, 1974) ss. 63-64.
- 25/ Simms, R. L ve Fuchs, Edward, "Communication Technology", Annual Review of Science and Technology. c.5. (Chicago: Encyelopedia Britannica, 1970) ss. 113-139.
- 26/ Anderson, Dorothy, "Bibliographic Control in Practice", IFLA Journal 6 (1980): 244.
- 27/ Strokes, y.a.g.e. ss. 407-409.
- 28/ Parker, Edwin P, "Who Should Control Society's Information Resources", Information for Action. Edited by Manfred Kochen (New York: Academic, 1975) ss. 21-31
- 29/ Anderson, Dorothy, Universal Bibliographic Control: A Long Term Policy, a Plan for Action (München: Verlag Dokumenta-tion, 1974) s. 15.
- 30/ Harvey, John F. "Toward a Definition of International and Comparative Library Science", International Library Review 5(July, 1973): 301.
- 31/ Havard-Williams, Peter, "International Librarianship", 'Unesco Bulletin for Libraries 26 (March-April 1972): 70.
- 32/ Rovelstad, Mathilda V, "A New International Librarianship: A Challenge to the Profession", Unesco Bulletin for Libraries 32 (May -June 1978): 136.

- 33/ a.g.e. ss. 137-143.
- 34/ Sanalan, y.a.g.e. ss. 21-30.
- 35/ Spiller, D, "International Organizations and Their Effect Upon the Libraries of Developing Countries", International Library Review 11 (July 1979): 344.
- 36/ Málek, Rudolf, "On the Origin of the International Organization of Librarians (IFLA)", Libri 20 (September 1970): 222-224.
- 37/ IFLA, Draft Medium-Term Programme, 1981-85. Compiled by the Professional Board, Working Document for the 47th General Council Meeting to be Held at Leipzig, DDR, 17-22 August 1981 (Netherlands, 1981) s.1.
- 38/ IFLA. Directory 1980/81. (Netherlands, 1980) ss. 58-158.
- 39/ Rovelstad, y.a.g.e. ss. 136-143.
- 40/ Anderson, UBC. y.a.g.e. s.5.
- 41/ Fussler, y.a.g.e. s. 239.
- 42/ Anderson, UBC. y.a.g.e. ss. 23-24.
- 43/ ICCP. Report y.a.g.e. s. 13.
- 44/ Taner, Sönmez, "Uluslararası Enformasyon Sistemleri", (Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 1979) ss. 54-55.
- 45/ Intergovernmental Conference on the Planning of National Documentation, Library and Archives Infrastructures, Paris, 23-27 September 1974. Final Report", Unesco Bulletin for Libraries 29 (January-February 1975): 2-15.

- 46/ Taner, y.a.g.e. s.111.
- 47/ International Conference on Cataloguing Principles, Paris, 1961 (ICCP). Statements of Principles. Annotated edition with Commentary and Examples, by Eva Verona, assisted by Franz Georg Kaltwasser, P.R. Lewis, Roger Pierrot (London: IFLA Committee on Cataloguing, 1971).
- 48/ ICCP. Report. y.a.g.e. ss. 22-90.
- 49/ "Report of the International Meeting of Cataloguing Experts (IMCE), Copenhagen, 1969", Libri 20 (March 1970): 105-132.
- 50/ a.g.e. ss.115-116.
- 51/ Tamamlanmış veya öneri (R) olarak geliştirilmiş ISO TC 46 (Dokümantasyon) standartları için Ek-I'e bkz.
- 52/ Rosenbaum, Marie, "ISDS Register of Serial Publications", Unesco Bulletin for Libraries 32 (May-June 1978): 151.
- 53/ Koster, C.J., "ISDS and the Functions and Activities of National Centres", Unesco Bulletin for Libraries 27 (July 1973): 199-204.
- 54/ Rosenbaum, y.a.g.e. s.152.
- 55/ Koster, y.a.g.e. ss. 201-203.
- 56/ Rosenbaum, y.a.g.e. ss. 152-153.
- 57/ Bouffez, F ve Grousseau, A., "Bibliographical Control of Serial Publications: ISDS and ISBD(S)" Unesco Bulletin for Libraries 32 (May-June 1978): 183.
- 58/ Rosenbaum, y.a.g.e. s. 151.
- 59/ ISO 3279. Documentation-International Standart Serial Numbering (ISSN) (Geneva: ISO,1975) Türk Standardı olarak da kabul edilmiştir. Bkz: TS 2704. Dökümantasyon. Süreçen Yayınlar için Uluslararası Standart Numaralama Sistemi (Ankara: TSE, Nisan 1977).

- 60/ Koster, y.a.g.e. s. 201
- 61/ Avram, Henriette ve McCallum, Sally, "Electronics and Cataloguing: Twenty years Later", International Cataloguing 10 (January-March 1981): 8-9.
- 62/ Avram, Henriette D, MARC: Its History and Implications (Washington: LC, 1975) ss. 3-20.
- 63/ Humpreys, K. W. "The Utilization of MARC Project in Libraries Outside the United States and Canada", Libri 20 (1970): 133-143.
- 64/ Avram, MARC, y.a.g.e. ss. 25-32.
- 65/ Kum, İlhan, "Başarılı Bir Kütüphanelerarası İşbirliği Projesi: OCLC", Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 28 (1979): 109-114.
- 66/ Avram, Henriette D. ve McCallum, Sally. "UNIMARC", IFLA Journal 8 (1981): 51.
- 67/ Bonnici, Norbert, "PRECIS and LCSH in the British Library: Problems of Consistency and Equivalence", Catalogue and Index 56 (Spring 1980): 9-11.
- 68/ Vickery, y.a.g.e. ss.188-190.
- 69/ Price, Derek de Solla, "Some Aspects of "World Brain" Notions", Information for Action Edited by Manfred Kochen (New York: Academic, 1975) s. 178.
- 70/ Krommer-Benz, M. "Infoterm-International Activities in the Area of Standardized Terminology", The Indexer 11 (October 1979): 220-226.
- 71/ Bkz: The Indexer'in sayılarına

- 72/ The Application of Inexpensive Minicomputers to Information Work: Technical Information Panel and the Consultant and Exchange Programme of AGARD Presented on 20-21 April 1978, Ankara, (London: AGARD, 1978)
- 73/ Avram, Electronics... s.9.
- 74/ Hilton, J Howard, "An Ideal Information Access System: Some Economic Implication", Information for Action. Edited by Manfred Kochen (New York: Academic, 1975) s.218.
- 75/ IMCE. y.a.g.e. ss. 115-116.
- 76/ Kaltwasser, F. G, "Universal Bibliographic Control (UBC)", Unesco Bulletin for Libraries 25 (September 1971): 525-529
- 77/ "Ten Years Anniversary", International Cataloguing 10 (April-June 1981): 13.
- 78/ "IFLA's International Office for UBC", Unesco Bulletin for Libraries 28 (July-August 1974): 234-235.
- 79/ Chaplin, y.a.g.e. s. 51.
- 80/ Intergovernmental ... y.a.g.e. ss. 14-15.
- 81/ Coops, W.E. S. (Milisa), "The Evolution of Professional Activities and Their Interplay with IFLA's Structure", IFLA's First Fifty Years, edited by W.R.H. Koops and Joachim Wieder (München: Verlag Dokumentation, 1977) s.61.
- 82/ "The UBC Office Moves", International Cataloguing 10 (April-June 1981): 16.
- 83/ Anderson, UBC y.a.g.e. s. 11.
- 84/ IFLA. Draff... y.a.g.e. s. 36.

- 85/ Andersen, UBC. y.a.g.e. s.11.
- 86/ Anderson, UBC. y.a.g.e. s. 12.
- 87/ Anderson, UBC. y.a.g.e. s. 11.
- 88/ IFLA'nın alt bölümlerinin etkinlikleri için Bkz:
Hickey, Doralyn J., "The IFLA Division on Bibliographic Control: Its Organization and Development" IFLA Journal 6 (1980): 206-208.
Bagrova, I.J., "IFLA Section on Bibliography: Its Achievements and Perspectives", IFLA Journal 4(1978):21-25
Rather, L.J., "Section on Cataloguing", IFLA Journal 6(1980): 211-213.
Bourne, Ross, "Section on Serial Publications", IFLA Journal 5(1979): 232-233. Ayrıca Bkz: IFLA Directory 1980/81.
- 89/ IFLA, Draft. y.a.g.e. s. 37.
- 90/ Urquhart, D.J, "IFLA: A Prospective View on IFLA's Future", IFLA's First Fifty Years, edited by W.R.H. Koops and Joachim Wider. (München: Verlag Dokumentation, 1977) s. 133.
- 91/ Clarke, y.a.g.e. s. 132.
- 92/ Urquhart, D.J, "UAP: What Can We Do About It? Paper Presented at the 44 th IFLA General Council Meeting", IFLA Journal 4 (1978): 338.
- 93/ Line, Maurice B, "Universal Availability of Publications", Unesco Bulletin for Libraries 31 (May-June 1977): 142.
- 94/ IFLA, Draft... y.a.g.e. s. 37.
- 95/ Clarke, y.a.g.e. s. 129.
- 96/ Clarke, y.a.g.e. s. 129.

- 97/ Line, y.a.g.e. ss. 144-148.
- 98/ IFLA, International Office for UBC, National Bibliography: Present Role and Future Development (Paris: Unesco, 1977).
- 99/ IFLA. Draft... y.a.g.e. ss. 39-40.
- 100/ International Congress on National Bibliographies (ICNB), Final Report Organized by Unesco in Collaboration with IFLA, Paris 12-15 September 1977 (Paris:Unesco, 1978) s. 3.
- 101/ Anderson, Bibliographic... y.a.g.e. s. 243.
- 102/ Anderson, Bibliographic... y.a.g.e. s. 245
- 103/ Hayes, Robert M. ve Becker, Joseph, Handbook of Data Processing for Libraries (New York: Becker and Hayes, 1970) ss. 610-616.
- 104/ IFLA, International Office for UBC. Names of Persons: National Usages for Entry in Catalogues. 3rd edition (London: The Office, 1977).
 ——— Supplement. (London: The Office, 1980).
- 105/ ICCP. y.a.g.e. ss. 74-85.
- 106/ Verona, Eva. Corporate Headings: Their Use in Library Catalogues and National Bibliographies: A Comparative and Critical Study. (London: IFLA Committee on Cataloguing, 1975).
- 107/ Form and Structure of Corporate Headings (London; IFLA Int Off UBC, 1980).
 Ayrıca Bkz:
List of Uniform Headings for Higher Legislative and Ministerial Bodies in Europe. Compiled by the USSR Cataloguing Committee for the IFLA Section on Cataloguing (London: International Office for UBC, 1979).

- 108/ IMCE. y.a.g.e. s
- 109/ Anderson. Bibliographic. y.a.g.e. ss. 245-246.
- 110/ ISBD(M): International Standard Bibliographic Description for Monographic Publications (London: Int Off UBC, 1974)s.VII.
- 111/ Kerr, Rosamund ve Clarke, Tom "The Development of the ISBD and Some Problems for Non-Roman Scripts"
Unesco Bulletin for Libraries 21 (July-August 1977): 210.
- 112/ Verona, Eva. "A Decade of the IFLA's work On standardization of Bibliographic Description" IFLA Journal 6 (1980):216-217.
- 113/ ICCP. y.a.g.e. ss. 17-18.
- 114/ Verona. A Decade... y.a.g.e. ss. 219-226.
- 115/ Verona, A Decade ...y.a.g.e. s. 221.
- 116/ ISBD(G): General International Standard Bibliographic Description: Annotated Text (London: IFLA International Office for UBC, 1977) s.1.
- 117/ ISBD(S): International Standard Bibliographic Description for Serials. First Standard Edition (London: IFLA International Office for UBC, 1977) ss. 1-2.
- 118/ Hickey, Bibliographic... y.a.g.e. s. 237.
- 119/ "Progress Report on the ISBD Five Year Review", International Cataloguing 19 (April-June 1981): 14.
- 120/ IFLA UBC Office. An Annotated Bibliography of the ISBD. (London: The Office, 1977) ss. 2-12.
ISBD Çevirileri için ayrıca Bkz: International Cataloguing in son sayıları.

- 121/ Kerr, y.a.g.e. s.215.
- 122/ ISBD(G), y.a.g.e. ss.13-61.
- 123/ Kerr, y.a.g.e. s. 213
- 124/ Kerr, y.a.g.e. ss. 214-215.
- 125/ Anderson, Dorothy, "IFLA's Programme for ISBD",
Unesco Bulletin for Libraries 32 (May-June 1978: 144-150.
- 126/ ISO 2108- Documentation- International Standard Book
Numbering (ISBN). 2nd edition. (Geneva: ISO, 1978).
- 127/ Neubauer, K.W, "The Present Status and Future Expectations
of the Programme for the Assigment of International
Standard Book Numbers", IFLA Journal 5(1979): 8
- 128/ Anderson. Bibliographic. y.a.g.e. s. 248.
- 129/ ICNB. Final Report. y.a.g.e. s. 12.
- 130/ Henriksen, Tor. "Classification and Subject Cataloguing
in 1980's". International Cataloguing 10 (October-December
1981): 47-48.
- 131/ IFLA. Draft. y.a.g.e. ss. 23-24.
- 132/ Henriksen. y.a.g.e. s.47.
- 133/ IFLA. International Office for UBC. Standardization
Activities of Concern to Libraries and National
Bibliographies. (London: The Office, 1976) s.20.
- 134/ Kohl, Ernst. "International Standard Bibliographic Filing
Principles as a Digest of National Filing Rules".
International Cataloguing 8 (October-December 1979): 41-45.
- 135/ Sweeney, Russel. International Target Audience Code (ITAC)
(London: IFLA International Office for UBC, 1977) s. 241.

- 136/ Hickey. Bibliographic. y.a.g.e. s. 241.
- 137/ Anderson. UBC. y.a.g.e. s. 11
- 138/ Anderson. UBC. y.a.g.e. s. 11.
- 139/ Intergovernmental... y.a.g.e. s. 3-15.
- 140/ Duchesne, R.M, "Role of National Libraries in National and International Information System; a Policy Statement Approved by Directors of National Libraries Meeting in Lausanne, 20-21 August 1976". Unesco Bulletin for Libraries 31 (January 1977): 7.
- 141/ Avrupa Milli Kütüphaneler Kollogyumu, Viyana 8-27 Eylül 1958. Milli Kütüphaneler, Görevleri ve Sorunları. Çeviren: Behire Balkan. (Ankara: Unesco Türkiye Milli Komisyonu, 1963) ss 14-15, ss. 19-20.
- 142/ Humpreys, K.W. "The Role of the National Library: A Preliminary Statement". Libri 14 (December 1964): 356-368.
- 143/ Anderson, Dorothy "The Role of the National Bibliographic Centre". Library Trends 25 (January 1977): 648.
- 144/ Anderson, UBC. y.a.g.e. s. 31.
- 145/ IFLA. Guidelines. y.a.g.e.s.4
- 146/ Kirkegaard, P."Adress Delivered" International Congress On National Bibliographies, Paris 12-15 September, 1977 Final Report (Paris: Unesco, 1977) ss.21-22.
- 147/ Wysocki, A. "Adressed Delivered". International Congress on National Bibliographies (Paris: 12-15 September, 1977. Final Report(Paris: Unesco, 1977) ss.23-26.
- 148/ ICNB Final Report . y.a.g.e. s.3
- 149/ ICNB. Final, Report. y.a.g.e. ss. 10-13.

- 150/ ICNB ile ilgili dokümanların toplu listesi için bkz:
ICNB, Final Report. Annex E.
- 151/ Jover, Barbara, "Survey on Implementations of the
Recommendations of the International Congress on
National Bibliographies, Paris, 1977". International
Cataloguing 9 (October-December 1980): 40-42.
- 152/ Anderson. Bibliographic. y.a.g.e. ss. 242-243.
- 153/ "International Symposium on Automation of National
Bibliographies. Prague, 14-16 October 1980" International
Cataloguing 10 (January-March 1981):3-4.

III. BÖLÜM

ULUSAL BIBLİYOGRAFYALAR VE ULUSAL BIBLİYOGRAFYA KURULUŞLARI

Bu bölümde, ulusal ve evrensel bibliyografik denetimin gerçekleşmesinde temel gereç kabul edilen ulusal bibliyografyalar, kaynak sağlanmasından üretilip dağıtılmalarına kadarki gereksinimleriyle, ayrıntılı biçimde ele alınacaktır. Daha sonra, ulusal bibliyografyaları yayınlama sorumluluğunu taşımaları beklenen ulusal bibliyografya kuruluşlarının işlevleri ve yapısal özellikleri üzerinde durulacaktır.

Çalışmamıza pratik yaklaşım sağlamak amacıyla, ulusal uygulamalardaki son örnekler dikkate alınacaktır.

III.1. Ulusal Bibliyografyalar

III.1.1. Ulusal Bibliyografyaya Kaydedilecek Materyalin Sağlanması: Derleme Yasası

III.1.1.1. Amaç

Ulusal bibliyografya, ulusal yayın ya da ulusal derlemenin bibliyografik kayıtlarının toplandığı yayındır. Bibliyografyadaki bu kayıtların güvenilir olabilmesi, yayının kendinin elde

edilebilmesiyle mümkündür. Bu nedenle ulusal bibliyografyaların kaynağını oluşturan ürünlerin toplanabilmesi için yasal düzenlemeler gerekmiştir. Çok eski geçmişi olduğu bilinen yasal zorlamalar (ilki 1537'de Fransa'da) başlangıçta yazar haklarını korumak üzere hazırlanan yapıt hakları yasalarının hükümleri çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Derleme yasaları ise ulusal dermeyi oluşturmak amacıyla daha sonra geliştirilmişlerdir 1/. Pek çok ülkede derleme yasası bulunmakla birlikte, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri gibi bazı ülkeler henüz yapıt hakları yasalarını derleme yerine kullanmaktadırlar 2/.

Son otuz yılda derleme yasalarının temel amaçları iki grupta toplanmış bulunmaktadır:

1. Ülkede yayınlanan tüm materyalin derlenmesi ve saklanması,
2. Ulusal bibliyografyanın yayınlanması 3/.

Yukarıdakilerden ilki pek çok ülke yasalarında kabul edilegelmiştir. Derleme yasaları ile ulusal bibliyografyaların ilişkisi modern yasaların özelliği olarak kabul edilebilir. Ancak ulusal uygulamalarda derleme yasası olan pek çok ülkede ulusal bibliyografyanın yayınlanmadığı ya da İsviçre'deki gibi yasa olmadığı halde ulusal bibliyografyaların üretilmekte olduğu gözlenmektedir 4/. Diğer yandan derleme yasalarının bibliyografyanın gerektiği şekilde yayınlanmasını sağlayacak biçimde pek çok ülkede gözden geçirilip yenilendiği bilinmektedir. Nitekim yeni kabul edilen Belçika (1965), Batı Almanya (1969), Kanada (1969), Bulgaristan (1974) derleme yasaları örneklerinde ulusal bibliyografyanın yayınlanması ile ilgili sorunlar etkili olmuştur 5/.

III.1.1.2. Derleme Yasalarının Kapsamında Bulunması Gereken Tanımlar

Çağdaş derleme yasalarının amaçlarını gerçekleştirebilmeleri için öncelikle yasada terminolojinin ve tanımların açık ve ayrıntılı biçimde yapılması gerekmektedir. Kesin olan tanımlar, yasanın yorumunda farklılık yaratmıyacak uygulamada da işlerliği olacaktır.

Ulusal bilgi çıktısının ne olduğunu denetleyebilmek için, derleme yasalarında hangi tür materyalin derleneceğinin açık terminoloji ve kesin tanımlarla verilmesi gereklidir. Örneğin, 1969 Kanada yasasının kitap ve yayıncı tanımlarında olduğu gibi 6/ Çağdaş anlamda tüm fiziki biçimlerdeki kayıtlı bilginin, özellikle yayını sınırlı olan ülkeler için yasa kapsamına alınması öngörülmektedir 7/. Bu, gelecek kuşakların kullanımı için en ideal uygulama olarak görünmektedir.

Derlenecek yayının nitelik olarak da kesin biçimde belirlenmiş olması beklenmektedir. Örneğin sayfa (Belçika yasasında 5 sayfadan fazlası derleme kapsamına alınmaktadır 8/ veya çoğaltılan kopya sayısı (Çekoslovakya'da 100 kopyadan fazla yayın derlenmektedir) 9/ ile sınırlandırılmalıdır.

Derleme yasalarının, değişen yayın biçimleri ve koşullarda zaman zaman tanım ve terminolojide güncel hale getirilmesi gereklidir. Örneğin, 1943 Fransız derleme yasasında 1963 te plaklar, 1975 te gör-ışit araçları için gözden geçirmeler yapılmıştır 10/. Bulgaristan'daki 1945 Derleme yasasına, 1965 te plaklar eklenmiş, 1974 te yasanın tümü yenilenmiştir 11/.

Derleme yasalarının yukarıdaki amaçlarında başarılı olmaları, sadece yayın türü ile değil ama aynı zamanda derleme yükümlülüğünün dağıtımındaki yeterliliği ile de bağlantılıdır. Bilgi gereksinimi gözönüne alındığında, çok kopya üretilen materyalin tümünün derlenmesi gerekir. Yasa yükümlülüğü belirli yayıncı veya basımevi ile sınırlandırmamalıdır. Örneğin devlet yayınları ya da, çeşitli kurum veya şahısların eserleri de derleme kapsamına alınmış olmalıdır. Bu da yasadaki açık ve kesin tanımlamalarla gerçekleştirilebilecektir.

Görüldüğü gibi derleme yasasının ulusal yayın hayatı da gözönüne alınarak gerçekçi, kesin ve açık, kapsamlı hazırlanması gerekmektedir. Amaç günümüz insanına hizmet vermede, geleceğe kuşaklara da arşiv ve tarih değeri olan kaynakları iletmektir.

III.1.1.3. Derleme Yükümlülüğü

Günümüzdeki uygulamalarda derleme yükümlülüğünü özellikle basılı yayın için yazar, yayıncı ve basımevlerinin, tek tek veya birlikte taşıdıkları bilinmektedir. Örneğin, Belçika'lı ve Bulgar yazarlar ülke dışındaki yayınlarını derlemekle yükümlüdürler. Fransa'da basımevi ile yayıncıya bu yükümlülük verilmiştir. İskandinav ülkelerinden Norveç ve Finlandiya'da basımevi, derlemenin sorumluluğunu taşımaktadır. Norveç'te yayıncı, Doğu Almanya'da basımevi ülke dışındaki yayınlarından sorumludur 12/.

Bu farklı uygulamalar yayıncılık geleneğinin değişiklik göstermesinden kaynaklanmaktadır. Yayıncı ve basımevlerinin işlevlerinin birbirinden ayrılamadığı ülkeler yanında, çok iyi örgütlenmiş ülkeler de bulunmaktadır. Derleme yasalarında ulusal yayıncılık gerçeklerine göre yükümlülüğün kime veya kimlere verileceği hükme bağlanmış olmalıdır. Yasal

yükümlülüğün sınırlanmasını etkileyen nedenlerden biri de yasa da tanımlanan yayıntürleri olmaktadır. Yeni biçim materyalle dayanan çağdaş yasalarda, basılı materyalle sınırlı kalınamdığı için yayınca öne geçmektedir. Genel anlamda derlemenin sorumluluğunun yayıncıda değil, aynı zamanda üreticide de toplanması önerilmektedir 13/. Yayıncı, bir yayının üretilmesi ve dağıtımını ile ilgili kurum, örgüt veya şahıs da olabilmektedir. Üretici ise, basımevleri ve gör-ışit araçlarını üretenleri kapsamaktadır. Örneğın, Batı Alman yasasında yayıncı ve üreticiye derleme sorumluluğu verilmektedir 14/.

III.1.1.4. Derleme Sayısı, Süresi ve Ceza

Ulusal bibliyografyada kapsamlı ve güvenilir kayıtların hazırlanabilmesi için ulusal yayının derleme yasaları ile elde edilebilmesi en ekonomik ve hızlı sağlama yöntemi olarak kabul edilmektedir 15/. Ancak bu varsayımın gerçekleşmesi derleme yasalarındaki derleme sayısı, süresi ve uygulanabilecek cezalarla yakından ilgilidir. Bugünkü uygulamalarda derlenecek yayının kopya sayısı ülkeden ülkeye çok farklılık göstermektedir. Örneğın, Belçika 16/ ve Sovyetler Birliğı'nde 17) 1, Bulgaristan'da ise süreli yayın dışında 18 kopya derlenmektedir 18/. Bu farklılığın nedenleri çok çeşitlidir.

Derleme çeşitli harcamalar gerektirmektedir. Zamanında derlenebilen sayılar, ülkede derleme yükümlülüğünün verildiğı kuruluşlara harcamalar yüklemektedir. Derlenen sayıların artması bu kurum veya kişileri zorlamakta, bu da büyük ölçüde derlemeden kaçınmaya neden olmaktadır. Derlenemeyen yayınların izlenmesi için yürütölen çabalar veya satın alınarak yerine konması ise devletin gereksiz ve yüklü harcamala-

rına neden olmaktadır. Bunun için derleme gerçekçi bir yaklaşımla en az sayıda tutulabilmelidir. Özellikle pahalı veya kitap dışı materyal için en az sayıda ikinci bir derleme uygulanabilir. Örneğin, Lüksemburg (1960) derleme yasası ile 2 kopya derlendiği halde, değişiklik olmayan yeni baskılar, ses ve sinema kayıtları birer kopya olarak derlenmektedir 19/.

Derleme sayısı ile ilgili olarak derlenecek çok kopyaların hangi amaçla kullanılacağına da yasada belirtilmiş olması gerekir. Hangi yayın saklanacaktır, ne kadar saklanacaktır, gibi. Bu ölçütler derlemenin hangi yayınlarla sınırlanacağını da gösterecektir. Derlenen tüm yayınların saklama zorunluluğu da varsa, derlenen her sayının müze değeri olacaktır. Yoğun kütüphane kullanımı gerekli görülenler için ikinci bir kopya elde edilebilmelidir 20/. Örneğin, kütüphaneler arası değişim yürütülüyorsa, ikinci bir kopya derlenebilir. Veya bazı ülkelerde derleme sayısının iki grupta toplanmış bulunduğu görülmektedir. Örneğin, Belçika'da ikinci kopya, istek üzerine, derlenmektedir 21/.

Derleme yasasının ikinci amacına hizmet etmek üzere, ikinci bir kopya ulusal bibliyografyada bibliyografik kayıtların hazırlanması için derlenebilmektedir. Ancak günümüzde ulusal kütüphane dışında derme kütüphaneleri oluşturmak yazar, yayıncı veya üreten kişilerin harcamalarıyla bedava dermeler kurmak anlamına gelecektir. Bu da bir grup vatandaşı zihinsel çabalarından ötürü haksız cezalandırmaktan başka bir şey değildir. Nitekim Danimarka örneğinde, derleme kopyasına ek olarak Danimarka üniversite kütüphaneleri için derlemeyi genişletmek olanağı yaratılamamıştır 22/. Bu uygulamalarda kütüphaneler kendileri için derlemeden seçim yapmaktadırlar.

Görülüyor ki en az sayıda tutulacak derleme, daha gerçekçi olacağı için hızla ve en ekonomik şekilde ulusal derleme oluşturulabilecektir. Yeni kütüphane derlemelerinin, süratle ve doğru olarak yayınlanan ulusal bibliyografyadan yapılacak seçim yoluyla, daha sonra geliştirilebilir.

Derleme süresi de, ulusal uygulamalarda çok çeşitlilik göstermektedir. Bu, ulusal kütüphane - yayıncı ilişkisinin dayandığı gelenekler ve haberleşme olanaklarıyla bağlantılı olarak değişmektedir. Örneğin, İskandinav ülkelerinde Norveç'te derleme yasası ile, altı ayda bir derleme yapılmaktadır. Ancak bu ülke bibliyografik kayıtlarını yayıncıların derlemeyi beklemeden, gönüllü olarak gönderdikleri kopyalarla zamanında gerçekleştirmektedir 23/. Daha yeni yasalara dayanan, Kanada ve Batı Almanya'da ise bir hafta süre tanınmaktadır. Fransa da ise süre 48 saattir 24/.

Yasal derleme süresinin gerçekçi biçimde saptanması sonucu ulusal bibliyografyanın sık ve düzenli aralarla, zamanında yayını sağlanabilecektir. UBC'de derleme süresinin bir ayı geçmemesi önerilmektedir 25/.

Derlenemeyen yayın için parasal cezalandırmaya gelince, ulusal uygulamalarda derleme sayısı ile cezanın ölçüsü arasında bir denge gözlenmektedir. İlginç olan, pek çok batı ülkesinde derlemenin yasal açıdan "kamulaştırma", "mülkiyet hakları", "ceza ödettirme" gibi kavramlarda ortaya çıkardığı sorunlardır 26/. Bu nedenle 1965 Belçika yasasında ceza miktarlarında karar temel yasalara bırakılmıştır 27/. Derlemede denetim amacıyla cezalandırma en son çare olmalıdır.

III.1.1.5. Denetim

Derlemenin belirtilen amaçları yönünde işlerliğinin olması yasal güç taşımaya bağlıdır. Bu güç de çeşitli yasal denetimlerle gerçekleştirilebilir. Ulusal uygulamalarda, başarıyla olarak kabul edilebilecek denetlemeler şöyle sıralanabilir: Basımı tamamlanan eserin derlemeyi gerçekleştirmeden dağıtımına izin verilmemesi. Burada derleme yasasıyla birlikte yapıt hakları ve benzer yasalar dikkate alınabilir. Yasal denetim bazı ülkelerde şu yollarla daha da güçlendirilmiştir. Bulgaristan ve Irak'ta olduğu gibi, derlenen yayına belirli bir numara 28/ veya İspanya'daki gibi ISBN no'su 29/ya da Belçika'da olduğu gibi yayıncıyla numara vermek 30/ ve bu numaraları esere basmak zorunluluğu getirilmiştir. Fransa'da, iç kapığın önündeki sayfaya veya en son sayfaya basan-yayan (basıkı) bilgisi, derleme no'su ile birlikte kaydedilmektedir 31/.

Ulusal uygulamalarda bir başka yaklaşım da Fransa'da 32/ olduğu gibi derleme zorunluluğunu hem yayıncı, hem de basımevine yüklemek şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu da iki yönlü denetimi sağlayacağı için, derlemeden kaçınma olanağını en aza indirecektir.

Yayıncıların belirli sürelerle yayın listeleri düzenleyip derleme bürosuna yollama zorunluluğunun olması da bir ölçüde denetimi desteklemektedir. Örneğin, yayıncılar Batı Almanya'da yıllık 33/, Bulgaristan'da ise aylık 34/ yayın listesi yollamaktadırlar. Ancak, az sayfalı, küçük yayınları da derleyen ülkelerde yayıncı listelerinin ne ölçüde tam olacağı kuşku uyandırmaktadır.

Derleme yasalarının, ulusal bibliyografik denetimi, dolayısıyla UNESCO'nun UNISIST ve NATIS programları içinde, evrensel bibliyografik denetimi geliştirmek açısından önemi yadsınamaz 35/. Gerçekte de 1977 de toplanan ICNB adlı konferansta derleme yasaları ile ilgili önerilerde, var olan derleme yasalarının günümüz gereksinimlerine göre yeniden gözden geçirilmeleri, yasası bulunmayan ülkelerin de yasa oluşturmaları, UNESCO'nun yeni yasalara temel olabilecek bir yasa taslağı hazırlaması önerilmiştir 36/. Gerçi uluslararası hazırlanacak böyle bir yasanın tüm ülkelerde aynıyla uygulanabilmesi mümkün olamayacaktır, ama ulusal yasaların hazırlanması için bir temel oluşturabilecektir.

Gözden geçirilecek veya yeni yapılacak yasalar için, ICNB'ye hazırlanan "Survey of Existing Depot Legals" adlı yayındaki derlenecek materyalin kapsamı, yükümlülük ve denetimle ilgili öneriler önemlidir 37/.

Gelecekte derleme yasalarında denetim konusunun, gerek ulusal ve evrensel bibliyografik denetimi, gerekse yeni biçimlerdeki materyali de gözönüne alarak geliştirileceğini kabul etmek gerekir. Yayıncı ve basımevi yanında, yeni biçim materyalin üreticisine de verilecek sorumluluk, yapıtların ISBN ve ISSN'lerle kodlanması, denetimi daha da gerçekçi olarak sonuçlandıracaktır.

III.1.2. Ulusal Bibliyografyaya Kaydedilecek Materyalin Seçimi

Derleme yasalarına rağmen ulusal bibliyografyada nelerin kaydedileceği, günümüzdeki ve gelecekteki ulusal gereksinimler, ulusal yayının niceliği ve bibliyografyanın yayınlanma olanaklarına bağlı olarak ayrıca seçilmiş olmalıdır.-Diğer taraftan ulusal bibliyografyalarda seçim yapılmasının gerektiği "Ulusal yayının parçası olan veya derleme yasası ile elde edilen

her yayını ulusal bibliyografyaya kaydetmek gerekli değildir", şeklinde uluslararası prensip olarak da kabul edilmiştir 38/.

Nitekim, ulusal uygulamalarda ulusal bibliyografyalar, ulusal yayınla sınırlandırılmamıştır. Ulusal bibliyografyada kaydedilecek materyalin seçimi aşağıdaki gruplar içinde düşünülebilir:

1- Ülkede çıkan yayınlar veya ülke ile ilgili tüm yayınlar (ulusal derme): Pek çok ülke ulusal yayını coğrafi veya siyasi sınırlarıyla belirlemektedirler. Ulusal bibliyografyadaki kayıtlar sadece ülkede çıkan yayınlarla sınırlanmakta, kendi tarihi, edebiyatı, coğrafyası, v.b. ile ilgili olarak, ülke dışındaki yayınları da kapsamaktadır. Böylece ulusal yayını ülke yayın endüstrisinin çıktısından geniş tutan ülkeler için ulusal yayın yerine, "ulusal derme" kavramı kullanılmaktadır. Bu uygulamayı yürütmekte olan ülkelerde ulusal bibliyografyalarına seçim aşağıdaki gibi yapılmaktadır:

- i. Ulusal yazarların diğer ülkelerde yayınladıkları eserler
- ii. Konu içeriği olarak ülkeyi ilgilendiren yayınlar
- iii. Ülke dilinde herhangi bir yerde çıkmış yayınlar
- iv. Ülke içinde yerleşmiş uluslararası kuruluşların yayınları.

UBC'de ulusal bibliyografyadaki materyal kapsamının ulusal derme olarak geniş tutulmasının, ilgili ülke için değer taşıdığı; fakat kapsamlılık özelliği açısından bibliyografyaya bir değer katmayacağı kabul edilmektedir. Kayıtların

güvenilir olabilmesi için yapıtların özgün olarak yayınlandıkları ülkenin bibliyografyasında yer almaları uygun görülmektedir. Ulusal bibliyografyaların ulusal yayınla sınırlandırılmasının kullanımı zorlaştıracığı kabul edilebilirse de, kayıtların bir kaç bibliyografyada gereksiz tekrarlarını önleyeceği için konumuz açısından önemlidir.

Ulusal bibliyografyalar, ulusal yayının parçası olmayan materyali de kaydettikleri zaman, bu kayıtların ulusal yayın olmadığı için bazı işaretlerle gösterilmesi gerekmektedir 39/.

ICNB'da uluslararası kuruluşların yayınlarının güvenilir kayıtlarının, kurumların kendileri tarafından gerçekleştirilebileceği, bunun için de bibliyografyalarını yayınlamaları önerilmiştir 40/.

2- Ulusal yayınla sınırlı kalındığında seçim: Ulusal bibliyografyada ulusal yayın içinden seçim, her şeyden önce ulusal yayın miktarına, bir ölçüde de derleme yasasına bağlıdır. Yayın arttıkça ulusal bibliyografyanın kapsamı genişleyecek, kullanım sorunu yanında, çıkış süreleri, maliyeti, etkilenecektir. Yıllık yayın çıktısı az olan ülkelerde, derleme yasası ile ilişkili olarak ulusal yayın kapsamının geniş tutulması, özellikle ulusal bibliyografyanın gelecekteki geriye dönüşlü kullanımı açısından değer taşır

Ulusal bibliyografyada, ulusal yayınla ilgili olarak yapılacak seçim için aşağıdaki ölçütler üzerinde durulabilir:

i. Kaydedilecek materyalin biçimi: Derleme yasasında olduğu gibi ulusal bibliyografyada da hangi materyallerin kaydedileceği açık, kesin tanımlamalarla belli edilmiş olma-

lıdır. Nitekim, yayın türlerini belirlemek üzere, R.H.A. Cheffins 41/, M.Line 42/, G.Pomassl'in 43/ ayrı ayrı yaptıkları araştırmalarda yayın grupları yeterince tanımlanmadığı için farklılık gözlenmektedir. Ancak bunlardan Pomassl 44/ ve Cheffins'in 45/ çalışmaları ulusal uygulamalarda hangi tür materyallerin kaydedilmekte olduğunu göstermesi açısından önemlidirler.

M.Line, "Inclusion of Materials in Current National Bibliographies" adlı makalesinde, materyalleri, a) kaydedilmesi gerekli, b) önemli fakat seçilebilir ve c) kaydedilmesi faydalı olarak üç grup altında toplamış bulunmaktadır 46/.

Yine ICNB'de, UBC açısından standart sağlamak üzere, ulusal bibliyografyanın "en az monograflar, süreli yayınların ilk sayıları ve ad değişiklikleri ile devlet (resmi) yayınlarını kapsamaları" öngörülmüştür 47/.

Konuları bakımından önemli olan devlet yayınlarının denetimi gerekir 48/.

Cheffins, süreli yayınlardaki makalelerin konu özetleri ve indeks dergilerine bırakılmalarını uygun görmektedir 49/. Line da aynı görüşü paylaşmakta, ulusal makale bibliyografyasının, kolayca ulusal bibliyografyadaki kapsamı aşacağını da belirtmektedir 50/.

ii. Dil: Ulusal bibliyografyalarda dil sınırlaması ulusal yayınla sınırlı olup olmamaya bağlı kalmakla birlikte, ulusal yayınların içinden seçim yaparken de uygulamada iki koşul bulunmaktadır:

a) Ülke içinde yayınlanan, ulusal dildeki yayınlar veya

b) Ülkede kullanılan tüm dillerde yayınlanan eserler.

UBC programı içinde konu ele alındığında tek dille sınırlı olduğu için, ilk koşul çok dar kapsamlı olup, uygulamada, ulusal bibliyografik denetimi gerçekleştirmekten uzaktır. Bu durumda, ulusal bibliyografya için yapılacak seçimde, ikinci koşul değer taşımaktadır. Özellikle bir kaç dil ve/veya azınlık dillerinin kullanıldığı ülkeler için tüm dillerde kayıt yapmak bibliyografyanın güvenilir ve kapsamlı olmasını gerçekleştirecektir.

Dil sınırlamasıyla ilgili öneri, "Ulusal bibliyografya, ülke içinde üretilen tüm dil ve/veya alfabelerdeki materyallerin kayıtlarını içermeli; ve mümkün olduğu yerde, bu kayıtlar yayının özgün dil ve/veya alfabetesi ile verilmelidir" şeklinde yapılmaktadır 51/.

iii. Her yayının biçim veya kategorisi içinde seçim: Bu ölçüt daha çok yayının fiziki özellikleriyle ilgilidir. Boyut veya fiyat (pek çok ulusal bibliyografya belirli sayfadan ve fiattan az yayını kaydetmemektedir ; üretim biçimi yapısı (pornografi, örgü ve elbise patronu, gibi yayın alınmayabilmektedir).

iv. Ulusal bibliyografyada daha sonra yapılacak seçim, materyalle ilgili kayıtların ulusal bibliyografyada hangi yayın düzeniyle verileceğinin belirlenmesi olmalıdır. Ulusal bibliyografyalarda, uygulamada üç biçim gözlenmektedir:

- Her tür materyalin kaydedildiği bir tek bibliyografya,
- Kategorilere göre bölümlenmiş bir bibliyografya,

- Ayrı ayrı yayınlanan bibliyografyalar.

Merkezi eşgüdüm ve denetimle bibliyografyanın ayrı ayrı yayınlanmasının, kullanım yönünden kolaylık sağlayacağı gibi, daha ucuza mal olabileceğini de Line kabul etmektedir 52/. Bu görüş, ulusal yayının nicelik ve niteliğine bağlı olarak pek çok ülkedeki uygulamalarla güçlenmektedir.

Yayın düzenlenmesinde ulusal bibliyografyada, devlet yayınlarının yayınlanması başlı başına önem taşımaktadır. ICNB'de bu dokümanlar", özel yapılarından dolayı ayrı bir bibliyografyada veya ulusal bibliyografyanın ayrı bir sayısı biçiminde listelenmelidirler. Aksi takdirde, ulusal bibliyografyanın bir bölümü bu yayınlara ayrılmalıdır 53/, denilmekle devlet yayınları bibliyografyasının yayını, ulusal bibliyografya kuruluşunun kararına bırakılmaktadır.

III.1.3. Basılı Ulusal Bibliyografyalar

III.1.3.1. Ulusal Bibliyografyanın Çıkış Süresi ve Güncelliği

Ulusal bibliyografyanın kullanım amacını kütüphaneciler için seçim ve sağlama, kullanıcılar için güncel bilgiye erişimi sağlamak olarak kabul ediyorsak, güncel yayınların bibliyografik kayıtlarını düzenli ve sık aralarla çıkarması gerekir 54/.

Ulusal bibliyografyanın çıkış süresi ulusal yayının niceliği, kayıtların hazırlanmasında kullanılan personel ve teknolojik olanaklara bağlı olarak değişmektedir 55/. ICNB basılı ulusal bibliyografyanın en az yılda bir kez, toplu yayınlanacak sayılarla birlikte, üç ayda bir çıkarılmasını önermektedir 56/.

Ulusal bibliyografyaların güncel kullanımda başarıya ulaşması yalnızca yayın süreleri ile değil, ama aynı zamanda en yeni yayının kayıtlarla duyurulmasına da bağlıdır.

III.1.3.2. Fiziksel Nitelik ve Editörlük Özellikleri

Basılı ulusal bibliyografyanın fiziksel nitelikleri ve editörlük özellikleri, ICNB'de standartlaştırılmıştır. Ulusal bibliyografyanın her sayısında tekrarlanması istenen bu önerileri aktarmalıyız:

"Uluslararası kâğıt boyutu olarak A4 kullanılmalı, Dış kapak ve/veya iç kapağın plânı ve tipografyası;

bibliyografyanın adı,
bibliyografyanın kapsadığı tarihler,
yayın yeri,
yayınevi,
yayın tarihi,
sağ üst köşeye ISSN ;

İç kapağın arka yüzünde (verso) bulunması gerekenler:

yapıt hakkı bilgisi,
"cataloguing-in-publication" kaydı,
ayrıntılı elde edilebilirlik ve baskı kayıtları,
Giriş (her üç aylık sayıda yer almalıdır)
Esas metin
Dizinler (yıllık toplu dizin)" 57/.

Aynı toplantıda, ulusal bibliyografyaların "giriş" bölümlerinin planı da ayrıca standartlara bağlanmış bulunmaktadır:

"Kayıtların kaynağı, örneğin, derleme yasasına göre derlenen kopyalardan yapılan kayıtlardır gibi, kapsam dışı kalanlarla birlikte kapsam, çıkış süresi, düzen, kullanılan bibliyografik ve kataloglama gereçleri, kullanılan özel terimlerin tanım ve kısaltmalarından oluşan liste, kullanılan sistematik düzenin özeti, kullanılan transliterasyon şemasının özeti, dizim yönteminin tanımı" 58/.

Basılı ulusal bibliyografyalarda, her bir kayıt için "ulusal bibliyografya numaraları" nın verilmesi pratik bir yaklaşım olarak görülmektedir. Bu numaralar, genellikle ulusal kuruluşun sembolü (ISO 3166 kullanılabilir), yıl gösteren rakamlar, en son da bibliyografik künye numarası kaydedilerek oluşturulmaktadır. Ulusal bibliyografya numaralarının yayın ve özellikle katalog kartlarının siparişleri için ulusal ve uluslararası kullanımı vardır 59/.

III.1.3.3. Kayıtların Düzeni

Uygulamada ulusal bibliyografyaların metin düzenlemelerinde çok farklılıklar gözlenmektedir. Sistematik konu düzenlemesi yanında, alfabetik düzenlemeler de bulunmaktadır 60/. Ancak, ICNB için hazırlanan "Survey of Existing National Bibliographies" adlı dokümanda, kronolojik ve benzer düzenlemelerin, üretimde kolaylık ve ekonomi sağlamakla beraber uluslararası kullanımda hiç bir yardımı olamayacağı kabul edilmiş bulunmaktadır 61/. Bibliyografyaların metin düzenlemesiyle ilgili olan uluslararası önerilerini gözönüne almak gerekecektir:

"Ulusal bibliyografyanın güncel fasikülleri ulusla kullanımı olan sınıflama şemalarına göre düzenlenmelidir ve yıllık toplu sayıların düzenleri ulusal bibliyografya kuruluşunun kararına bırakılmalıdır" 62/.

Görüldüğü gibi uluslararası kullanımı olan genel bir sınıflama yöntemine göre metin düzenlemesi önerilmiş hangi sistemin olacağı belirlenmemiştir. Daha önce de söz edildiği gibi UBC etkinlikleri içinde konu indeklemesi ve konu başlıkları, en az geliştirilmiş bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle öneri, uygulamalara ve kullanım amaçlarına uygunluk düşünülerek genelde çizilmiş bulunmaktadır.

Ulusal bibliyografyalarla ilgili araştırmalar, sistematik konu dzenlemelerinde büyük ölçüde DDC ve UDC'nin kullanıldığını ortaya koymaktadır. Ancak yöntemlerin kullanımı bazı uyarılama ve değişikliklerle yürütülmektedir. DDC'nin uygulamasında, uluslararası kullanımı sağlamak üzere, gerekli konularda genişletmelerin ve standartlaşmanın gerçekleştirilmesi için çeşitli etkinliklerin sürdürüldüğü bilinmektedir 63/. Tamamiyle Amerikan kökenli olduğu kabul edilen DDC'nin yayıncısı "Forest Press", bu yöntemin gerçekten uluslararası varlık gösterebilmesi için eksik konularda yeterince genişletilip uyarlanmasını desteklemektedir 64/. alışmalar, sistemin yapısına ters düşmemek için ulusal sınıflama grupları tarafından Dewey'in genel yayıncısı ile bağlantı içinde yürütülmektedir 65/. DDC basımlarının çeşitli dillere çevirileri de yapılmıştır. nemli kabul edildiği için Dewey'in 18. basımının Fransızca çevirisini örnek vermek gerekir. 66/.

Bilgisayar kullanımı ile konu yaklaşımı ve sınıflama için yeni yöntemlerin geliştirileceği şüphesizdir. Yapılan neriler, günümüz koşullarında, özellikle geleneksel biçimde yrtlen kayıtlar için geçerli olmaktadır.

Yakın veya geniş sınıflamaya dayanan konu dzenlemesi için kararın ulusal bibliyografya kuruluşuna bırakılması uygun görülmüştür. Çünkü politikayı bibliyografik gelenek, kullanıcı gereksinimi ve personel ögeleri etkilemektedir 67/.

Bu durumda ulusal bibliyografyalarda önerilen dzenleme, konu adları altında yazar adı veya eser adına göre olmaktadır.

Yıllık toplu sayıların düzeni için herhangi bir uluslararası öneri getirilmemiş, karar kuruluşa bırakılmıştır. Ancak toplu sayıların diğerleri ile aynı düzende olması üretim maliyeti ve okuyucu rahatlığı yönünden uygun görülmektedir 68/.

Devlet yayınları, daha önce de üzerinde durulduğu gibi ulusal bibliyografyalara kaydedilmeleri zorunlu materyaller arasında sıralanmaktadırlar. Ancak, bu yayınlar için çıkarılacak ulusal bibliyografyanın metin düzenlemesiyle ilgili, uluslararası hiç bir öneri geliştirilmemiştir. Sinnassamy, bu yayınlarda bir devletin ve ulusun yaşamını verdikleri için güncel ulusal bibliyografyaların tüm resmi yayınları içermelerinin gerektiğini belirtmektedir 69/. Çeşitli kaynaklar incelendiğinde devlet yayınları için uluslararası kullanımı olan genel sınıflama yöntemleri (Fransa ve Bulgaristan, Evrensel Onlu Sınıflama Yöntemi (UDC); İngiltere, Dewey Onlu Sınıflama Yöntemi (DDC), daha çok da devlet yapısına göre seçilen tüzel kuruluş adı (Batı Almanya, Japonya), veya yayıncı adına göre (Kanada) yapılan düzenlemeler görülmektedir 70/.

III.1.3.4. Basılı Ulusal Bibliyografyaların Dizinleri

Ulusal bibliyografyaların editörlük özellikleri içerisinde kullanıcının bilgiye ek yaklaşımını sağlamak üzere metinle bağıntılı bir kaç dizinin bulunması öngörülmektedir. Metin sistematik düzenlemede ise aşağıdaki dizinlerin hazırlanması uygun olacaktır 71/.

- Yazar adı dizini: Bibliyografyadaki kayıtlarda adı geçen şahıs ve tüzel kişiler için, her bir dizin başlığında isimle birlikte, sınıf no'su ve/veya ulusal bibliyografya no'sunun belirlenmesi, kullanımı kolaylaştıracaktır.

- Eser adı dizini: Ulusal bibliyografyalarda eser adı için hazırlanacak bir dizin de yazar adı ile birlikte genel olarak dizinin değerini arttıracaktır.

- Seri adı dizini: Yukarıdaki iki dizine ek olarak üçüncü bir dizin olarak bulunabilir.

- Yazar, eser ve seri adı bir alfabetik dizinde oluşturulabilir.

- Konu dizini: Bibliyografyadaki sistematik düzenin konu dizini metindeki sınıf no'suna gönderilebilir.

Yıllık toplu çıkan bibliyografya alfabetik düzeninde ise, bu dizin yazar adı ve eser adlarını ilgili başlık altında sıralayabilir.

Bu dizinlerden hangisi veya hangilerinin kullanılacağını, ulusal bibliyografyadaki bibliyografik kayıtların niteliği ile, elle ya da bilgisayarla hazırlanıyor olmaları belirleyecektir.

- Diğer önerilen dizinler: ISBN ve ilgili anahtar eser adıyla birlikte ISSN numaraları için hazırlanmış dizin, ayrıca faydalı görülmektedir.

- Yayıncı ve dağıtımçı adresleri listesi: Bu liste, yayınevleri örgütlü olmayan ülkeler için önerilmektedir. Yurt içi değilse bile yurt dışından eser sağlama açısından önemli olabilir.

Dizinlerde çok sayıda göndermenin bulunması, hiç şüphesiz bibliyografyaya kullanım kolaylığı kazandıracaktır.

III.1.3.5. Dizim

Henüz ulusal olduğu kadar, uluslararası standart dizim kuralları olmadığı için (Bkz: Böl. II.2.3.1.) evrensel kullanım açısından da bibliyografyanın her sayısının giriş bölümünde dizim özellikleri tanıtılmalıdır.

III.1.4. Ulusal Bibliyografyalarda Bibliyografik Kayıtlarda Birlik

Bibliyografik kayıtlarda birlik, bu kayıtların hazırlanması için gerekli olan kataloglama ve bibliyografik gereçlerin standartlaştırılmasıyla mümkündür. Diğer yandan evrensel bibliyografik denetimin gerçekleştirilmesi, her şeyden önce bibliyografik kayıtların uluslararası anlam taşımaya bağlıdır. Bu nedenle UBC nin ilk etkinlikleri arasında standartların oluşturulması gelmektedir. Halen ne ölçüde kullanılacağı ulusal bibliyografya kuruluşunun kararına bırakılmış olmakla birlikte, ulusal bibliyografyalardaki kayıtlarda birlik sağlayabilecek uluslararası öneriler ayrıntılı biçimde geliştirilmiş bulunmaktadır 72/. (Bkz :Böl.II.2.1.2.)

Bibliyografik kayıtların tek biçimde hazırlanması için kataloglama kuralları temel gereçtirler. Bu kurallar, temelde yayının yazarlık sorumluluğu tanımlama, dizim ve çeviri yazı düzenlemeleriyle ilgilidirler. Henüz uluslararası kataloglama kuralları oluşturulmamıştır. Dünya üzerinde yaygın olarak kullanıldıklarını bildiğimiz, belli başlı kataloglama kuralları ICCP'ye dayanmakla birlikte, prensiplerin farklı yorumlamaları nedeniyle hazırlanan kayıtlarda biçim beraberliği yoktur. Özellikle başlık seçim ve biçiminde uygulamada ortaya çıkan farklılık, uluslararası bibliyografik bilgi değişiminde sorun yaratmaktadır.

Pek çok ülke tarafından kullanılmakta olduğu bilinen, en tanınmış kataloglama kuralları aşağıda sıralanan yapıtlardır:

Anglo-American Cataloguing Rules: 1. basım, 1967 (AACR 1);
2. basım 1978 (AACR 2). Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Kanada'lı kütüphanecilerden oluşan bir komite tarafından hazırlanmıştır. Bu adı geçen ülkeler dışında daha pek çok ülkede İngilizce veya kendi dillerine çevrilerek ulusal kataloglama kuralı olarak kullanılmaktadır 73/. Örneğin, Türkçe'ye "Kataloglama Kuralları" olarak çevrilmiştir.

Regeln für die alphabetische Katalogisierung (RAK): 1969-1975. Avusturya, Doğu ve Batı Almanya , İsviçre tarafından hazırlanmıştır. Dili Almanca olan ülkeler tarafından kullanılmaktadır 74/.

Uniform Rules for the Entry of Printed Matter in Library Catalogues (Uniform Rules): Sovyetler Birliği Kataloglama Komitesi tarafından hazırlanmıştır. Bu ülkede ve bazı sosyalist ülkelerde kullanılmaktadır 75/.

Bu kurallarda da olduğu gibi kataloglama kurallarına bağlı olarak henüz kişi ve tüzel kuruluş adlarının biçimlerini düzenleyen standartlar uluslararası düzeyde oluşturulamamıştır. Yazarlık bilgisi her zaman kolaylıkla elde edilip, öğeleri bibliyografik kayıtlara doğru ve kesin biçimlerde yerleştirilememektedir. Bu nedenle UBC biçim düzenlemesinde şimdilik her ülkeyi kendi yayınlarının güvenilir biçimlerini üretmekle sınırlı tutmaktadır. IFLA International Office for UBC, ulusal uygulamaların diğerleri tarafından değiştirilmeden kullanılması için çeşitli etkinlikler yürütmektedir 76/.

Bibliyografik kayıtlarda tanımlama ile ilgili kuralların dayanacağı standartlar ise UBC içinde yeterince geliştirilmiş bulunmaktadır 77/. Bu standartlar (ISBD) yazarı ve adını iç kapaktaki bilgiyi temel alarak tanımladıkları için başlık teriminin, temel ve ek girişlerde biçim olarak düzenlenmesinde ulusal uygulamalardaki farklılıkları bir ölçüde azaltmaktadır. (Bkz: Böl.II.2.3.1.)

Bilgiye erişim, başlık seçimi ve biçimi ile doğrudan doğruya ilişkili değildir. Özellikle bilgisayar kullanımı ile kayıtlı bilgiye erişim çeşitli şekillerde gerçekleştirilebilmektedir. ISSN ve ISBN bu erişimi kolaylaştırmaktadır.

Ulusal bibliyografyadaki bibliyografik kayıtlarda birlik oluşturulması, ulusal ve evrensel tüm bibliyografik kayıtlarda da bütünlüğü gerçekleştireceği için önemlidir.

III.1.4.1. Kısaltılmış Bibliyografik Kayıtlar

Ulusal bibliyografya, "... güvenilir ve kapsamlı kayıtların toplamı" olarak tanımlanmakla beraber, bazı durumlarda kısaltılmış kayıtların ulusal bibliyografyada sürekli veya geçici olarak bulunabileceği kabul edilmektedir. Ulusal kuruluş, kısaltılmış bibliyografik kayıtları aşağıdaki durumlarda yapılabilmektedir :

- Cataloguing-in-Publication (CIP) sistemini kullanan ulusal bibliyografyalar, önce kısaltılmış, daha sonra da kapsamlı kayıt yayınlayabilirler.

- Ulusal bibliyografyanın merkezi olmayan yöntemle üretildiği ülkelerde özel kurum veya kütüphaneler tarafından hazırlanan kısaltılmış kayıtlar ulusal bibliyografyada yer alabilir.

- Geçici dokümanlar (ephemera): İçerdikleri bilgi hızla eskijen ve az önem taşıyan bazı materyal için kısaltılmış kayıtlar hazırlanabilir.

- Kayıtların kısaltılmış veya kapsamlı olmaları ulusal veya uluslararası kullanımlarına bağlıdır. Bibliyografik kayıtlar ulusal kullanım için kapsamlı; uluslararası değişim ve bilgisayar ile okunabilir kayıtlar için kısaltılarak kullanılabilir 78/.

III.1.5. Ulusal Bibliyografyalarda Otomasyon

Ulusal bibliyografyaların üretiminde bilgisayarların kullanımı 1970'li yılların başında birkaç ülke ile sınırlıydı. Fakat 1970 lerin sonlarında Avustralya (1972), Batı Almanya (1974), Belçika (1975), Fransa (1975), Hollanda (1973), İngiltere (1973), İspanya (1972), İtalya (1975), Norveç (1972) in ulusal bibliyografyalarında bilgisayar kullandığını görmekteyiz 79/. Bunlara Doğu Almanya (1971) 80/ ile 1977'de otomasyona geçen Brezilya 81/ ve Japonya 82/ da eklenebilir.

Elle hazırlanan bibliyografik kayıtlar için olduğu gibi bilgisayar tarafından üretilen kayıtlar için de gereksinimler, 1960-70 arasında büyük ölçüde gerçekleştirilmiştir. 1961 Paris Prensipleri, ISBD'ler, ISO standartları gibi, ulusal bibliyografyaların üretiminde bilgisayar kullanımı, UBC'nin (belki de ikinci aşamada olmak üzere) hedefleri içindedir. ISBD'lerin hem elle hem de bilgisayarla kullanılabilen düzenlemeleri de bu amacı sağlamlaştırmaktadır 83/.

Bilgisayar kullanımının kayıtların uyarlamasında sağladığı büyük esneklik nedeniyle, son yıllarda ulusal kütüphaneler arasında işbirliğinin hızla geliştiği bilinmekte-

dir. Özellikle MARC kullanan ülkeler arasındaki işbirliği sonucu, kayıtlar diğer ülkeler tarafından değiştirilerek kullanılabilmiştir. Örneğin, Kanada'nın (CanMARC) Amerikan, İngiliz ve Fransız MARC'ına çeviri programları bulunmaktadır 84/. Ancak, uluslararası MARC değişiminde her bir ulusal kuruluş tarafından yeniden yazılım (software) gerekmektedir. Çünkü, çeşitli MARC formları, kayıt yapılarında ISO 2709 standardını kullanmakla beraber, formu belirleyen diğer iki ögede (içerik belirleyici ve bibliyografik içerik) farklılık göstermektedirler. Bu da insangücü ve harcanan zaman yönünden maliyeti arttırmaktadır 85/.

Bu uygulamalar, uluslararası MARC ağının geliştirilmesinde standartlaşmayı zorunlu hale getirmiştir 86/. Örneğin Sovyetler Birliği'nde 87/ olduğu gibi standartlaşma daha fazla önem kazanmıştır.

Otomasyon konusunda standartlaşma, uluslararası kayıtlı bilginin değişimi yönünden UBC ve UAP'nin de etkinlikleri arasında üzerinde önemle durulan konular olmaktadır. Standartlar, düzenlenen çeşitli toplantılarda, öneriler doğrultusunda geliştirilmektedir :

1978 yılında "Bibliyografik Değişim Formu" konusunda yapılan toplantıda 88/, bibliyografyalar, öz veren yayınlar ve indeksler için genel iletişim formlarının geliştirilmesi konusundaki öneriler halen tartışılmaktadır 89/.

1980 yılında "Ulusal Bibliyografyaların Otomasyonu" uluslararası toplantısında, kayıtlarını bilgisayar ile okunabilir biçimde üreten kütüphaneciler, çağdaş teknolojinin kütüphanecilikte kullanımı sırasında karşılarına çıkan sorun-

ları açıklarken bibliyografik verinin değişiminde, hem çevrimdışı (manyetik şerit) ve hem çevrimiçi bilgi ağında standartların geliştirilmesinin önemi üzerinde durmuşlardır 90/.

Ulusal uygulamalar ve materyal biçimi ile sınırlı kalmadan, evrensel düzeyde standartlaşma çabalarında son aşama UNIMARC'ın evrensel MARC biçimi (The Universal MARC Format) olarak geliştirilmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. UNIMARC formunda içerik belirleyiciler, ISBD'lerdeki veri öğelerinden oluşmaktadır 91/. UNIMARC, son saptanan ISBD'leri kullanarak basımını yenilemiştir 92/.

UNIMARC ile her ulusal (MARC) merkezinin, kendi ulusal MARC'ına uygulayabilmek ve kendi kayıtlarını kullanılabilmek için UNIMARC'tankendi ulusal formuna ve ulusal formundan UNIMARC'a olmak üzere 2 çeviri programı yazması yeterli görülmektedir. Bu tek tek çeviri programlarının yazımını ortadan kaldıracığı için hem ekonomik olacak ve hem de hızla kullanımı sağlayacaktır 93/. UNIMARC'ın önemi halen ulusal kataloglama kuralları ve uygulamaları, konu başlıkları, sınıflama şemaları ve dil olarak birbirinden çok farklılık gösteren bilgisayarla okunabilir kayıtların, uluslararası değişimi için evrensel formun geliştirilmiş olmasındandır. UNIMARC formlarının kullanım esneklikleri vardır. Ne ölçüde kullanılacağı ulusal bibliyografya merkezinin kararına kalmaktadır 94/.

Görüldüğü gibi UBC'nin amaçları doğrultusunda ulusal bibliyografyalardaki kayıtlarda ve bunların üretimlerinde otomasyon, ulusal kuruluşların kendilerini evrensel bibliyografik denetimin bir parçası olarak kabul etmeleriyle gerçekleştirilebilecektir. Otomasyona geçen veya planlayan tüm

ulusal kuruluşlar, aynı biçimi kabul etmeli ve bu ülkeler kendi kayıtlarını da UNIMARC'a çevirmiş olmalıdırlar. Daha açık bir söyleyişle ulusal bibliyografya üretiminde otomasyona geçen ülkeler, uluslararası işbirliğini kabul etmiş olmalıdırlar. Bu konuda eşgüdüm, IFLA içinde oluşturulmuş bulunan International MARC Office (IMO) tarafından gerçekleştirilmektedir. (Bkz. Böl: II.2.2.2.) Nitekim halen başlık biçimi (otorite dizin gibi) ve dizim kurallarında standartların saptanmasıyla ilgili çalışmalar yürütülmektedir 95/.

III.1.5.1. Bilgisayar Çıktısı Mikroformlar (Computer Output Microforms) (COM)

1950 lerde geliştirilmeye başlayan teknolojik olanaklar günümüzde kütüphane katalogları ile bibliyografyaların bilinen basılı, kart ve bilgisayar ile okunabilir şerit biçimlerine, bilgisayar çıktısı mikroformların (COM) da eklenmesini sağlamıştır. Teknolojik olanaklar, bilgisayarların hızlarının artması, katod ışıklı göstericilerin kullanımı ve film malzemelerinin gelişmesi olarak açıklanabilir.

Günümüzde bilgisayar kullanan kütüphaneler, kataloglarını mikroform olarak da üretebilmektedirler. Bilgisayar çıktısı miknatıslı şerit, COM makinasına verilip elde edilen mikrofilm banyo edilerek negatifi hazırlanabilmektedir. Bu ana negatiften istendiği zaman, istenen sayıda kopya üretilebilmektedir. Maliyet ana kopyadan sonrası için çok az olmaktadır 96/. Bilindiği gibi mikrofilmler, 16 veya 105 mm. lik film şeritleridir. 16 mm. lik filmler makara film (mikrofilm), 105 mm. likler ise kesilerek (mikrofiş) olarak kullanılabilirler. Film malzemeleri gittikçe incelmektedir. Bu da

aynı büyüklükteki film üzerine çok daha fazla kayıt yerleştirmeyi sağlamaktadır.

COM, özel makina olmadan üretilememektedir. Bu makineler kiralanabilmektedir. Mikroformlar çıplak gözle okunamadığı için de özel okuyucu gerekir. Ancak mikrofilm ve mikrofiş okuyucularının model ve sayı olarak gittikçe artması maliyetlerini, dolayısıyla da satış fiyatlarını düşürmektedir 97/.

Bunlara rağmen COM'un kullanım üstünlükleri de kabul edilmektedir 98/. Yeni kayıtların ucuz ve çabuk eklenebilmesi, ucuz üretim ve tamlik açısından depolama ve kullanım kolaylıklarına, taşımada hafifliğinin verdiği olanakları da eklemek gerekir. Posta fiyatının düşüklüğü uçakla yollama olanaklarını da yaratmaktadır. Bu da değişim kolaylığı getirdiği için önemlidir.

Ulusal bibliyografyalarda uygulamada COM kısmen kullanılmaktadır. Örneğin, Deutsche Bibliothek (Frankfurt am Main) ulusal bibliyografyasını 5 yıllık toplu mikroform olarak hazırlamaktadır 99/.

COM özellikle ulusal bibliyografyalara ulaşım açısından (UAP) önem taşımaktadır. Kütüphaneler, ulusal bibliyografyaları pahalı oldukları, yer kapladıkları, cilt cilt araştırma zorluğu, gibi nedenlerle dermelerine ekleyemedikleri için her kütüphane o ülkeyle ilgili eserlerin kataloglama işlemlerini tek tek yinelemektedir. Bilgisayar kullanmayan ülkeler için de fotografik anlamda mikrofiş üretimi öngörül-
müş bulunmaktadır 100/. Ancak mikroform kataloglar için fizibilite araştırmasının, özellikle ulusal merkezler tarafından yürütülmesi gereklidir.

III.2. Ulusal Bibliyografya Kuruluşları

III.2.1. Tanım, Amaç ve Temel İşlevi

Ulusal bibliyografya kuruluşu, evrensel bibliyografik denetimin bütünlüğü içinde, ulusal bibliyografik denetimle ilgili işlevleri yüklenen, ulusal kütüphane sisteminde örgütsel bir birim olarak tanımlanabilir 101/.

Ulusal bibliyografya kuruluşunun temel amacı ise, ulusal yayını derleyip saklamak ve ulusal yayını oluşturan materyalin güvenilir kayıtlarını üretmektir 102/. Ulusal bibliyografya kuruluşunun bu amaçlarını gerçekleştirebilmesi, her şeyden önce çağdaş anlamda derleme yasasını geliştirip işlerlikle yürütmesine bağlıdır. (Bkz. Böl. III/1.1.) Yasal yolla hızla derlenen ulusal yayın, ulusal dermeyi ve güvenilir kayıtların kaynağını oluşturacaktır.

Ulusal bibliyografya kuruluşunun amaçları, kuruluşun "ulusal bibliyografya yayınlamak" olan temel işlevini de ortaya koymaktadır. Bu da ulusal bibliyografya kuruluşuna, a) Ülkede yayınlanan her yayın için, uluslararası kabul edilmiş standartlara göre güvenilir ve kapsamlı bibliyografik kayıtları hazırlamak, b) Bu kayıtları en az gecikme ile yayınlamak sorumluluklarını vermektedir 103/.

Ulusal bibliyografya kuruluşunun ulusal bibliyografya yayınlama temel işlevi doğrultusunda yürütmesi istenen bu sorumluluklar, aynı kuruluşa daha başka ek işlevleri de yüklemektedir. (Bkz: Böl.III/2.3.)

Ulusal bibliyografya kuruluşu amacı ve işlevrenin doğrultusunda UBC'nin olduğu kadar Ulusal Bilgi Sisteminin de

önemli bir parçası olarak kabul edilmektedir 104/.

Kuruluş, yukarıdaki işlevleri gerçekleştirebilmek için bir örgütsel ve yönetsel yapı oluşturmalıdır. Böyle bir kuruluşun gereksinimleri ise aşağıdaki başlıklar altında özetlenmektedir 105/.

- Kaydedilecek materyale hızla ulaşım,
- Bibliyografik kayıtları hazırlayacak, ulusal kütüphane sistemine hizmet verebilecek, uluslararası bibliyografik etkinliklerde yer alabilecek ölçüde mesleki deneyimi ve yabancı dil bilgisi olan personel,
- Ulusal bibliyografyayı yayınlayabilmek için yeterli kaynak (araç-gereç, bibliyografik başvuru kaynakları) ve mali güç,
- Yasal düzenlemeler.

III.2.2. Ulusal Bibliyografya Kuruluşunun Örgütsel, Yönetimsel Yapısı ve Adlandırılması

III.2.2.1. Ulusal Bibliyografya Kuruluşunun Örgütsel Yapısı

Ulusal bibliyografya kuruluşunun ulusal bibliyografyanın yayını ile ilgili işlevi, derleme yasası ve ulusal kütüphane ile birlikte düşünüle gelmiştir. Derleme kütüphanesi olarak oluşturulan ulusal kütüphanelerin, doğal olarak en önde gelen görevleri bibliyografya, özellikle de ulusal bibliyografyaları hazırlayıp yayınlamak olarak belirlenmiştir 106/. Bu yaklaşım son derece gerçekçi ve merkezi görünmektedir.

Artan yayın, hızla büyüyen kullanıcı gereksinimleri, bibliyografik denetimi gün geçtikçe daha karmaşık hale getir-

mektedir. Bu koşullarla birlikte Humphrys'in de adlandırdığı gibi ulusal kütüphanenin etkinlikleri bibliyografik işlevleri ile sınırlı olamayacağına göre 107/, son yıllardaki eğilim (İngiltere'deki gibi) ulusal bibliyografyanın yayın sorumluluğunu diğer bibliyografik işlevlerle birlikte ulusal bibliyografya kuruluşuna devretmek şeklinde gözlenmektedir 108/.

Ulusal uygulamalardaki benzerlik, konuya uluslararası bir boyut kazandırmış bulunmaktadır. Nitekim UBC kavramı içinde de ulusal bibliyografya kuruluşu olarak adlandırılan kuruluşun ulusal kütüphane içinde örgütlenmesi önerilmiş bulunmaktadır.

"...UBC sisteminin ulusal halkası, normal olarak derleme yasası ile her tür dökümanı elde eden ve ulusal dermeyi oluşturan ulusal kütüphane olmalıdır. Ulusal kütüphane içinde ulusal bibliyografik denetim işlevleri ile ilişkili olarak dermeye eklenecek her materyal için güvenilir bibliyografik kayıtları yapacak, ve kayıt üretimi ile ilgili tüm işlevleri taşıyacak ulusal bibliyografik kuruluşu, örgütsel bir birim olarak oluşturulmalıdır 109/.

ICNB'de de öneriler bu ön koşula dayandırılmış bulunmaktadır 110/.

Ulusal bibliyografya kuruluşunun tüm işlevlerini yürütecek örgütsel yapının, derme kütüphanesinin (ulusal kütüphane veya herhangi bir derme kuruluşu) içinde veya yakınında oluşturulmasının faydaları aşağıdaki başlıklar altında toplanabilir.

- Ulusal yayına çabuk ve kolay erişim sağlanacaktır. Bu bir anlamda iletişimi gösterir. Materyalin zamanında elde edilebilmesi ile ulusal bibliyografyadaki kayıtların da gecikmeden yayınlanması gerçekleştirilecektir.

- Haas'ın da belirttiği gibi bibliyografik kayıt işlemleri ve sonunda elde edilen ürünlerin maliyeti pahalıdır. Örgütsel düzenlemelerde personel ve zaman harcamalarına yapılacak yüklemeler kütüphane bütçelerini etkilemektedir 111/. Özellikle ekonomik nedenlerle kütüphane bütçelerinin en aza indirildiği, ama buna karşın kullanıcının elde etmek istediği yayın sayısının hızla artması bir gerçek olduğuna göre: Ulusal kütüphane veya derleme kütüphanesi gibi, daha büyük bir örgüt içinde kuruluşu oluşturmak, kaynak ve personel kullanımı açısından en ekonomik yaklaşım olarak kabul edilmelidir. Kütüphane ile kuruluş arasındaki işbirliği sonucunda, ulusal bibliyografya için kütüphane personeli tarafından bir kere hazırlanacak güvenilir ve kapsamlı kayıtlar, hem kütüphane kataloğunda ve hem de ulusal bibliyografyada kullanılabilir. Bunun ulusal düzeyde kataloglama ve sınıflama kurallarının geliştirilmesi, diğer kütüphaneler için merkezi kataloglama hizmetleri gibi pek çok faydaları düşünülebilir.

- Kuruluşun, daha büyük bir örgütün parçası olması, yasal otoritenin tek elde toplanması açısından da işlemlerde devamlılığı sağlayacaktır 112/.

Bu gerçeklere eklenebilecek bir husus da şu olabilir:

- Böyle bir merkez, ulusal bibliyografya yanında, kütüphane, dokümantasyon ve arşivler için de, bibliyografik denetimin özel işlevlerinde etkin olacaktır. Ulusal dermeyi oluşturan ulusal kütüphane dermesi kullanılarak, yetişmiş personelle özel bibliyografyaların, öz veren yayınların ve indekslerin çıkarılması sağlanacak, ya da bu konuda eğitim ve rehberlik gerçekleştirilebilecektir. Bu da NATIS kavramı içinde ulusal kütüphane sisteminde, merkezi bibliyografik hiz-

metleri ve ulusal kütüphanenin liderlik rolünü gerçekleştir-
mesine sebep olacaktır 113/.

Görüldüğü gibi, günümüzde, önerilen ulusal bibliyog-
rafya kuruluşu, ulusal kütüphanenin bibliyografik kayıtların
hazırlanması ve üretilmesi ile ilgili işlevlerini yüklenmiş
bulunmaktadır. Böyle bir örgütsel yapı ulusal kütüphanelerini
ve derleme yasalarını yeni oluşturan veya geliştiren ülkeler
için önerilmekle birlikte, yukarıda sıralanan gerekçeler ne-
deniyle, bibliyografya geleneği eski ve yerleşmiş bazı
ülkeler de aynı sistemi oluşturma çabası içindedirler. Hollan-
da örneği gibi 114/.

III.2.2.2. Ulusal Bibliyografya Kuruluşunun Adlandırılması ve Yönetimsel Yapı

ICNB'de ulusal bibliyografya kuruluşunun ulusal kütüphane için-
de örgütlenmesi kabul edilmekle beraber, taşıyacağı ad için
herhangi bir öneri getirilmemiştir. UBC kavramı içinde
,"ulusal bibliyografya kuruluşu" terimi, anlatımda birlik sağ-
lamak üzere kullanılmaktadır.

Ulusal uygulamalarda, ulusal bibliyografya kurulu-
şunun işlevini taşıyan kuruluşa ülke kütüphane ve bibliyograf-
ya merkezi ya da ulusal kütüphanenin bibliyografya bölümü gi-
bi çeşitli adlar verilmektedir. Örneğin, İngiltere'de "Ulusal
Kütüphane İçinde Bibliyografya Hizmetleri Bölümü" (British
Library, Bibliographic Division) 115/ denilmektedir.

Dünya üzerinde devlet yönetimlerinin federal, eya-
let ve merkezi biçimlerde birbirinden çok farklı olduğu düşü-
nülürse, tüm ülkelere uygulanabilir bir yönetim modeli gelişt-
tirilmesinin de mümkün olmadığı meydandadır. Yönetimsel yapı

daha önce önerildiği gibi, daha büyük bir kuruluş içinde oluşturuluyorsa (ulusal kütüphane, herhangi bir derleme kütüphanesi veya kuruluşu) yasal temeli, büyük örgütün yasasına dayanacaktır. Örgütlenme ister bir alt kuruluş şeklinde, isterse bağımsız bir örgütlenme şeklinde olsun, her şeyden önce kuruluşun işlev ve amaçlarının; ulusal bibliyografyanın üretimi, yayınlanması, dağıtımı ile ilgili olanaklarının (derleme yasası, basımevi, ekonomik kaynaklar ve işlerlikleri gibi), ülke içindeki ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği boyutlarının, kuruluşun içinde ve dışındaki eğitim koşullarının belirlenmiş olması gerekir. Yönetim şemasında yetki ve sorumluluk; personelin nitelik ve niceliği ise kuruluşun yükleneceği sorumluluklara göre daha sonra ortaya çıkacaktır.

III.2.3. Ulusal Bibliyografya Kuruluşunun Ek İşlevleri

Ulusal bibliyografya kuruluşu, temel işlevine ek bibliyografik etkinlikleri de yürütmelidir. Bunların bir kısmı, ulusal bibliyografyanın üretilmesi ile ilgili olarak kuruluşun taşınması gereken sorumluluklardır. Diğerleri ise ilgili ve destekleyici işlevler olarak yorumlanabilir. Ek işlevler, ulusal bibliyografik denetimin güçlendirilmesi, ulusal kütüphane, dokümantasyon, arşiv ve enformasyon sisteminin alt yapısının kurulması için önemlidir. Aşağıda tanıtılan bu işlevlerin hangilerininin yürütüleceği, olanaklarına bağlı olarak ulusal bibliyografya kuruluşunun kararına bırakılmıştır 116/.

III.2.3.1. Ulusal Bibliyografya Kuruluşunun Materyale Ulaşım- la İlgili Olan İşlevleri

- Derleme bürosu (Office for Legal Depot): Ulusal bibliyografyada yayınlanacak bibliyografik kayıtların hızla ve kolaylık-

la elde edilebilmesi, daha önce üzerinde durulduğu gibi (Bkz: Böl: III.1.1.) ulusal bibliyografya kuruluşunu derleme yasa-sı ve bu yasanın işleri ile yakın ilişkiye zorlamaktadır. Bu da kuruluşa derleme bürosu işleviyle birlikte ek görevler yüklemektedir. Yayınevi ve basmevi gezileri, ulusal ve yerel gazetelerdeki ilan ve duyuruların (eleştiri, gibi) gözlenmesi, devlet kuruluşları ve yayınevleri ile bağlantı, kayıt, denetim ve izleme gibi rutin işlemlerin ve bunlar için gerekli dokümanların geliştirilmesi, bu görevler arasında sayılabilir. Derleme bürosunun ulusal bibliyografya kuruluşu içinde oluşturulmasının hizmetlere kazandıracığı hız yönünden en ekonomik yaklaşım olduğu kabul ediliyorsa da 117/ yasal yetkisinin olması gereklidir.

Bu işlevi ayrı bir kuruluşun yüklenmesi isteniyorsa bu büro ile ulusal bibliyografya kuruluşunun terminoloji ve kavram karmaşasını ulusal bibliyografyada minimum düzeye indirebilmesi için, yakın bir iletişim içinde olmaları gerekmektedir.

III.2.3.2. Ulusal Bibliyografya Kuruluşunun Bibliyografik Kayıtların İçeriği ve Düzeni ile İlgili Olan İşlevleri

- Kataloglamada ulusal eşgüdüm merkezi olarak işlevini yürütmek:

Kataloglamada eşgüdüm merkezinin işlevleri, ulusal bibliyografyadaki kayıtların hazırlanmasından başlayarak bunların katalog kartları veya bilgisayarla okunabilir biçimlerde üretilip dağıtılması süreci içinde alınması gereken karar ve işlemlerdir. Kuruluşun bu işlevlerin tümünü ülke kütüphanesi, arşivi, dokümantasyon ve enformasyon sistemleri ile eşgü-

düm içinde gerçekleştirmesi, ulusal standartların oluşması bakımından önemlidir. Böyle bir eşgüdüm merkezinin yürütmesi gereken sorumluluklarını, ayrıntılı olarak gözden geçirmek, ilerideki planlamalar için gereklidir.

- - Merkezin, uluslararası prensip ve standartlara dayanarak ulusal kataloglama kurallarını geliştirmek başta gelen görevi olmalıdır. Çünkü bu kurallar, ulusal bibliyografyadaki kapsamlı kayıtların, toplu katalog ve sonuçta ülkedeki kütüphanelerin katalog düzenlemelerinin temelini oluşturmaktadırlar. Kuralların uluslararası düzenlemelere uygunluğu, uluslararası bibliyografik bilgi değişimi için zorunludur.

- -Ulusal bibliyografyadaki kişi ve tüzel kuruluş adlarıyla ilgili kayıtların güvenilir biçimde düzenlenmesinin sorumluluğu da ulusal merkeze verilmiş olmalıdır. Bu biçimlendirmeler, çoğunlukla kataloglama kurallarının içinde kuralla bağlanmakla beraber, her ülkenin ulusal bibliyografyadaki başlık düzenlemelerini ayrıca ulusal yazar adı otorite dizini olarak geliştirmesi zorunlu kabul edilmektedir. Böyle bir dizinin oluşturulması kayıtların ulusal ve uluslararası bibliyografik veri olarak kullanımında doğruluk, birlik ve kolaylık getireceği için önemlidir.

Ulusal kişi adları için oluşturulacak kurallar, yazar adındaki hangi parçanın giriş ögesi olacağını, kişi adlarının hangi sıra ile kaydedileceğini, önek ve sonek soyadı taşımayan adların yerleştirilmesi gibi çeşitli ayrımlarla ilgilidir. Kurallar hazırlanırken, kuruluştaki personel ülkedeki diğer meslekdaşları ve ilgili kuruluşlarla ilişki içinde olmalıdır.

Kişi adları otorite dizinin hazırlanması, doğrudan yazarın kendinden elde edilebilecek bilgi ile gerçekleştirilebilir. Bu da kuruluşun, özel formları geliştirmesi ve yazarlarla sürekli ilişki içinde olmasını gerektirmektedir.

Ulusal tüzel kuruluş adlarının oluşturulması için de benzer etkinlikler yürütülmelidir. Kamu ve özel kuruluşlar, eski adları, değişen adları ancak bu kuruluşlarla bağlantı kurularak doğru biçimlendirilebilir.

Bu nedenlerle UBC içinde her ülkenin ulusal merkezi otorite dizinlerin oluşturulmasında tek sorumlu olarak kabul edilmişlerdir 118/.

Kuruluşun hazırlayıp yürüteceği bir yazar adı otorite dizininde yeterince gönderme, kaynak belirleme, değişik adlar, tercih edilen ad, v.b. belirlenmiş olmalıdır. Böyle bir listenin katalog kartları halinde tutulması, yeterli görülmemekte ancak bilgisayar ile okunabilir biçimlerde hazırlanmasıyla ulusal ve uluslararası kullanımın gerçekleştirileceği varsayılmaktadır 119/. Tabii ki basılı bir liste de bir ölçüde, hiç değilse geçişi olarak en azından ulusal kullanıma olanak verecektir.

- - Ulusal bibliyografyaların düzenlemelerinde uluslararası kullanımı olan sınıflama sistemlerinden birinin, hiç değilse bugün için kullanılmasının, pratik çözüm olarak önerildiğini daha önceki bölümlerde işaretlemiştik. (Bkz: Böl. III. 1.3.3.) Ulusal bibliyografya kuruluşunun buradaki işlevi, adı geçen şemalarda coğrafyası, tarihi, dil ve edebiyatı, ya da dini ile ilgili gerekli genişletme ve düzeltmeleri gerçekleştirmek olarak açıklanabilir.

- - Ulusal kataloglama eşgüdüm merkezi olarak, kuruluşun ek işlevleri içinde, ulusal yayının bibliyografik kayıtlarını basılı biçimlerin dışında üretmek ve dağıtmak sorumluluğuna da yer verilmiş olmalıdır 120/. Halen pek çok ulusal kuruluş ulusal bibliyografyadaki kayıtlarını katalog kartları (7.5x12.5cm), bilgisayar ile okunabilir şeritler, ya da mikroformlar halinde hazırlayabilmektedir 121/.

Bibliyografik kayıtların basılı ulusal bibliyografya dışında hangi biçim veya biçimlerde üretilebileceği ulusal bibliyografya kuruluşunun olanakları yanında, ulusal ve uluslararası koşullara da bağlı olarak, kuruluşun kendi kararına bırakılmış olmalıdır. Örneğin, Hindistan, mekanizasyon olanakları yanında kart üretimini de yürütmektedir 122/.

Kütüphanelere sadece sipariş görevini yükleyen, basılı katalog kartlarının dağıtımının, özgün kataloglamayı gerektirmeyeceği için kütüphanelerde işlemlerin tekrarını önleyeceği, ulusal kataloglama uygulamalarında birlik sağlayacağı, kullanıcılara aşinalık vereceği, gibi üstünlükleri kabul edilmektedir 123/.

Bundan on beş yıl önce, basılı katalog kartlarının uluslararası dağıtımının faydalarını saptamak üzere UNESCO tarafından yaptırılan bir araştırma pek çok ülkede, yukarıda sözü edilen yararları bakımından katalog kartlarının kütüphaneler tarafından satın alındığını göstermektedir 124/.

Uluslararası kayıtlı bilgi değişimi ve bilginin kendine erişiminde katalog kartlarının dış pazarının da olacağı şüphesizdir. Nitekim yakın bir örnek olarak, ODTÜ Kütüphanesi'nin Amerikan ulusal bibliyografyasında yayınlanan materyalin

kartlarını satın almasını gösterebiliriz. Uzaklık arttıkça sağlama süresi gecikmekle birlikte, çağımızdaki iletişim olanakları, kütüphanelerin seçimlerini özgün kataloglama yerine hazır kayıtları satın alma yönünde yapmalarına neden olmaktadır. Örneğin, Avustralyadaki kütüphaneler ABD de yayınlanan kitapların LC kartlarını satın alabilmektedirler 125/.

Ulusal bibliyografyanın bilgisayar ile okunabilir biçimlerde üretilmesinin, ulusal düzeyde oluşacak veri temelinin çeşitli biçimlerde kullanımının kolaylaşması yanında uluslararası bilgi değişiminde de yeni olanaklar yarattığı kabul edilmektedir 126/.

Ulusal bibliyografya kuruluşunun, uluslararası standart tanımlamaya göre (ISBD) hazırladığı kayıtları, basılı ulusal bibliyografyanın bilgisayarla üretilmesine de olanak vermektedir. Bilgisayar kullanan ulusal kuruluşlar, ürettikleri kayıtlarından, basılı bibliyografya kart veya mikroformları çoğaltmaya karar verirken bunların üstünlükleri yanında kuruluşun ulusal düzeydeki olanaklarını da (ekonomik, teknik, mesleki, v.b.) gözönüne almış olmalıdırlar.

- - Ulusal dermenin toplu kataloğunu üretmek: Çeşitli nedenlerle derlenememiş veya ulusal bibliyografyaya kaydedilememiş ulusal yayının geriye dönüşlü kayıtları ulusal bibliyografya kuruluşu tarafından hazırlanabilir. Amaç, toplu kataloğun amacından farklı olarak materyalin yerini belirlemekten çok, ulusal bibliyografyadaki eksiği kapatmaktır. Böyle bir hizmet UBC ve UAP için de önem taşımaktadır. Ulusal dermenin toplu kataloğunu hazırlamak, geriye dönüşlü bibliyografya yayını ile de bağlantılıdır ve hazırlanması, sürekliliği, ulusal düzeyde diğer kuruluşlarla işbirliğini gerektirir.

- Süreli yayınlar için ulusal merkez oluşturmak:

Ulusal bibliyografya kuruluşunun önemli kabul edilen ek işlevlerinden biri de, kuruluş içerisinde, Paris'teki International Centre for the Registration of Serial Publications (Uluslararası Süreli Yayınlar Merkezi) ile bağlantılı olarak "Ulusal Süreli Yayınlar Merkezi" nin örgütlenmesidir 127/. Uluslararası Süreli Yayınlar Merkezi ve ISDS, UNISIST'in bir parçası olarak dünya üzerindeki tüm süreli yayınlar için ulusal parçalardan oluşan bir ağı gerçekleştirmek üzere kurulmuştur. Bu programın gerçekleştirilmesi, ulusal kütüphanelerle genel merkez arasındaki işbirliğine dayanmaktadır. Ulusal Süreli Yayınlar Merkezi, Paris'teki Merkez'in oluşturduğu ve uygulanmasını beklediği standartlara göre yeni yayınlanan, ya da ad değiştiren süreli yayınları Genel Merkez'e bildirmektedir. Bu program için, ulusal bibliyografyalardaki kayıtlar da ayrıca önem taşımaktadır. Ulusal merkezler., bu hizmetlerinin karşılığında bilgisayarlarla okunabilir biçimde, veya basılı olarak hazırlanan süreli yayınlar evrensel listesini elde edebilmektedirler (Bkz: Böl. II.2.1.2.) ISDS'nin geliştirilmesi, UBC'nin bir parçası olan süreli yayınların evrensel denetiminin gerçekleştirilmesi bakımından önemlidir. Bu yayınlar sık sık ad değiştirdikleri, yayınlarına ara verdikleri, iç kapak düzenlemeleri monograf eserler gibi standartlaşmış olmadığı için bibliyografik kayıtlarının tek biçimde gerçekleştirilmesi, kullanım ve işlemlerde çıkan sorunları çözümlenecektir.

Böyle bir ulusal merkezin sorumluluğu hem ulusal, hem uluslararası olarak belirlenmektedir 128/: 1) Ulusal sü-

reli yayınlarmerkezinin oluşturulmasına devlet düzeyinde karar verilmesi gerekmektedir. Ulusal merkez ulusal düzeyde kayıtlarla, süreli yayınların seçimi, kodlanması ve personel gereksinimleri v.b. ile ilgili kararlar alır, ulusal bibliyografyaya süreli yayınların kayıtlarını yapar. 2) Ulusal Merkez Uluslararası Merkez'in belirlediği özel kurallara (ISDS Guidelines) 129/ göre süreli yayınları kaydedip, ISSN no'sunu verir.

Süreli yayınlarla ilgili olarak, ISSN kısaltması ile tanımlanan belirleyici numaranın verilmesi, ulusal bibliyografyadaki tanımlamalarda ISBD(S) veya ulusal herhangi bir kuralın uygulanması ulusal bibliyografya kuruluşunun, dolayısıyla süreli yayınlar ulusal merkezinin yetkisi içinde bulunmaktadır.

Bibliyografik denetimde yeni bir aşama olarak halen pek çok ülkede ulusal süreli yayın merkezinin oluşturulduğunu biliyoruz 130/.

- - Enformasyon hizmetlerinde işbirliği ve eşgüdüm: ICNB'de ulusal bibliyografyaya kaydedilecek materyallerin, enformasyon sistemlerinde de kullanılması önerilmektedir 131/. Bu amaca yönelik ülkelerde ulusal bibliyografya kuruluşuna değişik sorumluluklar yüklenmektedir. Örneğin, uluslararası bilgi sistemleri ile (International Information System in Agriculture. AGRIS gibi) bağlantılı örgütlenmenin bulunmadığı ülkelerde, ulusal kuruluş bu sistemlerin ulusal merkezi olarak hizmet görebilir. Böyle bir merkezin sağlayacağı, ulusal ve uluslararası eşgüdümle, çeşitli uzmanlık alanlarında ulusal kullanıcıların gereksinimleri karşılanabileceği gibi, o ülkenin de uluslararası ağlara katkıları olabilecektir.

Diğer yandan bazı ülkeler süreli yayınlarındaki makaleleri indeklemektedirler. Böyle bir ulusal bibliyografyanın üretilmesi, ulusal ve uluslararası enformasyon sistemlerine, indeksleme ve öz yayınların hazırlanmasında özel konulardaki bibliyografik veriyi destekleyeceği için de önemlidir. Ulusal bibliyografya kuruluşunun, kütüphaneler dışında enformasyon ve dokümantasyon sistemlerine ulusal ve uluslararası düzeyde katılımı, kuruluşa çok çeşitli işlevler yüklemektedir.

- - Kütüphanecilere verilecek eğitim programları: Bibliyografik kayıtlarla ilgili olarak oluşturulacak veya geliştirilecek kural ve standartların kütüphaneci ve katalogculara tanıtım ve öğretimi ulusal bibliyografya kuruluşunun kataloglama eşgüdüm merkezi olarak tanımlanan önemli işlevleri arasındadır. Bu işlevler kapsamında olarak çeşitli kurslar veya seminer ve konferans biçimindeki toplantıları düzenlemek veya desteklemek, böyle bir merkezin sorumlulukları içinde olmalıdır.

-- Ulusal bibliyografya kuruluşları, ulusal uygulamaları etkilemesi bakımından, uluslararası gelişmeleri izlemeli ve bu etkinlikler içinde yer almalıdır. Bu anlamda kuruluşun işlevleri ICNB'de, ulusal ve uluslararası düzeyde bibliyografik standartlar, kataloglama kuralları gibi çalışmalara katılma zorunluluğu olarak çizilmiştir 132/.

- - Ulusal eşgüdüm merkezi olarak işlevlerini gerçekleştirebilen ulusal bibliyografya kuruluşunun, ulusal olduğu kadar uluslararası bibliyografik bilgi değişim merkezi olarak hizmet vermesi gerekmektedir. Bu işlev, özellikle UBC nin evrensel bibliyografik bilgi değişimi amacını gerçekleştirebilmek için önemlidir 133/. Her ülkede geliştirilmesi zorunlu görülen

böyle bir merkez, ayrıca yurt içi ve yurt dışında gereksinim duyulan kaynakların elde edilip hizmete sunulmasını da sağlayabilmelidir. Yayının ödünç vererek ya da değişim yoluyla kullanıcıya ulaştırılması, UAP in hedefleri doğrultusunda ileri bir aşamadır.

III.2.3.3. Ulusal Bibliyografya Kuruluşunun Ulusal Yayın Endüstrisi ile İlgili Olan İşlevleri

Günümüzde kütüphanecilik ve yayıncılık birbirleriyle yakın ilişkiler içinde olması beklenen iki meslek alanı olarak gelişmektedir. W.Haas'ın örgütsel yapı ile ilgili makalesinde üzerinde durduğu gibi, ulusal bibliyografik denetimin gelişmesini hazırlayan koşullardan biri de, ulusal yayın endüstrisi ve yayın geleneğidir 134/. Bu nedenle ulusal bibliyografya kuruluşu, yayının elde edilmesinden (derleme yasasının işlerliği ve denetimi) başlayarak bibliyografik denetimin tüm aşamalarında ulusal yayın hayatı ile ilgili kişi ve kuruluşlarla iletişim içinde olmalıdır.

- Ulusal yayın için uluslararası belirleyici numaralar (ISBN ve ISNB): ISNB Berlin'deki bir merkez tarafından verilmekle birlikte, ulusal uygulamalarda bu etkinliği, genellikle "ulusal yayıncı dernekleri" veya benzer bir kuruluş yürütmektedir. Böyle bir örgütlenmesi olmayan ülkeler için ulusal bibliyografya kuruluşu içinde bir merkezin oluşturulması önerilmektedir. Örneğin, İspanya'da ulusal bibliyografya kuruluşu ISBN merkezi olarak hizmet vermektedir 135/.

ISSN in ise uluslararası süreli yayınlar ağının bir parçası olarak kabul edilen ulusal merkezde oluşturulması uygun görülmektedir (Bkz: Böl.II.2.1.2.).

- Yayın sırasında kataloglama (Cataloguing in Publication) (CIP): Kitap veya doküman yayına hazırlanırken basımevinden elde edilecek verilere dayanarak kitaba basılmak üzere hazırlanan kısaltılmış bibliyografik kayıtlardır 136/. CIP, ulusal bibliyografya kuruluşunda yürütülecek merkezi kataloglama hizmetleri ve kuruluşla yayıncılar arasındaki işbirliğine dayanır. Bu nedenle, CIP etkinlikleri ulusal bibliyografya kuruluşunun ek işlevleri arasında kabul edilmektedir.

Ön kataloglama olarak da niteliyebileceğimiz bu işlemin kütüphanecilere olduğu kadar bibliyografyacılar, kitapçılar veya katalog verisi ile ilgili kişi ve kuruluşlara sağlayacağı yararlar pek çoktur. Seçim, sipariş, sağlama ve kataloglama hız kazanabileceği için, kütüphaneciler hizmetlerini kullanıcılara süratle ulaştırabileceklerdir.

Kısaltılmış CIP verisi, önerildiği gibi 137/ kapsamlı kayıtlardan önce ulusal bibliyografyada yayınlanabilirse, ulusal bibliyografyanın seçim ve sağlama amacı, ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekleşecektir. Böyle bir hizmetle yayının zamanında duyurulması, derlemeden sorumlu kişi ve kuruluşları da gönüllü olarak zamanında derlemeye zorlayabileceği için önemlidir. Kısaltılmış kayıtları kitapçı ve yayıncılar kendi iç düzenlemelerinde, ticari yayın listelerinde kullanabilmektedirler.

Ön kataloglamanın katalogcuların tüm sorunlarını çözmeyeceği doğaldır. Ancak uygulamada kataloglama işlemlerine hız kazandıracağını kabul etmeliyiz: Materyal kütüphaneye gelir gelmez CIP kayıtlarından aktarılan verilere yapılacak eklemelerle kataloglama işlemleri tamamlanacak-

tır. Bu sistem, kısaltılmış kayıtlarla yetinen kütüphaneler için büsbütün kolaylık kazandıracaktır. Materyalin hızla hizmete açılması ise okuyucu hizmetleri bakımından önemlidir.

Halen pek çok ülkede CIP programlarının uygulanmakta olduğu bilinmektedir 138/. Uygulamalar, yayıncıların da kütüphaneciler kadar CIP e ilgi duyduklarını doğrulamaktadır.

Ulusal Yayın Sırasında Kataloglama programının oluşturulması ve sürekliliği için, her şeyden önce yayıncılarla yakın iletişim gerekmektedir. CIP'in işlerliği, iyi hizmet veren ulusal iletişim ağı (PTT), gelişmiş taşımacılık gibi temel yapılara dayanmaktadır. Ulusal CIP merkezinde ise, kitabın kendi yerine yayıncının ileteceği bilgiye dayanarak kataloglama yapabilecek beceriyi geliştirmiş personelin bulunması gerekir.

UNESCO, UBC yi geliştirme çabalarının bir parçası olarak CIP'da standartlaşmayı sağlama çalışmaları içinde bulunmaktadır. İçinde bulunduğumuz yılda (1982) bu konuda bir toplantı düzenlenmekte olduğunu biliyoruz 139/.

III.2.3.4. Ulusal Bibliyografya Kuruluşunun Ulusal Bibliyografyanın Dağıtımı ile İlgili İşlevleri

Basılı, mikroform, kart veya bilgisayar ile okunabilir biçimlerde ulusal bibliyografyayı üretme sorumluluğunu taşıyan ulusal bibliyografya kuruluşu, aynı zamanda yayıncı ve dağıtımçı görevini de yüklenmelidir. Yayıncı olarak hızlı ve ekonomik yayın yapmayı, satış fiyatını, v.b. yi planlamak ve gerçekleştirmek zorundadır. Ulusal bibliyografya kuruluşu için diğer yayıncılardan farklı olarak yayın kârından önce, ulusal ve uluslararası hizmet önde gelmelidir 140/. Kuruluş, yayıncı olarak

satış fiyatını belirlerken maliyetin üzerine çıkmamalıdır.

Ulusal bibliyografya kuruluşu, temel işlevine bağlı olarak, ulusal bibliyografyanın dağıtımcılığını da yüklenmiş olmalıdır. Dağıtım, ulusal bibliyografya ile kütüphanecilere seçim ve sağlama, kullanıcılara bilgi erişim hizmetlerinin zamanda verilmesi bakımından önemlidir. Bilindiği gibi basılı bibliyografyalar, hızla güncellik değerlerini kaybedebilirler. Bunun için ulusal bibliyografyanın gerekli yerlere zamanında ulaştırılması zorunludur. Ayrıca, ulusal bibliyografya kuruluşu, derlemenin işlerliği için yükümlülüğü taşıyan kuruluşlara olan borcunu, bunlardan zamanında elde ettiği yapıtların duyurularını, ulusal bibliyografyayı zamanında yayınlayıp dağıtarak ödeyebilir.

Ulusal bibliyografya kuruluşunun tüm bu yoğun işlevleri başarıyla gerçekleştirebilmesi, mesleğinde uzman, yeterince deneyimli, uygun personel ve teknik olanaklarla mümkün olabilir. Uygulamada kuruluşun adı gibi, personel sayısı ve kaynakları da birbirinden farklılık göstermektedir. Ulusal bibliyografya kuruluşunun yönetsel yapısının, personel ve kaynaklarının nitelik ve nicelik olarak neler olacağını ortaya konabilmesi için her şeyden önce kuruluş, hangi ek işlevleri yürüteceğini planlamış olmalıdır. Böyle bir planlama, verimlilik ve ekonomi açısından yapılabilecek en uygun yaklaşım olarak görülmektedir.

Bir anlamda ulusal bibliyografik denetimi geliştirmek üzere oluşturulacak bibliyografya kuruluşunun programları ulusal kuruluşlar arasındaki işbirliğinin yoğunluğuna da bağlı kabul edilmektedir 141/. Örneğin: Araştırmacı ve eğitimcilerden eğitim programlarının geliştirilmesi konusunda yararlanılabileceği de düşünülmelidir.

III.2.4. Kaynak Paylaşımı (Resource Sharing)

UNISIST, NATIS ve özellikle UBC, ISDS ve Uluslararası MARC ağı içinde yapılmak istenen, ulusal bibliyografya hizmetlerinin işbirliği ve eşgüdümle geliştirilip güçlendirilmesidir. UBC programının ilk aşaması olarak geliştirdiği ulusal bibliyografya yayınlamadaki uluslararası işbirliği, ulusal bibliyografyaların yayınına daha da hızlandırmış bulunmaktadır. Yayınlanmakta olan ulusal bibliyografyaların sayısı 1960 ların sonunda 66 iken 142/, 1975 te 109 u bulmuştur 143/. Son yıllardaki gelişme ise, ulusal bibliyografyası olmayan ülke sayısının hızla azalması, ulusal bibliyografya geleneği kurmuş olanların da nitelik ve nicelik yönünden ulusal bibliyografyalarını yenileyip geliştirmeleri şeklinde gözlenmektedir 144/.

Ulusal kütüphane ve onun içinde ulusal bibliyografya kuruluşuna, ulusal bibliyografya yayınlama yanında, tüm bibliyografik işlevlerin yürütülmesi sorumluluğunun verilmiş olması da yine, ulusal ve evrensel bibliyografik denetimi hızla geliştirmek ve güçlendirmek amacına yöneliktir.

Ulusal bibliyografyanın hazırlanıp üretilmesinde nitelikli insan (kütüphaneci), araç ve mali güçten oluşan ulusal, bölgesel, uluslararası kaynakların ortak kullanımı, "kaynak paylaşımı" olarak adlandırılabilir. Kaynak paylaşımının ulusal bibliyografyaya bilgi depolamada, daha fazla ekonomi ve standartlaşma, ulusal bibliyografya kuruluşunda daha fazla uzmanlaşma sağladığı şeklinde ortaya konan yararları 145/, bilgi erişiminde de uluslararası yöntemlerin gelişmesine neden olmaktadır.

Ulusal bibliyografyaların üretiminde, bölgesel ve uluslararası kaynak paylaşımı, tabii ki her şeyden önce ulusal düzenlemelerin gelişmesiyle gerçekleşebilecektir. UBC'nin olduğu kadar ulusal kütüphane, dokümantasyon ve arşiv sisteminin bir bütün olarak gelişmesi, ulusal bibliyografik denetimin geliştirilip güçlendirilmesine bağlıdır. Ulusal düzeyde kaynak paylaşımı, ulusal kütüphane kaynakları ve kurumlar arası işbirliği olanaklarının araştırılıp planlanmasıyla mümkündür. Amerika Birleşik Devletlerinde, belirli konularda ortak çabalarla hazırlanmakta olan ulusal bibliyografya (National Union Catalogue) ulusal kaynak paylaşımı için iyi bir örnektir 146/.

UBC programında ulusal bibliyografyaların yayınıyla ilgili kaynak paylaşımından amaç, dil ve siyasi benzerliklere dayanılarak oluşturulacak bölgesel işbirliği olmaktadır 147/. Nitekim son yıllarda ulusal bibliyografyaların pek çoğunun bölgesel kaynak paylaşımı ile üretildikleri bilinmektedir 148/. UBC, şimdilik ulusal bibliyografyalardaki kayıtları belirli materyalle, sorumluluğu ulusal bibliyografya kuruluşları ile sınırlandırmasına rağmen, ileriye dönük hedeflerinin, derleme yasaları ile oluşturulan tüm ulusal dermeyi bilgisayarlarla denetleyecek uluslararası bir ağı oluşturmak olduğu açıkça hissedilmektedir. Hızla gelişen teknolojik ve uziletişim (telekomünikasyon) olanakları bunu yakın gelecekte gerçekleştirecek gibi görünmektedir. Bu yeni olanaklar, kaynak paylaşımının önemini ve uygulanabilirliğini daha da arttırmaktadır; ISDS programı içinde, süreli yayınlar için oluşturulan bölgesel merkezler, bu gelişmeyi gösteren somut örneklerdir.

Amerika Birleşik Devletleri Kongre Kütüphanesi (Library of Congress) ile İngiliz Ulusal Kütüphanesi (British Libraray) 'nin İngiliz dilindeki kitapların (Books in English) bibliyografyasını bilgisayarlarla ortak üretme çabaları, ulusal bibliyografyaların üretiminde uluslararası kaynak paylaşımı için iyi bir örnektir 149/.

Ulusal bibliyografyanın en ekonomik şekilde üretiminde ve standartlaşmanın gerçekleştirilmesinde önemli olan kaynak paylaşımı ile ilgili etkinlikler, ulusal bibliyografya kuruluşlarına yeni işlevler yüklemektedir. Örneğin ulusal bibliyografya kuruluşundaki kütüphanecilerin çeşitli programlar geliştirmek üzere diğer kuruluşlardaki meslekdaşlarıyla araştırma ve eğitimde işbirliği içinde olmalarını gerektirmektedir 150/.

III. BÖLÜMÜN DİPNOTLARI

- 1/ Bjerregård, Estrid, "Legal Deposit: Purpose and Scope in Modern Society", Libri 23 (December 1973): 331-346.
- 2/ Pomassl, Gerhard, Survey of Existing Legal Depot Laws, (Paris: Unesco, 1977), s.78.
- 3/ IFLA International Office for UBC, National Bibliography: Present Role and Future Developments (Paris: Unesco, 1977), ss. 25-26.
- 4/ Pomassl, y.a.g.e. s. 77.
- 5/ Pomassl, y.a.g.e. ss. 19, 32, 23, 22.
- 6/ Pomassl, y.a.g.e. s.24.
- 7/ IFLA, National... a.g.e. ss. 28-29.
- 8/ Belçika. Bibliotheque Royale, Momento des Regles du Depot Legal (Bruxelles, 1975). s. 1.
- 9/ Pomassl, y.a.g.e. s. 29.
- 10/ Pomassl, y.a.g.e. s. 33.
- 11/ Pomassl, y.a.g.e. s. 33.
- 12/ Pomassl, y.a.g.e. ss. 20, 22, 34, 58, 33, 35.
- 13/ Pomassl, y.a.g.e. s.9.
- 14/ Pomassl, y.a.g.e. s. 33.
- 15/ IFLA, National ... y.a.g.e. s.34.
- 16/ Belçika. y.a.g.e. s.2.
- 17/ Fortunin, Y. I, "Implementation of the Recommendation of the ICNB, 1977, by the National Bibliographic Services of the USSR, Summary Report", International Cataloguing 9(April-June 1980): 23.

- 18/ Pomassl, y.a.g.e. s.22.
- 19/ Pomassl, y.a.g.e. s.51.
- 20/ IFLA, National... y.a.g.e. s.31.
- 21/ Belçika. y.a.g.e. s.2.
- 22/ Bjerregård, y.a.g.e. s. 334.
- 23/ Pomassl, y.a.g.e. s.59.
- 24/ Pomassl, y.a.g.e. ss. 59, 24, 34.
- 25/ IFLA. National.. y.a.g.e. s.34
- 26/ Bjerregård, y.a.g.e. ss. 339-341.
- 27/ Belçika. y.a.g.e. s.2.
- 28/ Pomassl, y.a.g.e. s.78.
- 29/ Pomassl, y.a.g.e. s.69
- 30/ Brock, Jozef, "Le Dépôt Légal: Hier et Aujourd'hui",
IFLA Journal 3(1977): 68-69
- 31/ Pomassl, y.a.g.e. s.34.
- 32/ Pomassl, y.a.g.e. s.34.
- 33/ Pomassl, y.a.g.e. s. 33.
- 34/ Pomassl, y.a.g.e. s.22.
- 35/ "International Conference on the Planning of National
Documentation, Library and Archives Infrastructure, Paris,
23-27 September, 1974", Unesco Bulletin for Libraries
29 (January-February 1975):2.
- 36/ International Congress on National Bibliographies (ICNB).
Final Report. Organized by Unesco in Collaboration With
IFLA, Paris, 12-15 September 1977, (Paris:Unesco, 1977)
s.10.

- 37/ Pomassl, y.a.g.e. ss.90-91.
- 38/ IFLA. National... y.a.g.e. s.36.
- 39/ IFLA International Office for UBC. Guidelines for the National Bibliographic Agency and National Bibliography (Paris: Unesco, 1979) ss. 24-29.
- 40/ ICNB Final Report. y.a.g.e. s.12.
- 41/ Cheffins, R. A. Survey of the Contents of Existing National Bibliographies (Paris: Unesco, 1977)
- 42/ Line, Maurice B, "Inclusion of Materials in Current National Bibliographies", Libri 24 (March 1974):. 78-86.
- 43/ Pomassl, Gerhard, Synoptic Tables Concerning the Current National Bibliographies (Leipzig: Deutsche Bücherei, 1975)
- 44/ a.g.e.
- 45/ Cheffins, y.a.g.e.
- 46/ Line, y.a.g.e. ss. 85-86.
- 47/ ICNB, Final Report. y.a.g.e. s. 10.
- 48/ Johansson, E, "Bibliographical Control of Official Publications (Papers Presented at the Cataloguing and Indexing Group Seminar, Sheffield, April 1978) , Catalogue and Index 50(August 1978) : 5-6.
- 49/ Cheffins ,y.a.g.e. s.49.
- 50/ Line, y.a.g.e. s. 83.
- 51/ ICNB, Final Report, y.a.g.e. s. 10.
- 52/ Line, y.a.g.e. s.84.
- 53/ IFLA. National... y.a.g.e.ss. 45-47,49

- 54/ IFLA. Guidelines, y.a.g.e. s.5.
- 55/ Beaudiquez, Marcelle, Bibliographical Services Throughout The World, 1970-1974 (Paris: Unesco, 1977)
- 56/ ICNB... Final Report y.a.g.e. s.11.
- 57/ ICNB... Final Report y.a.g.e. s.11.
- 58/ ICNB... Final Report. y.a.g.e. s.11.
- 59/ IFLA. Guidelines, y.a.g.e. s.40.
- 60/ Pomassl, Synoptic ... y.a.g.e.
Sistemik konu düzenlenmesi için bkz : British National Bibliography (BNB), 1950-
Alfabetik düzenlemeye örnek olarak ayrıca bkz: Library of Congress. National Union Catalog: Author List.
- 61/ Cheffins, y.a.g.e. s.61.
- 62/ ICNB... Final Report. y.a.g.e. s.12.
- 63/ European Centenary Seminar on the Dewey Decimal Classification, Banbury, 1976. Dewey International, Papers Given at the European... Edited by J.C.Dowing and M.Yelland.
(London: LA , 1977).
- 64/ Humpry , John A, "The Decimal Classification and Its International Commitments", Dewey International: Papers Given at the European Centenary... Edited by J.C. Downing and M. Yelland (London: LA , 1977) ss. 13-14.
- 65/ Sweeney, Russell, "The Decimal Classification in Britain and the Role of the Library Association Decimal Classification Sub-Committee", Dewey International: Papers Given at the European Centenary.. Edited by J.C. Downing and M. Yelland (London: LA , 1977), ss. 38-39.

- 66/ Guillien, Geneviève, "Le Probleme de la Traduction Dans ses Rapports Avec L'edition Française de la Classification Decimale Dewey (CDD)", Dewey International: Papers Given at the European Centenary.. Edited by J.C. Dowing and M. Yelland (London: LA , 1977) ss. 60-65.
- 67/ IFLA, Guidelines, y.a.g.e. s.41.
- 68/ IFLA. Guidelines, y.a.g.e. s.43.
- 69/ Sinnassamy, Françoise, Survey of the Present State of Bibliographic Recording in Freely Available Printed Form of Government Publications and Those of Intergovernmental Organizations (Paris: Unesco, 1977) s.7.
- 70/ Ulusal Devlet Yayınları bibliyografyalarının düzenlemeleri için bkz: Belli başlı ulusal bibliyografyalara (British National Bibliography gibi)
Ayrıca bkz: Pomassl, Synoptic. y.a.g.e. Bu kaynağı yenilemek için bkz: Cheffins, y.a.g.e.
Ayrıntılı bilgi için bkz : Sinnassamy. y.a.g.e.
- 71/ IFLA. Guidelines, y.a.g.e. ss. 43-44.
- 72/ IFLA. International Office for UBC. Standardization Activities of Concern to Libraries and National Bibliographies: An Outline of Current Practices, Projects and Publications (London: The Office, 1977)..
- 73/ Anglo-American Cataloguing Rules. 2nd ed. Edited by Michael Gorman and Paul W.Winkler. (Chicago: ALA, 1978).
Adı geçen eserin 1967 yılında çıkarılan (Kuzey Amerika metni) ilk basımının Türçe çevirisi için bkz: Kataloglama Kuralları. Türçe basımı hazırlayanlar: Necmeddin Sefercioğlu, Başkan, Bengü (Üçok) Çapar ve Aynur Ertunç (Ankara: TÜRDOK, 1980).

- 74/ Kaltwasser, Franz George, "The New German "Rules for Alphabetical Cataloguing (RAK)" and Their Position in the International Framework", IFLA Journal 1 (1975): 276-84.
- 75/ Khrenkova, A A, "Fifty Years of Cataloguing in the USSR", International Cataloguing 1 (January-March 1972): 6-8.
- 76/ Tüzel kişi adları için bkz: Verona, Eva, Corporate Headings: Their Use in Library Catalogues and National Bibliographies: A Comparative and Critical Study (London: IFLA Committee on Cataloguing, 1975).
Şahıs adları için bkz: IFLA International Office for UBC. Names of Persons: National Usages for Entry in Catalogues. 3rd edition (London: The Office, 1977).
- 77/ Verona, Eva, "A Decade of IFLA's work on Standardization of Bibliographic Description", IFLA Journal 6 (1980): 216-231.
- 78/ IFLA. National... y.a.g.e. ss. 55-56.
- 79/ Beaudiquez, y.a.g.e. ss.66-67, 186, 80, 159, 286, 386, 345, 234, 294.
- 80/ Pomassl, Gerland, "Bibliography in German Democratic Republic", International Cataloguing 10 (July-September 1981): 33.
- 81/ Shepard, Marietta Daniels, "Library Automation in Brazil as an Elementary in an Inter-American Network for Transmitting Bibliographic Information", International Cataloguing 6 (October-December 1977?): 46.
- 82/ Miyasaka, Itsuro , "From the Diet Library, Tokyo", International Cataloguing 10 (January-March 1981): 6.

- 83/ Anderson, Dorothy, Universal Bibliographic Control: A Long Term Policy, a Plan for Action (Pulloch, München: Verlag Dokumentation, 1974): 11-12.
- 84/ Avram, Henriette D ve McCallum, Sally H, "UNIMARC", IFLA Journal 8 (1981): 50.
- 85/ Clement, Hope E.A, "An International MARC Network", International Cataloguing 10 (October-December 1981):44-46.
- 86/ IFLA. International Office for UBC. International MARC Network : Bibliographic Study (London : The Office, 1977).
- 87/ Babkina, O.I , "The Present State of Standardization of Bibliographic Description in the USSR : The Work of the USSR Joint Cataloguing Committee", International Cataloguing 9 (October-December 1980) : 43-45.
- 88/ Dierickz, Harold, "Towards a Common International Bibliographic Exchange Format? The International Symposium on Bibliographic Exchange Formats, April 1978", International Cataloguing 7 (April-June 1978) : 21-23.
- 89/ "Common Communication Format : Third Meeting of the Ad Hoc Group on Establishment of a Common Communication Format: Short Report", International Cataloguing 9 (July-September 1980):25-26.
- Ayrıca bkz: International Cataloguing'in 1979-1981 sayıları.
- 90/ "International Symposium on Automation of National Bibliographies, Prague, 14-16. October 1980", International Cataloguing 10 (January-March 1981) : 3.

- 91/ Avram, Henriette, D ve McCallum, Sally H "Electronics and Cataloguing : Twent Years Later", Intenational Cataloguing 10 (January-March 1981): 8-10.
- 92/ IFLA Working Group on Content Designator. UNIMARC: Universal MARC Format. 2nd edition revised. (London:The Office, 1980).
- 93/ Clement. y.a.g.e. ss. 44-47.
- 94/ Avram, UNIMARC ... y.a.g.e. ss. 50-52.
- 95/ Dizim konusundaki uluslararası etkinlikler için bkz: Kohl, Ernst, "International Standart Bibliographic Filing Principles as a Digest of National Filing Dules", International Cataloguing 8 (October-December 1979):41-48.
- 96/ Backer, Joseph, "COM for Libraries", Unesco Bulletin for Libraries 28 (1974): 244.
- 97/ Vervliet, H.D.L, "Alternative Physical Forms of Catalogues in Large Research Libraries", International Cataloguing 6 (January-March 1977): 7.
- 98/ Wynar, Bohdan S; Dowel, Arlene Taylor ve Osborn, Jeanne, Introduction to Cataloguing and Classification. 6th edition (Littleton, Colo.: Libraries Unlimited, 1980) s.6.
- 99/ Deutsche Bibliographie. Fünfjahres-Verzeichnisse. (Frankfurt am Main: Deutsche Bibliothek, 1976-1980).

- 100/ Elrod, J.M, "Universal Availability of Bibliographic Records (Extended Version of a Paper Presented at 44th IFLA Council Meeting)", IFLA Journal 4 (1978): 349.
- 101/ IFLA. Guidelines ... y.a.g.e. s.7.
- 102/ Anderson, UBC. y.a.g.e. s.11.
- 103/ ICNB... Final Report. y.a.g.e. ss. 10-11.
- 104/ Intergovernmental Conference ... y.a.g.e. ss. 2-15.
- 105/ IFLA. Guidelines... y.a.g.e. s.7.
- 106/ Bu konuda bkz: Avrupa Milli Kütüphaneleri Kollokyumu, Viyana 8-27 Eylül 1958. Milli Kütüphaneler ve Sorunları. Çeviren:Behire Balkan (Ankara: Unesco Türkiye Milli Komisyonu, 1963) ss.27-33.
- 107/ Humpreys, K. W, "National Library Function", Unesco Bulletin for Libraries 20 (July-August 1966): 159-164.
- 108/ İngiltere.Report of the National Libraries Committee. Under the Chairmanship of Sir Frederick Dainton. (London: HMSO, 1969).
- 109/ Anderson, UBC. y.a.g.e. s.31.
- 110/ ICNB, Final Report, y.a.g.e. s.14.
- 111/ Haas, Warren, J, "Organizational Structures to Meet Future Bibliographic Requirements", Library Quarterly 47 (July 1977): 275.
- 112/ IFLA. Guidelines... y.a.g.e. s. 12.
- 113/ Duchesne, R.M, "Role of the National Libraries in National and International Information Systems: A Policy Statement. Approved by Directors of National Libraries Meeting in

- Lausanne, 20-21 August 1976", Unesco Bulletin for Libraries 31 (January 1977): 15.
- 114/ Beaudiquez, y.a.g.e. s. 286.
- 115/ Green, Stephen, "National Libraries: The British Library", National Libraries, edited by Maurice B. Line and Joyce Line. (London: Aslib, 1979): 200.
- 116/ IFLA. Guidelines... y.a.g.e. s.16.
- 117/ IFLA. Guidelines... y.a.g.e. s.10.
- 118/ ICNB, Final Report, y.a.g.e. s.15.
- 119/ IFLA. Guidelines...y.a.g.e. ss. 16-17.
- 120/ ICNB. Final Report. y.a.g.e. s.16.
- 121/ Basılı katalog kartı uygulamaları için bkz: Giljarevskij, R.S, International Distribution of Catalogue Cards: Present Situation and Future Prospects (Paris: Unesco, 1969)
Ulusal bibliyografyalarını bilgisayarla okunabilir biçimde üretebilen ülkeler için bkz: Beaudiquez, y.a.g.e.
- 122/Govi, K.M, "The Genesis and Growth of India's National Bibliography ", Libri 27 (June 1977): 165-174.
- 123/ IFLA. Guidelines... y.a.g.e. s. 45.
- 124/ Giljarevskij, y.a.g.e. ss.11-22.
- 125/ Giljarevskij, y.a.g.e. s.21.
- 126/ IFLA. Guidelines... s.46.
- 127/ Anderson, UBC. y.a.g.e. s. 27.
- 128/ Anderson, Dorothy, "Role of the National Bibliographic Centre", Library Trends 25 (January 1977): 655.

- 129/ International Centre for the Registration of Serial Publications. Guidelines for ISDS (Paris: Unesco, 1973).
- 130/ Ulusal süreli yayınlar merkezlerinin oluşturulduğu ülkelerin hangileri olduğu için bkz: Beaudiquez, y.a.g.e.
- 131/ ICNB, Final Report, y.a.g.e. s.12.
- 132/ ICNB, Final Report, y.a.g.e. s.16.
- 133/ Anderson, The Role ... y.a.g.e. ss. 648-649.
- 134/ Haas, y.a.g.e. s. 281.
- 135/ Beaudiquez, y.a.g.e. s. 345.
- 136/ Swindley, Ross, Cataloguing-in-Publication: An International Survey (Paris: Unesco, 1976), ss. 1-3.
- 137/ ICNB, Final Report. y.a.g.e. s.12.
- 138/ Swindley, y.a.g.e. ss.5-85.
CIP konusundaki gelişmeler için bkz: International Cataloguing'in son sayılarına.
- 139/ "International Cataloguing-in-Publication Meeting, Ottawa, 1982", International Cataloguing 10 (April-June 1981): 15-16.
- 140/ IFLA. Guidelines...y.a.g.e. s. 44.
- 141/ IFLA. Guidelines... y.a.g.e. s. 29.
- 142/ Avicenne, P, Bibliographical Services Throughout the World, 1965-1969 (Paris: Unesco, 1970)
- 143/ Pomassl, Synoptic... y.a.g.e.
- 144/ Ulusal bibliyografyalarla ilgili son gelişmeler için bkz: Bibliography, Documentation, Terminology adlı süreli yayının son sayılarına.

- 145/ Massil, S, Resource Sharing for National Bibliographic Services (Paris: Unesco, 1977). s.6.
- 146/ Beaudiquez, y.a.g.e. ss. 397-399.
- 147/ Massil, y.a.g.e. ss. 7-12.
- 148/ Ulusal bibliyografyaların bölgesel düzeyde kaynak paylaşımı ile ilgili etkinlikler literatürde pek çok yayınlara gözlenebilmektedir. Asya örneği için bkz: "International Conference of Directors of National Libraries on Resource Sharing in Asia and Oceania, Canberra 1979", International Library Review. 12 (July 1980): 287-304.
- 149/ Linford, J.E, "Books in English", British Library MARC Services: A Guide for Intending Users. (London: BL Bibliographic Service Division January (1975) ss.[1-4.]
- 150/ IFLA. Guidelines... y.a.g.e. s. 78.

IV. BÖLÜM
TÜRKİYE BİBLİYOGRAFYASI VE MİLLİ KÜTÜPHANE
BİBLİYOGRAFYA ENSTİTÜSÜ

IV.1. Türkiye Bibliyografyası

IV.1.1. Türkiye'de Yasal Derleme

Türkiye'de yasal derlemenin XIX. yüzyılda Osmanlılarda, genel yasalar kapsamında başlatıldığı belgelendirilmektedir 1/. Ü. Sanalan derlemeyi, Tanzimat'la birlikte Meclis'i Maarif-i Umumiye'nin 1846 (H. 1262) da kuruluşuyla başlatmaktadır 2/. T. Acaroğlu ise yaptığı araştırmalara dayanak, 15 Kasım 1864 (H. Cemaziyelevvel 1281) tarihli Matbuat Nizamnamesi (Basın Kanunu)'ni derleme işleriyle ilgili ilk yasal belge olarak "şimdilik" kaydıyla kabul etmektedir 3/. Ancak diğer ulusal derleme yasalarının başlangıçlarında da olduğu gibi, bu uygulamalardaki amaç daha çok siyasi denetim olmuştur. Yasal yollarla derlenen yayınların günümüze saklanmamış olmaları da, bu yasaların çağdaş derlemenin kapsamına girmediği biçiminde

yorumlanmaktadır 4/.

Ulusal dermeyi oluşturmak amacıyla ilk derleme yasa-
sı Cumhuriyet Türkiye'si'nde hazırlanmıştır 5/. Halen yürürlükte
olan 2527 sayılı "Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu",
21 Haziran 1934 tarihinde yasallaşmıştır 6/. Ancak adı geçen
yasa, uygulamaya konduğu tarihten beri amacına ulaşamamıştır.
Daha 1966'da Dr. Osman Ersoy tarafından kütüphaneciliğimizin
temel sorunlarından biri olarak ele alınan Derleme Kanunu 7/,
üzerinden geçer kırk sekiz yıla rağmen günümüzde de aynı ye-
tersizliğiyle korunmaktadır.

Son yirmi yılda, kütüphanecilerin yasal derlemeyi çağ-
daş anlamda gerçekleştirmek üzere çeşitli çalışmalar içinde
oldukları bilinmektedir. 2527 sayılı yasanın yenilenmesi
yolunda yürütülen ilk çabalar sonunda "Fikir ve Sanat Eserle-
rini Derleme Kanunu Tasarısı" hazırlanıp 1961 yılında "Kütüp-
haneler Komitesi Raporu" nda yayınlanmıştır 8/. Tasarı, der-
lenecek yayının basılı materyalle sınırlı olmaması, yükümlü-
lüğün basımevi ile yayınevlerine birlikte verilmiş olması gi-
bi konumuzla ilgili yenilikler getirmiştir 9/. Adı geçen ka-
nun tasarısı VII. Milli Eğitim Şurası'nda geçerek Türkiye
Büyük Millet Meclisi'ne kadar gelmiş olmakla birlikte yasal-
laşmamıştır 10/.

Bir diğer tasarı ise, 1978-1979 yıllarında Kültür
Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmış-
tır 11/. Gerekçesi,

"2527 ... sayılı ... yasanın günün koşullarına, yeni gereksinimlere göre güncelleştirilerek, işlevlerini daha sağlıklı ve etkin biçimde yapmasını sağlamak amacıyla ... yeni bir yasa tasarısı hazırlanmıştır" 12/ .

şeklinde belirtilen "Düşün ve Sanat Ürünlerini Derleme Yasası (Tasarı)" nın da, Kültür Bakanlığı'nca Başbakanlık'tan geri alındığı bilinmektedir 13/.

Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'nce 21 Eylül 1981 tarihinde çıkarılan "Basma Yazı ve Resimleri Derleme Yönetmeliği" ile, derlemeyi yürütme sorumluluğu verilen Derleme Müdürlüğü, illerde Derleme Büroları ya da il ve ilçe halk kütüphanelerinin görevleri yeniden düzenlenmiştir 14/.

2527 sayılı Derleme Yasası'na ek olarak çıkarılan bu yönetmeliğe rağmen, derlemenin yeniden ele alınıp yasallaştırılması için çalışmalar sürdürülmektedir. Nitekim, son olarak hazırlanan "Fikir ve Sanat Ürünlerini Derleme Kanunu (Tasarısı)" 15/ nin bir önceki Yasa Tasarısı'nda yapılan bazı değişikliklerle Başbakanlık'a sunulduğunu öğrenmiş bulunuyoruz 16/.

Yürürlükteki Derleme Yasası'nın dayandırıldığı Fransız Derleme Yasası (1925 tarihli Fransız Yasası, 1943 de tamamı, 1963 te plaklar, 1975 te ise gör-ışit materyalleri için gözden geçirilmiştir) gibi 17/ daha pek çok yasanın günümüze kadar değişikliğe uğrayarak yenilenmiş oldukları düşünülürse, ülkemizde derlemenin yasal yapısının çok gerilerde kaldığı kabul edilmelidir.

Çalışmamıza ve ilerideki araştırmalara katkısı olabileceği için, çağdaş derleme yasalarında olması gereken özel-

likler açısından 2527 sayılı "Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu" ve ek Yönetmelik ile henüz yasallaşmamış olan "Fikir ve Sanat Ürünlerini Derleme Kanunu (Tasarı)" larını incelemekte yarar görüyoruz 18/:

IV.1.1.1 Yasal Derleme ve Türkiye Bibliyografyası

2527 Sayılı Derleme Yasası'nda amaç açıkça ortaya konmamakla beraber, özellikle aşağıda aktarılan 1. ve 8. maddeler, Türkiye'de basılı yayından oluşan en az beş derleme kütüphanesi oluşturulmasının hedef alındığını göstermektedir :

"Madde 1- Türkiye'de her türlü baskı usulüyle basılıp neşredilen ikinci maddede yazılı basma ve resimleri basanlar bunların beş nüshasını Maarif Vekaletinin emrine vermeye mecburdurlar.

Madde 8- Bu kanuna göre derlenecek eserler aşağıda yazılı yerlere verilir.

- a- Bir nüsha Milli Kütüphaneye;
- b- Bir nüsha Ankara Umumi Kütüphanesine;
- c- Bir nüsha İstanbul Üniversite Kütüphanesine;
- d- Bir nüsha İstanbul Umumi Kütüphanesine;
- e- Bir nüsha İzmir Umumi Kütüphanesine" 19/

Bu nedenle kütüphanecilerin bugüne kadar yaptıkları yasa eleştirileri de derleme kütüphaneleriyle ilgili olmuştur 20/.

Derlemenin Yönetmelikte belirlenen amacı ise,

"Türk ulusunun kültürel varlığını oluşturan fikir ve sanat ürünlerinin en etkin ve sağlıklı biçimde toplumun bilgi ve yararına sunulmasını ve kültürel birikimin gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamak üzere derlenmesini gerçekleştirmektir" 21/.

şeklinde tanımlanmaktadır. Görülüyor ki yürürlükteki yasada da yönetmelikte de derlemedeki amaç, güncel ve gelecekteki kullanımlar için ulusal yayını toplamaktır. Türkiye Bibliyografyası'nın üretilebilmesi için zorunlu olan kaynak sağlanması

yasal amaç olarak ele alınmamaktadır.

Son yasa tasarısında amaç, 2. maddede Yönetmelikteki biçimde ortaya konulmakla birlikte aynı madde içinde ek olarak aşağıdaki tanımlamalar yer almıştır :

- "a- Kanun kapsamına giren her türlü fikir ve sanat eserinin eksiksiz olarak toplanması ve yararlanmaya sunulması,
- b- Milli seviyede bibliyografik denetimin sağlanması,
- c- Toplanan eserlerin, gelecek kuşaklara aktarılmak üzere düzenlenmesi ve elverişli ortamlarda saklanması,
- ç- Toplanan eserlerin, Türkiye Bibliyografyası aracılığıyla topluma gecikmeden ve tesirli bir şekilde duyurulması,
- d- Milletlerarası bilgi ve belge değişiminin en ekonomik ve sağlıklı yoldan gerçekleştirilmesi" 22/.

Ulusal yayını eksiksiz olarak toplayıp bunları gecikmeden Türkiye Bibliyografyası ile topluma duyurmayı hedef alan bu taslak, amaçlarında son derece çağdaştır. Ancak böyle bir tasarıda, ulusal yayını toplaması ve Türkiye Bibliyografyası'nın üretilmesiyle ulusal bibliyografik denetim gerçekleştirilebileceği için, yukarıdaki sıralamanın a, c, ç, b, d şeklinde ele alınması gerekirdi sanıyoruz.

IV.1.1.2. Derleme Yasasının Kapsamı

Ulusal yayının toplanması, düzenlenmesi, duyurulması, güncel kullanıma açılması ve gelecek kuşaklara saklanması, derleme yasasında kapsamın açık terminoloji ile tanımlanmasına bağlıdır 23/. Tanımlama, özellikle derlenecek materyal türlerinin, yükümlülük, sorumluluk ve denetimin nelerle sınırlı olacağı'nın kesinlik kazanması bakımından önemlidir.

Basma yazı ve resimlerle sınırlandırılmış bulunan yürürlükteki yasa da, verilmesi zorunlu kabul edilen materyaller için yeterli tanımlamanın kullanılmamış olması ulusal yayında, başka bir yasal sınırlamanın varlığını hissettirmektedir. Örneğin, adı geçen yasa da, "süreli yayın" tanımı yerine, "gazeteler, mecmualar, destan ve şarkı mecmuaları, takvimler, yıllıklar" 24/ ayrı ayrı adlarıyla anılmıştır. Süreli yayınları bu gibi adlar altında sıralamak mümkün olamayacağına göre, yasa ile pek çok yayının denetim kapsamı dışında kalacağı doğaldır. Yukarıdaki örnekle doğrulanan tanım ve terminolojideki yetersizlik, Derleme Yasası'nın çağdaş işlerliği olmadığını ortaya koymaktadır.

Tasarıda ise yayın türleri, "Kapsam" başlığı altında, üretim biçimlerine göre gruplandırılarak ele alınmaktadır 25/. Ancak burada da materyal türleri için yapılan tanımlamaların yetersiz kaldığı görülmektedir. Bir kaç örnekle bunu vurgulamak yerinde olacaktır. Bir yapıtın daha iyi kağıda basılmış olanları ile lüks basımlarının ayrı ayrı derlenmesi öngörülen tasarıda, bu iki basım arasındaki farkın tanımlanmamış olması yorum sapmalarına neden olabilecek gibi görünmektedir. Tasarıda basılı eserlerin nitelik veya nicelikleriyle ilgili tanımlamalar da yeterince geliştirilmemiştir. En az kaç kopya (bu özellikle teksir edilerek çoğaltılan yapıtlarda önemlidir) veya kaç sayfa (broşür gibi) üretilen yayının derleneceği sınırlandırılmamıştır. Özellikle süreli yayınların tanımlanması, hangi eserlerin ISSN alacağına bilinmesi için önemlidir. Tasarıda şerit filmlerin "filmler" başlığından ayrı

"görüntü kayıtları" olarak gruplandırılmış olması 26/ da tanım yetersizliğini düşündürmektedir.

Son yasa tasarısında, lisans üstü tezlerin derlenme zorunluğunun getirilmiş olması 27/ , ulusal yayının tamamının derlenebilmesi bakımından önemli bir aşama kabul edilmelidir.

IV.1.1.3. Derleme Yükümlülüğü

Derleme Yasası'nda yükümlülük, derlenen basılı materyale bağlı olarak resmi ve özel basımevlerine verilmiş bulunmaktadır 28/. Bugüne kadar ülkemizde basımevlerinin yükümlülüklerini büyük ölçüde yerine getirmemelerinin nedenleri üzerinde kütüphaneciler ve matbaacılara yaptığımız soruşturmaların sonuçları üç grup altında toplanabilir : a) Basımevlerinin denetimi mümkün olamamaktadır 29/, b) Cezalar yetersizdir 30/, c) Matbaacı verdiği devlet nüshalarının yerinde kullanılmayacağı kaygısını taşımaktadır 31/.

5681 no'lu "Matbaalar Kanunu" ile basımevlerine, açılmadan önce hangi basım sistemiyle çalışacağını bildiren birer beyannameyi en büyük mülki amire verme yükümlülüğü getirilmiştir 32/. 5680 no'lu "Basın Kanunu" ise basılı eserlerin üzerinde matbaanın adı ve işyerinin gösterilmesini öngörmektedir 33/. Yanlış bilgi verenlere verilecek cezalar da aynı yasada hükme bağlanmış bulunmaktadır 34/. Buna rağmen basımevlerinin ve ürettikleri yapıtların denetlenemiyor olmasını matbaacılar, adı basımevi olan bir kuruluşun yürütmesi gereken işlemlerin tamamını gerçekleştirmediklerine bağlamaktadırlar 35/.

Zamanında derlenemeyen yayını daha sonra derleme yükümlülüğünü taşıyan basımevinden elde etmek, yapıt yayınlanır yayınlanmaz elinden çıktığı için, yapıtın yazarı veya yayımcısı ise bir süre sonra ellerinde kopyalarının kalmadığını beyan edebildikleri için mümkün olamamaktadır 36/.

Matbaacılar, Türkiye Bibliyografyası'nın yayınından haberli olmadıkları için derleme nüshalarını siyasi denetim için devlete verdikleri diğer kopyalarla bir tutmaktadırlar. Yapıtları bağışlamakla devlete ödedikleri bir tür verginin, sonuçta hiç bir işlerliği olmadığına inanmaktadırlar 37/. Sanıyoruz bu kanı, basımevlerinin büyük ölçüde derleme yükümlüklerini yerine getirmemelerine neden olmaktadır.

Yeni yasa tasarısında derleme yükümlülüğü, yayın türüne bağlı olarak, aşağıda aktarılan 17. madde ile geniş tutulmuştur :

"Derlenecek ürünlerden :

- a- Basım konusu ürünleri basan,
- b- Görüntü, ses ve ses görüntü kayıtları ile filmler yapımcı,
- c- Dağıtmak ve dışalım yoluyla Türkiye'ye girenleri dışalımçı veya dağıtımçı, dağıtılmak veya satılmak üzere Türkiye'den çıkarılanları ise basan,
- ç- 4 üncü maddede değinilen tezleri sunulduğu kurum, 5 inci maddede değinilen tezleri tez kahibi,
- d- Patentler ile hizmete özel ve gizli yayınları, ilgili kurum, 8 inci maddedekiler, T.C. tebalı eser sahibi gerçek ve tüzel kişilerle telif hakkı satıcılar,
- e- 9 uncu maddede izin verilenlerle bunlar dışındaki ürünleri çoğaltanlar,

Bu yasada belirlenen yerlere tesliminden sorumludurlar.

Yayınevleri, yayımcılar, dağıtımçılar ya da görüntü kayıtlarının sahipleri, bu yasada belirlenen sayıda-ki derleme nüshalarını belge karşılığında basımevle-ri, ya da yapımcılara vermekle yükümlüdürler.

Ciltlemenin, basımevinden ayrı bir yerde yapılması mükellefin derlemeye ilişkin sorumluluğunu kaldırmaz" 38/.

Görüldüğü gibi tasarıda yükümlülük, yapıtın üreti-mine bağlı olarak basan ve yapımcıya verilmektedir. Bu düzen-leme ile yükümlülük resmi veya özel, şahıs ve tüzel kuruluş-lar arasında dağıtılmış bulunmaktadır. Ayrıca, tasarının cilt-leme işlemlerini kendileri yapmayan basımevlerini de yasal yü-kümlü kabul etmiş olması, ülkemiz basım koşullarında ele alın-mış gerçekçi bir yaklaşım olarak değerlendirilmelidir.

IV.1.1.4. Derleme Sayısı, Süresi ve Cezası

Türkiye'de, Derleme Yasası'nın birden çok kütüphanede ulusal dermeyi oluşturma amacına paralel olarak her yapıttan beş kop-ya derlenmektedir 39/. Ancak basımevlerinin yürürlükteki diğer yasalarla birlikte devlete ücretsiz olarak vermek zorunda bı-rakıldıkları kopya sayısı on altıya ulaşmaktadır 40/.

Çağdaş derleme yasalarında derleme sayısı, yasanın amacı ile sınırlandırılmaktadır. Ülkemizde ise yasal hüküm-lerle gerçekleştirilmesi istenen büyük sayıdaki derleme yüküm-lülüğü, gerçekte maliyeti yüksek olan yapıtların derlenememe-sine önemli bir etken olarak gösterilmektedir 41/. Diğer bir görüş ise derleme işlerinin hızla yürütülebilmesi için sayının sınırlı tutulması gerektiği şeklinde ortaya konulmaktadır 42/.

Son yasa tasarısında derlenecek kopya sayısı, yayın biçimlerine bağlı olarak 1 ile 13 arasında değişmektedir 43/. Örneğin, basma yöntemleri ile çoğaltılan eserlerle görüntü

kayıtları 13'er, ses kayıtları ve tezler 2'er, filmler 1'er kopya olarak derlenecektir. Burada da basılı yayının derleme sayısı, arttırılması öngörülen derleme kütüphanelerine bağlı olarak 13 gibi çok büyük rakamlara ulaşmaktadır. Hiç şüphesiz yukarıda Derleme Yasası için öne sürülen sakıncalar, tasarı yasallaştığı takdirde de söz konusu olacaktır.

Tasarının toplama ve saklama, ulusal ve uluslararası yararlanma, Türkiye Bibliyografyası'nın hazırlanması şeklinde ortaya konan amaçları doğrultusunda derlenecek sayının en fazla 3 kopya ile sınırlanması bizce yeterli görünmektedir. Ayrıca tasarının 31. Maddesinde öngörüldüğü gibi yürürlükteki başka yasalar uyarınca derlenen ürünlerin, Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'ne verilmesi 44/, Türkiye'de çeşitli derleme kütüphanelerinin oluşturulması için yeterli olanakları da getirmektedir. Bu kütüphanelerin kullanımlarında ortaya çıkabilecek materyal gereksinimleri ise ulusal düzeyde kütüphaneler arası değişim yoluyla asıl derleme kütüphanesinden elde edilebilmelidir.

Çok kopya verme zorunluluğunun, uygulamada yükümlülerin en bozuk baskıları devlet nüshası olarak derlemelerine neden olduğu da bilinmektedir 45/. Tasarıda derlenecek yapıtların özgün kopyalarıyla aynı nitelikte olmalarının hükme bağlanmış olması 46/, çalışmanın gerçekçi olduğunu ortaya koyması bakımından önemlidir.

Derleme yasalarında, ulusal yayının derlenmesi için tanınacak süre, güncel kullanım kadar ulusal bibliyografyanın

süratle yayınlanabilmesi için de önemlidir. Bu nedenle yasal sürenin ülke içindeki ulaşım ve iletişim olanaklarının da dikkate alınarak belirlenmiş olması gerekir. 2527 no'lu Yasa'da derleme kopyalarının en çok beş gün içinde yerel maarif idarelerine teslim edilmesi istenmiştir 47/. Yasa'yı tamamlar biçimde çıkarılan Yönetmelik'le, derlenen ürünlerin gerekli işlemlerinin Derleme Müdürlüğü'nde tamamlanarak 15 gün içinde derleme kütüphanelerine gönderilmesi öngörülmektedir 48/. Böylece yürütülmekte olan uygulamaya göre derleme için tanınan yasal süre 20 gün olmaktadır.

Yasa tasarısında ise "eserin basım, çoğaltma ve yurda girişini izleyen bir hafta içinde" yetkili toplama birimlerine gönderilmesi istenmektedir. Bu birimlerden Derleme Müdürlüğü'ne gönderim için 1 hafta, derleme kütüphanesine ulaşması için 2 hafta olmak üzere toplam 4 haftalık bir süre derleme işlerine ayrılmış bulunmaktadır 49/. Yasal olarak tanınan bu süre uluslararası önerilere uygundur 50/. Ancak Türkiye koşullarındaki uygulamada bu süre çok daha kısa olabilmelidir. Derleme işlerinde, yerel derleme birimlerinin oluşturulması zorunlu olarak derleme süresinin uzamasına yol açmaktadır.

Gerek Derleme Yasası'nda, gerekse tasarıda yükümlülüğün yerine getirilmemesi halinde cezalandırma koşullarına da yer verilmiş bulunmaktadır. 2527 sayılı yasa, 1934 yılındaki para değeri üzerinden, yükümlünün 50 TL ile cezalandırılmasını ve derlemediği basma yazı ve resimleri vermesini, gerekirse yayını yeniden basmasını hükme bağlamıştır 51/.

Buna rağmen uygulamada basımevleri ve yayıncıların yeniden basma yoluna gitmeyip para cezası vermeyi yeğlediklerini öğrenmiş bulunuyoruz 52/ .

Yasa tasarısında ise yine para cezasının üzerinde önemle durulmuş, derlenmeyen her yapıt için en az 5000 TL ceza öngörülmüştür 53/. Tasarıda ayrıca cezalandırma konusunda zaman aşımının kabul edilmemiş olması, para cezası kesinlikle gerekli görülüyorsa, gerçekçi bir yaklaşımdır. Burada önemli olan eksik sayılar için de aynı cezalandırmanın geçerli olması ve para cezası ile birlikte yükümlülere vermedikleri ürünleri aynen verme zorunluluğunun getirilmiş olmasıdır 54/.

IV.1.1.5 Denetim

Derlemede denetim, yürütme sorumluluğunun yasal düzenlemeleriyle ilgilidir. Derlemenin işlerliği yasal denetimle sağlanabilmektedir.

Türkiye'de derlemedeki aksamalara neden olarak yasal denetimdeki yetersizlik gösterilmektedir 55/. Bilindiği gibi Derleme Yasası kapsamına giren eserler uzun yıllar basımevleri tarafından yerel Milli Eğitim idarelerine teslim edilmiş, bu yönetimler kanalıyla da Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Derleme Müdürlüğü'ne ulaştırılmıştır 56/. Ancak uygulamada yürütme görevinin Milli Eğitim Müdürlükleri'nce yerine getirilmediği çeşitli şekillerde dile getirilmiştir 57/. İşlemlerdeki bu aksaklığı düzeltmek üzere 1981 yılında çıkarılan Yönetmelik'le derleme sorumluluğu Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'ne bağlı Derleme Müdürlüğü, illerde

Derleme Büroları veya il ve ilçe halk kütüphaneleri tarafından yürütülmektedir 58/. Yürütme sorumluluğunun bu derece bölünmüş olması, görevlilere sorumlulukları yanında yeterli denetim yetkisinin verilmesi halinde, uygulamada yerel denetimleri gerçekleştirip güçlendirebilecektir. Ancak bir değerlendirme yapabilmek için uygulama sonuçlarını beklemek yerinde olacaktır.

Derleme Yasası'nda denetim, cezalandırma ile ilgili hükümlere bağlanmış bulunmaktadır 59/. Ancak çağdaş yasalarda güçlü denetim, cezalandırmadan çok daha önemli kabul edilmektedir.

Son tasarıda denetim olanakları da geliştirilmiş bulunmaktadır. Derleme yükümlülüğü basımevleri ve yapımcılar arasında dağıtılmış olmakla beraber derleme sayılarını verenler, yayınevleri, yayımcı veya dağıtımcılar olmaktadır 60/. Şüphesiz bu uygulama, denetim açısından bazı kolaylıkları beraberinde getirecektir. Yine aynı tasarıda yasal denetimi gerçekleştirmek üzere yasal yükümlülerden altı aylık, yayınevleri ve yayımcılardan da ürünlerinin üç aylık listelerini Derleme Müdürlüğü'ne vermeleri öngörülmektedir 61/. Bu yöntem, iki ayrı listenin birbiriyle ve Derleme Müdürlüğü'ndeki kayıtlarla karşılaştırılmasıyla, ulusal yayının gözden kaçmasını büyük ölçüde önleyebilecektir. Ancak böyle bir uygulamada, yükümlülere ek sorumluluklar getirildiği için Derleme Müdürlüğü ile ilgili kişi ve kuruluşlar arasında, hizmetin önemini duyurmak üzere sürekli iletişim gereklidir.

Tasarının 32. maddesinde, "Basın" ve "Matbaalar Kanunu" ile her basımevine mülki amirlikler tarafından verilecek

izin belgesinin bir kopyasının Derleme Müdürlüğü'ne gönderilmesi hükme bağlanmış bulunmaktadır 62/. Bu basımevlerinin dolayısıyla yapıtlarının denetimini gerçekleştirme yönünde alınmış önemli bir karardır.

Son yasa tasarısında ISSN ve ISBN no'larını kullanılması zorunluluğunun getirilmiş olması 63/ da bunların ulusal yayının derlenmesinde denetim aracı olarak kullanılabileceği için önemlidir.

IV.1.2. Türkiye Bibliyografyası'na Materval Seçimi

TB'daki kayıtlarda Derleme Yasası'ndan hiç bir seçime gidilmediği Bibliyografya'nın önsözünde, "Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu gereğince, derlenen her türlü döküman, kitap, broşür, yabancı dil yayın, azınlıklar yayınları gibi ayrımlar yapılmadan, hepsi ... ele alınmıştır 64/ kaydıyla ortaya konulmaktadır. .

Diğer yandan Derleme Yasa'sı, Türkiye'deki resmi ve özel basımevlerinin çıkardığı basma yazı ve resimlerle sınırlı olmayıp ülkede yayınlanmak üzere yurt dışında bastırılan yapıtları, Türkiye'de kazı yapma izni alanların ülke dışında yayınladıkları eserlerini de derleme zorunluğu içine almaktadır 65/. Ayrıca Yasa'da "memleketin kültür hayatıyla alakadar olduğu Maarif Vekilliği'nce tesbit ve ilan olunan eserler de bu mecburiyete tabii tutulurlar" 66/ şeklinde ulusal yayın kapsamını genişleten bir hüküm de bulunmaktadır.

TB'nın kendi incelendiğinde materyal kapsamı içinde monograf ve süreli yayınlardan başka harita ve notalar, pul-

lar, paralar, takvimler, ilan ve afişlerin de kaydedilmekte olduğu görülmektedir 67/. Derleme Yasası'nda monograf tanımı açıklıkla getirilmediği için bu tür yayınların büyük çoğunluğu broşür, teksir biçiminde çoğaltılmış yapıtlardan oluşmaktadır. TB'nda devlet yayınları, "resmi yayınlar" adıyla, tez ve çevirilerde olduğu gibi, özel işaretlerle dikkat çekilerek yer almışlardır 68/.

Bibliyografya'da süreli yayınların ilk veya ikinci sayılarının bibliyografik kayıtlarda yer aldığı gözlenmektedir. Uluslararası kullanımda önemli oldukları halde bu yapıtların ad değiştirenleri veya yayınları sona erenleri Bibliyografya'ya kaydedilmemektedirler. TB'nda süreli yayınlara ait herhangi bir politika belirlenmemekle birlikte gözlemlerimiz yıllıkların da süreli yayın kabul edildiğini göstermektedir. Örneğin, Galatasaray Lisesi Yıllığı, 1978-79, Hürriyet 1979 Ansiklopedik Yıllığı gibi.

Bibliyografya'da herhangi bir dil sınırlamasına gidilmemektedir. Ancak alfabeleri ne olursa olsun, yabancı dil kayıtları yazı çevirimi ile Latin harfleri kullanılarak yapılmaktadır.

TB'nda Derleme Yasası ile bağlantılı olarak henüz kitap dışı materyal kaydedilmemektedir. Son tasarı yasallaşabilirse Bibliyografya'nın kapsamı da her türlü yayına doğru genişleyecektir. Sözü geçen tasarıda, yeni tür materyalin TB ile duyurulması üzerinde önemle durularak, TRT ve Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nca saklanması yarar görülen yapıtların da Bibliyografya'ya kaydedilmesi öngörülmektedir 69/ .

Türkiye'de ulusal yayının bibliyografik kayıtlarla duyurulması, üç ayrı bibliyografyanın üretimi ile gerçekleştirilmektedir: TB, Derleme Yasası'nda adı geçen tüm materyalli kaydettiği için asıl ulusal bibliyografya özelliğini göstermektedir.

Uluslararası ölçütlere göre ulusal bibliyografyalarda yayınlanması zorunlu kabul edilen devlet yayınları, T.C. Devlet Yayınları Bibliyografyası (TCDYB) adıyla TB'ndan ayrı yayınlanmaktadır 70/. T.C.Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Devlet Yayınları Dökümantasyon Merkezi tarafından hazırlanıp üretilen bu bibliyografyanın kaynağını "Her ay resmi kamu kuruluşlarında Merkezimize gönderilen ve 2527 sayılı ... Kanunu gereğince Milli Kütüphane'ye gelen devlet yayınlarının ve bu yayınların içerisindeki devlet belgeleri 71/ nin oluşturduğu bilinmektedir. Bibliyografya'daki bu tanımlamaya ek olarak, TCDYB'na başış yoluyla sağlanan materyalin de kaydedildiği öğrenilmiş bulunmaktadır 72/ . Tüm bu bilgiler, Derleme Yasası'na rağmen devlet yayınlarının tamamının yasal yolla elde edilemediğini göstermesi bakımından ilginçtir.

Devlet Yayınları Bibliyografyası ve TB'nin kapsamını belirleyen yukarıdaki tanımlamalar, bu iki bibliyografyada özellikle kitap ve süreli yayınlarda tekrarların olduğu kanısını yaratmaktadır. Öncelikle devlet yayınının açık tanımlaması bu kuşkuyu önleyecektir. Milli Kütüphane tarafından "Sermayesinin yarısı devlete ait olan tüm kuruluşların yayınları" devlet yayını olarak kabul edilmektedir 73/. Ancak, devlet yayınının tanımında devlet giderlerinin ölçüt kabul edilmesi,

Özer Soysal'ın da bir makelesinde ele aldığı gibi 74/ yeterli değildir. Nitekim yürütülmekte olan uygulamada özellikle kitapların her iki bibliyografyada da yer aldığı, 1979 ve 1980 yılları için yapılan bir araştırma ile de doğrulanmış bulunmaktadır (Bkz: Çizel I). Bu konuda bir diğer somut örnek, tezlerin TB'nda resmi yayın olarak yer almış olmasıdır. Bilindiği gibi Devlet Yayınları Bibliyografyası, üniversite yayınlarını da listelemektedir. TCDYB'nda monograflar içinde kongre, konferans gibi toplantı metinleri de analizlenmeden, genel adlarıyla kaydedilmektedir. Milli Kütüphane yetkilileri TB ile TCDYB'ndaki bu tekrarları kabul etmekle beraber, gerekçe olarak Devlet Yayınları Bibliyografyası'nın bir tür aylık duyuru bülteni olduğunu göstermektedirler 75/.

Devlet Yayınları Bibliyografyası'nda elde edilebilen süreli yayınların tüm sayıları kaydedilmektedir. Öğrendiğimize göre 1978 yılından beri makeleler bu Bibliyografya'ya alınmamaktadır. Türkiye'deki yerleşik uluslararası kuruluşların yayınları da Devlet Yayınları'na girmektedir 76/.

Görülüyor ki, devlet yayını veya resmi yayın tanımlamasının yeterince yapılmamış olması, Türkiye uygulamasında tekrarlara sebep olmaktadır. Bibliyografyalara kaydedilecek materyalin seçimi ve ulusal bibliyografya yayın politikasının belirlenmesi için öncelikle tanımlamanın yapılması gerekmektedir.

Türkiye'de Milli Kütüphane tarafından çıkarılmakta olan bir diğer bibliyografya da Türkiye Makaleler Bibliyografyası (TMB) dir 77/. Bu Bibliyografya'da adından da anlaşılaca-

ğı gibi süreli yayınlardaki makalelerle, kongre, konferans ve benzeri toplantı bildirileri yer almaktadır. Aynı bibliyografyada tanıtma ve eleştiri yazıları da kaydedilmektedir 78/.

TMB'nin önsözünden, Milli Kütüphane'ye gönderilen süreli yayınların tamamının taranıp kaydedildiği biçiminde bir anlam çıkmakla beraber, uygulamada magazin ve propoganda amaçlı siyasi dergilerle yasaklanan yayınların alınmadığını öğrenmiş bulunuyoruz 79/.

Sonuçta, TB'nda kayıtlarda seçime gidilmemesi, gelecekteki geriye dönüşlü kullanım için çok yerinde bir uygulama kabul edilebilir. Ancak, daha ileride üzerinde durulacağı gibi çeşitli nedenlerle ve TB'nın güncel yayınlanamaması yüzünden, Bibliyografya'da nitelik ve nicelik olarak seçim zorunlu görünmektedir. Ayrıca, üç ayrı yayın olarak çıkarılan bibliyografyalardaki kayıt tekrarları, başlangıçta yapılacak seçimle ortadan kalkabilecektir.

IV.1.3. Türkiye Bibliyografyası'nın Güncelliği

TB ve TMB'nin yayınlarındaki gecikmeler, hem bibliyografyaları çıkaran sorumlular, hem de kullanıcılar tarafından kabul edilmektedir. Gecikme çeşitli aşamalarda ortaya çıkmaktadır : Derleme Müdürlüğü ile Milli Kütüphane arasındaki ulaşım ve iletişimde; kayıtların üretimi, basımı ve bibliyografyaların dağıtımında değişik ölçülerde zaman kaybı olmaktadır. Bu sorunlar, sözel olarak ve kütüphanecilik literatürümüzde sık sık tartışılmaktadır. Gözlemlerimiz, dağıtımında da gecikme olduğunu ortaya koymuş bulunmaktadır.

Ülkemizde, ulusal düzeyde bir yayın planlaması olmadığı gibi yayını özendirici hiç bir önlemin alınmadığı da bilinmektedir 80/. Bu nedenle yıllık yayın sayısı yüksek olmamasına rağmen ulusal derme, daha önce de üzerinde durulduğu gibi, yasa yürütücüsünün elinde zorlama yetkisinin olmamasından dolayı gerçek sayıların altında kalmaktadır 81/.

Derleme için tanınan yasal sürenin uzun olması, derlenen kopya sayısının fazlalığı ile birleşince TB'nın yayınında zaman kaybı, daha derleme aşamasında karşımıza çıkmaktadır: İşlemlerde, Derleme Müdürlüğü'nün, derlenecek tüm kopyaları toplama çabası içinde gelen sayıları beklettiği uygulayıcılar tarafından vurgulanmaktadır 82/. Yine derleme aşamasında Ankara dışında çıkan yayınlar, İstanbul'da Derleme Müdürlüğü'nde toplanıp gerekli kayıtları tamamlandıktan sonra Milli Kütüphane'ye yollanmaktadır. Türkiye'de 1979 ve 1980 yıllarında derlendiği bilinen TB'ndaki kayıtların %50 den fazlası Ankara dışında yayınlanmıştır. (Bkz: Çizelge I) Bu örneklerden de anlaşılacağı gibi derlemedeki dolaylı erişim TB için ulusal yayının büyük bir kısmının geç elde edilmesine yol açmaktadır. Milli Kütüphane'deki kütüphaneciler, derlemedeki gecikmeyi, TB'nda bir yıl önceki son üç aylık yayınların, o yılın ilk altı ayı içinde kaydedilebildiği şeklinde örneklemektedirler 83/. İşlemlerde bazı aksamalar da gecikmelere neden olmaktadır: Ankara'da derlenen kitapların numaralanmak üzere İstanbul'a bir listesinin yollanmasında olduğu gibi 84/.

TB'nda bibliyografik kayıtların üretimi sırasında gecikmelerin olduğu kütüphaneciler tarafından kabul edilmektedir. Ancak daha sonraki bölümlerde de Milli Kütüphane'nin bibliyografik etkinlikler içinde örgütsel yapısı ve işlevlerinin incelenmesi sırasında görüleceği gibi, bibliyografik hizmetlerde yeterli sayı ve düzeyde görevli personelin bulunmayışı; eldekilerin kütüphanenin diğer etkinlikleri içinde de sorumluluk taşımaları ve iş gücünün üç bibliyografya

yayınlamak şeklinde bölünmüş olması gibi nedenler gecikmeyi akla getirmektedir. Bu sorunlar, TB'nın bibliyografik içerik ve kayıtlarındaki sorunları da beraberinde getirmektedir.

Bibliyografyaların zamanında çıkarılamamasının asıl sebebi basım sırasındaki gecikmelerle ortaya konmaktadır 85/. Milli Kütüphane yetkilileri bu gecikmeleri her seferinde 2490 sayılı yasaya 86/ göre ihaleye girerek bir veya birkaç bibliyografya fasikülünün yayınlanabilmesine bağlamaktadırlar 87/ . Kütüphane'nin kendi basımevinin olmaması, böyle bir uygulama içine girilmesine sebep olmaktadır. Baskıdaki gecikmeler, TB 1980/IV fasikülünün 1982 Şubat sonunda tamamlanmasında olduğu gibi, yıllara ulaşmaktadır. TB, TMB, TCDYB'nin fiş biçimindeki kayıtlarının basımları matbaacılara zor gelmekte, ikinci defa bi işi yüklenmek istememektedirler. Bu da TB 1980'in Ulucanlar, 1981'in Feryal Matbaasında basılması örneğindeki gibi her seferinde yeni basımevi uygulamasını, gerektirmektedir . Örneğin, 992 sayfalık TB'nın 1980/IV fasikülünün basımı, 24 saat vardiya ile 3 matbaacının çalışmasıyla bir ayda tamamlanabilmiştir. Milli Kütüphane'deki meslekten bir kütüphaneci de mesai saatleri dışına taşarak basımevi işleriyle yakından ilgilenmiştir 88/.

TB'ndaki gecikmeleri ve kapsam eksikliğini somut olarak ortaya koymak üzere, 1979 ve 1980 yılları için derlenen toplam kitap sayısından (1979'da 5071, 1980'de 4318) ayrı ayrı aldığımız örneklem analizlenerek aşağıdaki sonuçlara varılmıştır (Ekz: Cizelge I). Derlenebilen tüm yayın Bibliyografya'da yer almamaktadır. Ankara dışında yayınlanan yapıtlar, Milli Kütüp-

ÇİZELGE I

TÜRKİYE BİBLİYOGRAFYASI'NIN
GÜNCELLEĞİ VE KAPSAMI

Yıl	Bibliyografya'ya Kaydedilen Künye			Yayın Yerlerine Göre Dağılım			Kapsam		
	Toplam %	Derlendiği Yıl İçinde Yer Alan %	Sonraki Yıllarda Yer Alan %	Istanbul %	Ankara %	Diğerleri %	Belirsiz %	Devlet Yayını %	Tezler %
1979	80*	21.5	78.5	56.2	29.7	8.3	5.8	28.0	2.4
1980	86*	86.4	13.6 ¹	66.1	29.1	1.6	3.2	16.5	1.5

* p <.05

¹ TB'nin en son yayınlanan 1981/1,2-4 (Ocak, Şubat-Nisan) fasiküllerinde 1980 yılında kaydedilmeyen künyelerden hiç biri elde edilememiştir.

hane'ye Derleme Müdürlüğü kanalıyla, dolaylı olarak ulaştığı için TB'nda gecikme ile duyurulabilmektedir. Bibliyografya, büyük ölçüde ticari yayınla kapsamlı olmakla birlikte, resmi yayınlar (devlet yayınları), TCDYB'na rağmen % 30 lara yaklaşan oranlarda tekrarlanmaktadır. Tezler, Derleme Yasası ile bağlantılı olarak çok az sayıdadır.

IV.1.4. Türkiye Bibliyografyası'nın Fiziki Niteliği ve Editörlük Özellikleri

Ulusal Bibliyografya'nın fiziksel nitelikleri ve editörlük özellikleri, bibliyografyaların çıkış süreleri, yayın biçimi ve fiziki düzenlemeleri ile ilgilidir.

TB'nın üçer aylık fasiküller halinde çıkarılması planlanmış olmakla beraber uygulamada bu düzen yürütülememektedir 89/. Bibliyografya'nın 1980 yılının 4 sayısı ilki I-III., ikincisi IV. fasikülü kapsar biçimde, 2 fasikülde toplanmıştır. 1981 yılında ise ilk sayı (Ocak) aylık, daha sonraki 2-4. fasikülleri (Şubat-Nisan) de birarada yayınlanmıştır. Adı geçen fasiküller, TB'nın düzensiz çıkarıldığını somut olarak örneklemektedir.

TB gibi 3 aylık fasiküller halinde yayınlanması ümit edilen TMB da son yıllarda düzensiz aralarla çıkarılabilmektedir. Örneğin, 1980 yılı I-II ve III-IV. sayıları bir arada, iki sayı olarak elde edilebilmektedir.

Ayda bir yayınlanması öngörülen TCDYB'nın yayın düzeninde de diğer iki bibliyografyadaki başarısızlığı gözlemek mümkündür ; Devlet Yayınları Bibliyografyası'nın Ekim-Aralık

1979 fasikülleri, yapıt üzerindeki "Ayda bir yayımlanır" kaydına rağmen 10-12. sayılar bir yayında toplanmıştır. Ancak Devlet Yayınları'nın 1981 fasikülleri aylık yayın planlamasına uygun biçimde çıkarılmaktadır.

Türkiye'de Ulusal Bibliyografya'nın yayınındaki bu gecikmeler hoş karşılanmadığı gibi 90/ aksine, çıkış sürelerinin aylık olması da arzulanmaktadır 91/. Nitekim, 1981 yılının Ocak ayını kapsayan aylık TB, Milli Kütüphane'nin de aynı görüş içinde olduğunu göstermektedir. Ancak TB'nin üretilmesinde ülkemizde derleme ve baskı koşullarının üç aylık yayına olanak verdiği de bilinmektedir 92/.

TB'nin evrensel kullanımı çerçevesinde, fiziki niteliklerinin uluslararası kabul edilmiş biçimlere uygunluğu dikkate alınmış olmalıdır. Bu nedenle TB'nin ve diğer iki bibliyografyanın özelliklerini gözden geçirmek gerekir :

TB, TMB ve TCDYB, önerilen A4 boyutlarındaki kağıda basılmamıştır. Uluslararası ulusal bibliyografyalarla ilgili önerilere rağmen, bibliyografyalarda iç kapak ve/veya önsöz için ayrılan sayfalar, her fasikülde yer almamaktadır. TB'nin 1981 Şubat-Nisan sayısında, içkapak ve önsöz olmaması gibi. Milli Kütüphane'den öğrenildiğine göre, bu eksiklikler kağıt kaybını önlemek amacıyla zaman zaman tekrarlanmaktadır 93/ . Bu sayılarda, dış kapak iç kapak yerine kullanılmaktadır. Bibliyografyalarda iç ve dış kapak düzenlemelerinde, bibliyografyanın adı, kapsadığı yıl ve fasikül numarası verilmekle beraber, adı geçen sayının hangi süreyi kapsadığı kaydedilmektedir : TB 1980/IV de olduğu gibi. Bibliyografyalarda basım tarihinin verilmemiş olması yayındaki gecikmeleri izlemeye olanak vermediği için büyük bir eksiktir.

İç kapağın arkasındaki yüzde bulunması gereken elde edilebilirlik kayıtları TB ile TMB'nda, genellikle dış kapağın arka yüzünde yer almaktadır.

TB ve TCDYB'nda bibliyografyaların tanıtımını yapan, bibliyografyaların verdiği hizmeti duyuran "Önsöz", ICNB'de önerilen "giriş" bölümü yerine kullanılmıştır. TMB'nda ise bu bölüm, "Bibliyografik Kimliklerin Biçimi ve Sınıflandırılması" başlığı altında toplanmıştır. Bu bölümler, TB ve TMB'nda İngilizce olarak da tekrarlanmaktadır.

TB'nin Önsözünün çalışmamız sırasında veri toplanmak üzere kullanırken de gözlediğimiz gibi tanıtım ve düzen olarak, yeterli ölçüde ayrıntılı ve güvenilir olduğunu kabul edemiyoruz. Bibliyografya'nın kapsamında olduğu gibi, kayıtların dayandırıldığı kurallar "Milli Kütüphane'de kullanılan enstrüksiyon", sınıflama yöntemi "Dewey Onlu Tasnif Sistemi", yıllık dizinler "toplu dizinler" şeklinde genel olarak adlandırılmaktadır 94/. Bu örneklerde olduğu gibi adı geçen yerel kataloglama kurallarının Enstrüksiyon'la birleştiği ve ayrıldığı noktaların neler olduğu, birbirinden çok farklılık gösteren DC'in hangi basımına, ne ölçüde sadık kalındığı, yıllık dizinlerin neler olduğu sorularını akla getirmektedir. Nitekim çalışmamız örneğinde bunları tamamlamak ve doğrulamak üzere, Milli Kütüphane'de ayrıca soruşturmaların yürütülmesi zorunlu olmuştur.

TB'nin Önsözünde, bir yapıtın yazarı veya milliyetinin bilinmediği koşullardan söz edilmektedir 95/ Günümüzde ulusal bibliyografyalarla birlikte pek çok sayıda biyografik ve bibliyografik başvuru kaynaklarına rağmen böyle bir sınır-

lama, TB için yürütülen çabaların yetersizliğini ortaya koymaktadır. Önsözdeki bu ve buna benzer bilgiler, sağlıklı biçimde ele alınmış olmalıdır.

TMB'nin da TB'ndan ayrı kullanılacağı düşünülerek önsözünde ayrıntılı biçimde tanıtılmış olması gerekir. Örneğin, TMB'nin Milli Kütüphane'ye gönderilen süreli yayınlarından tarandığı kaydedilmekte 96/ bibliyografyanın kaynağı kesin olarak çizilmemektedir.

Uluslararası düzeyde ulusal bibliyografların giriş bölümü kapsamlarında nelerin bulunması gerektiği ayrıntılı biçimde ele alınmıştır (Bkz:Böl.III,1,2,3). Bu öneriler, TB ile karşılaştırıldığında uygulanmadaki daha başka eksiklikler de kendini göstermektedir.

TB'nda yer alan "kısaltmalar" listesi, yerinde bir çaba olmakla beraber, kullanılan yeni terimler için eklemeler yapılmamaktadır. Örneğin, yazar adı dizininde kullanılan ed. (editör), tert. ed. (tertip eden), "kısaltmalar" da listelenmemiştir 97/. Ayrıca kısaltmalarda yer alan basım, basılış, tam basım, tekrar basım, yeni basım gibi kavramların anlamı da Bibliyografya'nın başında verilmiş olmalıdır.

TB'nda "içindekiler" tablosu, fasiküllerin sonlarına yerleştirilmektedir. Ancak, Bibliyografya'nın düzenini belirleyen bu sayfaların, esas metinden önce yer alması kullanımında çabukluk kazandıracaktır.

TB'ndaki yıllık dizinlerin başına konan ikinci "önsöz", ayrıntılı şekilde dizin özelliklerini tanıtmaktadır 98/.

Böyle bir tanıtımın TB'nin başında, genel giriş bölümü içine alınması Bibliyografya'nın yetersiz tanıtımını tamamlayacağı için daha faydalı olacaktır.

Bütün bunlar son derece ayrıntılı görünmekle beraber, Bibliyografya'nın etkin kullanımı bakımından önemlidirler. TB'nin fiziksel niteliklerinin en kısa zamanda planlanıp, sürekli olarak yürütülmesi zorunlu görünmektedir.

IV.1.5. Türkiye Bibliyografyası'nda Kayıtların Düzeni

TB ile TMB'nin genel düzenlemeleri, pek çok ulusal bibliyografyada olduğu gibi, Dewey Onlu Sınıflama Sistemi'ne dayanmaktadır. Bibliyografyanın içerisinde adlandırılmamakla beraber DDC'nin 15. standart basımından yapılan Türkçe çevirisi her iki bibliyografyada da uygulanmaktadır. Türk Dili, Türk Edebiyatı Dewey'in Türkçe çevirisinde yapılan genişletmelere uygun biçimde kullanılmaktadır 99/.

TB'nin önsözünde de kaydedildiği gibi, süreli yayınlar, ilgili konuların altında monograflardan sonra, "süreli yayınlar" başlığı altında toplanmıştır. Notalar, müzik; haritalar, coğrafya; pullar, ticaret; paralar, ekonomi; takvimler astronomi konuları içinde yer almışlardır. Yazarı ve milliyeti belli olmayan çeviriler ise, "başka dillerin edebiyatları" bölümüne yerleştirilmektedir 100/.

TB'inde kayıtlar, DC'nin ikinci özet şemasından alınan konu grupları altında, bibliyografik kayıtlardaki başlıklara göre alfabetik sıralanmaktadır. Bibliyografik kayıtlardaki başlık seçimi, "Basma Eserler Alfabetik Katalog Kayıtları, Enstrüksiyon'a dayanmaktadır 101/. Adı geçen kataloglama kurallarına göre genellikle yazar, daha az olarak da tü-

zel kişi ve eser adları'başlığı belirlemektedir 102/. Enstrüksiyon'da monograflarla birlikte süreli yayın, müzik eserleri ve haritalar için başlık seçimi ile ilgili kurallar ayrı ayrı oluşturulmuştur 103/.

Bibliyografya'da, afiş ve ilanlar da her yılın sonunda ek bir fasikül halinde verilmektedir 104/.

TB'ndaki bibliyografik kayıtlarla, kütüphane kataloglarının oluşturulmasına ve dermelerinin düzenlenmesine hizmet amacı da güdülmektedir. Bu nedenle bibliyografik kayıtlar, fiş formunda düzenlenmektedir. Basılı fişler üzerinde kaydedilen sınıf numaralı, DC'nin asıl şemasından alınmaktadırlar. Bibliyografya'daki kayıtlarda gerektiğinde birden fazla sınıf numarası kullanılarak, kütüphanelere sınıflamada esneklik verilmektedir. Örneğin, "Tarım ekonomisi" adlı yapıt, TB'nda Tarım 630 altında sıralanmış, 631.107 (Tarım) ve 338.107 (ekonomi) sınıf numaraları verilmiştir. Bu yaklaşım, sistematik konu düzenlemesi için de faydalıdır. Ancak, kullanılan numaralar geniş ve yakın sınıf numaraları işaretleterek belirtilmemiştir. Örneğin, 338.3908 yerine 338.3908 in kullanılması gibi.

TB'nda konu dizini kullanılmamış, konu yaklaşımı için "İçindekiler" tablosu ile yetinilmiştir. Bu nedenle, bibliyografik kayıtlarda konular arasında göndermeler yoğun biçimde kullanılmaktadır.

Ulusal bibliyografyanın yıllık toplu sayıları çıkarılmamaktadır. Bunun nedeni ekonomik olanaksızlık olarak ortaya konulmaktadır 105/.

TMB'nda makaleler ve bildiriler, ilgili konularda yazar soyadına göre sıralanmaktadır. Bu bibliyografyada süreli yayınlardaki kitap tanıtma ve eleştiri yazıları, ilgili olduğu bölümün sonundaki "Tanıtmalar" başlığı altında verilmektedir 106/. TMB'nda kaydedilen makalelerde yazar adı olmadığı zaman eser adları giriş ögesini belirlemektedir. Bibliyografya'da TB'ndaki gibi konular arasında göndermeler yapılmıştır. Makaleler, genel başlıklar altında toplanmış olup ayrıca sınıf numarası verilmemektedir.

TCDYB'nin düzeni, Yasama, Yürütme ve Yargı, Üniversite ve Akademiler, Diğer Kamu Kuruluşları, Kamu İktisadi Kuruluşları ve Uluslararası Kuruluşlar genel başlıkları altında devlet kuruluşlarına göre yapılmaktadır 107/. Bu düzenleme, Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü'nün "T.C. Devlet Teşkilatı Rehberi" ne dayanmaktadır 108/. Her devlet kuruluşunun dökümanları, o kuruluşa ayrılan bölüm içinde türlerine ve tiplerine göre gruplar altında, alfabetik, numerik veya kronolojik olarak sıralanmaktadır. Bibliyografya'da kitapların eksiksiz duyurulması için yapılan kayıtlarda 1978 yılından beri seri adları başlık alınmaktadır 109/.

IV.1.6. Türkiye Bibliyografyası'nda Dizinler

TB'nin dizin grupları yayınlanan her fasikülde farklılık göstermektedir. Bibliyografya'nın 1979, 1980 ve 1981 yıllarında çıkarılan sayıları gözleendiğinde bu genellemeye kolayca ulaşılmaktadır. 1979 yılında kişi, kurum, kitap ve süreli yayın adları için ayrı ayrı dizinler her fasikülde yer almaktadır. 1980 yılında iki ciltte toplanan TB'nin ilk fasikülünde dizin yoktur. Aynı yılın dördüncü fasikülü olarak çıkarılan ikinci cildinde görüldüğü gibi "eşerde emeği geçen gerçek ki-

şilerin, kitap adlarının ve süreli yayınların yıllık dizinleri" 110/verilmektedir. Bibliyografya'nın 1980 yılı son sayısında, ayrıca basımevi ve yayınevleri adresleri de toplu olarak alınmıştır 111/. TB'nın 1981 fasiküllerinde ise kişi ve kitap adları dizinleri verilmektedir. Bu gözlemler, TB'nda yazar adı ve eser adı dizinlerinin sürekli olarak kullanıldığını göstermektedir. Bibliyografya'da, bu iki dizinin birbirlerini destekler biçimde geliştirilmiş olması, Milli Kütüphane'nin sınırlı olanakları içinde çabalarının başarılı sonucu olarak değerlendirilmelidir. Ancak metin içindeki kayıtlar üretilirken dayatılan kurallara göre tüzel kuruluş (kurum) adları da başlık alınmakla birlikte, dizinde yazar kabul edilmemişlerdir. TB'na 1979 yılında "Kurum Atları Dizini" eklenmiştir. Ancak böyle bir dizinde yazar adı olan tüzel kuruluş adlarının yazar adı dizininde yer almadığı halde kurum adlarıyla birleştirilerek yerleştirilmiş olması, kullanımda gereksiz zaman kaybına neden olmaktadır. Nitekim çalışmamızda aldığımız örneklerin TB'ndaki kayıtlarına ulaşmak üzere yaptığımız araştırmalar sözü geçen dizinin yaklaşım kolaylığı getirmediğini doğrulamış bulunmaktadır. Tüzel kuruluşlarla ilgili olarak TB'ndaki çelişkili bir uygulama da kongre, konferans gibi tüzel kişiliği olan başlıkların eser adı dizininde yer alması şeklinde gözlenmektedir. Örneğin, "I. Ulusal Erozyon ve Sedimentasyon Sempozyumu", eser adı dizininde "Ulusal Erozyon ve Sedimentasyon Sempozyumu" 112/ biçiminde, metindeki başlık düzenlemesiyle alınmıştır.

TB'nın eser adı dizininde, yerinde bir uygulamayla kaydedilen yapıtlara birden fazla adla yaklaşımı gerçekleştirmek üzere yeterli sayıda başlık yerleştirilmeye çalışılmakta-

dır. Örneğin, "UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Okul Öncesi Eğitimi Semineri" sadece eserin üzerindeki bu adla listelenmemiş, bir de "Okulöncesi eğitimi" girişi ile alfabetik dizinde yer almıştır 113/. Böylece aynı yapıta, iki ayrı eser adıyla yaklaşım gerçekleştirilmiştir. Ancak TB'nın dizinlerinde bu yöndeki uygulamalar devamlılık göstermemektedir. Örneğin, dizindeki "Onaltıncı Türk Dil Kurultayı, 1978" başlığı, "Türk Dil Kurultayı" veya "1978 Türk Dil Kurultayı" gibi aranabilecek adlarıyla yerleştirilmemiştir 114/. Yukarıda örnek verilen "I. Ulusal Erozyon ve Sedimentasyon Sempozyumu" da diğer pek çok yapıt toplantı sayısına göre başlık aldığı halde, burada "Birinci ..." sözcüğü ile giriş hazırlanmamıştır 115/.

TB'nın dizin düzenlemesindeki pratiklikten uzak uygulamayı aşağıdaki örnek daha somut ve toplu biçimde ortaya koymaktadır : "Ankara Belediyesi 1979 Başkent Ödülleri" olarak tek başına eser adı bilinen yapıt, TB'nda :

Başkent Ödülleri. Yayına hazırlayan: Turgut Çeviker (İstanbul 1980 Gözlem Yayınları Matbaası). 164 (2) S. 8° resim, planş, portre, 90 TL. (Ankara Belediyesi Basın Yayın Müdürlüğü Yayınları-Kültür Yayınları Dizisi: 1)

070

(D.M. 665-80)

formunda kaydedilmektedir. Adı geçen yapıt Bibliyografya'nın a) Yazar adı dizininde "Çeviker, Turgut", b) Eser adı dizininde "1979 Başkent Ödülleri" olarak indekslenmiştir 116/. Bu uygulama yukarıdaki bilgilerle TB'nı kullanmak isteyen araştırmacının dizinlerdeki sınırlı bilgi ile yapıtın bibliyografik kaydına ulaşabilmek için boş çaba harcayacağını göstermektedir. Görüldüğü gibi kayıt başlığı "Başkent", dizinde "1979" olarak değiştirilmiştir. Bu da Bibliyografya'daki kayıtlarla dizinleri arasındaki bağlantının yetersizliğini doğrulamaktadır.

Bu çalışmadaki amacımız, TB'ndeki hataları tek tek gözler önüne sermek değildir. Ancak Bibliyografya'nın dizinleri üzerinde ayrıntılı durulduğunda, tutarsızlıkların dizinlerin düzeni ile ilgili herhangi bir politikanın belirlenmemiş olmasından kaynaklandığı sonucuna ulaştırmaktadır.

TCDYB'nda yer alan kitaplar seri adlarına göre düzenlenmektedirler 117/. Bu koşullarda Devlet Yayınları Bibliyografyası, TB'nin resmi yayınlar için seri dizini olarak işlevini yürütüyor gibi görünmektedir. Ancak doğaldır ki yayın süreleri farklı olan bu iki bibliyografyanın birbirlerini tamamladıkları söylenemez.

TMB ile TCDYB'larında, fasikül sonlarında yazarlarla, eserlerde emeiği geçen diğer kişiler için birer yazar adı dizini hazırlanmaktadır. Bu iki bibliyografyanın dizinleri, konumuzla doğrudan ilişkili görülmedikleri için burada ayrı ayrı ele alınmayacaktır.

IV.1.7. Türkiye Bibliyografyası'nda Dizim

Türkçe literatürde dizim kurallarına deyinen bir makaleye 118/ rağmen TB'nin metin ve dizinlerinde yürütölen dizim yönteminin neye dayandığını elde etmek mümkün olamamamıştır. Ancak Bibliyografya'nın genel kayıtlarında kullanıldığından söz edilen "Enstrüksiyon" daki "Alfabetik Sıra" nın 119/ dikkate alındığı dizinler gözlendiğinde, bu varsayım doğrulanmaktadır. Adı geçen yayında düzenleme, "Alfabetik sıraya girecek ilk kelimenin harf sırasıyla ve her kelime müstakil bir unsur telakka edilerek yerleştirilir" 120/ şeklinde kurala bağlanmış-

tır. Buna göre TB ve diğer iki Bibliyografya'da kelime esasına göre dizim yapılmaktadır.

IV.2. Türkiye Ulusal Bibliyografya Kuruluşu: Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü

IV.2.1. Tarihçe ve Örgütsel Yapı

Bibliyografya Enstitüsü'nün oluşumu Adnan Ötüken ve Behire Abacıoğlu tarafından "Kütüphaneler Komitesi Raporu"nda şöylece özetlenmiştir:

"1952 yılı Mart ayında Milli Kütüphane içinde kurulmuştur. Başlangıçta Unesco mütehassıs göndermek suretiyle yardımcı olmuştur. Enstitü 1954 yılından beri Türk elemanların idaresindedir. Bibliyografya Enstitüsü Türkiye Makaleler Bibliyografyası'nı yayınlamakla işe başlamıştır." 121/.

Böyle bir merkezin kuruluş çabalarının 1950 de yapılan "Bibliyografik Servislerin Islahı" konferansından etkilendiği bilinmektedir 122/.

Türkiye'nin ulusal bibliyografya kuruluşu olarak Enstitü'nün yasal kişiliği elde etmesi ise 23 Mayıs 1955 tarih ve 6568 sayılı "Milli Kütüphane Kuruluşu Hakkında 5632 Sayılı Kanuna Ek Kanun"la olmuştur 123/.

Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü'nün kuruluş amacı:

"Ülkemizde de artan ve artmaya devam edecek olan yayınların bilim adamlarına ve araştırmacılara duyurulması, bunlardan ve yurt içinde bulunmayan yabancı yayınlardan kolayca yararlanmalarının sağlanması, bu konularda karşılaşılabilecek güçlüklerde kendilerine yardımcı olunması amacıyla özel bir kuruluşun görevlendirilmesi gereği" 124/.

olarak konmuştur.

Bibliyografya Enstitüsü'nün Milli Kütüphane içinde oluşturulması 1958 yılında Viyana'da toplanan "Milli Kütüphaneler: Görevleri ve Sorunları" adlı toplantıda, ulusal kütüphanelerin bibliyografik işlevleri çerçevesinde yapılan tar-

tışmalara da uygunluk göstermektedir :

"Kollogyum milli bibliyografyanın ya milli kütüphanede milli kütüphane personeli tarafından ya da tamamiyle bağımsız bir bibliyografya enstitüsü tarafından yapılabileceği fikrinde bulundu.

Bu durumu göz önüne alarak Kollogyum bu bölümde milli kütüphaneler için söylenmiş her şeyin bağımsız veya yarı bağımsız bibliyografya enstitülerinde de uygulanabilir olduğunu kabul etmiştir" 125/.

Adı geçen toplantı sonundaki önerilerde ise ulusal kütüphanelerin bibliyografik etkinlikleri üzerinde durulmuştur :

"Milli kütüphane memleketin bibliyografik servislerinde sorumludur. Bibliyografik faaliyetleri koordine etmeli, standartlar hazırlamalı, bibliyografiklerin formasyonu için metodlar teklif etmeli ve bibliyografik çalışmaların tatmin edici şekilde ve en yetkili kurum tarafından yapıldığından emin olmalıdır" 126/.

Bütün bunlar, Türkiye'de daha 1950'li yıllarda ulusal bibliyografya kuruluşunun öneminin kütüphaneciler ve devlet yetkilileri tarafından fark edilip yasallaştırılabildiğini göstermektedir. Ulusal Kütüphane'nin yeni kurulmasına (1950) rağmen uluslararası aşamalar gözlenebilmiş ve hızla ulusal uygulamalara geçilmiştir.

Bu gelişmelerin sonunda "1971 yılında yine Milli Kütüphane çatısı altında Devlet Planlama Teşkilatı'nın teşviki ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın onayı ile "Devlet Dökümantasyon Merkezi" kurulmuştur" 127/.

Bibliyografya Enstitüsü'nün yönetsel şeması kuruluş yasası ile, "Milli Kütüphane bünyesi içinde" 128/ oluşturulmuştur. Enstitü'nün TB'nin üretimini, Milli Kütüphane'nin

ilgili bölümleri ile yakın işbirliği içinde gerçekleştirmiştir 129/.

Yürürlükteki 6568 sayılı yasaya rağmen 1979 yılından beri Enstitü'nün faaliyetleri durdurulmuştur. Halen Bibliyografya Enstitüsü'nün etkinlikleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'ne bağlı Milli Kütüphane Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir 130/ . Bibliyografyaların üretiminden ve yayınlanmasından sorumlu alt birimler, i) TB ve Toplu Kataloglar, ii) TMB ve Uluslararası İlişkiler, iii) Devlet Yayınları ve iv) Kataloglama Şube Müdürlükleri'dir. İlk üç şube müdürlüğünün tüm görevleri TB, TMB ve TCDYB'ları ile ilgilidir. Kataloglama Şube Müdürlüğü ise TB'ndaki bibliyografik kayıtların hazırlanması ile ilgili işlemleri diğer görevleriyle birlikte yürütmektedir. Yukarıda adları sayılan bölümlerin yönetimi, bibliyografya hizmetlerinden sorumlu, Milli Kütüphane'deki bir müdür yardımcısına verilmiş bulunmaktadır 131/.

Milli Kütüphane içinde derleme ve diğer yollarla sağlanan materyalin kataloglama ve sınıflama işlemlerini yürütmekte olan, bibliyografyaların yayınlanmasını sağlayan personel sayısını Kütüphane'nin yönetici 132/ ve personeline 133/ ayrı ayrı sormamıza rağmen, kesin olarak öğrenememiş bulunuyoruz. Kütüphaneci sayısı üç ile altı; memur (uzman, memur, daktilo) ise altı ile on üç arasında değişmektedir. Toplu sayı verilememesi, personelin tümünün bibliyografya işleriyle doğrudan doğruya görevli olmamalarından kaynaklanmaktadır. Örneğin: Kataloglama Şube Müdürlüğü'nde Şube Müdü-

rü dışında iki kütüphaneci ve beş memurun esas görevlerinin Kütüphane kataloğunu oluşturmak ve yürütmek olduğu belirtilmiştir 134/. Bu koşullarda yöneticiler, yetişmiş ve yeterli personel gereksinimleri üzerinde durmaktadırlar 135/.

Son yıllarda Bibliyografya Enstitüsü'nün işlevlerini de yüklenen Milli Kütüphane, bütçesinin büyük bir kısmını bu işe ayırmakla, konuya ne ölçüde önem verdiğini ortaya koymaktadır. Kütüphane Müdürü Dr. Cunbur, bunu "Genel Kütüphane bütçesindeki 410 kalemin çok büyük kısmı yayın faaliyetleri olarak bibliyografyalara tahsis edilmiştir. Öyle ki kitap alımı asgariye inmiştir. Bu yıl (1982) bibliyografya yayını için 7 milyon, 1981'de de 5.5 milyon TL civarında ayrılmıştır"136/ sözleriyle doğrulamaktadır.

Milli Kütüphane'nin halen Enstitü'nün ortadan kalkmış olmasına rağmen Türkiye Bibliyografya'larını yayınlıyor olması sanıyoruz, bir zorunluluk değil kütüphanecilerin görev bilincinden ileri gelmektedir.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda "Milli Kütüphane'nin bilgi birikimi, bilgi alış verişi ve bibliyografik tanıtma merkezi olarak, modern kütüphaneciliğin gereklerine uygun bir düzenlemeye kavuşturulabilmesi için girişilen çabalar yıl içinde (1979) hızlandırılacaktır" 137/ şeklinde çizilen hedefler içinde, Ulusal Kütüphane'nin ulusal bilgi hizmetlerinin merkezi olarak kabul edilmesi önemli bir aşamadır. Ancak ne yazık ki, daha sonra bu yönde herhangi bir gelişme yapılamadığı, "Kütüphane'nin geleneksel yapısını sürdürdüğü" rapor edilmiş bulunmaktadır 138/ . Ayrıca son Beş

Yıllık Kalkınma Planı'nda (1979-1983) temel politikalar içinde konuya yer verilmemiş olması yadırgatıcıdır 139/.

IV.2.2. Bibliyografya Enstitüsü'nün Temel İşlevleri

Bibliyografya Enstitüsü'nün temel işlevleri yarasının ilk maddesinde sınırlandırılmış bulunmaktadır :

"Başta Türkiye Bibliyografyası ve Türkiye Makaleler Bibliyografyası olmak üzere, her türlü ilmi araştırmaları mümkün kılacak ve kolaylaştıracak mahiyette muhtelif sahalara ait çeşitli bibliyografyalar ... hazırlayıp neşretmek" 140/.

Enstitü 1952 yılı Mart ayında yayınına başladığı TMB ile 141/, 1954'te yayınıni yüklediği TB'ni 1955 yılından beri yukarıdaki yasa çerçevesinde bibliyografik etkinlikleri içinde yürütmüştür 142/.

Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü'nün bu ve buna benzer etkinlikleri genel olarak övgüyle anılmakla 143/ beraber, TB'ni ele aldığımız bir önceki bölümde de üzerinde durulduğu gibi Enstitü, bibliyografya yayınlama temel işlevini 6568 sayılı Yasa'nın dar kapsamı dışına çıkaramamıştır. Daha 1961 yılında, "Kütüphaneler Komitesi Raporu'nda TB ve TMB'lerinin yayın süresi ile ilgili olarak:

"Bibliyografya, özel olsun, genel veya milli olsun, aktüel olduğu ve kısa zaman aralıkları ile yayımlandığı müddetçe kıymet ifade eder. Bu yüzden her iki bibliyografyanın hiç olmazsa aylık olarak yayımlanması sağlanmalıdır" 144/.

önerisinde bulunmuş olmasına rağmen, Bibliyografyalar hâlen düzensiz ve büyük gecikmelerle çıkarılabilmektedir.

1971 yılından beri yayınlanmaya başlayan TCDYB ile TB ve TMB'leri düzen ve kayıtlarıyla da ulusal ve ulus-

lararası kataloglama, bilgi erişimde kütüphaneci ve kullanıcıların gereksinimlerini karşılamakta yeterli görülmemektedir. 1982 yılı Mart ayında Hacettepe Üniversitesi Tıp Merkezi Kütüphanesi'nin Danışma Bölümü'nde yaptığımız bir görüşme 145/, TB ile TMB'lerinin tıp konusunda, Türkçe kaynağa son derece gereksinim duyan kullanıcıların, a) Her şeyden önce Bibliyografya'ları tanımadıkları, b) Bunların kullanımında zorluk çektikleri, c) Konu dağılımının yetersiz olduğu, biçiminde gruplandırılabilir yanıtı, ulusal düzeydeki yetersizlikleri doğrulamıştır.

IV.2.3. Bibliyografya Enstitüsü'nün Ek İşlevleri

IV.2.3.1. Bibliyografya Enstitüsü'nün Derleme İle İlgili İşlevleri

TB'nin zamanında hazırlanabilmesi, ulusal yayının süratle ve doğru olarak derlenmesine bağlıdır. Bu nedenle de Derleme Yasası ve Milli Kütüphane'de ulusal derlemenin oluşturulmasıyla ilgili sorunların Bibliyografya Enstitüsü'nün işlevleri arasında ele alınması gerekmektedir.

Ülkemizde 1934 yılında çıkarılan "Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu" ile "Derleme Müdürlüğü" İstanbul'da kurulmuştur 146/. TB, 1934-1952 yılları arasında bu Müdürlük tarafından çıkarılmıştır 147/.

2527 sayılı yasaya ek çıkarılan Yönetmelik'le 1981 yılında Derleme Müdürlüğü, Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'ne bağlanmıştır 148/. Önceleri Milli Kütüphane Aksesyon Şube Müdürlüğü tarafından yürütülen 149/ Ankara Derleme Bürosu

görevi aynı Yönetmelik'le Ankara İl Halk Kütüphanesi'ne devredilmiş bulunmaktadır 150/ . Büro çalışmalarını Milli Kütüphane içinde yürütmektedir. İleride İl Halk Kütüphanesi ile bu yapıda birleşmesi planlanmaktadır.

Görülüyor ki son uygulama ile derleme işleri bütünüyle Milli Kütüphane'nin işlevleri içinde yorumlanmadığı gibi yerel derleme olanakları da elinden alınmıştır. 1954 yılında Bibliyografya'ların yayını Bibliyografya Enstitüsü'ne devredilmiş olmakla birlikte, halen derlemenin İstanbul'daki Müdürlük tarafından yürütülüyor olmasının gerekçesini anlamak zordur.

Gerçekte ise Derleme Müdürlüğü'nün Milli Kütüphanesi'nin içinde olmaması bazı terminoloji karmaşasına; ya da Ankara'da derlenen kitapların numaralanmasında gecikmelere neden olmaktadır 151/. Bunlar yürütülmekte olan uygulamadaki aksaklıkların ilk bakışta gözlenebilenleridir.

Son yasa tasarısında, Derleme Müdürlüğü'nün Ankara'ya alınması önerilmiş bulunmaktadır 152/. Böyle bir birimin nasıl örgütleneceği açıklığa kavuşturulmuş olmamakla beraber, derlemenin TB'nin yayınlanmasına uygun bir yaklaşım olarak değerlendirilmelidir.

Derleme Yasası'nın yenilenmesi DPT'nin 1978 tedbirleri içinde programa alınmış 153/ ve çeşitli tasarılar kütüphaneciler tarafından gündeme getirilmiş olmakla beraber henüz bir gelişme kaydedilmemiştir.

Sayılan bu olumsuz koşullarda derlemenin yasal ve örgütsel yapısının yeniden oluşturulması önem taşımaktadır.

Her üç Bibliyografya'nın kaynağını oluşturan derleme nüshalarının zamanında elde edilememesi büyük ölçüde yayın gecikmelerine sebep olmaktadır. Konunun önemini uygulamalardaki deneyimlerine de dayanarak kabul eden Dr. Cunbur, derleme ile ilgili işlemlerin tek merkezde yürütülmesi görüşümüze de katılmıştır 154/ .

IV.2.3.2. Bibliyografya Enstitüsü'nün Kataloqlamada Eşgüdüm Merkezi Olarak İşlevleri

Milli Kütüphane'de TB için hazırlanan bibliyografik kayıtlar, kullanılan sınıflama yöntemi, dizinler ve dizim kuralları ulusal kütüphane, dökümantasyon ve arşiv için gerekli standartları oluşturabilmelidir. Ulusal Enformasyon Sistemi (NATIS) nin planlanmasında alt yapı oluşturan öğeler arasında bir ulusal bibliyografyanın geliştirilmesi 155/ bu amaçla önerilmiştir.

Dr. Sefercioğlu, kataloqlamanın bibliyografik denetimdeki önemini şöyle dile getirmektedir :

"Kataloqlamadan, katalog yanında, başka bibliyografik denetleme araçlarının hazırlanmasında da yararlanılabilmesi, günümüzde, bu kütüphanecilik dalının değer ve önemini daha da arttırmıştır. Gerçekten kataloqlama bugün yalnızca kütüphanecilerin kullandıkları bir teknik değildir. Ona bibliyografya, belgebilim (dökümantasyon), bilgibilim (enformasyon) gibi ... yeni alanlarda da büyük ihtiyaç duyulmaktadır" 156/.

TB'ndeki kayıtların hazırlanmasında esas olan "Basma Eserler Alfabetik Kataloqlama Kaideleri (Enstrüksiyon)", 1955 yılında Milli Kütüphane'deki bir komisyon tarafından batı ülkelerindeki uygulamalar dikkate alınarak tasarı halinde hazırlanıp yayınlanmıştır 157/. Kurallar iki yıllık bir uygulamadan sonra son şeklini almıştır 158/. 1957'de bu

kataloglama kurallarının ulusal kurallar olarak amaçlanması, daha sonra diğer kütüphane türlerine uygulanmasının planlanmış olması 159/ kütüphaneciliğimizin başlangıcı için atılmış ileri bir görüştür. Ancak uygulama alanı TB ve Milli Kütüphane kataloğu ile sınırlı kalmıştır. Bu nedenle de ulusal olma özelliği gösterememiştir.

Enstrüksiyon'un hazırlanmasına ön ayak olan A.Ötügen'in kendinden sonra gelecek kütüphanecilerin daha iyilerini geliştireceklerini ümit ettiği kataloglama kuralları 160/ uygulamada, kütüphaneden kütüphaneye büyük farklılıklar göstermektedir. Halk, okul, çocuk ve araştırma kütüphanelerinde ayrı kurallar uygulanmaktadır 161/.

Uluslararası kullanımı yaygın olan AACR'un 1967 Amerikan basımı, 1980 yılında "Kataloglama Kuralları" adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir 162/ . Çeviriyi gerçekleştiren N. Sefercioğlu, bu kuralların da uygulama alanı bulamadığından yakınmaktadır :

"Kültür Bakanlığı'nın 1974'teki bir kararı üzerine dilimize çevrilip yine bu bakanlığın isteği ile Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu'nca yayınlanan Kataloglama Kuralları adlı eser, yayımlanmalı bir yıl olduğu halde, henüz Kültür Bakanlığı'na bağlı kütüphanelerin hiç birinde uygulanabilme şansı bulamamıştır. Oysa, eser Türkçe'ye çevrilirken hem yurt çapında bir uygulama standardı sağlanacağı, hem de milletlerarası kataloglama çalışmalarına yaklaşımı gerçekleştireceği düşünülmüştür" 163/ .

Bilindiği gibi AACR'un 2. basıma yayınlanmıştır 164/ . Türkiye'de ise pek çok araştırma kütüphanesinde eski İngilizce basımı, az sayıda da yeni basımı kullanılmaktadır.

Bibliyografik kayıtların güvenilirliği, kataloglama kayıtlarındaki başlık biçimi ile ilgili kurallarla ilişkili-

dir. Ancak uygulamada otorite dizinlerin oluşturulması da gerekmektedir. Halen Milli Kütüphane'de kendi kayıtları için bir dizin olduğundan söz edilmişse 165/ de böyle bir çalışma tarafımızdan gözlenememiştir. Ancak böyle bir çaba varsa bile, yayınlanmadığı sürece bibliyografya hizmetlerinde herhangi bir anlam taşıyamayacaktır. Enstitü'nün bu konuda bir etkinliği "Names of Persons" da Türk yazarlarla ilgili kuralları geliştirmiş olmasıdır 166/. Ancak bu düzenlemeler çok genel yapıda oldukları için yetersizdir.

Milli Kütüphane tarafından TB ve TMB, Dewey'e göre düzenlenmektedir. Halen TB'nda sınıf no'larının da verildiği DCC'nin 15. basımı kullanılmaktadır 167/. Dewey çevirisindeki özellikle başıntılı dizinin bulunmayışı, baskı yanlışlıkları gibi eksiklikleri TB'nda ve kütüphanelerdeki uygulamalarda çeşitli sorunlar doğurmaktadır 168/. Türkçe'ye çevirisi bulunan tek genel sınıflama yöntemi olan DC'nin basımı da tükenmiştir. Bu nedenle diğer kütüphanelerde ne ölçüde kullanıldığı belirsizdir. Diğer yandan özgün şemanın 19. basımı yayınlanmış 169/; 20. basımı için çalışmalar planlanmıştır 170/. Her basımında, numaralamada büyük değişiklikler yapan bu şemanın süratle en son basımının çevirisi üzerinde durmak uygun olacaktır.

Milli Kütüphane'nin kataloglama ve sınıflamada ileriye dönük hedeflerini Dr. Cunbur, kataloglamada 1983 yılında Anglo-Amerikan'a geçilmek istendiğini; Dewey'nin ise 18. basımının hazırlanmış çevirisinin, Türk tarihi, dil ve edebiyatı genişletme çalışmaları için iki personelin görevlendirildiği 171/ şeklinde çizmiş bulunmaktadır. Sınıflamadaki bu

bu etkinliklerin, İngilizce DCC'nin ulusal düzeyde yetersiz kalan konuların geliştirilerek diğer dillere çevrilmesi UBC açısından da zorunlu görüldüğü 172/ için, uluslararası çabalara katkısı değerli olacaktır.

Milli Kütüphane içinde süreli yayınlar merkezinin oluşturulabilmesi, bir an önce devlet yetkililerinin gerekçeleriyle ikna edilmelerine bağlı görünmektedir. Ancak öncelikle kütüphanecilerin bu fikre yatkın olmaları gerekir. Ne yazık ki Dr. Cunbur, bu konuda ileriye dönük herhangi bir planlamadan söz etmemiştir.

Bibliyografya Enstitüsü işlevleri arasında yabancı eserler toplu kataloglarını da üretmiştir 173/ TB'ndeki eksik kayıtların tamamlanıp, toplu yayınlanması yönünde ise, hiç bir etkinlik gözlenememektedir.

IV.2.3.3. Bibliyografya Enstitüsü'nün Ulusal Yayın Endüstrisi ile İlgili İşlevleri :

Daha önce de söz ettiğimiz gibi kütüphanecilikte özellikle bibliyografya hizmetlerinde başarılı sonuçlara ulaşabilmek bir ölçüde yazarın ürünlerini kullanıcılara ileten kişiler olarak kütüphanecilerin yayın endüstrisinin hizmetlileriyle de içiçe olmalarına bağlıdır. Bu nedenle ülkemizdeki koşullara göz atmakta yarar görüyoruz: Henüz basımevi, yayınevi, editör, dağıtımçı, v.b. nin tanımları ve örgütlenmeleri gerçekleştirilememiştir. Belki de resmi meslek eğitimleri olmadığı için bu gruplar ulusal düzeyde örgütlenememişlerdir. Dernekleştiği belirtilen matbaacılara rağmen, henüz matbaa veya

basımevi adı verilen kuruluşların pek çoğunun matbaa işlevlerinin tümünü yürütmedikleri belirtilmektedir 174/ Ülkemizde bütün bu sorunların beraberlerinde getirdiği problemler, Enstitü'ye yayın endüstrisi ile iletişim ve işbirliğinde ağır sorumluluklar yüklemektedir.

Diğer yandan devlet matbaaları da tek elden denetlenemediği için sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Devlet kitaplarının seçim, basım ve dağıtımına ilişkin önlemler olarak merkezi örgütsel yapılarla çözümlenmesi, kalkınma planlarında öngörülmüş 175/ olmakla beraber, hiç bir gelişme gözlenmemektedir. TCDYB'nın her şeyden önce gereğini belirleyebilecek olan devlet teşkilatındaki böyle bir örgütlenmenin, Enstitü ile iletişiminde de büyük kolaylıklar getireceği şüphesizdir.

Yeni yasa tasarısında ISSN ve ISBN uygulaması getirilmekle birlikte uygulamanın ne ölçüde gerçekleşeceği şüphelidir. Biz buna CIP uygulamasını da ısrarla eklemek isteriz. Ancak bütün bu işlevler yayıncılarla yapılacak işbirliği ile gerçekleştirilirse devamlılığını sağlanabilir.

IV.2.2.4. Bibliyografya Enstitüsü'nün Ulusal ve Uluslararası Değişim Merkezi Olarak İşlevleri

Çağdaş koşulları gerçekleştirir biçimde yayınlanan bir ulusal bibliyografya, diğer bibliyografya ve öz yayınlarının hazırlanması için bir model ve temel olabilir. Ayrıca uluslararası değişim bibliyografik kayıtların tüm ülkelerde anlam taşınmasıyla mümkündür. Bibliyografya Enstitüsü'nün kuruluş yasasında bu işlevler açık olmasa bile belirlenmiş bulunmaktadır :

"... İlim adamlarının yerli ve yabancı neşriyata müteallik olarak karşılaşacakları güçlükleri halledecek bir istihbarat merkezi vazifesini de görecek, memleket kütüphaneleriyle yabancı memleketler kütüphaneleri arasında matbu kitaplarla periyodik eserlerin mübadelesi, mikrofilm ve sair dokümanlar iaresi ve icabında bu dokümanların mübadelesi işlerine tavassut ve yardımda bulunacaktır"176/.

Yasa adını belirlememekle beraber UAP yi daha 1955 te ele almıştır. Enstitü, kendi olanaklarının veya ülke kütüphanelerinden sağlayacağı kaynakların değişim merkezi olarak kabul edilmiştir. Ancak derleme yasasındaki gibi bu yasa da basılı materyalle sınırlı olması bakımından güncelliğini yitirmiş bulunmaktadır. Böyle bir merkezin aynı zamanda ulusal bilgi merkezi (NATIS) olarak da işlev yüklenmesini gerektirir. Ulusal bibliyografyaların üzerindeki kayıtlarda ve kütüphaneden elde ettiğimiz istatistiklerden anlaşıldığına göre halen yapılmakta olan, makalelerin fotokopi veya mikrofilmlerinin dağıtımı olmaktadır 177/ .

Özellikle kataloglamada eşgüdüm merkezi olarak bibliyografya kuruluşunun evrensel gelişmeleri izleyebilmesi, uluslararası kararlarda söz sahibi olabilmesi, uluslararası ilişkilerde etkin olmasına bağlıdır. Milli Kütüphane içinde Uluslararası İlişkiler Şube Müdürlüğü'nde yetkili bir kişinin bulunmadığını görüşmelerimiz sırasında öğrenmiş bulunuyoruz 178/ . Geçmiş kayıtlar incelendiğinde yürütülen yazışmalardan personelde sadece yabancı dil bilgisinin de yeterli olmadığını göstermiştir. Bu konuya önem verilmesi ulusal kuruluş açısından da önemlidir: Uluslararası gelişmeler, mesleki kuruluşların mesleki ve ekonomik destekleri, gibi.

IV.2.3.5. Türkiye Bibliyografyaları'nın Dağıtımı

Yurt içinde 1300 yere 179/ , yurt dışında 300 ün 180/ üzerinde kuruluşa TB'nin gönderilmekte olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz. Yurt içinde kurumlara, değişim yoluyla ücretsiz dağıtımını gerçekleştirilen yayınlar, bir ara PTT pulu karşılığında yollanmıştır. Yurt dışı dağıtımda da değişimin planlandığı belirtilmektedir. Bibliyografyaların satışı Kültür Bakanlığı Döner Sermaye Merkez İşletme Müdürlüğü'nde yapılmaktadır.

Kullanıcılar TB ve diğer iki Bibliyografya'nın dağıtımlarının zamanında yapılmadığını öne sürmektedirler 181/ . Saniyoruz, bir yıllık gecikme ile yayınlanan bibliyografya, kütüphanecinin eline zamanında ulaşırda olsa, bu geç elde edilirliliği kanısı ister istemez yerleşmektedir. Bir ulusal bibliyografya kütüphanecilere değil ama yöneticilere de varlığını duyurabilmiş olmalıdır. Örneğin, kalkınma planlarında ulusal yayın planlamasına gidilmemesi, ya da yalnızca belirli süreli yayınların basımının teşviki için kağıt fiyatlarının indirimli sağlanmaya çalışılması 182/ , plancuların böyle bir kaynaktan haberli olmadıklarını da göstermektedir.

IV.2.3.6. Bibliyografya Enstitüsü'nün İleriye Dönük İşlevleri

Halen Bibliyografya Enstitüsü'nün işlevlerini bir ölçüde yürütmekte olan Milli Kütüphane'nin bu işlevler doğrultusunda ileriye dönük etkinlikleri TB'nin diğer biçimlerde üretimi ile sınırlandırılmıştır. Ancak böyle bir planlama kataloglama hizmetlerini de etkileyeceği için önemlidir :

TB'ndaki kayıtların katalog kartları olarak Milli Kütüphane'de üretimi için "Mekanik Şube Müdürlüğü" olarak adı belirlenen, henüz kadrosu oluşmamış, yönetim biriminin geliştirileceğini öğrenmiş bulunuyoruz 183/.

Bir diğer bibliyografik kayıt biçimi olarak da makina ile olunabilir şeritlerin üretimi, mekanizasyonla bağlantılı olmaktadır. Bilgisayar kullanımı için daha önceki girişimler DPT tarafından geri çevrilmiş bulunmaktadır. 1984-1985 te bilgisayar uygulamasının, Millî Kütüphane Müdürlüğü'nce hazırlanan önümüzdeki on yıllık (1982-1990) programda önerildiği öğrenilmiş bulunmaktadır 184/. Ancak hiç şüphesiz otomasyona geçmeden önce fizibilite araştırmasından sonra, bilgisayar ile okunabilir biçimdeki kataloglama, sınıflama yapılarının oluşturulması; bu yeni düzenleme için personelin süratle eğitilmesi gerekir.

IV. BÖLÜMÜN DİPNOTLARI

- 1/ Acaroğlu, Türker, "Bir Belge : Osmanlı İmparatorluğu'nda 1860'larda Derleme İşleri" Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 28 (1979): 178-179.
- 2/ Sanalan, Ülker, "Bibliyografik Denetim ve Türkiye" (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 1977) S. 57.
- 3/ Acaroğlu, Türker, "Türkiye'de XIX. Yüzyılda Derleme İşleriyle İlgili Yeni Belgeler Bulundu", Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 28 (1979) : 12-18.
- 4/ Acaroğlu, y.a.g.e. s. 180.
- 5/ Acaroğlu, Türker, "Dünyada ve Bizde Derleme İşleri" Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 15 (1966) : 253-254.
- 6/ Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu. (Kanun No: 2527) 21 Haziran 1934.
- 7/ Ersoy, Osman, Kütüphaneciliğimizin Sorunları (Ankara: Anadolu Matbaası, 1966) ss. 15-17.
- 8/ "Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu Tasarısı", Kütüphaneler Komitesi Raporu (Ankara : TC Millî Eğitim Bakanlığı, 1961) ss. 66-72 [10] .
- 9/ Sefercioğlu, Necmeddin, "Derleme Yasalarımız ve Bir Teklif", Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 15 (1966) : 8.
- 10/ Sefercioğlu, Necmeddin, "Bitmesi Gereken Bir Yılan Hikâyesi". Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 20 (1971): 193.
- 11/ "Düşün ve Sanat Ürünlerini Derleme Yasası (Tasarı)", Yeni Yayınlar 25 (Mart-Nisan 1980): 23-31.

- 12/ "Düşün ve Sanat Ürünlerini Derleme Yasası (Tasarı): Genel Gerekçe", Yeni Yayınlar 25 (Mart-Nisan 1980): 19.
- 13/ "Derleme Yasası", Yeni Yayınlar 25 (Mart-Nisan 1980):18.
- 14/ "Basma Yazı ve Resimleri Derleme Yönetmeliği" TC Resmi Gazete 17465 (21 Eylül 1981).
- 15/ TC Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü, "Fikir ve Sanat Ürünlerini Derleme Kanunu (Tasarı)", (Teksir).
- 16/ Kültür ve Turizm Bakanlığı, Hukuk Müşavirliği'nde Aralık 1981 tarihinde yapılan görüşme.
- 17/ Pomassl, Gerhard, Survey of Existing Legal Depot Laws, (Paris : Unesco, 1977) s.33.
- 18/ Bu çalışmada 2527 Sayılı Yasa Derleme Yasası veya yürürlükteki Yasa; Yönetmelik, "Basma Yazı ve Resimleri Derleme Yönetmeliği" ni; tasarısı, Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü, "Fikir ve Sanat Ürünlerini Derleme Kanunu (Tasarısı)" nı belirtir.
- 19/ Basma Yazı ... y.a.g.e. Madde 1 ve Madde 8.
- 20/ Türkiye'de derleme kütüphaneleriyle ilgili olarak yapılan eleştiriler için bkz :
Ersoy, Kütüphaneciliğimizin ... y.a.g.e. ss. 16-17,
Sefercioğlu, Derleme ... y.a.g.e. s. 9.
- 21/ Basma Yazı ... Yönetmeliği. y.a.g.e. Madde 1.
- 22/ Kültür Bakanlığı ... y.a.g.e. Madde 2.

- 23/ Pomassl, y.a.g.e. s. 90
- 24/ Basma Yazı ... y.a.g.e. Madde 2.
- 25/ Kültür Bakanlığı ... y.a.g.e. Madde 3.
- 26/ Kültür Bakanlığı ... y.a.g.e. Madde 3.
- 27/ Kültür Bakanlığı ... y.a.g.e. Madde 4 ve 5.
- 28/ Basma Yazı ... y.a.g.e. Madde 1.
- 29/ Milli Kütüphane Müdürlüğü Aksesyon Şube Müdürlüğünde
22.1.1982 tarihinde yapılan görüşme.
- 30/ a.g.g.
- 31/ Kartay, Hami, eski matbaacı ile Mayıs 1982 tarihinde ya-
pılan görüşme.
- 32/ Matbaalar Kanunu (Kanun No : 5681) Madde 1. 24 Temmuz
1950.
- 33/ Basın Kanunu (Kanun No : 5680) Madde 4, 24 Temmuz 1950.
- 34/ a.g.e. Madde 20.
- 35/ Kartay, y.a.g.g.
- 36/ Millî ... Aksesyon ... y.a.g.g.
- 37/ Kartay, ... y.a.g.g.
- 38/ Kültür Bakanlığı ... y.a.g.e. Madde 17.
- 39/ Basma Yazı ... y.a.g.e. Madde 1.
- 40/ Basımevlerinin "Derleme Yasası" dışında devlete ücretsiz
olarak vermek zorunda bırakıldıkları yasalar ve kopya sa-
yıları aşağıdadır :

<u>Kanun Adı</u>	<u>Kopya Sayısı</u>	<u>Verildiği Yer</u>
Basın Kanunu, Madde 12 Matbaa Kanunu, Madde 4	4	Cumhuriyet Savcılığı (2) En büyük mülki amir (2)
Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Kanunu, Madde 34.	2	Basın-Yayın Genel Müdürlüğü
TBMM Kitaplık Kanunu, Madde 8	1	TBMM Kitaplığı

Yukarıdaki yasal ve sürekli derlemeler dışında yükümlüler Sıkı Yönetim hallerinde iki kopya Sıkı Yönetime vermektedirler. Ayrıca herhangi bir yasal dayanağı olmakla birlikte Emniyet I. şubesine de iki kopya verildiği bilinmektedir. Bkz: Sefercioğlu, Bitmesi ... y.a.g.e. s. 9.

- 41/ Aybaş, O Tekin, "Türkiye Bibliyografyası", Türk Kütüphane-ciler Derneği Bülteni. 19 (1970): 178.
- 42/ Acaroğlu, DÜNYADA ... y.a.g.e. s. 253.
- 43/ Kültür Bakanlığı ... y.a.g.e. Madde 3.
- 44/ Kültür Bakanlığı ... y.a.g.e. Madde 31.
- 45/ Sefercioğlu, Derleme ... y.a.g.e. s. 10.
- 46/ Kültür Bakanlığı ... y.a.g.e. Madde 18.
- 47/ Basma Yazı ... y.a.g.e. Madde 3.
- 48/ Basma Yazı ... Yönetmeliği y.a.g.e. Madde 5.
- 49/ Kültür Bakanlığı ... y.a.g.e. Madde 14.
- 50/ IFLA International Office for UBC. National Bibliography: Present Role and Future Development (Paris: Unesco, 1977) s. 32.

- 51/ Basma Yazı ... y.a.g.e. Madde 10.
- 52/ Millî ... Aksesyon Şube Müdürlüğü y.a.g.g.
- 53/ Kültür Bakanlığı ... y.a.g.e. Madde 23.
- 54/ Kültür Bakanlığı ... y.a.g.e. Madde 24-29.
- 55/ Yurdadağ, Berin U, " Türkiye'de Bibliyografik Denetim ve Kaynakları Paylaşma Sorunları", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü XXV. Yıl Anı Kitabı : 1954-55/1979-80 (Ankara, 1981) ss. 113-120.
- 56/ Basma Yazı ... y.a.g.e. Madde 3.
- 57/ Aybaş, y.a.g.e. ss. 176-178.
- 58/ Basma Yazı ... Yönetmeliği. y.a.g.e. Madde 5-10.
- 59/ Basma Yazı ... y.a.g.e. Madde 10.
- 60/ Kültür Bakanlığı ... y.a.g.e. Madde 17.
- 61/ Kültür Bakanlığı ... y.a.g.e. Madde 17.
- 62/ Kültür Bakanlığı ... y.a.g.e. Madde 32.
- 63/ Kültür Bakanlığı ... y.a.g.e. Madde 12.
- 64/ "Önsöz" Türkiye Bibliyografyası 48 (Ocak 1981) : I.
- 65/ Basma Yazı ... y.a.g.e. Madde 7.
- 66/ Basma Yazı ... y.a.g.e. Madde 2.
- 67/ "Önsöz", y.a.g.e. s. II.
- 68/ "Kısaltmalar", Türkiye Bibliyografyası 47, IV (1980):VII.

- 69/ Kültür Bakanlığı ... y.a.g.e. Madde 3.
- 70/ T.C. Devlet Yayınları Bibliyografyası (Ankara: Milli Kütüphane Dökümantasyon Merkezi, Ocak 1971-) Aylık
- 71/ "Önsöz", T.C. Devlet Yayınları Bibliyografyası, 11 (Haziran 1981): 3.
- 72/ Karaarslan, Esin, Bibliyografyalardan Sorumlu Milli Kütüphane Müdür Yardımcısı ile 25.1.1982 tarihinde yapılan görüşme.
- 73/ a.g.g.
- 74/ Soysal, Özer, "Devlet Yayınları", Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 10 (1961) : 43.
- 75/ Karaarslan, y.a.g.g.
- 76/ Karaarslan, y.a.g.g.
- 77/ Türkiye Makaleler Bibliyografyası, (Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Müdürlüğü, 1952-).
- 78/ "Bibliyografik Kimliklerin Biçimi ve Sınıflandırılması" Türkiye Makaleler Bibliyografyası 29,III-IV(1979): III.
- 79/ Duruöz, Işın, Milli Kütüphane Türkiye Makaleler Bibliyografyası ve Uluslararası İlişkiler Şube Müdürü ile 14.1.1981 tarihinde yapılan görüşme.
- 80/ Üçüncü ve Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planları ile yıllık Programlarda herhangi bir özendirici planlamaya rastlanamamıştır.

- 81/ Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'ne bağlı Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğü'nün 1953-1980 yıllarını kapsayan yıllık kitap sayıları Milli Kütüphane'den elde edilmiştir. 10 yıllık (1971-1980) sürede ortalama derlenen kitap sayısı 6000 civarındadır.
- 82/ Milli ... Aksesyon.y.a.g.g.
- 83/ Cunbur, Müjgan, Milli Kütüphane Müdürü ile 14.1.1982 tarihinde yapılan görüşme.
- 84/ Milli ... Aksesyon. y.a.g.g.
- 85/ Başbuğoğlu, Filiz, "Türkiye Bibliyografyası'nın Durumu Hakkında" Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 19 (1970): 163-166.
Ayrıca bkz: Karayalçın, Yaşar, "Bibliyografya Meselelerimize Umumi Bir Bakış", Mesleler ve Görüşler: Kültür-Eğitim-niversite-Siyaset-Hukuk (ankara: Ajans-Türk,1965) s. 175.
- 86/ Arttırma, Eksiltme ve İhale Kanunu (Kanun No: 2490) 10 Haziran 1934.
- 87/ Cunbur, y.a.g.g.
- 88/ Doğan, Orhan, Milli Kütüphane TB ve Toplu Katalog şube Müdürü ile yapılan "TB ve Matbaa Sorunları" konulu 25.1.1982 tarihli görüşme.
- 89/ Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü. Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü : Tarihçe, Amaç, Görev, Sunulan Hizmetler (Ankara, 1972) s.9.

90/ Acaroğlu, Türker, "Türkiye Bibliyografyası Bugün Ne Durumda ?" Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 19 (1970): 89.

91/ a.g.e.s. 89

Ayrıca bkz.: Ötüken, Adnan ve Abacıoğlu Behire "Milli Kütüphaneye Ait Çeşitli Konularda On Yıl İçinde Ulaşılabilecek Amaçlar ve Uygulanacak İlkeler (Formül Halinde İfadeleri" Kütüphaneler Komitesi Raporu (Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 1961) s. 14.

92/ Başbuğoğlu, Türkiye ... y.a.g.e. s. 168.

93/ Karaarslan, y.a.g.g.

94/ "Önsöz", Türkiye Bibliyografyası 47 (1980) : III-IV.

95/ a.g.e. s. III.

96/ Bibliyografyafik Kimliklerin ... y.a.g.e. s. III.

97/ "Kısaltmalar", Türkiye Bibliyografyası 47, I-III (1980): VII.

98/ "Önsöz", Türkiye Bibliyografyası. 47, IV (1980) : 731.

99/ "İçindekiler", Türkiye Bibliyografyası 47,IV (1980): 990-991.

100/Önsöz ... y.a.g.e. s. III-IV.

101/Karaarslan, y.a.g.g.

102/Basma Eserler Alfabetik Katalog Kaideleri (Enstrüksiyon)

2. basım. (Ankara: TKD, 1957) ss. 21-36.

- 103/ a.g.e. ss. 84-102.
- 104/ Önsöz ... y.a.g.e. s. IV.
- 105/ Cunbur, y.a.g.g.
- 106/ Bibliyografik Kimliklerin ... y.a.g.e. s. III.
- 107/ "Sınıflandırma Planı", T.C. Devlet Yayınları Bibliyografyası 11 (Ocak 1981) : VII-XIII.
- 108/ Karaaslan, y.a.g.g.
- 109/ Karaarslan, y.a.g.g.
- 110/ "Türkiye Bibliyografyası : 1980 I.-IV. Sayılara Ait Yıllık Dizinler-Matbaa ve Yayınevleri, Afiş ve İlanlar" Türkiye Bibliyografyası 47, IV (1980) : 729-988.
- 111/ a.g.e. ss. 944-957.
- 112/ "Ulusal Erozyon ve Sedimentasyon Sempozyumu" Türkiye Bibliyografyası 47, IV (1980) : 926.
- 113/ "Okulöncesi Eğitimi" Türkiye Bibliyografyası 47, IV (1980): 927,885.
- 114/ "Onaltıncı Türk Dil Kurultayı, 1978", Türkiye Bibliyografyası 47, IV (1980): 885.
- 115/ Ulusal ... y.a.g.e. s. 926.
- 116/ "1979 Başkent Ödülleri", Türkiye Bibliyografyası 47 (1980): 215, 748, 811.
- 117/ "Önsöz" T.C. ... y.a.g.e. s. III.
- 118/ Salgır, Abulkadir, "Alfabetik Sıra İle İlgili Bir İnceleme" Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 12 (1963): 46-55.

- 119/ Basma Eserler ... y.a.g.e. ss.108-115.
- 120/ a.g.e. s. 108.
- 121/ Ötüken, ..., Kütüphaneler Komitesi y.a.g.e. s.13.
- 122/ Başbuğoğlu, Filiz "Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü", Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 21 (1972): 38.
- 123/ Milli Kütüphane Kuruluşu Hakkında 5632 Sayılı Kanuna Ek Kanun (Kanun No: 6568) 15 Mayıs 1955.
- 124/ Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü y.a.g.e. s. 5.
- 125/ Avrupa Milli Kütüphaneler Kollojyumu, Viyana, 8-27 Eylül 1958. Milli Kütüphaneler: Görevleri ve Sorunları. Çeviren : Behire Abacıoğlu. (Ankara: Unesco Türkiye Milli Komisyonu, 1963) s. 48.
- 126/ a.g.e. s. 89.
- 127/ Başbuğoğlu, Millî ... y.a.g.e. s. 39.
- 128/ Milli Kütüphane Kuruluşu Hakkında ... Ek ... y.a.g.e. Madde 1.
- 129/ Başbuğoğlu, Türkiye Bibliyografyası ... y.a.g.e. s. 167.
- 130/ Cunbur, y.a.g.g.
- 131/ Cunbur, y.a.g.g.
- 132/ Cunbur, y.a.g.g. ve Karaarslan, y.a.g.g.
- 133/ Akıncı, Sema, Milli Kütüphane Müdürlüğü'nde Uzman ve Doğan, Orhan, Türkiye Bibliyografyası ve Toplu Katalog Şube Müdürü ile 25.1.1982 tarihinde yapılan görüşme.

134/ Karaarslan, y.a.g.g.

135/ Cunbur, y.a.g.g.

136/ Cunbur, y.a.g.g.

137/ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983): 1979 Programı (Ankara, Mart 1979) s. 348.

138/ T.C. Başbakanlık, Devlet Planlama Teşkilatı. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983) (Ankara, Mart 1979) s. 151.

139/ a.g.e.

140/ Milli Kütüphane Kuruluşu Hakkında ... y.a.g.e. Madde 1.

141/ Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü. y.a.g.e. s. 10.

142/ Başbuğoğlu, Türkiye Bibliyografyası ... y.a.g.e. s.168.

143/ Tuncel, Bedrettin, "UNESCO Programında Kitap, Kitaplık ve Arşivler" Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 26 (1977). 137.

144/ Ötüken, ... Kütüphaneler Komitesi ... y.a.g.e. s.14.

145/ Hacettepe Üniversitesi Tıp Merkezi Kütüphanesi Danışma Bölümünde Mart 1982 tarihinde "Tıp Konusunda TB ve TMB'nin Kullanımı" konusunda yapılan görüşme.

146/ Acaroğlu, Türkiye Bibliyografyası ... y.a.g.e. s. 84.

147/ Ötüken, Adnan, "Milli Kütüphane Nasıl Kuruldu?" Kütüphaneciliğimiz İçin (Ankara: TKD, 1979) s. 36.

- 148/ Basma Yazı ... Yönetmeliği, y.a.g.e. Madde 4.
- 149/ Ciniviz, Gönül, Milli Kütüphane Müdürlüğü Aksesyon Şube Müdürü ile 14.1.1982 tarihinde yapılan görüşme.
- 150/ Basma Yazı ... Yönetmeliği, y.a.g.e. Madde 6.
- 151/ Ciniviz, y.a.g.g.
- 152/ Kültür Bakanlığı ... y.a.g.e. Madde 14.
- 153/ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. 1978 Yılı Programı (Ankara, Haziran 1978) s. 241.
- 154/ Cunbur, y.a.g.g.
- 155/ Başbuğoğlu, Filiz (Haz.) Ulusal Enformasyon Sistemi (NATIS) Ulusal Dokümantasyon, Kütüphane ve Arşiv Altyapısının Planlanması Hükümetlerarası Konferans, Paris, 23-27 Eylül, 1974. (Ankara: Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü, 1975) s. 4.
- 156/ Sefercioğlu, Necmeddin, "Kataloglamada Milletlerarası Gelişmeler", Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 26 (1977): 121.
- 157/ Basma Eserler ... y.a.g.e. ss. VII-VIII.
- 158/ Basma Eserler ... y.a.g.e. s. VII.
- 159/ Basma Eserler ... y.a.g.e. s. IX.
- 160/ Basma Eserler ... y.a.g.e. s. XI.
- 161/ Türkiye'de uygulanmakta olan kataloglama kuralları için
Bkz:
AACR 1 ... y.a.g.e.
AACR 2 ... y.a.g.e.

Kataloglama Kuralları . Anglo-American Cataloguing Rules, North American Text Adlı Eserin Türkçe Örnekler Yaparak Basımını Hazırlayanlar ; Necmeddin Sefercioğlu, Başkan, Bengü Çapar (Üçok) ve Aynur Ertunç (Ankara: TÜRDOK, 1980)

Kitap Kataloglama Kuralları (Ankara: TC Milli Eğitim Bakanlığı, 1961.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. Çocuk Kütüphaneleri Yönetmeliği,

T.C. Milli Bakanlığı. Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği.

Berker, Aziz ve Parmaksızoğlu, İsmet, Yazma ve Eski Basma Kitapların Tasnif ve Fişleme Kılavuzu ve İslâm Dini İlimleri Tasnif Cetveli (İstanbul: Maarif Vekaleti, 1958).

162/ Kataloglama ... y.a.g.e.

163/ Sefercioğlu, Necmeddin, "XVII. Kütüphane Haftasında Yaptığı Konuşma" Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 30 (1981): 79.

164/ Anglo-American Cataloguing Rules. 2nd editon. Edited by Michael Gorman and Paul W. Winkler. (Chicago: ALA, 1978).

165/ Duruöz, y.a.g.g.

166/ IFLA International Office for UBC, Names of Persons; National Usage for Entry in Catalogues. 3rd editon. (London, 1977) ss. 166-167.

- 167/ Dewey, Melvil, Dewey Onlu Tasnif ve Relatif Endeks.
(Gözden Geçirilmiş) Standard 15. basım. (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1962).
- 168/ Pakin, Erol, "Dewey Tasnif Sisteminin Türkiye'deki Uygulaması", Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 21 (1972): 154-157.
- 169/ Dewey, Melvil, Dewey Decimal Classification and Relative Index. 19th edition, edited under the direction of Benjamin A. Custer (Albany, N.Y: Forest Press, 1979).
- 170/ Custer, Benjamin A, "How An Edition of the Dewey Decimal Classification Is Prepared" Dewey International: Papers Given at the European Centenary Seminar on the DDC, Banbury, 1976. Edited by J.C. Downing and M.Yelland (London : LA, 1977) s. 48.
- 171/ Cunbur, y.a.g.g.
- 172/ Anderson, Dorothy, "The Decimal Classification and Its Place In Universal Bibliographic Control", Dewey International : Papers Given at the European Centenary Seminar on the DDC, Banbury, 1976. Edited by J.C. Downing and M. Yelland (London : LA, 1977) ss. 108-114.
- 173/ Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü, y.a.g.e. ss.13-15.
- 174/ Kartay, Hami, "250. Yılında Basım Sanayimiz ve Sorunları" Türk Kütüphaneciler Derneği Basım ve Yayıncılığımızın 250. Yılı Bilimsel Toplantısı, Ankara, 10-11 Aralık 1979, Bildiriler (Ankara : TKD, 1980) s. 28.

- 175/ T.C. Başbakanlık ... 1978... y.a.g.e. s.292.
- 176/ Milli Kütüphane Kuruluşu Hakkında ... Ek ... Madde 1.
- 177/ IFLA Office for International Lending. International Lending Statistics. (Wetherby, West Yorkshire, 1 July 1981)
- 178/ Duruöz, y.a.g.g.
- 179/ Cunbur, y.a.g.g.
- 180/ TB'nın yurt dışı dağıtımını Milli Kütüphane'den elde edilen bir liste ile belgelendirilmiştir (Ocak 1982).
- 181/ Hacettepe Üniversitesi ... y.a.g.g.
- 182/ T.C. Başbakanlık ... 1979 ... y.a.g.e. s.348.
- 183/ Cunbur, y.a.g.g.
- 184/ Cunbur, y.a.g.g.

V. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

V.1. Sonuç

Yaptığımız bu çalışmanın amacı, evrensel ve ulusal bibliyografik denetimin gerçekleştirilmesinde temel gereç kabul edilen TB'nda, ulusal yayının uluslararası anlam taşıyan kayıtlarının sık ve düzenli aralarla yayınlanabilmesi koşullarını araştırmak ve önerilerde bulunmaktır. Bu amaçla TB ve bir ulusal bibliyografya kuruluşu olan Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü'nün bugünkü durumu, ulusal bibliyografik denetimin gereksinimleri ışığında ortaya konulmuştur.

Böyle bir çalışma ile yapılmak istenen, a) Evrensel bibliyografik denetimle birlikte ulusal bibliyografik denetimin, uluslararası standartlar ve uygulamalar göz önüne alınarak düzenli yayınlanan bir ulusal bibliyografya ile geliştirilip güçlendirilmesi, b) Pratik yönden de bibliyografik kayıtların hazırlanması ve ulusal bibliyografyanın üretimi; bu iki sorumluluğu yüklenecek bir örgütsel yapının rolünün ve işlevlerinin belirlenmesidir. Görülüyor ki tezimiz

TB'nın geliştirilmesi gibi tek başına pratik amaca yönelik olmayıp, aynı zamanda ulusal ve evrensel bibliyografik denetimin gerçekleştirilmesini de hedef almıştır.

İçinde bulunduğumuz çağda hızla gelişen radyo, televizyon ve benzeri iletişim araçları sayesinde dünyanın bir ucunda ne olduğunu herkes anında öğrenebilmektedir. Araştırmacılar, bir kere üretilen kayıtlı bilgiye aynı hızla, hiç bir sınırlama olmaksızın, serbestçe ulaşmayı ümit etmektedirler. Bu da kütüphanecilerin karşısına bilgiyi denetleme sorununu çıkarmaktadır. Her ülke ulusal yayınlarını, uluslararası kabul edilmiş biçimlerdeki kayıtlarıyla denetleyemedikçe bilgi değişimi gerçekleşemeyecek; kütüphaneciler, boşa harcadıkları çabalarıyla kullanıcılarına hizmet vermekte yeterli olamayacaklardır. Bu gereksinim Universal Bibliographic Control'ün (UBC) kökenini oluşturmaktadır.

Günümüzde sayı ve biçimleri hızla artan bilgiyi kullanma gereksinimleri bir ülke veya belli dille sınırlandırılmadığı gibi evrensel bibliyografyanın bir merkezden hazırlanıp üretilebileceği de düşünülemez. UBC, ulusal katkılarıyla uluslararası işbirliği içinde evrensel ağı gerçekleştirerek bu sorunu çözümlenmek üzere oluşturulmuştur. Amacı, tüm ülkelerde çıkan her tür yayının elde edilebilirliğini evrensel düzeyde gerçekleştirmek üzere, her biri için uluslararası standartlara göre kayıtlarının hazırlanıp üretilmesidir.

Doğaldır ki ulusal bibliyografik denetim UBC'nin ön koşulu olmaktadır. Ulusal bibliyografik denetim, aynı za-

manda ulusal kütüphane, dokümantasyon, enformasyon ve arşiv sisteminin planlanmasında altyapı olarak önemlidir. Bu nedenle her ülkede, ulusal yayının tek tek kayıtlarını uluslararası standartlara göre, geleneksel biçimde elle veya bilgisayarlarla hazırlayıp üretebilme sorumluluğu taşıyacak bir örgütün oluşturulması gerekmektedir.

UNESCO, GIP içindeki UNISIST ve NATIS programları ile UBC'yi kendi programına bir katkı olarak güçle desteklemektedir. Bibliyografik denetimin temel gereci olarak kabul edilen ulusal bibliyografyaların kapsamı, bibliyografik kayıtlarının içeriği ve biçiminde uluslararası standartlaşmayı geliştirmek üzere toplanan, ICNB'de de diğer pek çok uluslararası ve bölgesel toplantılar gibi UNESCO, IFLA'nın yanında yer almıştır. ICNB'nin kapsamını çizmek üzere ulusal bibliyografyalar üzerinde yapılan araştırmalar, pek çok ülkede ulusal bibliyografyanın basılı olarak yayınlandığını ortaya koymuştur. Bu nedenle Konferans, özellikle basılı ulusal bibliyografyalarda birliği sağlamayı amaç edinmiştir. Bununla beraber üretimde bilgisayar kullanımı için de uygulanabilir öneriler getirmiştir. Bibliyografik üretimde bilgisayar kullanımının, uluslararası bibliyografik bilgi değişimine de yaygınlık kazandırdığı kabul edilmektedir.

Halen UNESCO, IFLA International Office for UBC ve ISO'nun ortak çabaları sonucu pek çok standart geliştirilmiş bulunmaktadır. Bu standartlardan bibliyografik tanımlamada kullanılan ISBD'ler, hem elle hem de bilgisayarla üretimde kullanılabilir. Kitap (ISBN) ve süreli yayınların

(ISSN) uluslararası tek numara ile belirlenmesi gerçekleştirilmiştir. Bu numaraların bilgiye erişimde getirdikleri kolaylıklar büyüktür. Kişi ve tüzel kuruluş adlarının uluslararası birlik içinde biçimlendirilebilmesi için çeşitli etkinlikler sürdürülmektedir. Ancak başlık biçiminin en doğru ve güvenilir olanının ulusal bibliyografyalardaki kayıtlarla gerçekleştirilebileceği şimdilik kabul edilmektedir. Bilgiye erişim açısından bibliyografik tanımlama başlık öğelerini de içerdiği için, başlık biçim veya seçimi bibliyografik bilgi değişiminde çok da önemli görülmemektedir. Başlık düzenlemesi, evrensel bibliyografik veri değişiminde bibliyografik bilgi olarak değer taşımaktadır.

Bibliyografik denetimde kayıtlarla ilgili standartlaşma etkinlikleri, ulusal bibliyografyalarda olduğu kadar kütüphane kataloglarında da aynı tek biçim düzenlenmesini gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle, ulusal bibliyografyalardaki kayıtlar, kütüphane kayıtlarında da istenildiği ölçüde aktarılarak model olarak kullanılabilir. Böylece kütüphanelerdeki kataloglama işlemlerinde tekrar önlenmediği gibi, kullanıcı için de her tür bibliyografik gereçte karşılaşacağı aynı biçimdeki kayıtlar, bir anlam taşıyacaktır.

Sınıflama ve konu indekslemesi için henüz uluslararası düzeyde bibliyografik tanımlamada olduğu kadar gelişimden söz edilememekle beraber, çabalar, genel kullanımlı sınıflama sistemlerini uluslararası kullanılabilir şekilde geliştirme yönünde olmaktadır.

Sonuç olarak bibliyografik kayıtlarda tek biçim düzenlemesinin gereksinimlerinin tamamlandığını kabul etmeliyiz.

Ulusal bibliyografik denetimin güçlenmesinde ulusal bibliyografyaların kaynak sağlamadan başlayarak üretim ve dağıtımlarına kadar ICNB'nin önerileri doğrultusunda geliştirilmelerinin zorunluğu ulusal uygulamalarda kendini göstermektedir. Ulusal bibliyografyalarını çıkaran ülkelerin sayısı hızla artarken, geleneksel bibliyografyalarla ilgili düzenlemeler de gerçekleştirilmektedir.

UBC içinde diğer ulusal bibliyografyalar kadar önem taşıyan Türkiye Bibliyografyası, bugünkü haliyle bibliyografik kayıtlarının içerik ve düzeninde uluslararası hiçbir standardı uygulamamaktadır. Ulusal yazar (kişi ve tüzel kuruluş) adlarının bibliyografik kayıtlardaki öğelerini ve biçimlerini oluşturan herhangi bir otorite dizin çalışması elde edilememiştir. Türkiye Bibliyografyası'nın üretimi zamanında ve düzenli aralarla gerçekleştirilememektedir. Bibliyografya'daki bibliyografik kayıtlar da güncel değildir.

UBC'nin ön koşulu olarak Türkiye Bibliyografyası'nı üretmekten sorumlu kuruluş olan Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü ise evrensel ve ulusal bibliyografik denetimi güçlendirmesi için gerekli işlevleri yürütmemektedir. Yine UBC'nin ön koşulu olan "Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu", ulusal bibliyografyaya kaynak oluşturmaktan çok uzaktır.

Genel olarak Türkiye Bibliyografyası ve Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü ile ilgili olarak elde ettiğimiz bu sonuçlar, hipotezin doğruluğunu da kanıtlamaktadır.

V.2. Öneriler

Tezin bu bölümünde, ülkemizde ulusal bibliyografik denetimin gerçekleşmesi için Türkiye Bibliyografyası ve Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü ile ilgili önerilerimizi sıralayacağız. Böylece bu çalışma da amacına ulaşmış olacaktır.

V.2.1. Türkiye Bibliyografyası

V.2.1.1. Derleme Yasası

Ulusal bibliyografyalara kaynak oluşturan çağdaş derleme yasaları konumuz açısından önemlidir. Ülkemizde bugüne kadar üç yasa taslağı hazırlanmış olmasına rağmen, henüz yürürlükte olan Derleme Yasası 1934 tarihini taşımaktadır. 2527 sayılı bu yasanın günümüz koşullarına göre işlerliğinin olmadığı pek çok kez literatürde ve sözlü olarak dile getirildiği gibi çalışmamızda da gerekçeleriyle ortaya konmuştur.

Ülkemizin yayın hayatını ileşitim olanakları ve araçlarının gelişiminden soyutlayamayız. Radyo, televizyon sonra video ve bilgisayarlar da toplumun bilgi kaynaklarını etkilemiştir. Basılı materyal yanında sözü geçen iletişim araçlarının çıktıları da hiç değilse günlük yaşantıya girmiş bulunmaktadır. Kullanıcı, basılı bir kitap veya dergideki bilgiyi olduğu kadar bir video kaydını, teyp bandını, ya da

daha az yaygın olarak bilgisayar çıktılarını elde etmeyi isteyebilmektedir. Kütüphane dermelerinde olduğu gibi ulusal yayın kapsamını herhangi bir tür materyalle sınırlamak mümkün değildir. Bu nedenle Türkiye'de bugün ve hiç değilse yakın gelecekteki gereksinimler düşünülerek materyal türü geniş tutulmuş bir derleme yasasına gereksinim vardır. Böyle bir yasada, kullanılan kavram yaygın bile olsa kesin ve açık tanımlamalar yapılmış olmalıdır. Herkesin sözcüğü duyduğu zaman imajını yaratabildiği "kitap" ya da "yayıncı" terimlerinin kapsamı bile yasada yeterli tanımlama ile çizilmiş olmalıdır. Derleme yasasındaki tanımlamalar ve kullanılan terimler, yayın türünün olduğu kadar yükümlülüğün ve denetimin işlerliği, yasanın yorumundaki farklılığı önlemesi bakımından önemlidir. Nitekim halen Milli Kütüphane ile Derleme Müdürlüğü'nün süreli yayınları yorumlamadaki ayrılıkları da bundan kaynaklanmaktadır. Ulusal yayının zamanında ve tam olarak derlenebilmesi kavram kargaşasına düşmemekle büyük ölçüde gerçekleşebilir.

2527 sayılı Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu'nda derleme yükümlülüğü özel ve resmi basımevlerine verilmiştir. Ancak basımevlerinin yükümlülüklerini yerine getirdikleri söylenemez. Konuları bakımından önem taşıyan devlet (resmi) yayınlarının devlet matbaalarından elde edilmesi Kalkınma Planı'nda da öngörüldüğü gibi devlet örgütü içinde oluşturulacak bir eşgüdüm merkezi tarafından gerçekleştirilebilir.

Özel basımevlerinin denetimi de henüz mümkün olamamaktadır. Ülkemizde adı matbaa olduğu halde matbaanın işlevlerini yürütmeyen pek çok kuruluşun olduğu öğrenilmiştir. Varlığı belirlenemeyen bir yapının yükümlülüğünü yerine getirmesi beklenemez.

Fikir ve Sanat Ürünlerini Derleme Kanunu (Tasarı) olarak adlandırılan, son yasa tasarısında, yükümlülük yayınevi, yayıncı veya dağıtımçıya verilmiştir. Derleme nüshalarını ulaştırması beklenen yine basımevi olmakla beraber yükümlülüğün yerine getirilmesinde tasarıda yürürlükteki yasa göre daha gerçekçi olduğu görülmektedir. Matbaalar Kanunu, matbaaların kuruluşunu izne bağladığına göre adı geçen bu yasa uygulamaları ile basımevlerini belirlemek mümkün olabilecektir. Türkiye için Derleme Yasası'nda yükümlülük ile ilgili asıl sorun, basım ve yayıncılığın örgütlenmemiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Halen basılan her yayın için basımevlerinin derleme ve çeşitli yollarla devlete verdikleri kopya sayısı onaltı civarındadır. Son yasa taslağı sadece derleme sayısını 13'e çıkarmıştır. Bu sayılar gerçekçi olamayacak kadar büyüktür. Diğer taraftan gazeteler dışında kitap yayını için devlet tarafından hiç bir özendirme kararı alınmadığı da bilindiğine göre maliyeti büyük harcamalar gerektiren yayının derlenmemesi doğaldır. Fikir ve Sanat Ürünlerini Derleme Kanununun (Tasarı)'nın ses ve ses-görüntü kayıtlarını 2, filmleri de 1 kopya ile sınırlanmış olması bu yolda atılmış çağdaş bir adımdır. Geleneksel materyal için UBC içinde de önerildiği

gibi derleme sayısı 2 veya 3 olmalıdır. Bunlardan biri saklanmak, ikinci kopya ise Türkiye Bibliyografyası'nın üretimi için yeterlidir. Üçüncü bir kopya, ikincil (tali) olarak kütüphaneler arası değişim amacıyla derlenebilmelidir.

Yasal yolla derme kütüphaneleri oluşturmak çağdaş derleme yasalarının amaçları içinde olmamalıdır. Konumuz kapsamına girmemekle beraber Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Türkiye Büyük Millet Meclisi Kitaplığı'nın derleme kütüphaneleri arasına alınmış olmalarını anlamak güçtür. Halk kütüphanelerimizin dermelerini böyle bir yasayla oluşturmak ülkemiz için en ekonomik yöntem olarak kabul edilebilir. Ancak çağdaş toplumlarda kişi eliyle derme oluşturmanın demokratik haklara uymayacağını da kabul etmeliyiz. Kanımızca halen yürütülmekte olan uygulama genişletilerek Savcılığa ve Vilayete verilen kopyalar halk kütüphanelerinin dermelerini geliştirmek üzere kullanılabilirdir. Böyle bir çözüm, derleme yükümlülüğünü taşıyanların verdikleri yayının ne olduğu kaygılarını da ortadan kaldıracaktır. Derleme sayısı olarak önerdiğimiz 3 kopyadan birine yapıtın yayınlandığı bölge veya il halk kütüphanesinde yer verilebilir. Bu sayılar, Milli Kütüphane'deki toplu kayıtlarla kütüphaneler arası değişimde kullanılabilirdir.

Ulusal bibliyografyanın bibliyografik kayıtlarla ulusal yayını süratle denetleyebilmesi, derleme yasasında belirlenecek derleme süreleriyle yakından ilgilidir. 2527 sayılı Yasa'da süre 5 günle sınırlandırılmıştır. Tasarıda ise tanınan süre bir hafta olmakla birlikte derlemeden sonra ge-

çen zamana da yasada yer verilerek toplam bir aylık bir süre öngörülmüştür. Kanımızca derleme sorumluluğunu taşıyacak örgütün tek bir merkezde oluşturulması derleme süresini de kısaltabilecektir.

Ülkemizde derlemenin gerçekleşmemesinin nedenleri arasında ödettirilen cezaların bugün için çok düşük olduğu gerçeği de vardır. Kanımızca ulusal yayının derlenmesinde önemli olan cezalandırma değil, ama güçlü bir yasal denetimle yayını zamanında derleyebilmektedir. Gerçekte de ülkemizde hızla artan enflasyon ortamında yasa ile belirlenecek miktarlar kısa sürede değer kaybedecektir. Zamanında derlenemeyen yayının elde edilmesi için devletin izleme ile yapacağı harcamalar çok daha önemlidir. Mevcudu tükenen yapıtları yerine koymak ise mümkün değildir.

Derlemenin işlerliği, büyük ölçüde yasal düzenlemelerle gerçekleştirilebilir. Bu da derleme işleri ile denetim sorumluluğunun verileceği bir örgütün oluşturulmasını gerektirmektedir. Ulusal yayının derlenebildiği kadarıyla yürütülmesi yeterli değildir. Yasanın işlerliği sürekli denetimle gerçekleşebilir. Türkiye'de ulusal yayının tamamının derlenemiyor olması da yeterli yasal denetimin bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Derleme Yasası ile denetim Matbaalar Kanunu'ndaki yükümlülüklerle de desteklenebilmelidir. Örneğin, basımın bittiği gün içinde yapıtı Savcılığa ve Vilayet'e gönderme yükümlülüğü derleme için bir denetim yöntemi olabilir. Nitekim uygulamada süreli yayınların bu yolla daha gerçekçi biçimde denetlenebildiğini öğrenmiş bulunuyoruz.

V.2.1.2. Türkiye Bibliyografyası'nın Kapsamı: Materyal Seçimi

Ulusal uygulamalarda, ulusal bibliyografyaya kaydedilen materyaller çok çeşitlilik göstermektedir. Bu nedenle ICNB'de ulusal bibliyografyaların kapsamlarında standart oluşturmak üzere ulusal bibliyografyalarda kaydedilecek materyallerin en az monograflar, süreli yayınların ilk ve son sayıları ile ad değişikliklerinden ve devlet yayınlarından oluşması öngörülmüştür.

Tezin Türkiye Bibliyografyası ile ilgili bölümünde üzerinde durulduğu gibi anılan Bibliyografya yayın kapsamı olarak son derece geniş kapsamlı görünmektedir. Ancak uluslararası ölçütler yanında Türkiye Bibliyografyası'nın amaçları ve yayın olanakları dikkate alındığında Bibliyografya'daki afiş, kartpostal gibi bazı yayınların kaydedilmelerinin gerekçelerini anlamak zordur. Bu nedenle Türkiye Bibliyografyası'nda materyal seçimi zorunlu görülmektedir. Bibliyografya'da hangi dökümanların alındığı ya da seçime uğratıldığı gerekçeleri ile tanımlanmış olmalıdır. Böyle bir tanımlama, T.C. Devlet Yayınları Bibliyografyası ve bir ölçüde de Türkiye Makaleler Bibliyografyası'ndaki tekrarları önlemek için de gereklidir.

Türkiye Bibliyografyası, Bibliyografya'da açıkça söz edilmemekle beraber ülkede yayınlanan her dilde ve/veya her alfabede yayını kaydetmektedir. Bibliyografya'da kullanılan çeviri yazı kuralları ISO standartlarına dayandırıldığı zaman uluslararası anlam taşıyabilecektir.

Ulusal bibliyografyalarda yayın şekliyle ilgili seçimin de yapılmış olması gerekir. Türkiye'de Türkiye Bibliyografyası'ndan ayrı sayılar halinde, T.C. Devlet Yayınları Bibliyografyası ve Türkiye Makaleler Bibliyografyası resmi yayınlarla, süreli yayınlardaki makalelerin kaydedildiği bibliyografyalar olarak çıkarılmaktadırlar. Böyle bir yayın planlaması, fikir olarak atılmış ileri bir adımdır. Ancak ulusal bibliyografyaların ayrı kısımlar halinde çıkarılıp çıkarılmaması yönündeki kararları, kaydedilmek üzere sağlanan kaynağın niceliği, bibliyografyaların üretim ve yayını için gerekli insan gücü, araç-gereç ve ekonomik olanaklar belirlemelidir.

T.C. Devlet Yayınları Bibliyografyası'na kaydedilen materyaller Türkiye Bibliyografyası ile karşılaştırıldığında aynı yapıtların her iki bibliyografyada da tekrarlandığı kolayca gözlenmektedir. Devlet kuruluşlarının adlarına göre düzenlenip aylık sayılar halinde yayınlanmakta olan T.C. Devlet Yayınları Bibliyografyası bu haliyle, Türkiye Bibliyografyası'nın bir çeşit seri adı dizini olduğu tartışılabilir. Türkiye Bibliyografyası ile yürütülmesi gereken güncel yayın işlevi tekrarlanan kayıtlardan dolayı, bir ölçüde bu bibliyografya ile sürdürülmektedir. Resmi yayınlar için ayrı bir bibliyografyanın çıkarılması kararı her şeyden önce ulusal yayın içinde Devlet yayınlarının nicelik olarak büyüklüğüne bağlıdır. Devlet yayınları ayrı bir bibliyografyada yayınlanacaksa, Türkiye Bibliyografyası ile tekrarını önlemek

için devlet yayını tanımının da yapılmış olması gerekir. Bugün için Derleme Yasası ile ayrı bir bibliyografya çıkarılacak ölçüde resmi yayının derlenemediği bilinmektedir.

O halde bugünkü koşullarda, T.C. Devlet Yayınları Bibliyografyası için yürütülen çaba ve harcamalar Türkiye Bibliyografyası'na kaydırılmalıdır. Gerçekten devlet yayını olarak derlenen yapıtlar, eskiden olduğu gibi Türkiye Bibliyografyası'nın içinde işaretlenerek ayrılabilmelidir.

Türkiye Makaleler Bibliyografyası'nın çıkarılabilir olması çok güzel ulusal bir etkinliktir. Ancak böyle bir makale dizininin gerçekleştirilmesi için yürütülen çabalar esas olan Türkiye Bibliyografyası'nı aşmaktadır. Türkiye Makaleler Bibliyografyası'ndaki gecikmeler bibliyografyanın önemini azaltmaktadır. Böyle bir bibliyografya için önce Türkiye Bibliyografyası'nın sayılan tüm işlevlerini yerine getirmiş olması gerekir. Daha sonra Türkiye Makaleler Bibliyografyası'nın üretimi için konu uzmanları ve deneyimli kütüphanecilerden oluşan kadro, mümkünse diğer kütüphanelerle kaynakların paylaşımı, yayınlanma olanaklarının planlanması gerekir.

V.2.1.3. Türkiye Bibliyografyası'nın Güncelliği

TB'nin 3 ayda bir yayınlanması planlanmıştır. Ancak halen uygulamada çeşitli nedenlerle 3 aylık süreler gerçekleştirilememekte, iki veya üç fasikül bir arada ya da gecikmeleri kapatmak üzere ayda bir yayınlanmaktadır. 1980 yılı fasiküllerinin 1982 Mart ayı içinde tamamlanmış olması, gecikmenin süresini belirlemek için somut bir örnektir. Görülüyor ki

Türkiye Bibliyografyası'nın güncelliğinden söz etmek güçtür. Yayındaki gecikmelere ulusal yayının bibliyografik kayıtlarının zamanında bibliyografyada yer alamadığını da eklemek gerekir. Ekonomik ve insangücü olanaklarının yetersizliği yıllık toplu sayı yayınlamak yerine Türkiye Bibliyografyası'nın son fasikülünde yıllık toplu dizin hazırlanmasıyla sonuçlanmaktadır. Yayın gecikmelerinden doğan bu derece büyük bir birikimi önlemek ve çeşitli nedenlerle daha önce derlenememiş yayınları da diğer kütüphanelerden saptayarak bir toplu sayı çıkarmak ve hızla güncel yayına geçmek, ilk aşamada en gerçekçi çözüm olacaktır. Böyle bir bibliyografya, yazar adına göre alfabetik düzende olabilir. Hazırlanacak bir konu dizini ile de konu yaklaşımı gerçekleştirilebilir. Bu çaba aynı zamanda evrensel bilgi değişiminde de değer taşıyacağı için önemlidir.

Türkiye Bibliyografyası'nın gecikmelerle ve düzensiz yayınlanmasının başta gelen nedeni basımevi sorunudur. Bibliyografya'nın basımında matbaa teknolojilerindeki yeniliklerin getirdiği olanaklar araştırılıp kullanılabilmelidir. Örneğin, basımevlerinde kullanılmakta olduğunu bildiğimiz basıcılar (printer) elektronik teknolojisindeki gelişmelerden de etkilenerek, son derece gelişmiş makinalardır. Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü'nün seçeceği böyle bir makinaya doğrudan doğruya yazılan bibliyografik kayıtlar basıcıdan listeler olarak alınabilir. Daha sonra basımevi fotoğraftan baskı yapılabilecektir. Böylece fiş basmanın basımevlerine zor gelen yönü çözümlenebilir. Milli Kütüphane'nin

yeni binasının içinde bir de basımevinin yer alması planlandığına göre bibliyografyanın basım işlemleri hız kazanacaktır.

V.2.1.4. Türkiye Bibliyografyası'nın Fiziksel Nitelikleri

Türkiye Bibliyografyası'nın fiziksel nitelik ve editörlük özellikleri tezimizde ayrıntılı olarak ortaya konulmuş ve öneriler getirilmiştir. Bibliyografya'nın biçim düzenlemesi bazı düzeltmelerle uluslararası kullanımda standartlaşmanın en kolay sağlanabileceği yönü olarak görülmektedir. Fiziksel nitelikler içinde önemli olan giriş bölümünde seçim, kullanılan kataloglama, çeviri yazı ve dizim kuralları ile bibliyografyanın düzeninin yeterince açık terminoloji ile anlatılması gerekir.

V.2.1.5. Türkiye Bibliyografyası'nda Kayıtların Düzeni

DDC (15. standart basım)'ye göre düzenlenen Türkiye Bibliyografyası, ulusal bibliyografyaların düzenlemeleriyle uygunluk içindedir. Ancak öneriler, bu sistematik düzenlemenin elde edilebilen en son Dewey basımı esas alınarak yürütülmesi şeklindedir. Gerçekte de Türkiye Bibliyografyası'nda konu bölümlenmesinin yeni disiplinler için yeterli olmadığı, bibliyografik kayıtların dağılımından anlaşılmaktadır. Bir an önce DDC'nin son basımının (Halen 19. basımını yapmıştır) Türkçe'ye çevirisinin gerçekleştirilmesi; sistemde, Türk dili, edebiyatı ve tarihinin geliştirilmesi gerekir. Böyle bir etkinlik kütüphanelerimizin bibliyografik hizmetleri için de acil önem taşımaktadır.

V.2.1.6. Türkiye Bibliyografyası'nda Dizinler

Tezde, Türkiye Bibliyografyası'nın dizinleri her fasikülde değişkenlik gösteren özellikleriyle incelenmeye çalışılmıştır. Yazar adı, eser adı dizinlerinin bibliyografyada kullanılıyor olması yerinde bir yaklaşımdır. Ancak tüzel kuruluşların da yazar kabul edildiği kurallara dayanan Bibliyografya'da, tüzel kişiler, yazar adları dizininde kişi adlarıyla beraber yer almalıdır. Seri adları için ayrı bir dizin de bilgiye erişimde kolaylık kazandırabilir. Türkiye Bibliyografyası'nda matbaa adreslerinin verilmesi ülkemiz için başarılı bir çalışmadır. Bununla beraber adresler, halen derlenebilen yayınların matbaalarıyla sınırlı kalmaktadır. Dewey'in genel konuları altında yazar adlarına göre alfabetik düzenlenen Türkiye Bibliyografyası'ndaki kayıtlara çok yönlü erişimi gerçekleştirmek, metin içindeki gereksiz göndermelerle kayıtları hazırlayan kütüphanecilerin ve kullanıcıların zaman, bibliyografyada da yer kaybını önlemek için konu adı dizini hazırlanmış olmalıdır. Bu dizin, eser adından alınacak kelimelerle oluşturulabileceği gibi DDC'nin dizini de aynı amaçla kullanılabilir. Konu adlarıyla beraber künye numaralarının verilmesi yeterlidir.

Derleme yasası tasarısında öngörüldüğü gibi ISBN ve ISSN numaraları kitap ve süreli yayınlar için kullanılacaksa, bunların dizininin de ulusal bibliyografyada bulunması gerekir.

V.2.1.7. Türkiye Bibliyografyası'nda Dizim

Türkiye Bibliyografyası'nda, kullanılan dizim kurallarının da belirtilmiş olması gerekir. Sürekli uygulanabilirliği olan bir dizim kuralı, henüz uluslararası bir kural bulunmadığı için, ulusal dizim kuralı olarak da kullanılabilir. cektir.

V.2.1.8. Türkiye Bibliyografyası'nın Geleceği

Ulusal bibliyografyalarda, özellikle bibliyografik kayıtlarda standartlaşmanın nedeni evrensel bilgi ağını oluşturmak, uluslararası düzeyde bilgi erişimini gerçekleştirmektir. UBC kadar bu programı tamamlayan UAP için de amaç aynıdır. Bugün için yürütülen standartlaşma etkinliklerinin ileriye dönük amaçları ulusal bibliyografyaların üretiminde ve bilgi erişiminde bilgisayar kullanımını gerçekleştirmektir. Nitekim, sayıları gittikçe artan ulusal MARC programlarının uluslararası bilgi değişim koşullarına güç katması, UNIMARC'ın bir evrensel biçim olarak geliştirilmesine neden olmuştur. Tüm bu koşullarda, ulusal bibliyografya geleneği oldukça eski olan ülkemizde yayınlanmakta olan Türkiye Bibliyografyası'nı bir an önce çağdaş bibliyografyaların düzeyine çıkarmak gerekir. Hızla gelişen teknolojik olanaklardan Bibliyografya'mızı ve ulusal bibliyografik denetimi soyutlayamayız. Çünkü, ülkemizde en gelişmiş bilgisayarlar ve bu teknolojiye deneyimli uzmanlar ile yeterince eğitilmiş kütüphaneci gücümüz vardır.

Bilgisayarların ulusal bibliyografyaların, daha sonra da öz yayınları, konu bibliyografyaları, hatta SDI ve CA listelerinin üretiminde getirdiği olanaklarla, ulusal bibliyografik denetimin güçlenmesine katkıları büyüktür.

Türkiye Bibliyografyası'nın üretiminde otomasyona geçilecektir. Ancak yönteme karar vermeden önce kütüphaneci ve bilgisayar uzmanlarının işbirliğiyle fizibilite çalışmaları yapılmalı, hızla gelişen bilgisayar teknolojisi ile yayın ve kütüphanecilik olanaklarımız en gerçekçi biçimde birleştirilebilmelidir. Otomasyon hizmetleri pahalıdır. Onun için bilgisayar kullanımında bir tek meslek grubu tarafından varılan karar yeterli değildir. Kütüphaneciler, uluslararası kullanımla ulusal hizmetin önemini bilen kişiler olarak böyle bir sistemin kurulmasında teknokratlarla yapılacak işbirliğinde deneyimlerini en iyi biçimde kullanabilecek durumdadırlar.

V.2.2. Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü

V.2.2.1. Örgütsel Yapısı ve İşlevleri

Türkiye Bibliyografyası'nın üretimi, Milli Kütüphane'nin işlevleri içinde gerçekleştirilmektedir. Ancak ulusal kütüphanelerin bilinen sorumlulukları bibliyografik işlevleri ile sınırlandırılmamıştır. Türkiye uygulaması da bunu doğrulamaktadır: Milli Kütüphane personelinin ve bütçesinin büyük bir kısmı, bibliyografya hazırlayıp yayınlama hizmetlerine harcandığı halde, üretilen bibliyografyalar kapsam olarak güncelliklerini kaybetmiş yayınlar olmaktan öteye geçememek-

tedirler. Ulusal kütüphane olarak daha pek çok çözüm bekleyen sorunları bulunan Milli Kütüphane'den Türkiye Bibliyografyası'nı yayınlama konusunda daha verimli sonuçlar ümit etmek yersiz olur.

Gerçekte de çalışmamızda örnekleriyle ortaya konulduğu gibi, günümüzdeki uygulamalar ulusal bibliyografyaların yayınlanması ve buna bağlı bibliyografik işlevlerin ulusal kütüphane içinde örgütlenecek bir kuruluşa verilmesi biçimindedir. Türkiye'de Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü, uzun yıllar yerinde bir uygulama ile Milli Kütüphane'nin bibliyografya yayınlama işlevlerini yürütmüştür. Bu Enstitü ne yapabilirdi, ne yapmıştır yerine, önemli olan bundan sonra neler yapılabileceğinin tartışılmasıdır. UBC'nin öngördüğü doğrultuda, Milli Kütüphane'deki ulusal dermeyi kullanarak Türkiye Bibliyografyası'nın üretilebilmesi için, bir ulusal kuruluşun Milli Kütüphane yönetimi altında oluşturulması, ülkemizin kütüphane sistemine uygundur. Böyle bir kuruluşun adını, yönetsel yapısı ve yükleneceği işlevler belirleyecektir. Ancak varlığı yasa ile kabul edilmiş olan kuruluşun adı, halen Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü olduğu için biz burada bu adı kullanmaya devam edeceğiz.

Bibliyografya Enstitüsü'nün Milli Kütüphane içinde olması kaynak paylaşımı olarak en ekonomik çözümdür, kanısındayız: Böyle bir kuruluş için Milli Kütüphane'den ayrı bütçe elde edilebileceği gibi, Enstitü'ye veya Milli Kütüphane'ye isdiham edilecek personel, her iki kuruluşun bib-

liyografik etkinlikleri için de kullanılabilir. Diğer yandan Türkiye Bibliyografyası'nın hazırlanmasında kullanılan veya oluşturulup geliştirilecek kataloglama kuralları ile sınıflama sistemlerinde yeterli deneyim kazanan personel, diğer kütüphanelerdeki kütüphanecilerin yeni konularda eğitilmelerinde görevlendirilebileceklerdir. Milli Kütüphane'de örgütlenecek Bibliyografya Enstitüsü ile araç ve gereç kullanımını için yapılabilecek ortak kullanımla da harcamalar en az düzeyde tutulabilecektir.

Türkiye için saptanan bu yönetsel düzenlemeler, maliyeti pahalı olan Türkiye Bibliyografyası'nın üretiminde sağlanabilecek ekonomi ile Bibliyografya'nın daha önce belirtilen düzeye çıkarılabilmesi için öngörülmüştür.

Örgütsel yapısı yeniden oluşturulabilecek Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü'ne ulusal bibliyografik denetimin güçlenmesi için Türkiye Bibliyografyası'nı yayınlama temel işlevi ile ilgili olarak daha başka sorumluluklar da verilmiş olmalıdır: Türkiye Bibliyografyası'nın gerçek bir ulusal bibliyografya olabilmesi, çağdaş amaçlara hizmet veren bir derleme yasasının oluşturulmasıyla mümkün olacaktır. Bu nedenle Enstitü, bir an önce Derleme Yasası'nı yenileme yoluna gitmelidir. İlk iş olarak Başbakanlık'daki son yasa tasarisinin basımevi ve yayıncılardan da görüş alınarak yapılacak bazı düzeltmelerle yasallaştırılması sağlanmalıdır. Derleme Müdürlüğü'nün yetki ve sorumluluklarının yeniden belirlenip Müdürlük'ün yönetiminin Enstitü'ye devredilmesi, Türkiye uygulamaları için daha önce sayılan nedenlerden ötürü en gerçek çözüm olarak kabul edilmelidir.

V.2.2.1.1. Bibliyografya Enstitüsü'nün Derleme İle İlgili İşlevleri

Derleme işlemlerinde derlemeyi belirli merkezlerden dağıtma şeklinde yürütülen uygulamalar yerine, yükümlülük taşıyan kişi ve kuruluşların derleme sayılarını doğrudan doğruya Enstitü'deki Derleme merkezine (müdürlük ya da büro) yollamaları, kanımızca yerinde olacaktır. Ülkemizde ulaşım olanakları bu hizmetleri gerçekleştirecek ölçüde gelişmiş bulunmaktadır.

V.2.2.1.2. Bibliyografya Enstitüsü'nün Kataloglamada Ulusal Eşgüdüm Merkezi Olarak İşlevleri

Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü'nün kataloglamada ulusal eşgüdüm merkezi işlevini yüklenmesi, Türkiye Bibliyografyası'nın üretimi ve ulusal bibliyografik denetimin gerçekleştirilebilmesi için zorunludur. Böyle bir merkezin uygulayacağı programları planlama ve geliştirme yetkisi Enstitü'ye verilmiş, olanakları sağlamış olmalıdır. Türkiye Bibliyografyası'ndaki bibliyografik kayıtlarda uyulacak yöntemler bu merkez tarafından, Bibliyografya'nın uluslararası kullanımı da düşünülerek geliştirilmiş olmalıdır. Bibliyografya Enstitüsü bugüne kadar kataloglama kuralları ve sınıflamada hiç bir ulusal etkinlik gösterememiştir. Ülkemizde Türkiye Bibliyografyası'ndaki kayıtlarda ve kütüphane kataloglarında kullanılacak ulusal kataloglama kurallarının oluşturulması, bu Enstitü'nün başta gelen görevlerinin arasında bulunmalıdır. Türkiye'de henüz herhangi bir ulusal kural olmadığı

için bu konu ivedilikle ele alınmak zorundadır. Böyle bir kuralın dayanağını oluşturacak esaslar uluslararası düzeyde belirlenmiştir. Bibliyografya Enstitüsü halen kullanılmakta olan "Basma Eserler Alfabetik Kataloglama Kaideleri, Enstrüksiyon" ve AACR'ın bir ölçüde uyarlanarak Türkçe'ye çevrilmiş bulunan "Kataloglama Kuralları" ile uluslararası prensip ve standartları göz önüne alarak ülke yayın koşullarıyla bütünleşmiş bir kataloglama kuralını hazırlayabilmelidir. Bu kurallar bugün elle üretilen bibliyografik kayıtlara uygulanabileceği gibi ileride bilgisayara geçildiğinde de kullanılacak biçimde düzenlenmiş olmalıdır. Kataloglama kurallarının içinde dizim kurallarının da oluşturulması ulusal kütüphanecilikteki başka bir boşluğu dolduracağı için önemlidir. Bu işlevlerin Enstitü personeli tarafından yürütülmesi beklenemez. Türkiye'de çeşitli kataloglama kurallarında yeterince deneyimi olan kütüphaneci vardır. O nedenle bir kataloglama eşgüdüm merkezi olarak Enstitü, karar organı olmalı, oluşturulacak ulusal kataloglama grubuna kuralları gerçekleştirme görevi verilmelidir. Böyle bir grubun sorumluluğu, yürütmesi beklenen etkinlik dolayısıyla sürekli olmalıdır.

Ulusal yazarlar için otorite dizin hazırlanması, oluşturulacak kataloglama kurallarında, başlık seçimi ve biçimi belirlendikten sonra gerçekleştirilebilir. Ulusal otorite dizininin hazırlanabilmesi, Bibliyografya Enstitüsü'ne gerektiğinde yazarlarla iletişimde bulunmak gibi yeni işlevleri de yükleyecektir. Böyle bir listenin yayınlanması, ulusal ve uluslararası biyografik ve bibliyografik iletişim için zorunludur.

Türkiye'de oluşturulacak kataloglamada ulusal eşgüdüm merkezinin işlevleri arasında sınıflama ve konu indekslemesi ile ilgili etkinliklerin de bulunması zorunludur. Çünkü, Türkiye Bibliyografyası'nda ve kütüphanelerimizin pek çoğunda kullanılmakta olan genel sınıflama sistemleri yabancı kökenlidirler. Türkçe'ye dizinsiz çevrilmiş olan DDC'nin basımı eskidir, üstelik yayından kalkmıştır. Sözlük katalog düzenlemelerinde sözcüklere dayanılarak geliştirilmiş listelerin kullanılmasındaki amaç, katalog kullanıcısının kendi diliyle materyale yaklaşımını gerçekleştirmektir. Ancak henüz bir Türkçe konu başlıkları listemiz olmadığı için kütüphanelerimizin çoğunda yabancı dillerdeki yöntemler kullanılmaktadır. Konu indekslemesinde buna benzer daha başka sorunlar da bulunmaktadır.

Her biri ayrı çalışma gerektiren sınıflama ve konu indekslemesi de eşgüdüm içinde ülkedeki kütüphanecilerin bilgilerinden, gerektiğinde de konu uzmanlarından faydalanılarak gerçekleştirilebilir. Sınıflama ve konu indekslemesi için kataloglamadan farklı olarak çeşitli çalışma gruplarının oluşturulması gerektiği kabul edilmelidir. Öncelikle, DDC'nin ülkemizle ilgili, zayıf olduğu konularının ele alınıp geliştirilmesi, bir yandan da en son basımının çevirisinin gerçekleştirilmesi gerekir. Böyle bir çalışma, sistemin genel yapısına uygunluk sağlamak üzere Dewey'in yayın organı olan Free Press'le iletişim içinde yürütülmelidir. Genel sınıflama sistemlerinin uluslararası nitelik kazanmaları için bu ulusal çabalar önemlidir. UNESCO gibi uluslararası

kuruluşların da bu gibi etkinlikleri destekledikleri bilinmektedir. Görülüyor ki kataloglama ve sınıflama kütüphaneciliğinin sürekli yenilenen çalışma alanı olarak ulusal düzeyde, bir kuruluştaki bir kaç personelle yürütülemeyeceği gibi uluslararası iletişimi de gerektirmektedir.

Oluşturulacak veya geliştirilecek yeni bibliyografik kayıt gereçlerinin tanıtılması için Enstitü, kütüphanecilere eğitim programları uygulamalıdır. Bu programların tamamı, ulusal bibliyografik denetim içinde bibliyografik kayıtlarda tek biçim uygulamalarını getireceği için de önemlidir.

Türkiye Bibliyografyası'nda bibliyografik kayıtlar, özellikle halk kütüphanelerinde model olarak kullanılmak üzere hazırlanmaktadır. Kayıtları ulusal kataloglama kurallarına göre düzenlenecek Türkiye Bibliyografyası, kütüphanelere bibliyografik kayıtlarla kataloglamada hizmet amacının çerçevesini tüm ülke kütüphaneleri için genişletecektir. Buna ek olarak Bibliyografya'da yer alan kayıtların katalog kartları olarak üretilmesi yönünde Bibliyografya Enstitüsü'nün alacağı karar, ulusal ve diğer ülkeler kütüphanelerine verilecek hizmet açısından değer taşımaktadır. Katalog kartı üretimi için Enstitü'nün yapacağı harcamalar, bu hizmetler ücretli olarak yürütüldüğünde ekonomik sorun da yaratmayacaktır.

ISDS'nin, süreli yayınların denetiminde getirdiği pek çok yarardan dolayı, Bibliyografya Enstitüsü'nün Türkiye'de ulusal süreli yayınlar merkezinin oluşturulması yönünde devlet yetkililerini bir an önce inandırması gerekir.

Kataloglamada eşgüdüm merkezi olarak Enstitü'nün yürütmesi zorunlu tüm işlevler, böyle bir kuruluşun uluslararası ilişkiler içinde olmasını gerektirmektedir. Özellikle IFLA ve IFLA International Office for UBC içindeki etkinlikler zaman zaman katılarak da izlenmeli ve paylaşılmalıdır.

Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü, Türkiye Bibliyografyası'nı gereken düzeye eriştirerek yayınlayabildiği zaman kataloglamada eşgüdüm merkezi olarak öz yayınlar, konu bibliyografyalarının standartlar içinde hazırlanması için diğer kütüphane ve dökümantasyon kuruluşlarıyla işbirliği içinde olabilecektir.

Tüm bu işlevlerini yerine getiren Bibliyografya Enstitüsü ve dolaylı olarak Milli Kütüphane, hiç şüphesiz ulusal kütüphane, dökümantasyon ve arşiv sisteminde olması gereken liderlik mevkiine kavuşabilecektir.

Görülüyor ki Bibliyografya Enstitüsü'nün ulusal ve evrensel bibliyografik denetimin gerçekleştirilip geliştirilmesinde oynayacağı rol büyüktür. Tüm bu işlevler, Enstitü'yü NATIS ulusal merkezi olarak kabul etme zorunluluğunu da getirmektedir. Böyle bir sorumluluk ise Bibliyografya Enstitüsü'nü diğer uluslararası özel bilgi sistemleri (AGRIS gibi) ile ülke arasında eşgüdümü gerçekleştirecek tek kurum durumuna getirebilecektir.

UBC'nin bir halkası olan Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü, bibliyografik denetimde uygulama alanı bulunan CIP, ISBN, ISSN gelişmelerinin getirdiği kolaylıkları da

ülkemize uyarlayıp uygulamaya geçirebilmelidir. Nitekim son tasarıda, ISBN ve ISSN kullanımını için hükümler yer almaktadır. Tüm bu gereksinimler, ulusal düzeyde yayıncı ve matbacılarla işbirliği içinde olmayı gerektirmektedir. Henüz basımevlerinin sayısının saptanamadığı ülkemizde ISBN ve kataloglama kayıtlarının kısaltılarak yayın sırasında gerçekleştirildiği ön kataloglama (CIP), belli başlı basımevleri ve yayıncıların yapıtları için pilot projeler olarak geliştirilmelidir. Bu da öncelikle Enstitü'nün konunun önemine inandırmak üzere bu kişilerle ve kuruluşlarla yapacağı görüşmelere dayandırılabilir. Türkiye'de basımevleri arasında herhangi bir örgütlenme olmadığı için ISBN ulusal merkezinin Enstitü içinde kurulması gerekecektir. Ayrıca, Bibliyografya Enstitüsü'nden "Derleme Bürosu" olarak da hizmet vermesi beklendiğine göre, her yapıta numara verme işlemleri, bu önerinin uygulanması halinde doğru biçimde yürütülebilecektir.

Sürelî yayınlar için ISSN sisteminin oluşturulması, ulusal süreli yayınlar merkezi ile birlikte düşünülmelidir. Türkiye'de süreli yayınlar diğer yayınlara göre daha kolay denetlenebildiğine göre, bu yayınların numaralama sistemini geliştirmek mümkün görünmektedir.

V.2.2.1.3. Bibliyografya Enstitüsü'nün Ulusal ve Uluslararası Değişim Merkezi Olarak İşlevleri

UBC ve UAP'nin amaçları doğrultusunda, Türkiye Bibliyografyası'yla denetlenen ulusal yayının bibliyografik kayıtlarının ve yapıtların kendilerinin kullanılması gerekir.

Türkiye'de, kendi kaynaklarımızı uluslararası düzeyde kullanmak; diğer ülkelerinkileri kullanmak üzere Bibliyografya Enstitüsü'nün içinde, ulusal bilgi değişim merkezi oluşturulmalıdır. Türkiye Bibliyografyası'nın üretiminde otomasyona geçilebildiği takdirde, böyle bir merkezde bibliyografik değişim, diğer ülkelerin bilgisayarla okunabilir biçimdeki kayıtlarıyla ulusal kayıtlar arasında çeşitli uygulamalarla gerçekleştirilebilecektir. Ulusal bilgi değişim merkezi, uluslararası yayın (bilgi) değişimini yurt dışından gelecek istek üzerine ulusal dermedeki yapıtı veya kopyasını yollayarak, ya da yurt içi kullanıcıya yabancı kaynakları sağlayarak yerine getirebilecektir.

Uluslararası bilgi değişimi ve Türkiye Bibliyografyası'nın gelecek kuşaklara geriye dönüşlü hizmet verebilmesi, Bibliyografya Enstitüsü'nün güncel bibliyografyayı destekler biçimde toplu sayılar (toplu katalog) üretmesini gerektirmektedir.

V.2.2.1.4. Türkiye Bibliyografyası'nın Dağıtımı

Ulusal bibliyografyalar, basılır basılmaz güncel olma özelliğini kaybeden yapıtlar oldukları için, Bibliyografya Enstitüsü'nün Türkiye Bibliyografyası'nın dağıtımına önemle eğilmesi, bibliyografyaların zamanında yerlerine ulaşmaları ve kullanılmaları için gereklidir. Enstitü'ye düşen bir görev de Türkiye Bibliyografyası'nın satışından kâr etmeyecek biçimde fiyatının saptanması olmalıdır.

V.2.2.1.5. Türkiye Bibliyografyası'nın Üretiminde Kaynak Paylaşımı

Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü'nün bizim belirleyebildiğimiz işlevleri, genel çizgileriyle yukarıdakilerle sınırlandırılmıştır. Ancak uluslararası düzeyde hızla gelişen bibliyografik denetim olanakları, beraberlerinde yeni gereksinimleri getirmektedir. Bu gelişim içinde Türkiye Bibliyografyası'nın önerdiğimiz düzeyde kalamayacağı, Bibliyografya Enstitüsü'nün sorumluluklarının da statik olamayacağı gerçektir.

Başlı başına bir araştırma konusu olan, ulusal bibliyografyaların üretiminde kaynak paylaşımı, ulusal olduğu kadar evrensel düzeyde de önem taşımaktadır. Bu konu kuramsallıktan çıkmıştır, dünya üzerinde yaygın ve gelişmiş uygulamaları vardır. Ulusal bibliyografyanın üretiminde, maliyeti daha ekonomik tutarak daha üst düzeyde bibliyografik hizmet vermek üzere geliştirilen kaynak paylaşımı, Bibliyografya Enstitüsü'nün özellikle bilgisayar kullanımını planlamakta olduğu şu aşamada üzerine eğilmesi gereken bir konudur. İşbirliğinin ulusal bibliyografya üretiminde ne düzeyde olacağı, ulusal, bölgesel ve uluslararası çerçevede araştırılıp planlanmalıdır. Ulusal düzeyde Enstitü ile kütüphaneler arasında gerekli işbirliği için ulusal kütüphane, beyin gücü ve makina olanaklarımız bellidir. UBC'nin öngördüğü gibi daha geniş çaplı işbirliği ile Türkiye Bibliyografyası'nın üretim olasılığı da araştırılmalıdır. Uluslararası yakın ilişkiler içinde olduğumuz, bazı konularda da işbirliğinin sonuçlarını

aldığımız ülkelerin olanakları araştırılmalıdır. Ulusal bibliyografyanın üretiminde kaynak paylaşımının hangi düzeyde gerçekleştirileceğine karar verildikten sonra planlamaya geçilebilir.

V.5. Genel Öneriler

Ayrıntılı biçimde UBC ve TB'nı ele aldığımız bu çalışma ile bugün için: a) TB'nın evrensel ve ulusal bibliyografik denetimin geliştirilip güçlendirilebilmesi için yeterli olmadığı, b) Milli Kütüphane'nin bibliyografik işlevleri içinde TB ve diğer iki Bibliyografya'yı yayınlama sorumluluklarını gerçekleştiremediği doğrulanmıştır. Ulaşılan bu sonuçlar, önerilerimizin kısa ve uzun süreli olmak üzere iki aşamada gruplandırılmasına neden olmuştur. TB'nın üretimi ile ilgili ivedilikle çözümlenmesi zorunlu öneriler, ilerideki planlamalar için öngörülen koşulları destekleyeceği için ümit ettiğimiz gelişme hız kazanacak, TB'da uluslararası kullanımı olan, çağdaş bir ulusal bibliyografya düzeyine ulaşabilecektir.

Böyle bir çalışmanın önemi, ulusal kütüphane, dö-kümantasyon ve arşiv altyapısını oluşturacak TB ve öngörülen Enstitü'nün ne olması gerektiği konusunda elde edilen sonuç ve yapılan önerilerle sınırlı değildir. Tezde genel olarak ele alınan kataloglama, dizin ve dizim kuralları, sınıflama sistemleri, konu başlıkları ile Bibliyografya'nın üretiminde otomasyon ve kaynak paylaşımı, ulusal kütüphaneciliğimizin acil çözüm bekleyen sorunları olarak kabul edilmelidir. Bu tez çalışması, tüm bu konularda yapılabilecek araştırmalar için temel oluşturmuştur inancındayız.

EK - I

<u>ISO TC 46</u>	<u>Basım</u>	<u>Sayfa</u>	<u>Ad</u>
ISO 4-1972		4	Documentation-International Code for the Abbreviation of Titles of Periodicals.
ISO 8-1977		4	Documentation-Presentation of Periodicals
ISO/R 9-1968	2	6	International System for the Transliteration of Cyrillic Characters
ISO/R 18-1956		1	Short Content List of Periodicals or Other Documents
ISO/R 30-1956		2	Bibliographical Strip
ISO 214-1976		6	Documentation-Abstracts for Publication and Documentation
ISO/R 215-1961		2	Presentation of Contributions to Periodicals
ISO/R 233-1961		5	International System for the Transliteration of Arabic Names
ISO/R 259-1952		5	Translation of Hebrew
ISO 690-1975		8	Documentation Bibliographical References-Essential and Supplementary Elements-Bilingual edition
ISO/R 843-1968		3	International System for Transliteration of Geek Characters in Latin
ISO 999-1975		2	Documentation-Index of Publication

<u>ISO TC 46</u>	<u>Basım</u>	<u>Sayfa</u>	<u>Ad</u>
ISO 1086-1975		2	Documentation-Title-leaves of Book
ISO 2108-1978	2	2	Documentation-International Standard Book Numbering (ISBN)
ISO 2145-1978	2	2	Documentation-Numbering of Divisions and Subdivisions in Written Documents
ISO 2146-1972		2	Directories of Libraries, Information and Documentation Centers
ISO 2384-1977		4	Documentation-Presentation of Translations
ISO 2709-1973		4	Documentation-Formats for Bibliographic Information Interchange on Magnetic Tape
ISO 2788-1974		13	Documentation-Guidelines for the Establishment and Deve- lopment of Monolingual Thesauri
ISO 2789-1979		4	International Library Statistics
ISO 3166-1981	2	49	Codes for the Representation of Names of Countries
ISO 3279-1975		4	Documentation-International Standard Serial Numbering (ISSN)
ISO 3388-1977		29	Patent Documentation-Bibliog- raphic References Essential and Complementary Elements
ISO 5122-1979		5	Documentation-Abstract Sheets in Serial Publications

<u>ISO TC 46</u>	<u>Basım</u>	<u>Sayfa</u>	<u>Ad</u>
ISO 5426-1980		7	Extention of the Latin Alphabet Coded Character Set for Bibliographic Information Interchange
ISO 5428-1980		6	Greek Alphabet Coded Character Set for Bibliographic Information Interchange.

K A Y N A K Ç A

- Acaroğlu, Türker . "Bir Belge : Osmanlı İmparatorluğu'nda 1860'larda Derleme İşleri" Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 28 (1979): 178-180.
- Acaroğlu, Türker . "Dünyada ve Bizde Derleme İşleri", Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 15 (1966): 250-257.
- Acaroğlu, Türker . "Türkiye Bibliyografyası Bugün Ne Durumda?" Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 19 (1970): 83-95.
- Acaroğlu, Türker . "Türkiye'de XIX. Yüzyılda Derleme İşleriyle İlgili Yeni Belgeler Bulundu". Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 28 (1979): 12-18.
- Anderson, Dorothy . "Bibliographic Control in Practice" IFLA Journal 6 (1980): 242-248.
- Anderson, Dorothy . "The Decimal Classification and Its Place in Universal Bibliographic Control". Dewey International: Papers Given at the European Centenary Seminar on the DDC, Banbury, 1976, ss. 108-114. Edited by. J.C. Downing and M. Yelland. London : LA, 1977.
- Anderson, Dorothy . "IFLA's Programme for ISBDS". Unesco Bulletin for Libraries 32 (May-June 1978): 144-150.
- Anderson, Dorothy . "The Role of the National Bibliographic Centre" . Library Trends 25 (January 1977): 645-663.
- Anderson, Dorothy . Universal Bibliographic Control: A Long Term Policy, A Plan for Action. München : Verlag Dokumentation, 1974.

Anglo-American Cataloguing Rules. 2nd edition. Edited by Michael Gorman and Paul W. Winkler. Chicago: ALA, 1978.

The Application of Inexpensive Minicomputers to Information Work : Technical Information Panel and the Consultant and Exchange Programme of AGARD Presented on 20-21 April 1978, Ankara, London : AGARD, 1978.

Arttırma, Eksiltme ve İhale Kanunu (Kanun No.: 2490) 10 Haziran 1934.

Avicenne, P. Bibliographical Services Throughout the World, 1965-1969. Paris : Unesco, 1970.

Avram, Henriette ve McCallum, Sally. "Electronics and Cataloguing ; Twenty Years Later". International Cataloguing 10 (January-March 1981); 8-10.

Avram, Henriette D . MARC : Its History and Implications. Washington : LC, 1975.

Avram, Henriette D . "Production, Dissemination, and Use of Bibliographic Data and Summary of the Conference (the fourth Conference Sponsored by the University of Chicago Graduate Library School in the Field Bibliographic Control) " Library Quarterly 47 (July 1977) : 347-369.

Avram, Henriette D ve McCallum, Sally . "UNIMARC" IFLA Journal 8 (1981) : 50-52.

Avrupa Milli Kütüphaneler Kollojyumu, Viyana, 8-27 Eylül 1958. Millî Kütüphaneler; Görevleri ve Sorunları. Çeviren: Behire Abacıoğlu. Ankara: Unesco Türkiye Milli Komisyonu, 1963.

- Aybaş, O Tekin . "Türkiye Bibliyografyası". Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 19 (1970) : 169- 185.
- Babkina, O I . "The Present State of Standardization of Bibliographic Description in the USSR : The Work of the USSR Joint Cataloguing Committee". International Cataloguing 9 (October - December 1980): 43-45.
- Basın Kanunu (Kanun No : 5680) 24 Temmuz 1950.
- Bagrova, I J . "IFLA Section On Bibliography : Its Achievements and Perspectives" . IFLA Journal 4 (1978): 21-25.
- Basma Eserler Alfabetik Katalog Kaideleri (Enstrüksiyon) 2. basım Ankara : Türk Kütüphaneciler Derneği, 1957.
- Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu . (Kanun No. 2527) 21 Haziran 1934.
- "Basma Yazı ve Resimleri Derleme Yönetmeliği" . TC Resmi Gazete 17465 (21 Eylül 1981) : 16-18.
- Başbuğoğlu, Filiz . "Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü". Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 21 (1972) : 38-46.
- Başbuğoğlu, Filiz . "Türkiye Bibliyografyası'nın Durumu Hakkında" . Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 19 (1970): 163-168.
- Becker, Joseph . "COM for Libraries" . Unesco Bulletin for Libraries 28 (1974) : 242-244, 248.

Başbuğoğlu, Filiz (Haz.). Ulusal Enformasyon Sistemi (NATIS)

Ulusal Dökümantasyon, Kütüphane ve Arşiv Altyapısının
Planlanması Hükümetlerarası Konferansı Paris, 23-27
Eylül, 1974. Ankara : Milli Kütüphane Bibliyografya
Enstitüsü, 1975.

Beaudiquez, Marcelle. Bibliographical Services Throughout
the World, 1970-74 , Paris : Unesco, 1977.

Becker, Joseph ve Hayes, Robert M . Information Storage and
Retrieval; Tools, Elements, Theories. New York : Wiley,
1963.

Belçika . Bibliotheque Royale. Memento des Regles du Depot
Legal. Bruxelles, 1975.

Bibliography, Documentation, Terminology. Paris : Unesco,
1960 - .

Bjerregård, Estrid . "Legal Deposit : Purpose and Scope in
Modern Society" . Libri 23 (December 1973) : 331-336.

Bonnici, Norbert . "Precis and LCSH in the British Library:
Problems of Consistency and Equivalence." Catalogue and
Index 56 (Spring 1980): 9-11.

Bouffez, F ve Grousseau, A . "Bibliographical Control of
Serial Publications : ISDS and ISBD (S)". Unesco
Bulletin for Libraries 32 (May-June 1978) : 154-156,
183.

Bourne, Ross . "Section on Serial Publications". IFLA Journal
5 (1979) : 232-233.

- Brock, Jozef . "Le Dépôt Légal, Hier et Aujourd'hui" .
IFLA Journal 3 (1977) : 62-70.
- Chaplin, A H . "Basic Bibliographic Control : Plans for a
World System" Aslib Proceedings 27 (February 1978) :
48-56.
- Cheffins, R . A Survey of the Contents of Existing National
Bibliographies. Paris : Unesco, 1977.
- Ciniviz, Gönül, Milli Kütüphane Müdürlüğü Aksesyon Şube
Müdürü ile 14.1.1982 tarihinde yapılan görüşme.
- Clapp, Werner . "Bibliography" Encyclopedia Americana.
International Edition. ss . 721-724. New York, NY, 1974
- Clarke, T C . "Knowing Your Universals : UAP (Universal
Availability of Publications) in Relation to UBC" .
IFLA Journal 4 (1978) : 129-133.
- Clement, Hope E A . "An International MARC Network . Inter-
national Cataloguing 10 (October - December 1981):
44-47.
- Common Communication Format : Third Meeting of the Ad Hoc
Group on Establishment of a Common Communication
Format : Short Report " International Cataloguing 9
(July - September 1980): 25-26.
- Coops, W E S (Milisa) . "The Evolution of Professional
Activities and Their Interplay with IFLA's Structure".
IFLA's First Fifty Years ss. 56-65. Edited by W.R.H.
Koops and Joichim Wieder. München: Verlag Dokumentation,
1977.

- Cunbur, Müjgan, Milli Kütüahane Müdürü ile 14.1.1982 tarihinde yapılan görüşme.
- Custer, Benjamin A, "How An Edition of the Dewey Decimal Classification Is Preappeared" . Dewey International: Papers Given at the European Centenary Seminar on the DDC, Banbury, 1976. ss . 43-52. Edited by J.C. Dowing and M. Yelland. London :LA, 1977.
- "Derleme Yasası" . Yeni Yayınlar 25 (Mart - Nisan 1980):18.
- Deutsche Bibliographie. Fünfjahres-Verzeichnisse. Frankfurt am Main : Deutsche Bibliothek, 1976-1980.
- Dewey, Melvil . Dewey Decimal Classification and Relative Index.19th edition, edited under the direction of Benjamin A. Custer. Albany, N.Y.: Forest Press, 1979.
- Dewey, Melvil . Dewey Onlu Tasnif ve Relatif Endeks (Gözden Geçirilmiş) Standard 15. basım. İstanbul : Milli Eğitim Basımevi, 1962.
- Dierickx, Harold . "Towards a Common International Bibliographic Exchange Format ? The International Symposium on Bibliographic Exchange Formats, April 1978".International Cataloguing 7 (April-June 1978): 19-24.
- Doebler, Paul D . "Publication and Distribution of Information". Annual Review of Information Science and Technology. ss. 223-257. Chicago : Encyclopedia Britannica, Inc. 1970.

- Doğan, Orhan, Milli Kütüphane Türkiye Bibliyografyası ve Toplu Katalog Şube Müdürü ile Yapılan "Türkiye Bibliyografyası ve Matbaa Sorunları" konulu 25.1.1982 tarihli görüşme.
- Downs, Robert Bingham ve Jenkins, Francis B, eds. Bibliography. Urbana : University of Illinois Press, 1967.
- Duchesne, R M . "Role of National Libraries in National and International Information Systems : A Policy Statement Approved by Directors of National Libraries Meeting in Lausanne, 20-21 August 1976." Unesco Bulletin for Libraries 31 (January 1977) : 7-25.
- Duruöz, Işın, Milli Kütüphane Makaleler Bibliyografyası ve Uluslararası İlişkiler Şube Müdürü ile 14.1.1981 tarihinde yapılan görüşme.
- "Düşün ve Sanat Ürünlerini Derleme Yasası (Tasarı)" . Yeni Yayınlar 25 (Mart-Nisan 1980): 23-31.
- "Düşün ve Sanat Eserlerini Derleme Yasası (Tasarı) : Genel Gerekçe" . Yeni Yayınlar 25 (Mart-Nisan 1980): 19.
- Elrod, J M . "Universal Availability of Bibliographic Records (Extended Version of a Paper Presented at 44th IFLA Council Meeting)". IFLA Journal 4 (1978): 347-350.
- Ersoy, Osman . Kütüphaneciliğimizin Sorunları. Ankara: Anadolu Matbaası, 1966.
- European Centenary Seminar on the Dewey Decimal Classification, Banbury, 1976. Dewey International : Papers Presented at the European Centenary Seminar on the DDC Held at Banbury, England 26-30 September 1976 Edited by J.C. Dowling and M. Yelland. London: LA, 1977.

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (Kanun No. 5846) 5.12.1951.

"Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu Tasarısı". Kütüphaneler Komitesi Raporu. ss. 66-72 [10]. Ankara : T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 1961 .

Form and Structure of Corporate Headings. London : IFLA Int Off UBC, 1980.

Fortunin, Y I . "Implementation of the Recommendations of the International Congress on National Bibliographies, 1977, by the National Bibliographic Services of the USSR, Summary Report". International Cataloguing 9 (April-June 1980): 23-24.

Fussler, Herman H ve Kocher, Karl . "Contemporary Issues in Bibliographic Control". Library Quarterly 47 (July 1977) : 237-252.

Giljarevskij, R S. International Distribution of Catalogue Cards : Present Situation and Future Prospects. Paris: Unesco, 1969.

Govi, K M . "The Genesis and Growth of India's National Bibliography". Libri 27 (June 1977): 165-174.

Guillien, Geneviève . "Le Probleme de la Traduction Dans ses Rapports Avec L'edition Française de la Classification Decimale Dewey (CDD)" Dewey International : Papers Given at the European Centenary Seminar on the DCC, Banbury, 1976 ss. 60-66. Edited by J.C. Downs and M. Yelland. London : LA, 1977.

- Green, Stephen . "National Libraries : The British Library"
National Libraries ss. 195-204. Edited by Maurice B.
Line and Joyce Line, London : Aslib, 1979.
- Haas, Warren J . "Organizational Structures to Meet Future
Bibliographic Requirements". Library Quarterly 47
(July 1977): 274-284.
- Hacettepe Üniversitesi. Mezuniyet Sonrası Eğitimi Fakültesi.
Bilim Uzmanlığı ve Doktora Tezlerinin Yazılmasında,
Teksirinde ve Ciltlenmesinde Gözönünde Tutulacak Stan-
dartlar (Esaslar) Yönergesi (Fakülte Kurulunun 3.9.1975
Tarih ve 17 Sayılı Kararıyla Kabul Edilmiştir.)
- Harvey , John F . "Toward a Definition of International and
Comparative Library Science". International Library
Review 5(July 1973): 289-319.
- Havard-Williams, Peter . "International Librarianship".
Unesco Bulletin for Libraries 26(March-April 1972):
63-68.
- Hayes, Robert M ve Becker, Joseph . Handbook of Data Processing
for Libraries. New York Becker and Hayes, 1970.
- Henriksen, Tor . "Classification and Subject Cataloguing in
1980s" Intenational Cataloguing 10 (October-December
1981): 47-48.
- Hickey, Doralyn J. "Bibliographic Control In Theory". IFLA Journal
6 (1980): 234-241.

- Hickey, Doralyn J . "The IFLA Division of Bibliographic Control : Its Organization and Development" . IFLA Journal 6(1980): 206-208.
- Hilton, J Howard . "An Ideal Information Access System : Some Economic Implications". Information for Action. ss. 205-219. Edited by Manfred Kochen (New York: Academic, 1975).
- Humphry, John A . " The Decimal Classification and Its International Commitments" Dewey International; Papers Given at the European Centenary Seminar on the DDC, Banbury, 1976. ss. 10-15. Edited by J.C. Downing and M. Yelland. London : LA, 1977.
- Humphreys, K W . "National Library Functions". Unesco Bulletin for Libraries 20 (July-August 1966):158- 169.
- Humphreys, K W . "The Role of the National Library ; A Preliminary Statement". Libri 14 (December 1964):356-368.
- Humphreys, K W . "The Utilization of the MARC Project in Libraries Outside the United States and Canada".Libri 20(1970): 133-143.
- Il idaresi Kanunu. (kanun No : 5442) 10.6.1949.
- Information for Action: From Knowledge to Wisdom. Edited by Manfred Kochen. New York : Academic, 1975.
- Ingiltere, Report of the National Libraries Committee. Under the Chairmanship of Sir Frederick Dainton, London: HMSO, 1969.

- Intergovernmental Conference on the Planning of National Documentation, Library and Archives Infrastructures, Paris, 23-27 September 1974". Unesco Bulletin for Librories 29 (January-February 1975): 2-15.
- "International Cataloguing-in-Publication Meeting, Ottawa, 1982" International Cataloguing 10 (April-June 1981): 15-16.
- International Centre for the Registration of Serial Publications. Guidelines for ISDS. Unesco, 1973.
- "International Conference of Directors of National Libraries on Resource Sharing in Asia and Oceania, Canberra, 1979. South Asian and Other Papers: Bangladesh, India, Pakistan, Indonesia". International Library Review 12 (July 1980): 287-304.
- International Conference on Cataloguing Principles, Paris 1961 (ICCP). Report. Edited by A.H. Chaplin and Dorothy Anderson London : Archon, 1963.
- International Conference on Cataloguing Principles, Paris, 1961 (ICCP) Statement of Brinciples. Annotated edition with Commentary and Examples, by Eva Verona, Asisted by Franz George Kaltwasser, P.R. Lewis, Roger, Pierrot. London: IFLA Committee on Cataloguing, 1971.
- International Congress on National Bibliographies (ICNB) Final Report; Organized by Unesco in Collaboration with IFLA, Paris 12-15 September 1977. Paris: Unesco, 1977.

- IFLA. directory 1980/81 Netherlands, 1980.
- IFLA . Draft Medium-Term Programme 1981-1985. Compiled by the Professional Board, Working Document for the 47th General Council Meeting to be held at Leipzig, DDR , 17-22 August 1981. Netherlands, 1981.
- IFLA. International Office for UBC. An Annotated Bibliography of the International Standard Bibliographic Description London : The Office, 1977.
- IFLA International Office for UBC . Guidelines for the National Bibliographic Agency and National Bibliography. Paris: Unesco, 1979.
- IFLA International Office for UBC. International MARC Network: Bibliographic Study. London: The Office, 1977.
- IFLA International Office for UBC. Names of Persons, National Usages for Entry in Catalogues. 3rd edition. London: The Office, 1977.
- Supplement. London : The Office, 1980.
- IFLA International Office for UBC. National Bibliography: Present Role and Future Development. Paris: Unesco, 1977.
- IFLA International Office for UBC. Standardization Activities of Concern to Libraries and National Bibliographies (Paris : Unesco, 1977).
- IFLA Office for International Lending. International Lending Statistics. Wetherby, West Yorkshire, 1 July 1981.

IFLA Working Group on Content Designators. UNIMARC: Universal MARC Format. 2nd edition revised. London : IFLA Int Off UBC, 1980.

"IFLA's International Office for UBC" . Unesco Bulletin for Libraries 28 (July-August 1974): 234-235.

ISBD(G) : General International Standard Bibliographic Description. Annotated Text. London : IFLA Int Off UBC, 1977.

ISBD(M) : International Standard Bibliographic Description for Monographic Publications. London : IFLA Int Off. UBC, 1974.

ISBD(S) : International Standard Bibliographic Description for Serials. First Standard Edition. London: IFLA Int Off UBC, 1977.

ISO 2108. Documentation. International Standard Book Numbering (ISBN) 2nd edition. Geneva : ISO, 1978.

IS/ 3279. Documentation. International Standard Serial Numbering (ISSN) Geneva: ISO, 1975.

"International Symposium on Automation of National Bibliographies, Prague, 14-16 October 1980" International Cataloguing 10 (January-March 1981):3-4.

Johnsson, E . "Bibliographic Control of Official Publication (Papers Presented at the Cataloguing and Indexing Group Seminar, Sheffield April 1978)". Catalogue and Index 50 (August 1978):5-6.

Jover, Barbara. "Survey on Implementations of the Recommendations of the International Congress on National Bibliographies, Paris, 1977" . International Cataloguing 9(October-December 1980): 41-42.

Kaltwasser, F G . "Universal Bibliographical Control (UBC)" Unesco Bulletin for Libraries 25(September 1971):252-259.

Kaltwasser, Franz George . "The New German" Rules for Alphabetical Cataloguing "RAK and Their Position in the International Framework". IFLA Journal 1 (1975): 276-284.

Kaptan, Saim, Bilimsel Araştırma Teknikleri Genişletilmiş
2. basım. Kasım Ankara: Rehber Dağıtım. 1977.

Karaarslan, Esin, Bibliyografyalardan Sorumlu Milli Kütüphane Müdür Yardımcısı ile 25.1.1982 tarihinde yapılan görüşme.

Karayalçın, Yaşar . "Bibliyografya Meselelerimize Umumi Bir Bakış". Meseleler ve Görüşler : Kültür - Eğitim - Üniversite - Siyaset - Hukuk. ss. 173-176. Ankara: Ajans-Türk, 1965.

Kartay, Hami, eski batmaacı ile Mayıs 1982 tarihinde yapılan görüşme.

Kartay, Hami . "250. Yılında Basım Sanayimiz ve Sorunları" Türk Kütüphaneciler Derneği Basım ve Yayıncılığımızın 250. Yılı Bilimsel Toplantısı Ankara 10-11 Aralık 1979: Bildiriler. SS. 23-45. Ankara : Türk Kütüphaneciler Derneği, 1980.

- Kataloglama Kuralları . Anglo-American Cataloguing Rules,
North American Text adlı eserin Türkçe Örnekler Yaparak Basımını Hazırlayanlar : Necmeddin Sefercioğlu, Başkan, Bengü (Üçok) Çapar ve Aynur Ertunç. Ankara : TÜRDOK, 1980.
- Kerr, Rosamund ve Clarke, Tom. "The Development of the ISBD and Some Problems for Non-Roman Scriptis". Unesco Bulletin for Libraries 31(July-August 1977): 210-215.
- Khrenkova, A A. "Fifty Years of Cataloguing in the USSR". International Cataloguing 1(January-March 1972) : 6-8.
- Kirkegaard, P . "Adress Delivered" International Congress on National Bibliographies. Final Report ss. 21-22. Paris : Unesco, 1977.
- Kochen, Manfred . Principles of Information Refrieval. Los Angeles, Calif. : Melville, 1974.
- Kohl, Ernest . "International Standard Bibliographic Filing Principles as a Digest of National Filing Rules". International Cataloguing 8 (October-December 1979): 41-45.
- Koster, C J . "ISDS and the Functions and Activities of National Centres". Unesco Bulletin for Libraries 27 (July 1973): 199-204.
- Krommer-Benz, M . "Infoterm-International Activities in the Area of Standardized Terminology. The Indexer 11 (October 1979): 220-226.

- Kum, İlhan . "Başarılı Bir Kütüphanelerarası İşbirliği Projesi : OCLC", Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 28 (1979) : 109-114.
- Line, Maurice B . "Inclusion of Materials in Current National Bibliographies". Libri 24 (March 1974): 78-86.
- Line, Maurice B . "Universal Availability of Publications". Unesco Bulletin for Libraries 31 (May-June 1977): 142-151.
- Linford, J E. "Books in English"British Library MARC Services: A Guide for Intending Users ss. [1-4] London : BL Bibliographic Service Division, January 1975.
- List of Uniform Headings for Higher Legislative and Ministerial Bodies in Europe. Compiled by USSR Cataloguing Committee for the IFLA Section on Cataloguing. London : Int Off UBC, 1979.
- Malclês, Louise Nöelle. Bibliography. Translated by T.C. Hines. Metuchen, N.J.: Scarecrow, 1973.
- Malék,Rudolf. "On the Origin of the International Organization of Librarians (IFLA)".Libri 20 (September 1970): 222-224.
- Massil, S .Resource Sharing for National Bibliographic Services Paris: Unesco, 1977.
- Matbaalar Kanunu (Kanun No: 5681) 24 Temmuz 1950.
- Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü.Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü.Tarihçe,Amaç,Görev,Sunulan Hizmetler. Ankara, 1972.

Milli Kütüphane Kuruluşu Hakkında Kanun. (Kanun No: 5632)

23 Mart 1950.

Milli Kütüphane Kuruluşu Hakkında 5632 Sayılı Kanuna Ek Kanun (Kanun No.: 6568) 15 Mayıs 1955.

Miyasaka, Itsuro . "From the Diet Library, Tokyo" International Cataloguing 10 (January-March 1981): 5-7.

Needham, C D . Organizing Knowledge in Libraries. 2nd revised edition. London : Andre Deutsch, 1964.

Neubauer, K W . "The Present Status and Future Expectations of the Programme for the Assignment of International Standard Book Numbers." IFLA Journal 5(1979): 8-21.

Ötüken, Adnan "Milli Kütüphane Nasıl Kuruldu ?" Kütüphaneciliğimiz için ss. 1-42. Ankara : Türk Kütüphaneciler Derneği, 1979.

Ötüken, Adnan ve Abacıoğlu, Behire . "Milli Kütüphaneye Ait Çeşitli Konularda On Yıl İçinde Ulaşılabilecek Amaçlar ve Uygulanacak İlkeler (Formül Halinde İfadeleri)" Kütüphaneler Komitesi Raporu. ss. 12-15. Ankara : TC Milli Eğitim Bakanlığı, 1961.

Ötüken, Adnan . Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni On Yıllık Tahlilî İndeksi : Bir İndeks Denemesi. Ankara : Cankun Basımevi, 1962.

Pakin, Erol . "Dewey Tasnif Sisteminin Türkiye'deki Uygulanması". Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 21(1972): 150-158.

- Parker, Edwin P . "Who Should Control Society's Information Resources". Information for Action ss. 21-31. Edited by Manfred Kochen. New York : Academic, 1975.
- Pomassl, Gerhard . "Bibliography in German Democratic Republic" International Cataloguing 10(July-September 1981): 32-34.
- Pomassl, Gerhard . Survey of Existing Legal Depot Laws. Paris: Unesco, 1977.
- Pomassl, Gerhard . Synoptic Tables Concerning the Current the Current National Bibliographies. Leipzig : Deutsche Bücherei, 1975.
- Price, Derek de Solla . "Some Aspects of "World Brain" Nations". Information for Action ss. 177-192. Edited by Manfred Kochen. New York : Academic, 1975.
- "Progress Report of the ISBD Five Year Review" International Cataloguing 10 (April-June 1981): 14.
- Rather, L J . "Section on Cataloguing". IFLA Journal 6 (1980): 211-213.
- "Report of the International Meeting of Cataloguing Experts (IMCE) Copenhagen 1969". Libri 20 (March 1970): 105-132.
- Rosenbaum, Marie, "ISDS Register of Serial Publications" Unesco Bulletin for Libraries 32 (May-June 1978): 151-153.

- Rovelstad, Mathilda V. "A New International Librarianship. A Challenge to the Profession". Unesco Bulletin for Libraries 32 (May-June 1978): 136-143,153.
- Salgır, Abdulkadir . "Alfabetik Sıra İle İlgili Bir İnceleme". Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni. 12(1963):46-53.
- Sanalan, Ülker, "Bibliyografik Denetim ve Türkiye". (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 1977).
- Sefercioğlu, Necmeddin . "Bitmesi Gereken Bir Yılan Hikâyesi". Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 20 (1971):193-194.
- Sefercioğlu, Necmeddin . "Derleme Yasalarımız ve Bir Teklif". Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 15 (1966): 8-13.
- Sefercioğlu, Necmeddin . "Kataloglamada Milletlerarası Gelişmeler". Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 26 (1977): 121-134.
- Sefercioğlu, Necmeddin . "XVII. Kütüphane Haftasında Yaptığı Konuşma". Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 30 (1981): 77-79.
- Shepard, Marietta Daniels . "Library Automation in Brazil as an Element in an Inter-American Network for Transmitting Bibliographic Information". International Cataloguing 6 (October-December) 1977: 45-47.
- Shoemaker, Richard H . "Bibliography (General)". Bibliography. ss. 4-10, Edited by Robert B. Downs and Francis B. Jenkins. Urbana : Chicago University Press, 1967.

- Simms, R L ve Fuchs, Edward". Communications Technology".
Annual Review of Information Science and Technology.
ss. 113-139. Chicago : Encyclopedia Britannica, 1970.
- Sinnassamy, Francoise, Survey on the Present State of
Bibliographic Recording in Freely Available Printed
Form of Government Publications and Those of Inter-
governmental. Organizations. Paris: Unesco, 1977.
- Soysal, Özer . "Devlet Yayınları" . Türk Kütüphaneciler
Derneği Bülteni 10(1961): 41-46.
- Spiller, D . "International Organizations and Their Effect
Upon the Libraries of Developing Countries.International
Library Review 11 (July 1979): 341-351.
- Strokes, Roy B . "Bibliography". Encyclopedia of Library and
Information Science. SS. 407-419. Editors: Allen Kent
and Harold Lancour, Asistant Editor : William Z. Nasri.
New York : Marcel Dekker, 1968).
- Sweeney, Russell. "The Decimal Classification in Britain and
the Role of the Library Association Sub-Committee"
Dewey International: Papers Given at the European
Contenary Seminar on the DDC, Banbury, 1976". ss. 22-29.
Edited by J.C. Downing and M. Yelland. London: LA, 1977.
- Sweeney, Russell. International Target Audience Code (ITAC)
London : IFLA Int Off UBC, 1977.
- Swindley, Ross . Cataloguing-in Publication : An International
Survey. Paris : Unesco, 1976.

- Taner, Sönmez . "Uluslararası Enformasyon Sistemleri". (Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 1979).
- "Ten Years Anniversary". International Cataloguing 10 (April-June 1981): 13-14.
- Tuncel, Bedrettin" . UNESCO Programında Kitap, Kitaplık ve Arşivler". Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 26(1977): 135-139.
- Turabian, Kate L . A Manual for Writers of Term Papers, Theses and Dissertations. 4th edition.Chicago:The University of Chicago Press, 1973.
- Türk Dil Kurumu . Özleştirme Kılavuzu. Ankara, 1978.
- Türk Dil Kurumu. Yeni Yazım Kılavuzu.10.baskı. Ankara, 1980.
- Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni. Ankara : Ayyıldız Matbaası, 1951- .
- TS 2704. Dokümantasyon. Süreçten Yayınlar İçin Uluslararası Standard Numaralama Sistemi (TS 2704). Ankara ; TSE Nisan 1977).
- Türkçe Sözlük. 3. baskı.Hazırlayan : Mehmet Ali Ağatay. Denetleyip Tamamlayanlar: Nurettin Artam, Hasan Eren, Samim Sinanoğlu. Yardım Eden : Ferit Devellioğlu. Ankara: Türk Dil Kurumu 1959.
- Türkiye Bibliyografyası. İstanbul : Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğü, 1934-1953.

- Türkiye Bibliyografyası. Ankara : Milli Kütüphane, 1954- .
- Türkiye Bibliyografyası, 1928-1938. İstanbul : Devlet Basımevi, 1939. (On Yıllık).
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Kitablığı Kanunu (Kanun No: 1934) 22.1.1976.
- TC.Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. 1978 Yılı Programı . Ankara, Haziran 1978.
- TC.Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1979-1983. Ankara, Mart 1979.
- TC. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983) : 1979 Programı. Ankara, Mart 1979.
- TC. Devlet Yayınları Bibliyografyası. Ankara: Milli Kütüphane Dökümantasyon Merkezi, Ocak 1971- .
- TC. Kültür Bakanlığı. Kütüphaneler Genel Müdürlüğü. "Fikir ve Sanat Ürünlerini Derleme Kanunu (Tasarı)". (Teksir).
- Türkiye Makaleler Bibliyografyası. Ankara : Milli Kütüphane, 1952- .
- "The UBC Office Moves". International Cataloguing 10 (April-June 1981); 16.
- Urquhart, D J. "IFLA: A Prospective View on IFLA's Future". IFLA's First Fifty Years . ss. 133-134. Edited by W.R.H. Coops and Joachim Wieder. München : Verlag Dokumentation, 1977.

- Urquhart, D J . "UAP (Universal Availability of Publications):
What Can We Do About It ? (Paper Presented at the 44th
IFLA Council Meeting)". IFLA Journal 4 (1978):338-344.
- Verona, Eva . Corporate Headings : Their Use in Library
Catalogues and National Bibliographies : A Comparative
and Critical Study. London : IFLA Committee on Cataloguing,
1975.
- Verona, Eva. "A Decade of IFLA's Work on Standardization of
Bibliographic Description". IFLA Journal 6 (1980):
216-231.
- Vervliet, H D L . "Alternative Physical Forms of Catalogues
in Large Research Libraries" International Cataloguing.
6(Janury-March 1977): 6-8.
- Wysocki, A . "Adressed Delivered" International Congress on
National Bibliographies. Final Report ss. 23-26. Paris:
Unesco, 1977.
- Wynar, Bohdan S . ; Dowell, Arlene Taylor ve Osborn, Jeanne.
Introduction to Cataloguing and Classification. 6th
edition. Littleton, Colo.: Libraries Unlimited, 1980.
- Yurdadağ, Berin V . Kitaplık Bilim Terimleri Sözlüğü. Ankara:
Türk Dil Kurumu, 1974.
- Yurdadağ, Berin V . "Türkiye'de Bibliyografik Denetim ve
Kaynakları Paylaşma Sorunları". Ankara Üniversitesi
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü
XXV. Yıl Anı Kitabı (1954-55/1979-80) ss. 113-120.
Ankara: AÜDTCF, 1981.

Ö Z E T

Evrensel Bibliyografik Denetim (UBC), tüm ülkelerde çıkan her yayın için uluslararası kabul edilmiş biçimlerde hazırlanacak kayıtlarla bibliyografik bilginin dünya üzerinde denetim ve değişimini gerçekleştirmek üzere oluşturulmuş bir sistemdir. IFLA International Office for UBC ise ülkeler arası eşgüdümü gerçekleştiren bir kuruluştur.

Böyle bir uluslararası ağ, yayın ve kütüphanecilik etkinlikleri birbirinden farklı olmakla beraber, ulusal bibliyografik etkinliklerin uluslararası düzeyde bütünleşmesiyle gerçekleşebilecektir. Bibliyografik denetim, ulusal yayın ve bibliyografik etkinlikler içindeki yasal derleme, bibliyografik standartlar, kataloglama kuralları ve sınıflama sistemleri ile ilgilidir.

UBC'nin ulusal düzeydeki gereksinimleri aşağıdaki gruplar altında toplanabilir :

- a) Yayınlanan her yayın için gecikmeden bibliyografik kayıtların hazırlanıp üretilebilmesi (Derleme ile ilgili yasal düzenlemeler),
- b) Bibliyografik kayıtların içerik ve fiziksel nitelikleriyle uluslararası standartlara uygunluğu,
- c) Bu sorumlulukları taşıyacak ulusal bibliyografya kuruluşunun örgütlendirilmesi.

Ulusal bibliyografik denetim olarak adlandırılan bu etkinlikler, ulusal bilgi sisteminin (kütüphane, dokümantas-

yon, arşiv) alt yapısını oluşturdukları için UBC, NATIS'ın bir parçası olarak da kabul edilmiştir.

Evrensel Bibliyografik Denetim, yayının kendinin elde edilebilirliğini gerçekleştirmek üzere geliştirilen UAP'nin de dayanağı olmaktadır.

Ulusal yayının bibliyografik kayıtlarının toplamı olan ulusal bibliyografya, ulusal bibliyografik denetimin geliştirilmesi ve UBC'nin güçlendirilmesinde temel gereç olarak kabul edilmektedir. Bu bibliyografyalar basılı ve/veya katalog kartları, bilgisayarla okunabilir biçimlerde üretilip düzenli aralarla ve en az gecikme ile çıkarılabilmelidir.

Günümüzde özellikle basılı ulusal bibliyografyaların kapsam, içerik ve biçim olarak standartlaştırılmaları yönündeki uluslararası çabalar hızla uygulama alanı bulmuştur.

Türkiye'de ulusal bibliyografya kapsamında Türkiye Bibliyografyası 1934 yılından beri yayınlanmaktadır. Türkiye Makaleler Bibliyografyası (1952-) ve T.C. Devlet Yayınları Bibliyografyası (1971-) ise süreli yayınlardaki makalelerle devlet (resmi) yayınlarını listelemektedirler. Bununla beraber Türkiye'de ulusal bibliyografya üretimi konusunda yetersizlikler vardır. Tezde bunları ortaya koymak üzere hipotez : "Türkiye Bibliyografyası'nın UBC'nin bir halkası olarak ulusal bibliyografik denetimi geliştirip güçlendirmesi için aşağıdakileri yerine getirmesi gerekir : a) Kaynağını oluşturan ulusal yayın yasal yolla gecikmeden elde edilebilmeli, b) Biçim, kapsam ve içerik olarak uluslararası

standartlara göre üretilmeli, c) Zamanında ve düzenli ara-
larla yayınlanmalı, d) Bütün bu sorumlulukları taşıyacak ulu-
sal bibliyografya kuruluşu örgütlendirilmelidir", şeklinde
kurulmuştur.

Bunun için araştırmada, Türkiye Bibliyografyası'nın
üretimi ile ilgili olan ulusal yayının elde edilmesi, kayıt-
ların hazırlanması, Bibliyografya'nın yayınlanması ve dağıtı-
mı ile ilgili koşullar ortaya konulmuştur : Türkiye'de yasal
derlemenin yenilenmesi için yapılan çeşitli girişimler gibi
1981 tarihli son tasarı da henüz yasallaşamamıştır. Yürür-
lükteki 1934 tarihli "Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu"
eski ve yasal güç olmaktan uzaktır. Yasa ile bağlantılı ola-
rak Türkiye Bibliyografyası'nın materyal kapsamı basılı yayın-
la sınırlı olup herhangi bir seçim politikası yoktur. Bib-
liyografya'nın fiziki nitelikleri ve bibliyografik kayıtları
uluslararası standartlara uygunluk göstermemektedir. Ulusal
yazar adları (kişi ve tüzel kuruluş) için otorite dizinleri
geliştirilmemiştir. Türkiye Bibliyografyası, çeşitli nedenler-
le geç ve düzensiz yayınlanmaktadır.

Milli Kütüphane ise ulusal bibliyografya kuruluşu
olarak öngörülen işlevlerini, ulusal kütüphanenin bibliyogra-
fik işlevleri ile sınırlı kalarak Türkiye Bibliyografyası,
Türkiye Makaleler Bibliyografyası ve T.C. Devlet Yayınları
Bibliyografyası'nı yayınlamaktan öteye götürememiştir. Ulus-
lararası öneriler ışığında ulusal uygulamalar da dikkate alı-
narak Türkiye'deki durum saptandığında elde edilen sonuçlar
hipotezimizin doğruluğunu ortaya koymuştur.

Önerilerimiz, elde edilen sonuçlar doğrultusunda ivedilikle ele alınması gerekli olanlarla, daha ileriye dönük planlamaları kapsamaktadır.

Hızla yenilenen bibliyografik denetim olanakları, bu konudaki kuramsal çalışmaların öncelikle uygulamaya konulmasını gerektirmektedir. Bu çalışma, ileriye dönük araştırmalara temel oluşturması bakımından da önemlidir.

ENGLISH ABSTRACT

The Universal Bibliographic Control (UBC) system has been established to make the records of each publication in accordance with the accepted international standards to control and exchange the bibliographic information all over the world. IFLA International Office for UBC is an organization which maintains the coordination among the nations.

This international network can be create at the international level by unifying the national bibliographic activities in which publication and library activities may show difference. Bibliographic control are concerned with bibliographic standards, cataloguing rules and classification systems.

UBC requirements at the national level can be gathered under the following as,

- a) Producing the bibliographic records of each new publication without delay (i.e. by legal deposit or similar regulations),
- b) Preparing the bibliographic records in content and physical forms in accordance with the accepted international standards,
- c) Organizing the national bibliographic agency which will undertake the responsibilities.

These activities regarded as national bibliographic control build up the basic part of the national information

system (library, documentation and archives), therefore UBC has been recognized by NATIS.

Universal Bibliographic Control is inevitably linked with UAP developed to enable the availability of publication.

National bibliography which is composed of the bibliographic records of national publication is accepted as the main tool to develop the national bibliographic control and to intensify the functions of UBC. These bibliographies can be produced in printed form (and/or produced in other physical forms, such as catalogue cards, machine-readable tapes) regularly and published regularly and with the least possible delay.

At present time the international effort prove to be effective widely in standardizing the published bibliographies in coverage, content and form.

Türkiye Bibliyografyası has been published since 1934 as Turkish national bibliography. Türkiye Makaleler Bibliyografyası 1952- (Bibliography of Articles published in Turkish periodicals) and T.C. Devlet Yayınları Bibliyografyası, 1971- (Bibliography of Turkish Official Publications) make the list of articles and official publications. However there is inefficiency in production of the Turkish national bibliography. The hypothesis put forward in the dissertation is that, to extent and intensify the national bibliographic control, Türkiye Bibliyografyası as a part of UBC should, a) obtain the national publication as its source by legal

means without any delay, b) produce them in accordance with the international standards in coverage, content and form, c) make publication regularly and on time, d) organise the national bibliographic agency which can undertake all these responsibilities. For this reason in production of Türkiye Bibliyografyası situation in collecting national publication, preparing records, publishing and distributing bibliographies is stated in this research : The 1981 last draft act has not been effective yet in similar with the failure of various efforts made for the innovation of legal depot in Turkey. The 1934 published "Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu" (Turkish legal-deposit law) in action is out of date and cannot be effective any longer. In regard to the law the material content of Türkiye Bibliyografyası is limited with the printed documents and it has got no selection policy. Physical forms and bibliographic records of the bibliography do not meet the international standards. Authority file made to names of national writers (personal and corporate bodies) have not been improved. Türkiye Bibliyografyası is published with delay and irregularly for various reasons.

On the other hand the National Library as a national bibliographic agency has not been able to extend its function beyond the publication of TB, TMB and TCDYB by limiting it self only with the national bibliographic activities. Conclusions reached in the light of international suggestions in consideration with nationwide implementation and situation in Turkey have verified the credibility of the hypothesis.

Our suggestions, cover the actions to be taken immediately in view of the conclusions reached and making long lasting plans.

The bibliographic control going through constant improvement makes the application of theoretical studies necessary. This study is also important in forming a base for the future research.